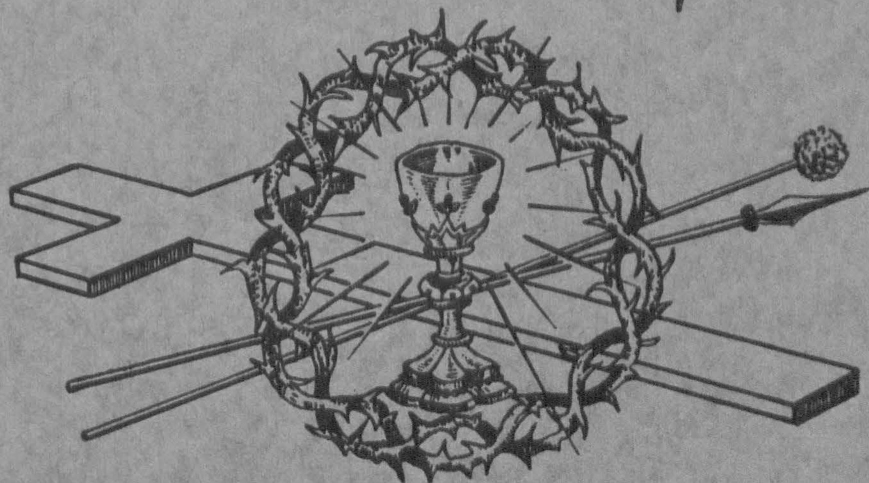
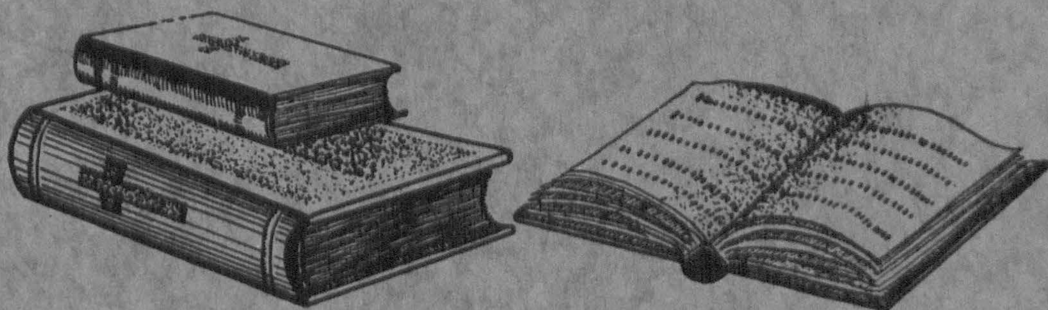
У.А.П.Ц.

БЮЛЕТЕНЬ
БОГОСЛОВСЬКО-ПЕДАГОГІЧНОЇ АКАДЕМІЇ

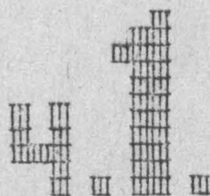
БАВАРІЯ

1946

У.А.П.Ц.

БЮЛЕТЕНЬ

БОГОСЛОВСЬКО-ПЕДАГОГІЧНОЇ АКАДЕМІЇ

МЮНХЕН 1946

З м і с т

—·—

В І Д   Р Е Д А К Ц І Ї

Випускаючи в світ перше число "Бюлетеня", Редакція вітає сердечно всю українську людність на еміграції з відкриттям Богословсько-Педагогічної Академії У.А.П.Ц.,цього найвищого закладу української духовної освіти на еміграції.

"Бюлетень Богословсько-Педагогічної Академії У.А.П.Ц.," як перший орган Академії, має переважно інформаційний характер,ставлячи своїм завданням час-від-часу інформувати вірних про стан і діяльність Академії.Але, крім того,тут друкуватимуться періодично й статті науково-популярного характеру,переважно з історії Церкви,духовної освіти;матеріяли про видатних церковних діячів минулого тощо.

Отже, Редакція сподівається,що "Бюлетень" матиме не обмежену кількість читачів,а всі вірні читатимуть цей орган, цікавлячись життям Академії і питаннями ширшого церковно-історичного значення.

Хай буде милосердний Господь з усіма нами і пошле нам Своє Благословіння пізнати Істину Христової Науки.

Редакція.

Архиепископ Михаїл

"Всі народи, заплещіть руками, скрикніть до Бога голосом радости. Бо Господь Всевишній- Страшний,Великий Цар усієї землі".

/Пс. 46, 2-3/.

Коли ці слова були сказані пророком Давидом, тоді лише один Ізраїль скрикував до Бога голосом радости, а всі інші народи скрикували до ідолів. Тільки тепер, коли світло євангелії осяяло усі краї землі, всі народи на всіх мовах піднесли до Бога радісну хвалу. Наш побожний нарід з ласки Божої не тільки не лишився мовчазним, а може одним із перших у своїх пращурах підніс хвалу Воскреслому Христу Богу ще в часи раннього християнства. Та св. хвала на землях наших не могла замовкнути аж до наших днів, і якщо історичні умови і боротьба темних сил проти Бога іноді приглушували ті голоси хвали на наших землях, то тільки приглушували на деякий час. А коли тиснення тих сил зникало, то та Божественна хвала з нашого Богоспасенного Києва покотилася такими могутніми хвилями луни, що її почули найдальші краї на північ, на схід, на захід і південь.

"Бог - Цар всього світу, співайте /Йому/ розумно" /Пс.46,7/,- каже св.Давид. І наш побожний нарід став співати розумно з повним розумінням того, що робить. Уже за перших князів розпочинається духовна освіта при церквах і манастирях. З'являються великі мужі духа і слова. З Києва виходять цілі сотні проповідників Христа в рясах і без ряс. Сотні архиєреїв, як св. Дм.Туптало та інші, здобували свої духовні знання в київських манастирях, щоб подібно до апостолів понести його в ті краї, де ще досі тяжіла темрява поганства. Але духовна освіта не могла вміститися в манастирських мурах. Вона вийшла за ті мури і охопила ввесь наш нарід, так що в 16-17 століттях на Україні-Русі не то що чоловіки, але й навіть жінки й діти знали служби Божі напам'ять, як про те свідчать чужинці, що тоді подорожували по наших землях. I/

На жаль, лихоліття нищило і спотворювало пишні квіти тієї святої освіти. Але тільки на деякий час, бо дух прагнення нашого народу до Бога не завмирав: він купчився, набирав сили, мов та стиснена пара в котлі, щоб з новою, могутнішою силою вибухнути в слушний час. І такі надходили часи. Позстає Острозька Академія 16-17 віків, а за нею - Київська Могилянська Академія. Немає потреби говорити, що дали нашому народові оці високі учбові духовні заклади. Вони відомі цілому світові. Час матеріялістичних доктрин затиснув був їх на деякий час, але тільки затиснув, а не вбив. Наш нарід з давніх часів мав досить милу назву "Богоносця". Дух Божий перебуває в самій його істоті, через те світ затиснути його міг, а вбити не зміг. Це ми бачимо хочби з того, що як тільки після довгих років безрелігійного виховання з'явилася перша можливість, той Дух вибився з такою силою, що від безбожництва лишилися тільки спомини. Релігійність нашого народу лежить поза умовами життя. Хоч би які обставини склалися для нього, вияв його духа позначається найперше в піднесенні слави Богові. Де зібралося два або три, там - перше бажання мати місце для молитви.

Тому не дивно, що спинившись на чужині, здавалося б, у безпорадному стані, наші люди будують навіть величні храми, як напр. у Міттенвальді, в Шляйхсгаймі /Баварія/ та ін. Не дивно також, що наш нарід в

I/ Подорож патріярха Єрусалимського Єремії і записки його архидіякона Лаврентія.

особі найвищої своєї Професури і Архипастирів побажав мати й тут свою найвищу школу духовну - Богословсько-Педагогічну Академію. Це не є якийсь новотвір. Ні, це - наша свята традиція. Це - обличчя наших стремлінь, наших змагань до пізнання істини.

Тому нема нічого дивного, що з такою зацікавленістю наша людність од верху до низу зустріла вістку про заснування на еміґрації найвищої духовної школи нашої св. Церкви.

Дай Боже, щоб новозаснована Богословсько-Педагогічна Академія міцно трималася й зберігала традиції Київської Могилянської Академії, доповнивши їх добрим досвідом життя і духовної науки, та щоб і тут, на чужині, допомогла вона нашому народові досягти найвищого ступня духовного розвитку.

- - + -

Проф. П. Ващенко

ДО ІСТОРІЇ ДУХОВНОЇ ОСВІТИ В ДОРЕВОЛЮЦІЙНІЙ РОСІЇ

На еміґрації українська Православна Церква після тимчасового занепаду знову відроджується. Мало того, вона стає одним з наймогутніших чинників національного відродження українського народу.

Тому питання про підготовку висококваліфікованого духівництва набуває тепер особливо великого значення. Цілком зрозуміло, що в таких умовах повстало питання про заснування на еміґрації Православної Богословської Академії.

Всяка творчість в галузі культури мусить бути так або інакше зв'язана з попереднім досвідом.

Отже, перед ініціяторами заснування Академії повстає питання, який саме досвід використати східньої чи західньої Церкви, чи може той і другий.

Щоб обґрунтовано відповісти на це питання, дамо короткий огляд стану духовної освіти в дореволюційній Росії.

Беремо не Україну, а Росію вцілому, бо засади й форми освіти у всій Російській імперії були скрізь ті ж самі. Ми вкажемо також і на незначні різниці на Україні, що залежали від місцевих умов.

I.

Духовні школи в дореволюційній Росії поділялись на нижчі, середні і вищі.

Нижча - це Духовна Школа, що іноді називали бурсою; середня - Духовна Семінарія і Єпархіяльна Дівоча школа; вища - Духовна Академія.

Нижча духовна школа серед інтеліґенції, особливо ліберальної, мала дуже недобру славу. Особливо цьому сприяли "Очерки бурси" Помяловського. Письменник малює в своїх нарисах жахливі картини жорстокости відношення педагогів до учнів, дикости бурсаків, жорстокого знущання сильніших учнів над слабшими. Але все це більше характеризує середину 19 стол. і то не в цілій Росії. Бурса після реформ 60-их років нічим не нагадувала бурси Помяловського, особливо на Україні. Старі українські священики, що вчилися в духовній школі, в 70-их роках 19 стол. згадують її як школу більш-менш гуманну. Фізичних кар в ній не вживалося, карали лише карцером і то дуже рідко.

Дехто з старших священиків навіть з приємністю згадує роки перебування в бурсі. Учились в ній переважно діти духівництва і невелика кількість т.зв. світських дітей, переважно заможного селянства /на Україні діти козаків/. Духовна школа мала чотири кляси й за програмою навчання відповідала першим чотирьом клясам гімназії. З другої кляси починалось навчання латинської і грецької мов. На початку 20 ст. була введена німецька мова.

В порівнянні з навчальним пляном гімназії в духовній школі було більше відведеноГОДИН для навчання релігії і співів /церковних/. Більшість учнів жила при школі в інтернатах, порівнюючи досить добре устаткованих. Життя учнів було суворо унормоване, харчування здорове й достатнє.

Видатки на утримання гуртожитків при духовних школах були покладені на церкви й духівництво. Тому останнє мало право догляду над бурсами через періодичні з'їзди і спеціяльне представництво. Це безперечно сприяло раціональному використанню коштів, призначених на гуртожитки, і створенню для учнів належних побутових умов.

Зловживання з боку адміністрації коштами, призначеними для гуртожитків, були винятками. Виходити в місто з інтернату учні могли лише за дозволом вихователів.

Це безперечно було причиною одноманітности у враженнях учнів і пригнічувало їх психіку. Щоправда, адміністрація духовних шкіл од часу до часу організувала для учнів вечірки з деклямаціями і співами. На них запрошувались іноді й гості. Але цього, звичайно, було мало. Причиною деякої депресії було також схолястичне навчання клясичних мов. В цьому духовні школи не відрізнялись від клясичних гімназій, де також навчання клясичних мов було для учнів нудним /доповідь Зіньківського на Київському з'їзді по питаннях середньої школи в 1916 р./.

II.

Середня духовна школа, Семінарія, мала 6 кляс: чотири загальноосвітні і дві богословські.

Призначення Семінарії - готувати священиків. Перші чотири кляси Семінарії за програмами навчання відповідали старшим чотирьом клясам гімназії з двома клясичними мовами. На природничі науки в Семінарії було призначено порівнюючи менше годин, зате в учбовий плян було включене Святе Письмо, історія філософії, логіка та психологія.

В богословських клясах продовжувалось навчання клясичних мов і Святого Письма. Із богословських наук вивчались: догматичне богословіє, християнська етика, порівняльне богословіє, пастирське богословіє, історія церкви, літургія і гомілетика. Крім того, в богословських клясах вивчалась педагогіка й методика навчання в початковій школі.

При духовних семінаріях звичайно існували т.зв. зразкові школи, де семінаристи відбували пасивну і активну педагогічну практику.

Духовна Семінарія не гірше, ніж клясична гімназія, готувала учнів до вступу в університет і спеціяльні технічні школи.

Багато видатних російських учених середню освіту здобули в духовних семінаріях. Між ними в першу чергу треба назвати найкращого російського історика В.Й.Ключевського і найвидатнішого російського фізіолога І.П.Павлова. Обидва вони - вихованці Рязанської Духовної Семінарії.

Багато бувших вихованців духовної семінарії вчились в сільсько-господарських і ветеринарних інститутах і виходили відтіля добрими агрономами і ветеринарами. Принаймні, від професорів тих інститутів доводилося чути, що Семінарія дає кращу підготовку, ніж середні сільсько-господарські й реальні школи.

Це можливо пояснюється тим, що в Семінарії викладались філософія та логіка, що сприяє глибшому розумінню спеціяльних дисциплін. Крім того, розвитку формальних здібностей мислення сприяли й богословські дисципліни, що вимагають для свого розуміння глибокого розумування. Щождо Святого Письма, то воно розвиває здібності вдумливого віднošення до тексту й аналізи його.

З огляду на те, що в 60-их – 70-их рр. багато семінаристів вступало до вищих світських шкіл і церкві загрожувала небезпека залишитись без кваліфікованого духівництва, уряд дозволив семінаристам вступати лише до 3-х університетів: Юр'євського, Варшавського і Томського.

В Семінаріях так само були гуртожитки, але життя в них було далеко вільніше, ніж у бурсах. Семінаристи мали право до 7-8 год. вечора ходити до міста; вимагалося бути в інтернаті лише в нічні години та підчас шкільних занять. Але семінаристи часто порушували це правило: бували в театрах, на концертах тощо.

Тому життя семінаристів було більш-менше різноманітне. Перебування в інтернаті не пригнічувало їх психіки, а сприяло розвитку товариських відношень в різних формах. З цим зв'язане процвітання в семінарії церковних співів.

Семінарський хор звичайно був найкращий в більшості губерніяльних міст.

В деяких семінаріях досить довго підтримувались своєрідні звичаї, що сприяли культивуванню хорових співів.

Так, напр., в Полтавській семінарії ще в 80-их рр. був звичай організованих"рекреацій"...

Коли наступали теплі весняні дні й природа розпускалась в усій своїй пишній красі, семінаристи на годинах старого ректора - протоієрея просили дозволу на "рекреації". Це робилося так: Підчас лекції ректора на задніх партах, де звичайно сиділи більш дорослі семінаристи декілька з них стриманими басами гуділо: "рекреації, рекреації".

- Чого діти хочуть?- запитав ректор.
- Діти хочуть "рекреації" - відповідали баси і тенори.
- Не можна, треба ще вчитись.
- Рекреації, рекреації, - дружньо гудів семінарський хор.
- Ну, нехай будуть рекреації,-згоджувався ректор.

Після цього в призначений день семінаристи з адміністрацією й учителями направлялись в чудовий манастирський ліс. Туди ж привозили закуски і пиво.

"Рекреація"починалась грою в м'яча. Відкривав її сам ректор, що першим бив м'яч. Різноманітні ігри семінаристів переплітались з чудовими хоровими співами. Послухати їх і подивитися на розваги молоді приходило й приїздило багато людей з міста. Приїздили навіть архиєрей та губернатор.

Розваги тривали звичайно днів три, після чого семінаристи зі свіжими силами повертались додому.

В семінаріях звичайно живіше, ніж в гімназіях, бив живчик політичного й громадського життя. Найбільше поширені були тут народницькі течії. Багато письменників і публіцистів народницького напрямку вийшли якраз із Духовних Семінарій.

Причина цього полягає в тому, що виключна більшість семінаристів була безпосередньо зв'язана з селом.

Народництво українських семінаристів мало взагалі більш тверезий характер, ніж народництво російських семінаристів. Так, напр., на Україні серед семінаристів майже зовсім не було толстовців.

Народництво українських семінаристів мало яскраво національний характер. Вони не тільки шанували українські народні традиції, але й прагнули до національного відродження України.

Розвиткові національної свідомости серед українських семінаристів багато сприяла народна пісня.

Прикладом може бути Полтавська Семінарія, що в національному русі України відограла велику ролю. Тут співи викладав відомий на всю Полтавщину й за межами її талановий диригент і знавець української музики І.М.Ризенко. Він створив із семінаристів чудовий хор, з яким, крім пісень російських, німецьких композиторів , співав багато пісень українських. Виконання їх було таке гарне, що навіть по-русифікаторському настроєна адміністрація семінарії та міська влада не наважувалася заборонити їх. Через семінаристів кращі українські пісні ширилися серед селянських мас і серед підгородного міщанства, підносячи їх естетичний смак і національну свідомість. Крім того, Ризенко мав досить велику українську бібліотеку й виписував деякі галицькі видання. Цю літературу він давав читати довіреним семінаристам.

Тому українські семінарії дали чимало національних громадських діячів. Між іншим з Полтавської семінарії, як відомо вийшов Симон Петлюра.

III.

Аналогічну, хоч може трохи й меншу ролю в національному відродженні України відогравали Єпархіяльні Жіночі Школи.

До двадцятого сторіччя вони мали шестирічний курс навчання, а з перших років двадцятого - семирічний. За програмою вони майже відповідали дівочій гімназії, з тією різницею, що в більшості Єпархіяльних шкіл не було чужих мов. Зате в них порівнюючи добре було поставлене навчання жіночого рукоділля /шиття, вишивання і т.ін/., а також педагогіка та методика навчання в початковій школі.

При Єпархіяльних школах, як і при семінаріях, були зразкові школи, часто досить добре поставлені.

Єпархіялки здебільшого жили в інтернатах, що деякою мірою нагадували інтернати інститутів шляхотних дівчат, тільки були простіші за них. Єпархіялкам невільно було самим виходити за місто. Вони ходили гуляти парами під доглядом класних дам.

Єпархіяльні школи давали досить добру підготовку до педагогічної роботи. Вони випустили досить багато гарних вчительок, що добре розумілися на педагогічній роботі, любили її й віддавали їй свої сили.

Так само серед єпархіялок було значно більше свідомих українок, ніж серед гімназисток. Як і в семінарії, тут також плекалась українська народна пісня.

IУ.

Коли нижчі і середні духовні школи на Україні за складом учнів були українськими, Духовні Академії, а серед них і Київська, мали мішаний національний склад студентів.

В дореволюційній Росії було чотири Духовні Академії: Київська, Петербурзька, Московська і Казанська. В усіх Академіях учились українці; порівнюючи менше училось в Казанській Академії. Мало того, в адміністрації була помітна тенденція найздібніших українських семінаристів посилати не до Київської, а до Московської і Петербурзької Академії. Всі Академії, що існували в дореволюційній Росії, мають історичний зв'язок з Київською Могилянською Академією, що була не тільки зразком для вищої духовної школи Московщини, але й бувші вихованці її були фактичними основоположниками й організаторами Академії в Росії.

Духовні Академії ставили перед собою дві мети: підготовку вищого духівництва і викладовців середніх і почасти нижчих духовних шкіл.

Академія мала два відділи: словесний і історичний. На словесному відділі студіювалась слов'янська філологія та історія всесвітньої і російської літератури; на історичному – російська та всесвітня історія. Із мов, крім латинської і грецької, студіювалась також мова старо-гебрейська.

Обов'язковими для всіх були богословські предмети /догматичне богословіє, християнська етика, патристика та ін./, історія філософії, метафізика, логіка, психологія і педагогіка.

Тим часом, коли в більшості російських університетів до революції не було навіть курсу педагогіки, в Академіях була навіть окрема катедра педагогіки.

В склад студентів можна було вступити лише по конкурсу. До конкурсних іспитів допускались лише ті, що закінчили духовну семінарію по першому розряду /4–5 учнів на клясу/. Майже всі студенти Академії отримували досить велику на ті часи стипендію й жили при Академії в інтернаті.

Побутові умови були дуже добрі. Студентам зовсім не доводилось дбати про свої матеріяльні потреби. В певний час приходили в Академію кравець і швець, знімали зі студента мірку, через якийсь час кравець приносив одежу для примірки, а потім приносилось готове вбрання і взуття. В суботу студент знаходив на своєму ліжкові чисту білизну, переодягався, брудну білизну кидав на підлогу, хтось її забирав, а в суботу знову приносив чисту.

Невідома рука також чистила взуття студента, бо коли він прокидався, його взуття було вже почищене, стояло перед ліжком.

Навіть ліжка не застеляли студенти, – це все робили здебільшого невідомі їм люди. Раз на місяць технічні робітники приносили в кімнати призначені для занять студентів папір, олівці, ручки й чорнило, й розкладали це все на столах, за якими мали працювати студенти. Це також робилось здебільшого у відсутності останніх.

Все це, звичайно, дуже шкідливо відбивалося на вдачі студентів: виробляло в них непрактичність, недбальство й неохайність в побуті. Особливо непрактичність і недбальство в одежі й побуті відзначались студенти Московської Академії. Кияни і Петербуржці хибували на це значно менше. Але разом з тими така організація побуту студентів давала їм можливість найбільше часу прив'язувати студіям.

Склад професури в Академіях стояв на досить високому рівні. В кінці 19. і на початку 20 ст. в Московській Академії працювали м.ін. такі професори: відомий історик В.Й.Ключевський, академік Є.Голубінський, Каптерев, автор знаменитої дисертації про патріярха Нікона, філософ А.І. Введенський, відомий екзегет Муретов, каноніст Заозерський, професор патристики І.В.Попов, психолог П.П.Соколов та інш. В Петербурзькій Академії викладали: відомий знавець східних і африканських мов Болотов, історик Глубоковський, містично настроєний глибокий богослов єпископ Теофан. Між професорами Академії траплялись з надзвичайно широкою ерудицією й різнобічними науковими інтересами. Особливо звертає на себе увагу з цього погляду монах – професор Флоренський. Це був глибокий богослов і поряд з тим талановитий математик і фізик.

Уже після революції він виступав в Академії Наук і своїми знаннями в галузі фізики здивував тодішніх академіків.

Дуже багато часу присвячували студенти писанню рефератів т.зв. "семестряків". Протягом перебування в Академії кожен студент мусів був написати 9 таких рефератів.

Вимоги до них ставились досить високі. Треба було перш за все досить багато попрацювати над літературою. Мінімум її радив професор, ширшу літературу студент мусів підшукати сам.

В "семестрякові" треба було виявити вміння ґрунтовно аналізувати матеріял і робити з нього висновки.

Особливо високо цінувалась праця над першоджерелами /тексти Св. Письма, тексти грецьких і латинських авторів, твори Отців Церкви, літописи і т.інше/.

Високі вимоги ставились і до мови рефератів з погляду її літературної поправности і стилю /про грамотність не кажу, бо середня школа тоді взагалі не випускала безграмотних людей/.

Студенти, що добре написали всі 9"семестряків", допускались на четвертому курсі до написання кандидатської дисертації. Це була серйозна наукова робота, що провадилась під керівництвом професора, у якого студент брав тему.

Деякі дисертації вимагали самостійної досвідницької роботи, так напр. для написання десиртації на тему: "Буддизм в Калмикії" студент мусів на місці дослідити побут і вірування калмиків.

Звичайний розмір кандидатської дисертації,/принаймні в Московській Академії/ був 600-800 писаних сторінок. Студенти, що добре, або задовільно написали кандидатську дисертацію, одержували ступінь кандидата богословія. Ті з кандидатів, що з усіх предметів академчного курсу, з усіх 9 рефератів і за кандидатську роботу мали високі оцінки одержували звання магістрантів і допускались до написання магістерської десиртації.

Остання вимагала багато часу і праці. Як напр., можу вказати на дисертацію І.Я.Чаленка на тему: "Незалежність християнської етики від вчення грецьких філософів".

Над цією роботою Чаленко дуже ретельно працював 15 років. Складається вона із двох томів: перший – сама дисертація, має 900 друкованих стор., друга – бібліографія /назва джерел і короткий зміст їх/ має 600 стор.

Після успішної оборони магістерської дисертації, кандидат одержував учений ступінь магістра і мав право писати докторську дисертацію.

Докторами богословія в дореволюційній Росії були майже виключно професори Академій з солідним стажем. Між єпископами я знав лише Антонія Храповицького, що мав звання доктора "гоноріс кавза".

В політичному житті студенти Духовних Академій брали участь, але значну меншу ніж студенти університетів. Те ж саме треба сказати про український національний рух.

В Академіях були українські національні землятства. Вони звичайно улаштовували щороку Шевченківські свята з читанням доповідів, деклямаціями і співами, діставали й читали українську літературу. На початку 20. стол. досить яскраво працювало українське землятство в Московській Духовній Академії. Найдіяльнішим членом його був Андрей Левицький, брат єпископа Парфентія, відомого перекладача Євангелії на українську мову. На жаль, цей палкий український патріот помер ще будучи студентом.

А взагалі Духовні Академії в порівнанні з семінаріями дали мало відомих українських діячів і з них найбільш відомі – Чехівський і Цепот'єв.

Яких же людей випускала Духовна Академія і що вона їм давала?

Перш за все не можна заперечувати того, що Академія давала досить високий розвиток т.зв. формальних здібностей мислення, тобто здібностей логічного мислення.

Разом з тим Академія розвивала здібності ясно, чітко й послідовно висловлювати навіть найскладніші думки. Такі вчені, як Кудрявцев, Введенський, Соколов П., що вийшли з Академії вміли чітко, ясно і приступно подати найскладніші думки в галузі філософії та психології. Цю рису інтелекту вихованців Академії м.ін. відзначив історик В.Й.Ключевський.

На зборах професорів і студентів Московської Академії, що на них був поставлений реферат студента Л., Ключевський, вислухавши реферат сказав приблизно так: "Я з великим задоволенням вислухав реферат.

В особі прелегента я бачу типового вихованця вищої духовної школи. В рефератів відчувається стиль думання Сперанського: ясність, чіткість, послідовність, міцна логіка".

Праця над текстами Св. Письма та над творами грецьких авторів і Отців Церкви особливо розвивала аналітичні здібності, а такі дисципліни як апологетика, порівняльне богословіє, історія розколу і сектанства розвивали критичне мислення та діялектичні здібності.

Тому вихованці Академії легко опановували нові дисципліни і нові для них галузі практики.

В порівнянні з іншими школами дореволюційної Росії, Академія давала добру підготовку до педагогічної роботи як в галузі теорії, так і практики.

Другим після К.Ушинського, педагогом-теоретиком в дореволюційній Росії треба визнати вихованця Академії, Каптерева. Його прекрасно написані "Дидактичні нариси" та "Педагогічна психологія" відзначаються широкою ерудицією, глибоким розумінням психіки дитини й педагогічного процесу. Багато академістів працювало в учительстких інститутах, де вони були директорами, викладовцями педагогічних дисциплін або літератури. Так само дуже багато академістів були директорами та інспекторами народних шкіл.

Це те позитивне, що давала Академія. Але багато було й негативного.

Критичне мислення, що його розвивала у студентів Академія, дуже коштовна риса інтелекту, але при певних умовах і в певних межах. Вона корисна тоді, коли людина твердо стоїть на якихось глибоко продуманих засадах, коли вона має вироблений світогляд.

Виробленого світогляду, побудованого на тривких засадах, більшість академістів не мала. Критицизм їх мав характер скептицизму, що межував з агностицизмом.

Все це треба взяти до уваги, приступаючи до організації Богословської Академії на еміграції. Від того, як буде організована Академія, залежить значною мірою майбутній розвиток Української Автокефальної Православної Церкви. Тому треба буде взяти від старого те, що в ньому було доброго й в той же час не повторити старих помилок.

В організації старих Академій додатнім було те, що вони, ставлячи перед собою за мету виховувати вище духівництво, в той же час виховували майбутніх педагогів. Таке сполучення двох завдань цілком природне, бо кожний справжній пастир є разом з тим і педагог.

Позитивним в старій Духовній Академії треба визнати також те, що це була окрема школа. Підготовка пастиря церкви вимагає не тільки озброєння його певними знаннями, а й вироблення високого релігійного настрою та християнських рис вдачі. Пастир мусить бути високим зразком для пастви.

Для того, щоб досягти цього, потрібна добре продумана і упланована система виховних засобів, невелика порівняльно кількість студентів і наявність вихователів, що стояли б близько до вихованців.

Як показав досвід старих Академій, рішаючу ролю в підготовці пастирів церкви відограє склад професорів. Вони самі мусять бути глибоко релігійними, бо дати іншим те, чого сам не маєш неможливо.

--- o ---

Проф.Д.Дорошенко

ПРАВОСЛАВНИЙ БОГОСЛОВСЬКИЙ ФАКУЛЬТЕТ У ВАРШАВІ

Ця коротка замітка про Православний Богословський Факультет при Варшавському Університеті написана мною на основі спогадів з часу моєї праці в ньому в 1936 до 39 рр. На жаль, не маю при собі ніяких друкованих матеріялів, через те в моїй замітці можуть бути пропуски й неточності, бо все доводиться брати з пам'яти. Але мені хочеться подати хоч в загальній формі відомості про цю установу, яка в історії православного церковного життя в Польщі перед останньою війною відограла свою ролю. Може пізніше хтось, маючи під рукою докладніші відомості про православний богословський факультет у Варшаві, напише про нього докладніше.

Як відомо, Польща на основі Ризького договору 1920 р. придбала частину українських і білоруських земель /Холмщина, Західня Волинь, Полісся, Гродненщина й частина Мінщини/, де знайшлося понад 4 міл. православного, головно українського населення. Було створено Автокефальну-Православну Церкву, на чолі якої став митрополит, спочатку Юрій Ярошевський, пізніше Діонисій Валединський. Митрополит Юрій був замордований фанатиком московського православія Латишенком, який мстився саме за переведену митрополитом автокефалію. Покійний митрополит був українець з роду, вихованець Київської Духовної Академії, член української студентської громади й співробітник "Записок Наукового Т-ва ім. Шевченка у Львові". Це була людина сильної волі, енергійна; можна було сподіватись, що під його управою Православна Церква у Польщі прибере яскравіший український характер, вважаючи на перевагу українців серед православного населення. Але доля судила інакше. Наступником митрополита Юрія, став митрополит Діонисій, з родом великорус з Муромщини, людина розумна, тактовна, яка на становищі єпископа в Крем'янці на Волині виявила повне зрозуміння для українських національних інтересів.

Для виховання кадрів православного духовенства в Польщі, відчувалася сильна потреба в заложенні вищої духовної школи. Така школа й була заснована в 1924 р. під назвою: "Богословськаго Православного Студіума" при університеті Йосифа Пілсудського у Варшаві. В цьому університеті існувало вже два богословські факультети: римо-католицький і протестантський. Православний Студіум мав бути третій. Названо його скромним ім'ям "студіум" з тим, щоб згодом перетворити в факультет, але він так залишався і до кінця лиш студіумом. Хоч він входив у склад університету, підлягав звичайним університетським властям, лекції відбувалися в авдиторіях університету і т.д. але підлягав безпосередньо міністерству освіти, і ця залежність виявлялася в тому, що міністерство само призначало декана, іменувало професорів і взагалі регулювало життя Студіума. Усі професори були контрактові, і контракт заключався завжди лише на один рік. Це давало міністерству можливість усувати небажаних професорів просто через невідновлення з ними контракту, і вони тоді автоматично виходили з складу професорської колегії. З цього, як бачимо далі, міністерство робило широкий ужиток.

Наука на Православному Студіумі відбувалася польською мовою; тільки для початку для професорів, які ще не опанували польської мови, дозволялося викладати в мовах українській або російській, але згодом, з переведенням повної, коли так можна висловитись полонізації в Студіумі, цих виїмків більше не робилося. Взагалі мова викладів була слабким місцем у науковому житті школи: значна частина професорів були чужинці, які зовсім не знали польської мови /греки, грузини/; мова

їхніх викладів була часом жахлива і служила предметом добродушних жартів з боку слухачів. Спочатку в офіційному органі Студіума "Елпіс" допускалася в наукових статтях мова українська й російська, але згодом і тут заведено мову виключно польську.

Деканом Студіума призначено від самого початку митрополита Діонисія, який і залишився на тім пості до кінця, себто до війни. Професорський склад мінявся майже кожного року. Здебільшого професорів усували з причин так би мовити, політичних, особливо це переводилось перед самою війною, коли настав гострий польонізаційний курс, і коли усунено ряд професорів росіян, а замість них наставлено "православних поляків". Про це буде мова далі. Професори були такі: Митрополит Діонисій викладав християнську археологію /асистентом при ньому був Кирилович/; церковно-слов'янську мову викладав проф. Ів. Огієнко /усунений в р. 1930 чи трохи пізніше - не можу точно пригадати/; по його уступленні викладав церк.-слов. мову доцент Ів. Коровицький. Історію церкви викладав якийсь час спочатку В'ячеслав Заїкин; від р. 1928 викладав історію церкви проф. Ол. Лотоцький, а від 1929 р. також проф. Василь Біднов; по його смерті 1935 р. заступив його з весни 1936 р. проф. Д. Дорошенко; канонічне право викладав проф. Зизикін /проф. Московської Духовної Академії/; християнську філософію проф. Микола Арсеньєв, що одночасно викладав у німецькому університеті в Кенігсбергу; догматичне богословіє - проф. епископ Зотос /грек/; новий завіт - проф. Бакзенас /грек/; патрологію - проф. архим. Григорій Перадзе /грузин/; старожидівську мову - проф. Кисілевський /буковинець/; гомілетику - доцент Кулаковський; сектантство - проф. Давидовський, пізніше проф. Ол. Лапинський; українську мову /перші роки/ проф. П. Зайцев; білоруську мову /теж на початку/ доцент Станкевич. Деякі дисципліни студенти мали слухати на спільному філософічному факультеті /всесвітня історія, література, мистецтво, психологія, педагогіка/.

Визначними силами з-поміж професорів були: проф. Арсеньєв, великий знавець християнської філософії, учений з світовим ім'ям, який перфектно володів англійською, французькою й німецькою мовами, виступаючи з доповідями цими мовами на світових конгресах. Як людина визначався високими прикметами душі і був загально люблений студентами. Таким же визначним фахівцем в обсягу патрології був архим. Перадзе, знавець численних східних мов, який відкрив у своїх подорожжях по Сірії, Палестині і Сінаю ряд цінних рукописів з перших віків християнської ери; підчас німецької окупації був замордований Ґестапо. Він також був дуже популярний серед студентів, так само як і проф. Біднов. Третьою визначною силою був проф. Ол. Лотоцький, відомий український учений і діяч. Щодо національности професорів, то більшість була українці: Огієнко, Коровицький, Заїкин, Лотоцький, Біднов, Дорошенко, Кисілевський, Лапинський, Зайцев, Кирилович. За ними йшли росіяни: Арсеньєв, Зизикін, Кулаковський.

Більшість студентів були українці з Волині й Холмщини. Вихованці духовної семінарії в Крем'янці; далі йшли білоруси, абсольвенти духовної семінарії у Вільні; було кілька росіян з Польщі й сусідніх балтійських держав /напр. з Естонії/, були студенти румуни й югослав'яни. В 1930-х роках було на Студіумі коло 120 слухачів, перед війною число їх зросло до 180. Від самого початку при Студіумі було засновано інтернат для студентів, який містився в окремому будинку коло митрополії й собору на Празі /Зигмунтовська вулиця/. В інституті була своя домова церква, дуже гарно обладнана. Студіум мав свою власну бібліотеку, яка дуже збільшилася потому, як до неї перевезено книжки із зачиненої в 1938 р. бібліотеки духовної семінарії у Вільні. На передодні війни бібліотека нараховувала понад 30.000 томів. Вона вся загинула від бомби, яка зруйнувала увесь будинок в університетській садибі, де містилися ректорат, деканати, авдиторії й бібліотека Православного Студіума.

Студіум давав своїм абсольвентам титул магістра теології. Кожного року випускалося по 2-3 десятки абсольвентів, які здебільшого висвячу-

валися на священиків, і таким чином збільшувалося число православного духовенства з вищою богословською освітою.

Як я вже згадував вище, життя і розвиток Православного Богословського Студіума в значній мірі були умовлені впливами загальної польської політики, яка у відношенні до Православної Церкви за останні роки перед війною прийняла гострий полонізаційний курс. Коли я прибув р. 1936 до Варшави і розпочав свої виклади на Студіумі /моя вступна лекція на тему "Місце історії Церкви в загальній історії" відбулася 29.4.1936/, я спостеріг ознаки цього курсу вже і в житті Студіума. Студенти, які мешкали в інтернаті /а таких була переважна більшість/, були взяті під особливу опіку, яка мала мала меті виховати з них лояльних польських громадян, православних священиків - поляків. Життя їх було оточене певними вигодами, їх добре годували, водили до польських театрів, але старалися виховати в польському дусі. Не знаю, на скільки керівникам інтернату це в дійсності удавалося, але, здається, що ця система з погляду педагогічного не давала добрих наслідків, а навпаки - вела до певної деморалізації студентів, що виявлялося не раз уже по тому, як вони кінчили студії, висвячувалися й діставали парафії. Але ж були наслідки загальної політики польського уряду щодо національних меншостей, а в першій лінії - щодо українців; їх старалися так би мовити розкласти морально і задля цього не цуралися ніяких способів; особливо в останніх роках перед війною антиукраїнський курс досяг свою апогею.

Коли я вступив до професорської колегії Студіума, то вже перед тим було два чи три випадки усунення небажаних з політичного погляду для польського уряду професорів. Так було усунуто проф. Огієнка. Здається, що він завинив сам через свою необережність. В 1937 р. було переведено "чистку" через усунення двох професорів росіян: проф. Арсеньєва і доц. Кулаковського. Тяжко навіть зрозуміти, чому властиво усунено цих двох абсолютно лояльних людей, при тім одного з них - проф. Арсеньєва - визначного вченого. Мабуть просто хотіли очистити місце для більш бажаного елементу, для людей, які виступали як "православні поляки". Такими були: перш за все нововисвячений єпископ Тимофій Шретер, син чеського колоніста на Волині, що скінчив Православний Богословський Студіум у Варшаві і тепер став професором; далі запрошено на професорів двох звичайних військових священиків /капелянів/: о. Ол. Калиновича і о.Віктора Романовського; обидва були природні українці /один з них, здається о.Романовський скінчив свого часу історично-філологічний інститут в Ніжені/ і не були фаховими вченими. Обидва являлись на лекції в своїй військовій уніформі, надягали в професорській кімнаті поверх мундура рясу, вішали хрест, і так викладали, вичитуючи курс з своїх зшитків. Звісна річ, авторитету у своїх слухачів вони не мали. Ходили чутки, що хотіли усунути й проф. Лотоцького й мене, але справедливість вимагає сказати, що відношення до нас обох з боку міністерських кругів було до кінця вповні коректне й доброзичливе.

В 1938-9 акад.році атмосфера в православних духовних кругах стала дуже напружена. Переслідування православія на Волині й на Холмщині, руйнування церков, насильне навертання на католицизм, ліквідація православних духовних семінарій у Крем'янці й у Вільні, замість яких було заложено чисто польський православний ліцей у Варшаві, заложення у Ґродні польського православного інституту, який мав видавати православні церковні книги польською мовою, - все це витворювало почуття пригноблености й неспокою, і це відбивалося й на житті Православного Богословського Факультету. Почуття якоїсь непевности й тривоги обгортало професорів і студентів. Серед таких настроїв вибухла І.вересня 1939 року війна з Німеччиною, яка зруйнувала Варшаву й цілу польську державу. Православний Богословський Факультет перестав існувати, і можна думати, що він ледве чи відродиться у сучасній Польщі.

Проф.П.Колісний

СПРАВИ ВЕЛИКОЇ ІСТОРИЧНОЇ ВАГИ

Священний Синод Української Автокефальної Православної Церкви на своїй черговій сесії, що відбулася в Мюнхені, 24 серпня 1946 р. затвердив статут Богословсько-Педагогічної Академії УАПЦ в Мюнхені. Можна сказати, що справа з відкриттям вищої богословської школи стоїть уже на цілком реальному ґрунті. В свій час ми оголосили в газеті "Наше Життя" /29.6.46/, про заснування в Мюнхені Богословсько-Педагогічного Інституту. Зробили ми це на підставі ухвали Професорської Ради й попереднього /до розгляду Статуту/ благословення Св.Синоду, маючи на меті виявити контингент майбутніх слухачів школи і професорсько-викладових сил на богословському факультеті. А тимчасом в процесі опрацювання Статуту довелося змінити назву "Інститут" на "Академію". Хоч, як кажуть, суть справи не в назві, а проте й тут ми ураховували всі найдрібніші моменти, зв'язані, з одного боку, з традицією нашого народу і з другого боку, з тими порядками, які існують в Західній Европі. Отже, назва "Академія" найбільше відповідає сучасним вимогам взагалі.

В історії духовної освіти на Україні Богословсько-Педагогічна Академія має відограти свою визначну ролю, зокрема на еміграції,після Православного Богословського Факультету в Варшаві, вона має стати огнищем богословської науки і освіти, тим великим чинником,що має своїм завданням не тільки виховувати кадри духівництва та педагогів, але й організувати кадри наукових робітників та дослідників в питаннях церковно-релігійного порядку.

Справа відкриття Богословської Педагогічної Академії, це справа великої історичної ваги. Українська Автокефальна Православна Церква в своїй історії вперше матиме високу духовну школу, якою має стати Академія, оцей найвищий розсадник богословської науки і християнського вчення взагалі. Не можна ніяк погодитися з тими окремими людьми, які чомусь нарікають на те, що ми творимо таке велике діло. Мовляв і так багато у нас вищих шкіл, навіщо ще відкривати. Але на жаль, ці люди не бачать і не розуміють самої суті справи. Адже мова йде не про другий університет, не про другу Господарську Академію, а про вищу православну духовну школу. У нас вичерпуються вже кадри духівництва, нам потрібні нові кадри, і ці кадри може створити тільки спеціяльний вищий учбовий заклад, який не тільки має дати фактичні богословські знання кандидатам, але й виховати дійсних пастирів і служителів нашої Церкви.

З другого боку, дехто думає, що відкриття вищої православної духовної школи наче створює якусь загрозу для греко-католицької школи. Це абсолютно невірно! Навпаки, існування двох вищих духовних учбових закладів, як закладів двох окремих обрядів, не тільки не знищить, а ще вище піднесе престиж обох українських Церков, як високих провідниць духовної культури українського народу. Дружні взаємовідносини, дружня співпраця на релігійному полі в дусі взаєморозуміння і взаємопомочі - піде лише на користь, як запорука єдности цілого нашого народу. Не сумувати і нарікати, а радіти й вітати треба те велике діло, яке роблять для нації дві могутні твердині Христової науки!

Богословсько-Педагогічна Академія УАПЦ, як єдиний репрезентаційний вищий учбовий заклад духовного відомства, присвоїла собі право надавати титул доктора тим особам, що цього заслужили,згідно з положенням про докторат. Докторат в західній Европі - це особливий титул, це до певної міри нагорода на напружену працю, яку людина затратила, щоб здобути цілком достатні знання за своїм фахом

і цим самим заслужити собі почесний титул, як нагороду, як подяку від громадськости. Доктор – це цілком зріла людина – і не тільки в галузі науки, як кандидат для даної наукової діяльности, але у громадському житті. Чому ж не може УАПЦ мати своїх докторів, оцих високих достойників богословської науки і християнського вчення взагалі? Хто може відібрати у неї це право? Чому не може Богословсько-Педагогічна Академія давати оцю високу нагороду тим, хто заслужив її? Я не кажу вже про те, що докторат, це той великий стимул до наукової праці, який має збуджувати науковий інтерес, зокрема у нашої молоді, що присвятила се[бе] великій справі служити Церкві Христовій. Доктор у нашім понятті – це високе звання, на яке не кожний може розраховувати, а лише той, хто своєю працею заслужив його. В такому сенсі Богословсько-Педагогічна Академія й прийняла цей пункт про докторат в своєму статуті.

Важка і напружена праця стоїть перед нами. Багато ще сил треба присвятити, щоб якслід поставити справу навчання в Академії. І не одному, не двом, а цілій нашій громадськості треба спільними силами підносити це велике діло в житті нашої Церкви. Нам потрібні матеріяльні засоби, потрібні ще й висококваліфіковані викладові сили, і я твердо переконаний, що засоби знайдуться, що викладові сили зголосяться і віддадуть свою працю на побудування міцного фундаменту української богословської науки.

Проф. В. Петрів

СТАТУТ
БОГОСЛОВСЬКО-ПЕДАГОГІЧНОЇ АКАДЕМІЇ
УАПЦ

Статут Богословсько-Педагогічної Академії УАПЦ в Мюнхені, схвалений постановою Професорської Ради 21 червня 1946 р., був затверджений на Сесії Священного Синоду УАПЦ 24 серпня 1946 р. Нема чого казати, що статут в житті кожного закладу є важливим документом, значення якого аж ніяк не можна недооцінювати. Це саме той основний документ, що якнайточніше визначає як мету й завдання даного закладу, так і засади, що на них будується вся конкретно-практична робота установи.

Розділ I Статуту визначає назву, мету та місце осідку Академії "З метою піднесення релігійної та національної освіти та свідомости українського народу, розвитку богословської науки та поширення ідеї Української Церковної Автокефалії, як ідеї всеоб'єднуючої, з благословення Свящ. Синоду УАПЦ, засновується Богословсько-Педагогічна Академія в Мюнхені, як висока духовна школа з чотирирічним курсом навчання. Кожна з цих тез і формул заслуговувала б на розкриття й докладне коментування. Як видко з вище назначеного, момент релігійний в освітній діяльності Академії цілковито пов'язується з національним. Справа йде про поєднання цих двох моментів, релігійного й національного в освітній праці Академії. Піднесення релігійної освіти і піднесення національної освіти та свідомости становить пряме і безпосереднє завдання новозаснованої Академії. Академія – висока духовна школа, тим самим викладова сторона праці доповнюється завданням розвитку богословської науки". Перервана нитка богословських наукових студій, що має за собою 300-літню традицію тих студій на Україні Київської Могилянської Академії, Острозької Академії, Православного Богословського Факультету в Варшаві, знаходить собі продовження в плянах і задумах нової вищої духовної школи, що є високою школою

УАПЦ і тим самим, природно, розробка православної теологічної доктрини повинна вестися в напрямку розроблення її, як української, автокефальної й церковної. Поширення ідеї Української Церковної Автокефалії, як ідеї всеоб'єднуючої, лягає в основу робіт Академії.

Церковність - ось те, що підкреслює Статут. Церковність в розробці наукових проблем, в викладовій практиці, в вихованні і разом з тим організаційно. Академія засновується з благословення Священного Синоду УАПЦ, не як вільна школа, а як школа в прямому підпорядкуванні Священному Синоду, як вищому правлячому органові Церкви.

Розділ другий говорить про "завдання й засоби". "Богословсько-Педагогічна Академія має своїм завданням: а/ наукову розробку питань церковно-релігійного і в зв'язку з тим філософсько-педагогічного характеру; б/ організацію кадрів наукових працівників та дослідників в питаннях церковно-релігійного порядку /в питаннях догматики, моралі, каноністики, літургіки, церковно-релігійної літератури та мистецтва, особливо побожних звичаїв українського народу/; в/ підготовити відповідні кадри духівництва /катехитів, проповідників, місіонарів/ та виплекати достойних кандидатів на вищі церковно-адміністративні становища; г/ збільшити кадри педагогів-віруючих та національно-свідомих, що виховну роботу провадили б в консолідації з церквою; д/сприяти збільшенню числа мирян, віруючих та національно-свідомих та ідейно організувати їх на церковно-релігійному ґрунті. Завдання за статутом, витікають з накреслених і вище зазначених цілей. Тут не потрібний особливий коментар. Усе намічене тут є лише уточненням уже сказаного. Мова йде про генеральні форми реалізації, уже не про принципи й ідеї, а про людей, що стануть носіями цих ідей в творчому духовому житті Церкви: про дослідників-теологів і про теологів-духівництво, про педагогів і мирян, втягнених в цей процес нового життя, просякненого релігійністю.

Академія складається з двох факультетів: Богословського і Педагогічного, як це сказано в розділі III. Як відомо, Українська Православна Школа ніколи не занедбувала шкільної педагогічної справи. Навпаки, історична традиція нашої Православної Церкви багато ніж виразно вказує, що Церква наша ввесь час протягом всього свого існування активно змагається за перебрання на себе шкільної освітньої справи. Тим самим цілком безпідставною була арґументація й намагання розмежувати й відокремити богословську освіту й педагогічну. Одне передбачає друге. З першої витікає друга. Українське вчительство повинно бути вихованим в релігійному дусі, щоб в свою чергу серед своїх вихованців сіяти зерна високої євангельської Христової істини.

Дійсними студентами Академії є особи обох статів з закінченою середньою освітою; особи з незакінченою середньою освітою вступають до Академії на правах вільних слухачів /§ 9,10/. Після закінчення 4-річної освіти, по зложенні іспитів і по предложенні дипльомної праці, студенти одержують титул маґістра. "Цей титул, як сказано в статуті, управнює на викладання фахових предметів в середніх школах усіх типів /§ 16/. Положення про докторат уточнює справу набуття вченого звання доктора /§ 17/. Цій справі доводиться надати особливого значення, оскільки організація кадрів наукових працівників та дослідників в питаннях церковно-релігійного порядку становить одне з першочергових і, можна сказати, вирішальних завдань Академії. Православна церковна наука не може відстати в своєму розвитку від західньо-европейської, католицької і протестантської. Умови часу між двох світових війн не були сприятливі

для того, щоб УАПЦ мала змогу розгорнути свою працю саме в цій ділянці. Те, що нині на еміґрації опинилася велика кількість професури й наукових робітників, які можуть бути притягнені до активної співпраці в Академії, створює перед нами становище, якого не можна зневажити в інтересах Православної теологічної науки й Церкви. Оборона докторських дисертацій, надання докторського титулу особам, заслуженим в області науки, повинні набути широкого обсягу в науково-дослідній діяльності Академії. Як і кожна висока школа, Академія користується правами повної автономії та самоврядування /§18/

Ми не спиняємося на тих розділах і пунктах статуту, що торкаються питань внутрішнього адміністративно-організаційного розпорядку, органів правління, Професорської Ради факультетів, Професорської Ради Академії, Сенату, Ректора, Проректора, Вченого секретаря, Деканів і т.д. /Розділ УІ, §§ 19-38/. Єдине, що доводиться виділити в статуті, це пункти, які говорять про кураторію Академії, оскільки саме ці пункти уточнюють організаційні форми взаємин та підпорядкування Академії Священному Синодові УАПЦ. "§ 39. Найвищим органом управління Богословсько-Педагогічної Академії є Кураторія, що складається з голови та 6 членів. Головою Кураторії є єпископ, що призначається на це становище Св.Синодом УАПЦ. Першим заступником голови Кураторії є Ректор Академії, а другий обирається з-поміж членів Кураторії. До членів Кураторії належать: а/ Декани факультетів, б/ Представник від Українського Центрального Комітету, в/ Делегат Центральної Української Червонохресної Організації та г/ Представник від Професури.

Члени Кураторії в питаннях віри і релігійного виховання є лише радниками Голови Кураторії. В інших питаннях члени кураторії мають право рішаючого голосу".

В інших розділах статуту важно виділити й спинитися хіба що на розділі ІХ, § 46, який говорить про Видавництво Академії "§ 46. При Богословсько-Педагогічній Академії існує видавництво, завданням якого є: а/ видавати й розповсюджувати наукові праці, періодичну пресу, підручники, брошури та інші; б/ організовувати та провадити друкарні; в/ закладати крамниці для продажу преси та книг". Розгорненню видавничої справи надаємо особливого значення, бо друковане слово є найкращим річищем, яким Православна теологічна наука зможе пройти до найширших кіл українського громадянства. Лише при активній підтримці останнього Православна Богословсько-Педагогічна Академія зможе здійснити свої широкі і відповідальні завдання, які в ці важні роки лежать на ній.

Проф. Моралевич Я.

ПЛЯН НАВЧАННЯ БОГОСЛОВСЬКО-ПЕДАГОГІЧНОЇ АКАДЕМІЇ УАПЦ

Богословсько-Педагогічна Академія УАПЦ покликана до праці самим життям. В статуті ясно сказано, що завданням Академії є організація кадрів наукових працівників та дослідників у питаннях церковно-релігійного порядку; підготовка відповідних кадрів духівництва та збільшення кадрів педагогів віруючих і національно-свідомих.

Відповідно до цього й складено навчальний плян в Академії. Насамперед маємо зазначити, що в пляні передбачено багато дисциплін , спільних для обох факультетів - богословського і педагогічного. Так що перший рік навчання буде спільний для всіх студентів і студенток Академії. Навчальний плян для першого і другого семестрів охоплює переважно загально-освітні дисципліни. З фахових - лише ті, що обо-

в'язкові для студентів обох ресорсів. Отже, в першому році навчання всі студенти Академії слухають такі дисципліни:

I/ Вступ до богословія,
2/ Коротка церковна історія – всесвітня та українська,
3/ Християнська соціологія,
4/ Філософія з історією філософських ідей,
5/ Психологія загальна,
6/ Педагогіка з історією педагогіки,
7/ Біологія,
8/ Історія України,
9/ Старослов'янська мова,
I0/ Українська мова,
II/ Нова мова /основна/
I2/ Енциклопедія права,
I3/ Державне право з історією політичних рухів,
I4/ Політична економія з історією економічних ідей,
I5/ Соціяльна гігієна,
I6/ Теорія, історія та практика співу,
I7/ Гімнастика.

Починаючи з 3-го семестру з 2-го року навчання, студенти Богословського факультету слухають такі дисципліни:

I/ Святе письмо Старого завіту,
2/ Святе письмо Нового завіту,
3/ Церковна історія всесвітня,
4/ Історія української церкви,
5/ Церковна археологія /біблійна і християнська/
6/ Історія християнського мистецтва,
7/ Церковна архітектура,
8/ Основне богословіє,
9/ Догматичне богословіє,
I0/ Моральне богословіє,
II/ Порівняльне богословіє,
I2/ Пастирське богословіє,
I3/ Патрологія,
I4/ Літургіка,
I5/ Гомілетика,
I6/ Сектознавство,
I7/ Канонічне право,
I8/ Адміністративне право,
I9/ Старожидівська мова,
20/ Старослов'янська мова,
2I/ Історія української мови,
22/ Грецька мова,
23/ Латинська мова,
24/ Нова мова /додаткова по вибору/,
25/ Церковний спів.

Крім теоретичних дисциплін, в навчальнім пляні передбачено вправи та семінарі з основних дисциплін та писемні праці на вибрані професорами теми. Щодо педагогічного факультету, то він поділяється на два відділи, в зв'язку з основними групами наук, що на цих відділах студіюються, а саме: гуманітарний та природничий.

Починаючи з 3-го семестру, студенти і студентки педагогічного факультету мають вислухати такі спільні для обох відділів дисципліни:

I/ Педагогічна психологія та філософія переходового віку,
2/ Школознавство та позашкільна освіта,
3/ Географія всесвітня та України,
4/ Нова мова /додаткова по вибору/,

5/ Шкільний спів,
6/ Педагогічна гімнастика /інструкторський курс/.

Окремо студенти гуманітарного відділу мають прослухати такі гуманітарні дисципліни:

I/ Загальне мовознавство,
2/ Українське мовознавство,
3/ Зах.-европейська література,
4/ Історія слов'янських літератур,
5/ Церковно-слов'янська мова,
6/ Всесвітня історія,
7/ Методика рідної мови,
8/ Методика літератури,
9/ Методика історії.

Студенти природничого відділу мають прослухати такі дисципліни:

I/ Математика,
2/ Фізика теоретична,
3/ Фізика експериментальна,
4/ Хемія неорганічна,
5/ Хемія органічна,
6/ Зоологія хребетних і безхребетних,
7/ Ботаніка /морфологія і фізіологія рослин/,
8/ Геологія й мінералогія,
9/ Космографія,
I0/ Методика географії,
II/ Методика математики,
I2/ Методика природознавства,
I3/ Методика фізики і хемії,

На педагогічнім факультеті, крім теоретичних предметів, в навчальнім пляні передбачено практичні студії-вправи, семінарі та писемні праці на вибрані професорами теми.

З наведеного пляну навчання видно, що навчальний плян Педагогічного факультету не є дубльованням навчального пляну будь-якої іншої української високої школи; він є цілком відмінним від навчальних плянів існуючих українських високих шкіл, і Педагогічний факультет Академії - це своєрідний факультет з власними методами навчання і з власним укладом життя.

БОГОСЛОВСЬКО-ПЕДАГОГІЧНА АКАДЕМІЯ

До всіх Синів Українського Народу і до всіх Братів Християн

"Пізнаєте Істину, і Істина зробить вас вільними". /I0.8.32/.

Дорогі Брати в Господі!

З того часу, як з'явилося зло на землі, не перестає точитися боротьба між добром і злом, між правдою і неправдою, між любов'ю і ненавистю, між світлом і темрявою.

Який чинник опановує людством, таке воно й життя веде. Історія Ізраїля старого заповіту найкраще це показала. Як тільки люди забували Бога й починали ходити за прихотями своїми, шляхом своїх тілесних мудрувань, зразу зникала правда з-між людей, зникала любов, зникала радість,- починалися муки, страждання. Як тільки поверталися до Бога, поверталося до них і все те добре, що дає людям щасливе життя.

Світло Христової Євангелії освітлює всі тайники людського життя. Тепер уже в темряві ходить тільки той, хто не хоче світла. Одначе й тепер коли деякі люди побажали поставити свій розум вище розуму Євангельського, повторилося те саме, що було з давнім Ізраїлем. Мільйони людських жертв, мільйони калік, море крови, море сліз; руїни цілого культурного світу, руїни таких культурних цінностей, яких уже не можна відтворити; мільйони бездомних, для яких "світ великий але немає де дітись", — це ті страшні докази, що свідчать, як небезпечно кидати прості шляхи життя, вказані Христом, і ходити по шляхах інших мудрувань.

Ми були свідками, як ширилися антихристиянські думки, і результатом цього тепер перед усіма народами світу стає у всій своїй величі Величний Божий клич: "Вибери собі життя або смерть!" І ми чуємо з усіх боків: "Не смерть, а життя!". "Назад до Бога, назад до Христа!".

Український нарід ніколи не був байдужим до покликів євангельських. І хоч гірка доля гнітила його, але дух його завжди прагнув уперед, до волі й братерства, яке приніс на землю Божий Син. Тому й тепер він, в значній своїй частині, не зважаючи на свій стан бездомного життя, все ж таки не хоче відставати й бути байдужим до того святого клича. Він хоче жити, але жити гідно, за законами Євангельської Правди, в родині Христових громад, в Єдиній Христовій Родині цілого християнського світу, як достойний член Христової громади.

Знаючи, що без доброї науки не можна розпізнати добро і зло, через те, що зло часто перебирається в тогу добра, український нарід на еміграції, об'єднаний Українською Церквою, в імени Церкви заснував вищу богословську школу, що має назву БОГОСЛОВСЬКО-ПЕДАГОГІЧНА АКАДЕМІЯ УКРАЇНСЬКОЇ АВТОКЕФАЛЬНОЇ ПРАВОСЛАВНОЇ ЦЕРКВИ В МЮНХЕНІ. Заснував цю школу для того, щоб виховати добрих досвідчених пастирів Церкви, добрих вчителів і вчительок, здібних відроджувати Дух Христа в серцях нашої молоді. Богословсько-Педагогічна Академія не ставить своєю метою якусь конкуренцію іншим школам, вона не є чинником політичного виховання. Вона переконана, що перед Богом всі люди рівні і Господь всім хоче спастися і до розуміння Правди прийти /І Тим./, і тому має щире бажання з-поміж українського Народу виплекати пишну квітку Богознання, щоб вплести цю квітку в вінок Слави Бога нашого на землі.

Ми звертаємось до вищих шкіл, до ревнителів Христової Науки, до наших Християнських Церков – Православних /як російська, грецька та інш/, Католицької, Грекокатолицької, Євангелицької по-братерському допомогти – коштами, богословською літературою, біблями та іншою літературою для створення бібліотеки, а також шкільними приладдями для педагогічного факультету та ін.

Минув час різних релігійних суперечок. Життя кличе всіх нас до єдности в єдиній ідеї Христа. Ми напружуємо всі зусилля до того святого ідейного єднання і віримо, що брати в Господі почують наш голос.

Мюнхен, Дахауерштрассе 9/I
Богословсько-Педагогічна Академія УАПЦ

Кураторія — Ректорат

ПРАВИЛА ПРИЙОМУ СТУДЕНТІВ ДО БОГОСЛОВСЬКО-ПЕДАГОГІЧНОЇ АКАДЕМІЇ УАПЦ

В додаток до оголошення, що було надрукoване в часописі "Наше Життя" від 29 червня 1946 року, повідомляємо всіх зацікавлених осіб, що назву "Богословсько-Педагогічний Інститут" постановою Професорської Ради від 4 липня змінено на назву "Богословсько-Педагогічна Академія УАПЦ".

Статут Академії затверджений Св.Синодом УАПЦ.

Оголошення від 29 червня ц.р. про прийом студентів залишається в силі й надалі. Тепер подаємо ще деякі відомості.

Дійсними студентами Богословсько-Педагогічної Академії УАПЦ можуть бути лише ті чоловіки й жінки, що мають закінчену середню освіту.

Для вступу до Академії треба подати прохання на ім'я п. Ректора Академії про зарахування студентом на Богословський або Педагогічний Факультет Академії. До прохання треба додати:

I/ Короткий життепис.

2/ Матуральне свідоцтво, а якщо такого немає, то якесь інше шкільне свідоцтво.

3/ Свідоцтво про хрещення.

4/ Свідоцтво про сповідь і причастя.

5/ Свідоцтво від лікаря про стан здоров'я.

На основі розділу IУ §§ 9 і IO Статуту Богословсько-Педагогічної Академії УАПЦ дійсними студентами Академії можуть бути лише особи обох статей, що мають закінчену середню освіту. Інші особи можуть бути тільки вільними слухачами, з правом складання іспитів за прослуханий курс в Академії.

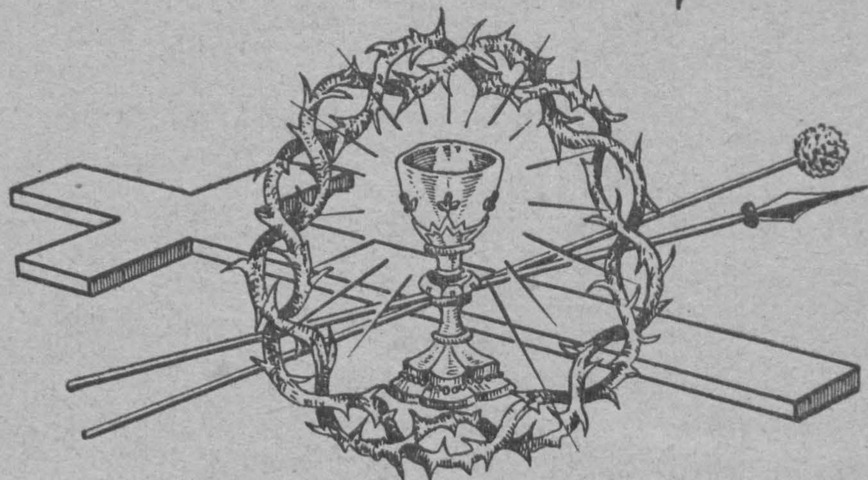
Одначе для тих осуб, що не мають закінченої середньої освіти і побажають скласти матуру при Академії, відкриваються матуральні курси. Після закінчення курсів і складення матуральних іспитів слухачі зараховуються дійсними студентами Академії.

Прохання подавати на адресу: Мюнхен, Дахауерштрассе 9/I, Богословсько-Педагогічна Академія.

Про початок і місце навчання в Академії буде оголошено в пресі.

Ректорат

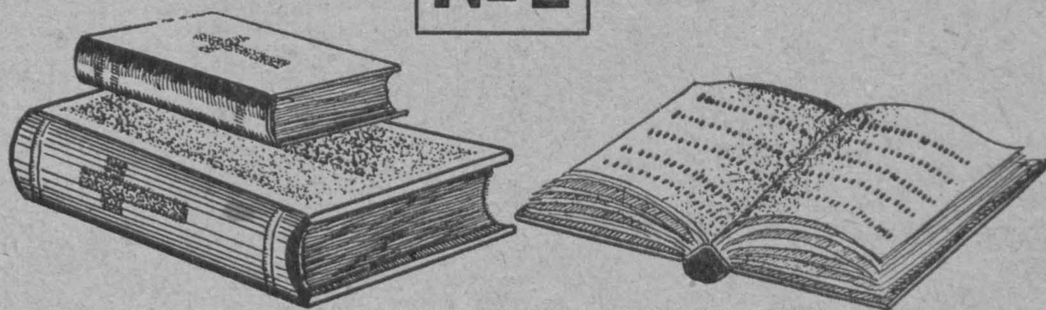
У.А.П.Ц.

БЮЛЕТЕНЬ

БОГОСЛОВСЬКО-ПЕДАГОГІЧНОЇ АКАДЕМІЇ

№ 2

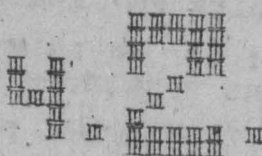
БАВАРІЯ

1946

У. А. П. Ц.

БЮЛЕТЕНЬ

БОГОСЛОВСЬКО-ПЕДАГОГІЧНОЇ АКАДЕМІЇ

МЮНХЕН 1946.

З м і с т

I.

II.

-.-.-.-.-.-.-.-

ВІДКРИТТЯ БОГОСЛОВСЬКО-ПЕДАГОГІЧНОЇ АКАДЕМІЇ В МЮНХЕНІ

З Волі Бога-Отця, Благоволінням
Бога-Сина і Благодаттю Вседіючого
Бога-Духа Всесвятого, з благословіння Священного Синоду Єпископів Української Автокефальної Православної Церкви, під головуванням Високопреосвященішого Митрополита від 24. серпня 1946 року /протокол ч.2.п.6./ в Мюнхені /Баварія/ засновано Богословсько-Педагогічну Академію, як традиційну Високу Духовну Школу Українського Народу для виховання високоосвічених душпастирів - священнослужителів і проповідників Слова Божого серед Українського Народу на еміграції, а також виховання в дусі Христової науки висококваліфікованих педагогів для українських шкіл на еміграції і досвідчених у християнських знаннях жінок-українок - для очолювання жіночих християнських організацій, виховательок дітей, вчительок жіночих шкіл, провідниць дівчат-християнок.

Свято відкриття Богословсько-Педагогічної Академії Української Автокефальної Православної Церкви відбулося в неділю 17.дня, місяця листопада 1946 року. Після урочисто відслуженої Божественної Літургії /Дахауерштр.9/I/, яку відслужив Високопреосвященіший Михаїл, урядуючий Куратор Академії, Архиєпископ Мюнхенський, в сослужінні з Преосвященішим Єпископом Володимиром і сомном духовенства, за участю капелі "Україна" під керівництвом проф.Нестора і місцевого Архиєрейського хору, при переповненому храмі вірними з м.Мюнхену і прибулими делегатами з різних місць і від різних організацій і високих українських шкіл, німецького університету і університету УНРРА. Після Божественної Літургії Собором всіх Священнослужителів відслужено урочистий Молебен Святому Архистратигу Михаїлу, як покровителеві Українського Народу і Патронові Богословсько-Педагогічної Академії. Після Молебна виголошено многоліття Високопреосвященішому Митрополиту Полікарпу, як почесному Кураторові Академії, Собору Єпископів УАПЦ, Священному Синодові, Урядуючому Кураторові Високопреосвященішому Архиєпископові Михаїлові і всій Кураторії, Ректору Академії Проф.П.Ковалеву і всій Професурі, Студентам Академії і всім присутнім в храмі.

Урочисте святочне відкриття відбулося в приміщенні Українського Комітету /Розенгаймерштр.46а/ за братською святочною трапезою.

О 2.год. дня до приміщення прибули: Високопреосвященіший Архиєпископ Михаїл, Преосвящений Єпископ Володимир разом з Ректором Академії Проф.П.Ковалевим. Вони були зустрінуті з хлібом і сіллю. Привітальну промову виголосив вик.обов'язки Декана Богословського Факультету Проф.Я.Моралевич. Після цього Високопреосвященіший Ахриєпископ Михаїл запросив усіх присутніх помолитися перед початком відкриття і відслужив короткий молебен. Гості зайняли місця. Урочисте Відкриття Академії розпочато промовою Ректора.

В своїй високозмістовній промові п.Ректор Академії коротко але чітко виклав історію духовної освіти на Україні та виникнення думки про відкриття Богословсько-Педагогічної Академії УАПЦ в Мюнхені, підкреслив її мету, завдання й значення її для українського народу на еміграції. Далі звернувся до професури поділитися своїми знаннями і науковим досідом на користь Академії, а студентів закликав твердо й непохитно виконувати покладені на них обов'язки, прямуючи до поставленої мети. До громадянства звернувся з закликом допомагати молодій Академії виконувати високу місію, що її поставила перед нею історія. Після чого Ректор урочисто оголошує Академію відкритою, закінчивши промову словами: "Слава нашій молодій Академії"! Архиєрейський хор відспівав "Ґавдеамус".

Далі йде слово Куратора Академії. Високопреосвященний Архиєпископ Михаїл у своїй промові вказав на ту величезну місію, яку виконала Київська Могилянська Академія для українського народу і взагалі для християнства як горнило кування високого християнського духа. Владика відзначив, що Богословсько-Педагогічна Академія повинна продовжувати ту ж велику місійну службу для українського народу на еміграції, зазначивши, що народ тільки тоді міцніє й духовно зростає, коли будує своє життя на підвалинах Христової науки. Він висловив упевненість, що професура цілком свідома тієї високої місії, виконання якої чекає від неї український нарід, і висловив надію, що студентство розуміє, до якої науки стає, і сумлінно зможе опанувати її. На закінчення Високопреосвященний Владика запросив Боже Благословення на Академію, на Ректорат, Професуру і студентів. Хор проф. Нестора чудово виконав пісню "Тебе Бога хвалимо" Бортнянського українською мовою. По закінченні концерту гості, що зібралися в кількості до 25о осіб, проспівали молитву "Отче наш". Владика Михаїл благословив трапезу.

Під час трапези були читані Привітання проф.Дм.Дорошенка, Високопреосвященого Александра, Митрополита Пінського і Поліського. Високопреосвященний Владика Митрополит вітає Академію й бажає їй розквіту на славу Богу і на щастя українського народу. Зачитується привітання від проф.Ф.Кульчинського, Архипротопресвітера П.Калиновича та інші. Від греко-католицького Семінара надіслав привітання о.Ректор д-р Лаба, від Братства Христа канцлер проф.Лідке.

Під час трапези виступали з промовами: від Українського Вільного Університету і від Греко-Католицької Апостольської Візитатури проф.І.Мірчук, від Українського Техн.-Господарського Інституту Ректор проф.Доманицький, від Української Економічної Високої Школи Ректор проф.Мартос, від Центрального Представництва Української Еміграції проф.Корсунський, від Кооперативних організацій інж.Павликовський, від Червоного Хреста д-р Воробець, від жіночої організації п.Горбачевська.

Трапеза затяглася до 7 год.вечора, але не всі промовці могли висловитися. Трапеза закінчилася співом молитви "Боже Великий Єдиний".

Ректор Академії
Проф.П.Ковалів

Куратор Академії
Архиєпископ Михаїл

ВСТУПНА ПРОМОВА
РЕКТОРА ПРОФ.П.КОВАЛЕВА НА УРОЧИСТОМУ ВІДКРИТТІ БОГОСЛОВСЬКО-ПЕДАГОГІЧНОЇ АКАДЕМІЇ УАПЦ В МЮНХЕНІ - 17 ЛИСТОПАДА 1946 Р.

Ваше Високопреосвященство! Ваше Преосвященство! Високопреподобні Отці! Високодостойні Гості! Високоповажані Пані і Панове!

Сьогодні ми відзначаємо знаменну подію в житті нашої Церкви, святкуємо велике урочисте свято відкриття Богословсько-Педагогічної Академії Української Автокефальної Православної Церкви.

Український Нарід вже з перших часів прийняття християнства зв'язав все своє духовне життя з Церквою, з церковною освіченістю. Христова віра, що прийшла до нас із Візантії, принесла з собою новий культ, початки освіти й засоби для неї.

Християнське духівництво заснувало перші школи, взяло під свою опіку освіту. Духівництву багато допомагали в ширенні освіти наші князі-християни. Вже в літописному оповіданні про Володимира читаємо, що увівши в хрест свій нарід, князь "нача поимати у нарочитои чади дѣти и даяти на учение книжное". Так само й про Ярослава знаємо, що він "собра от старость и поповыхъ дѣтей 300 учити книгамъ".

Учителями першими були переважно церковники. Та й сама наука мала практичну, церковну мету - виховати кадри духівництва.

Але в ті часи не було ще на Україні спеціяльних середніх чи високих духовних шкіл. Шкільна наука взагалі в ранні часи християнства на Україні стояла на досить низькому рівні. Ми знаємо, що навіть княжі діти не завжди були письменні. Так, наприклад, про князя Бориса автор його житія пише, що він "бяше бо и грамотѣ наученъ". Більше всього люди працювали над самоосвітою, що звалось тоді "книжним почитанієм". Взагалі до освіти в старовину ставились з великою повагою, навіть з побожністю: "велика бо полза бываеть человѣку от ученія книжнаго,- пише літописець.

Тільки з XVI століття на Україні появилися перші духовні школи вищого типу, т.зв. братські школи, засновувані на зразок схоластичних шкіл середньовіччя. І тут велику ролю відограли Церковні Братства, що дбали не тільки про церковні справи, але й про культурно-освітні справи. При кінці XVI ст. вся Україна і Білорусь вкрились такими братствами, а серед них найважніші - Львівське, Віленське, Берестейське, Луцьке, Київське.

Звідси й виникли братські школи, що, як і братства, мали переважно церковний характер. Власне, церковним братствам належить велика честь найпершого заснування нормальних сталих шкіл, чого ніде в слов'янщині не було.

Значення братських шкіл величезне. Вони виховували багато видатних людей - світських і духовних. Наприклад, у Львівській братській школі вчився Петро Могила. Братські школи виховали багато професорів, що принесли своїй церкві багато користи.

З цих шкіл першою відзначилася О с т р о з ь к а А к а д е м і я, заснована 1580 р. За короткий час вона згортувала навколо себе цвіт інтеліґенції, найкращих представників богословської науки і філософської думки. Герасим Смотрицький, Дем'ян Наливайко, Василь Суразький, Мартин Броневський, Милетій Смотрицький, - всі вони в своїй діяльності були зв'язані з Острозькою Академією. Були там не тільки добрі філософи і богослови, але й добрі математики і астрологи, як каже Захарій Копестинський в своїй "Паленодії".

Значну ролю в історії духовної освіти відограла Львівська братська школа, Замойська Академія. Про цю останню згодом Петро Могила писав, що вона багато нашому народові принесла користи, бо немало з неї виходило учених і поважних людей, потрібних для Православної Церкви.

Але найбільшу ролю в історії духовної освіти не тільки на Україні, але й поза її межами відограла К и є в о - М о г и л я н с ь -

к а   к о л е г і я , що особливо розширила свою діяльність в XVII-XVIII ст. Річ зрозуміла. На початку XVII ст. центром освіти і культури на Україні стає Київ. В Лаврі з її друкарнею збирається другий /після Острозького/ гурток учених. Цей гурток і поклав основи в культурній роботі Київського Богоявленського Братства та заснованій ним братській школі /1615/, що перетворилася потім в колегію /1632/, а далі - в Академію.

Так народилася наша славна   К и є в о - М о г и л я н с ь к а   А к а д е м і я.

Важкі умови праці довелось їй пережити в тій конфесійній боротьбі, що точилася тоді на Україні. Але навіть і в таких умовах Академія справила величезну національну службу. Оті "спудеї", оті дяки-пиворізи, оті філософи дали собою перші кадри української національної інтелігенції, ідеологів своєї державности.

Правда, спочатку Академія стояла на примітивних основах, але пізніше, після реформи Петра Могили, вона приймає нові форми освіти, створює нові традиції, ставши культурним осередком цілої України і розсадником учених мало не на всю Слов'янщину.

Із стін Академії вийшли такі видатні церковні діячі і богослови, як: Інокентій Гезель, Лазар Баранович, Іоанникій Галятовський, Антоній Радивиловський та інш. З Київської Академії вийшли майбутні діячі в Росії: Єпифаній Славинецький, Семен Полоцький, Степан Яворський, Теофан Прокопович, Данило Туптало та інш.

Отже, українське духівництво вже в XVI ст. відзначилося своєю освітою, а в XVII ст. освіта ця ще підвищилась. З духовного стану вийшло багато славних письменників і наукових дослідників. Київський Митрополит Мстислав в 1784 році видав наказ, щоб ніхто не звертався про оити висьяти на священика чи диякона, не бувши у вищих клясах Академії.

На базі Києво-Могилянської Академії розвинулась далі Київська Духовна Академія, що існувала аж до революції 1917 року. Після цього обставини склалися так, що майже вся Україна залишилася без Церкви і без духовних шкіл. Тільки на заході ще жеврів вогонь релігійного життя і духовної освіти.

Як відомо, Польща на основі Ризького договору 1920 року придбала частину українських земель, де було понад 4 мільйони населення. Це дало підставу створити Автокефальну Православну Церкву, на чолі якої став спочатку Митрополит Юрій Ярошевський, а згодом, по його смерті, Митрополит Діонисій Валединський.

Для виховання кадрів православного духівництва в 1924 році була заснована висока школа в Варшаві при польському університеті під назвою "Православний Богословський Студіум". Хоч Студіум у своїй праці мав великі перешкоди, з них найбільша - викладання нерідною /польською/ мовою, а проте він все ж таки виконав свою історичну місію, виховав досить численні кадри українського освіченого духівництва, що тепер служить міцною опорою УАПЦ.

Варшавський Студіум існував аж до війни 1939 року. Війна припинила існування останньої високої духовної школи для українського Народу. Можна сказати, не залишилось ні сліду від неї. Знищено все, навіть бібліотека, що налічувала до 30.000 томів, загинула від бомби, яка зруйнувала будинок, де містився Студіум і бібліотека.

Від того часу минуло вже понад 6 років. Цілий український православний нарід залишився без високої духовної школи. Виникла нагальна потреба знову створити високу духовну школу, оцей осередок богословської науки і релігійно-філософської думки, тут, на чужині; знову хоч частково відродити славні традиції минулого. Ніхто не дав нам права зректися цих традицій і залишити нашу Церкву, наш побожний Нарід напризволяще.

Ми, вчені і працівники культури, повинні були простягти руку допомоги нашій Церкві, нашому Народові, подбати про підготовку кадрів освіченого духівництва, бо старі вже ось-ось вичерпуються; подбати про

нових кадрів учених богословів, бо старих уже немає. Ніхто нам їх не дасть, як ми самі не підготуємо.

З цією метою, з благословення Св.Синоду УАПЦ, створено нову високу духовну школу, Богословсько-Педагогічну Академію, що її день відкриття сьогодні ми урочисто святкуємо.

Наша Академія не є якоюсь несподіванкою. Наша Академія - це традиція нашого славного минулого, це доконечна потреба нашого сучасного.

Нам потрібні не тільки кадри високоосвіченого духівництва і вчених богословів, але й кадри педагогів, вихованих в християнському дусі. Старі Духовні Академії можуть служити нам прикладом доброї педагогічної підготовки. Ми знаємо багато академістів, що працювали в педагогічних школах директорами, викладачами педагогічних дисциплін. Академії ставили своїм завданням виховати не тільки кадри духівництва але й кадри добрих педагогів, викладачів середніх шкіл, не відбираючи хліба від університетів. І це зрозуміло, бо навіть кожен пастир мусить бути д о б р и м п е д а г о г о м.

За такими традиціями йде і далі піде наша Богословсько-Педагогічна Академія. Але разом з тим вона має поповнювати те, чого не могла дати стара Академія: вона повинна виховати кадри національно свідомих громадян, добрих синів нашої Церкви, нашого Народу!

До вас, мої дорогі "спудеї", моє перше слово звертання! Хоч ви й різного віку, але всіх вас мусить з'єднувати в одно монолітне ціле ідея служіння Церкві, оцій найвищій твердині духовного життя нашого Народу. Тільки з цією метою ви вступили до Академії, тільки так, не інакше, треба розуміти мету вашого перебування в Академії.

Перед вами стоять великі труднощі, труднощі чужинецького життя, Але ці труднощі треба перемагати, перемагати їх спільними силами разом з адміністрацією Академії. Ви повинні собі добре усвідомити, що кожний крок, кожна частина нашого кращого сьогоднішнього здобувається напруженою боротьбою, важкою працею, бо ніхто нам, скитальцям по чужих землях, не дасть права розраховувати на все готове! Ніхто нам нічого не дасть, коли ми собі не виборемо чесною й відданою працею!

Війна залишила нам руїни. Ви не повинні розраховувати на готові палаци. Треба бути готовим до того, що може доведеться впорядковувати приміщення власними руками, як впорядковували приміщення для церкви парафіяни Св.-Покровської церкви в Мюнхені разом з своїм настоятелем. Отже, до всього треба бути готовим.

До вас, високодостойні професори, моє друге слово звертання. Ви проявили велику солідарність і свідомість свого національного й громадського обов'язку, без жодного вагання давши згоду працювати в Академії. Ви дали згоду віддати цій важливій справі свої знання, свій науковий і педагогічний досвід, бо добре усвідомлюєте, що справа вищої богословської освіти для нашого Народу - це наша кревна справа. І коли Академія не зможе створити відразу для вашої праці всіх потрібних умов, то прошу зважити на ті обставини, серед яких ми живемо й працюємо.

За ту офіру, яку ви понесете на вівтар богословської науки, наш Нарід відплатить вам сторицею. Бо тільки ви зможете зробити це велике діло, тільки від вас залежить розв'язання складної проблеми богословських кадрів. Ніхто інший не зможе цієї проблеми розв'язати.

До вас, шановна громадо, моє третє слово звертання. Ви зібрались тут, у цьому скромному приміщенні, щоб вшанувати своєю присутністю це наше велике свято. Я певен, що ви добре усвідомлюєте вагу Академії саме тепер, коли відсутність богословських кадрів дуже дошкульно відбивається на нашому церковному житті.

Прошу зважити й на те, що саме тепер настав час створити нашу богословську школу. Дарма, що ми стоїмо перед невідомим майбутнім. Ми повинні вірити й сподіватись в краще майбутнє, і до цього кращого майбутнього треба готуватися, так би мовити, творити ґрунт. Нам треба зректися тієї шкідливої думки, що, мовляв, ми не маємо богословських сил і тому не можемо мати й Академії. Так, ми не маємо богословських сил, але ці сили нам треба створити, виховати їх з допомогою досвідчених учених інших галузів знання. Коли ми цього не зробимо тепер, то не зробимо його ніколи, бо далі вичерпаються зовсім і ті залишки, що їх нам виховали старі Духовні Академії і Варшавський Православний Студіум.

Академія чекає від вас допомоги, допомоги словом і ділом. Ми творимо спільне діло, і спільними силами його треба творити. Не може бути "ми" і "ви", або "ми" і "вони", а всі, як один, мусимо сказати - "ми"! Ми, українська інтелігенція і робітництво, ми, учені і працівники культури, ми, українці! Це наш священий обов'язок, наша честь, наша слава!

Сьогодні тут, на це церковне свято зібралась вся українська громадськість, без різниці обрядів. Я можу з приємністю констатувати, що наші брати, яким доля судила 350 років тому прийняти унію, щиро відгукнулись на наше запрошення і вшанували своєю присутністю цю нашу урочистість. Про що це свідчить? Це свідчить про наше взаєморозуміння, про взаємопошану вироблених віками традицій, про високу національну свідомість. Не так давно ми святкували спільно урочисте відкриття Греко-католицької Семінарії. Сьогодні ми святкуємо відкриття Православної Академії. Існування двох твердинь богословської науки не тільки не зменшує значення обидвох обрядів, а, навпаки, ще більше підносить престиж обох Церков, як двох провідниць духовного життя нашого Народу. Дружні взаємовідносини, дружня співпраця на релігійному полі в дусі взаєморозуміння піде лише на користь, як запорука єдности цілого нашого Народу.

До вас, почесні гості, моє четверте звертання. Ви щиро відгукнулись на наше запрошення й ласкаво вшанували своєю присутністю це наше свято. Я дуже радий, і від імени всієї нашої громади приношу вам щиру подяку. Ми дуже вдячні вам за ту увагу, те співчуття, яке ви проявляєте до нашого релігійного життя. Український Нарід, обдарований високими моральними якостями, глибиною почуття обов'язку не тільки за кожне добре діло, але й за кожне добре слово, ніколи не забуде тієї гостинности й християнського співчуття, що їх він знайшов тут, на чужині.

До всіх тут присутніх моє п'яте слово звертання. Сьогодні ми зібралися тут, щоб своєю присутністю засвідчити акт відкриття Богословсько-Педагогічної Академії УАПЦ.

Ми виконуємо велику історичну місію, - створюємо нову дату в історії духовної освіти нашого Народу, дату 17 листопада 1946 року. Факт доконаний. Оголошую Академію відкритою!

Слава нашій молодій Академії!

- - -

П Р О М О В А

КУРАТОРА АКАДЕМІЇ АРХИЄПИСКОПА МИХАЇЛА НА УРОЧИСТОМУ ВІДКРИТТІ БОГОСЛОВСЬКО-ПЕДАГОГІЧНОЇ АКАДЕМІЇ УАПЦ В МЮНХЕНІ 17 ЛИСТОПАДА 1946 РОКУ

Ваше Преосвященство! Ваша Ексцеленціє, представники інших християнських Церков! Ваша Магніфіценціє, Панове Ректори і Професори високих шкіл як українських, так і німецьких, також і директори різних українських громадських установ! Високопреподобні отці! Вельмишановні гості, пані й панове! Панове Студенти - наша майбутня надіє!

Після високозмістовної і глибокодіїлової вступної промови Пана Ректора Богословсько-Педагогічної Академії проф. Ковалева дозвольте й мені, яко урядуючому Кураторові Академії, звернутися до вас з кількома словами з нагоди відкриття нашої Високої Богословської Школи. Я дякую Богові, що привів мене говорити перед величним зібранням таких високодостойних гостей, ученого світу різних націй і в такої високорадісної для нас, українців, нагоди.

Мені хотілося б, щоб наша радість передалася дорогим нашим гостям у тому осянні, в якому сприймаємо її ми.

Заснування Високої Богословської Школи нашої Української Церкви не є для нас щось нове, бо такі школи наш нарід уже мав від 17 століття в Західній Україні в м. Острові, а пізніше й славну Могилянську Академію в Києві. Ці школи були завершенням богословських знань студентів, які вступали сюди з численних середніх шкіл як духовних семинарій, так і інших. Ці наші високі школи випустили тисячі високоосвічених мужів богословської науки, з яких вийшло багато достойніших Владик, як от Дмитро Туптало - Митрополит, цей славний Злотоуст України, письменник житій святих і учений Богослов; Феодосій, Чернигівський Архиєпископ; Іоасаф Горленко, єпископ Білгородський; Інокентій, архиєпископ Тобольський, прославлені і в Бога і в людей, як святістю свого життя, так і висотою своїх богословських знань та невтомною працею на ниві Христовій.

З цих же шкіл вийшли й ті високоучені Богослови, які понесли Святу Христову Науку на Московщину й далеко на північ і схід, як Степан Яворський, Теофан Прокопович, Епіфаній Славинецький та інші, які властиво стали упорядчиками Церкви на Московщині у 18 стол. З цих же шкіл вийшли ті тисячі педагогів, які заповнили як середні, так і вищі школи на Україні, Московщині, Білорусі, Литві і навіть у великій мірі і в Польщі.

З цих шкіл вийшло багато великих мужів науки в різних галузях, письменників, мистців, композиторів і т.д. Висока Богословська Школа для нашого українського народу стала якоюсь невід'ємною частиною його самого.

Навіть тоді, коли та школа заповнялася в більшості студентами неукраїнцями, з неукраїнським ухилом у навчанні, все ж таки в них плекався дух нашого народу, і ті студенти - українці, які в них відбирали науку, в більшості лишилися при своєму українському народі віддаючи йому ж свої здобуті високі знання.

З цього можна бачити, який тяжкий удар по душі відчула наша Церква і наш побожний нарід у цілому, коли з наступом революції атеїстична влада закрила всі духовні школи, розігнала як учнів, так і професуру і під страхом великих кар заборонила викладати теологічні науки не то в школах, а навіть і в церквах, а потім і церкви закрила. Цей акт був рівнозначний позбавленню права дихати повітрям.

Знищення духовних шкіл і церков, виключення навчання віри й моралі взагалі з шкіл дуже швидко дав себе відчути у виві повної аморальности молодого відростаючого покоління. Наслідки всього того відомі цілому світові, тому нема чого їх тут перелічувати.

Всю силу згубности безбожного світогляду і безрелігійно-морального виховання молоді найбільше відчули ми, українці, як нація. Тільки завдяки тому світоглядові зруйнована Україна. Тільки завдяки безбожному безрелігійному вихованню люди втратили розуміння морального обов'язку чести, гідности, чистоти родини, гідности суспільства; тільки безбожний світогляд сильних світу цього нечуваними методами винищив половину нашого многомільйонного народу, позбавив нас батьківщини і кинув на поневіряння по світах на глум чужим народам. Коли хто відчув хоробливість і згубність такого стану річей, то це ми, українці-скитальці.

Було б не тільки нерозумно, а було б страшним злочином не тільки перед своїм народом, але й взагалі перед людяністю, пізнавши епідемію на душі людській, не лікувати її. І саме в той час, коли ще можливо, коли є ще засоби й "лікарі". Все це примусило нашу ієрархію і вищу професуру задуматися над тим, як приступити до лікування нашого захворілого народу.

Якщо ми бачили діаметральний поворот до Христа тут, у Німеччині, і особливо в Баварії, де Церкві в державі відведене те високо почесне місце, яке й належить Богом установленій установі, як найнадійнішому чинникові у вихованні суспільства, якщо наймогутніші мужі наймогутніших держав, у найвищих державних установах заявляють про д у х о в н и й г о л о д людства, а церкви цілого світу заговорили про солідаризацію дій у вихованні народу, то чи могла наша Українська Православна Церква в цій справі мовчати і не розпочати надійних кроків у цій справі, народ бо наш ніколи не був заднім. Тих наукових, богословсько-освічених сил залишилося у нас небагато, щоб вони могли свої знання безпосередньо передавати широким масам українського суспільства. Для того потрібний могутній "р у п о р" і таким є Вища Богословсько-Педагогічна Школа - Академія, яку ми тільки що відкрили. Тих Богословсько-наукових сил залишилося небагато, але їх є така кількість, що вповні можуть обсадити високу Богословську Школу. Треба тільки, щоб вони цілком переконалися тією свідомістю, що вони не мають права не передати своїх богословських знань меншим братам, що вони зробили б страшний переступ і проти Бога і проти свого змученого народу, коли б закопали свій талант і проти Заповіді Христової: "Хто і сам виконає /Божі накази/ і інших навчить той великим буде в царстві небесному".

Тому найперше звертаюся до Вас Вельмишановні Професори Богословсько-Педагогічної Академії: Брати! Ви знаєте, що з боку ніхто нам не допоможе, коли ми самі нічого не станемо робити для свого народу. Тому в ім'я Божої Слави і щастя нашого змученого народу запрошую Вас віддати ваше знання тим, що бажають прийняти і так, щоб вони наслідували ваші знання і змогли передати іншим, як навчає Св.Ап.Павло Тимофія.Наша школа має готувати не лише пастирів церковних, але й педагогів шкіл. Навчіть їх так, щоб вони вийшли з нашої високої школи ревними християнами, синами свого народу і працювали б для його морально-духовного виховання.

Через вас я звертаюся і до всіх наукових сил українського народу, де б вони не були розсіяні на еміграції, нехай заявлять про себе і нехай внесуть свою данину народові нашому через нашу високу Богословсько-Педагогічну Школу - Академію.

До вас шановні студенти моє друге слово. Ви повинні пройнятися повним розумінням того діла, для якого ви себе присвячуєте. Нехай буде цікавити вас не звання студента високої Богословської Школи і не титули, які вона дає, але нехай цікавить вас з н а н н я тієї науки, яка в цій викладається. Ви повинні будете ті знання передати вашим меншим братам. Щоб не "емитацію" вам довелося передавати, а правдиву Богословську науку. Знайте, що тільки правдиве знання робить людей великими, а н е т и т у л и . Візьміть собі за зразки друзів - Василя Великого, Григорія Назіанського та Івана Злотоустого.

До вас слідуюче моє слово, представники українських громад і установ та організацій - всього нашого суспільства. Наша Висока Богослов

сько-Педагогічна Школа є школою нашої Церкви і нашого народу. Вона буде обличчям як нашої Церкви Української, так і нашої нації перед іншими народами. Від вас залежатиме розквіт її і наслідки, які вона зможе дати. Ми не маємо інших джерел для її утримання, як тільки ваша матеріяльна жертвенність і морально-громадська підтримка і увага. Через вас я запрошую все українське громадянство вжити всіх заходів, щоб наша висока Богословсько-Педагогічна Академія невідчувала недостачі в засобах до існування.

Нарешті моє останнє слово до Вас високодостойні представники високих німецьких і інших шкіл. Наша школа ставить перед собою найвищі християнсько-етичні й моральні цілі, вона хоче бути ще одним чинником у поширенні високих Христових ідей не тільки серед свого народу, а і взагалі народів. Якщо ми різнимося національно і де в чому у релігійних розуміннях, то зате ми маємо й те, що наймічніше об'єднує нас, це - ідея Христа. Тому ми вправі чекати від Вас, ваших Церков братерської християнської бодай моральної підтримки. Ми просимо вбачати в нашій Високій Школі ще одну сестру в розвитку наук Високого і Прекрасного на благо і нашого народу і всього людства.

Після всього сказаного, я від імені ієрархії і всієї нашої Української Автокефальної Православної Церкви запрошую Боже благословення на нашу Богословсько-Педагогічну Академію.

Дай Боже, щоб поставлені перед нею завдання були достойно здійснені.

- - -

НАВЧАННЯ В АКАДЕМІЇ ПОЧАЛОСЬ

Після урочистого відкриття Богословсько-Педагогічної Академії УАПЦ зараз же на другий день /18.листопада 1946/ почалося навчання. Навчання почалось вступною лекцією проф.Повстенка "Золотоверхий Київ" з діяпозитивами, а на другий день після короткого молебна почала свій курс історії України проф.Н.Полонська-Василенко. З великим інтересом і захопленням вислухали студенти оці перші ширші виступи, якими розпочалась праця в Академії. Вони відчули не тільки глибину наших викладів, але й відданість справі науки професорів, які з таким же ентузіязмом передавали свої знання майбутнім діячам на церковній ниві цілком усвідомлюючи важливість поставлених перед Академією завдань.

Навчання проводиться систематично щодня. Читаються вже такі курси: Вступ до богословія, Вступ до літератури, Історія Церкви, Християнська соціологія, Історія філософії, Психологія, Історія України, Історія педагогіки, Історія і теорія церковного співу, Виховання голосу, Грецька мова, Старослов'янська мова та інше. Майже всі дисципліни перших двох семестрів /перші два семестри спільні для обидвох факультетів - Богословського і Педагогічного/ читають кваліфіковані фахівці, вчені з науковим ім'ям, професори і доценти університетів та високих педагогічних шкіл.

Правда, в роботі Академія має деякі труднощі, а головно труднощі з приміщенням з авдиторним устаткуванням тощо. Досі Академія не здобула ще окремого приміщення, особливо відчувається брак житла для студентів, які через те примушені майже щодня доїздити за кілька десятків кілометрів, а то й сотні кілометрів. Частина студентів мешкає в дальніх місцевостях і навіть в інших зонах. Ця частина студентів має можливість тільки періодами доїздити на навчання, нетерпляче чекаючи на приміщення в Мюнхені чи біля Мюнхену.

Важко нам, скитальцям, улаштувати навчальний процес так, як слід би було, як цього вимагають нормальні умови праці. Але Ректо-

рат Академії вживає всіх заходів, щоб перебороти ці труднощі. Сподіваємось, що незабаром Академія таки здобуде приміщення, і тоді навчальний процес розгорнеться в значно ширшому обсязі, тобто так, як це передбачено за навчальним пляном, - по 6-8 лекційних годин щоденно.

Але, попри всі ці перешкоди важкого емігрантського життя, Академія суворо дотримується наукових вимог праці - як у доборі професури, так і студентів /в дійсні студенти залічуються тільки ті особи, які мають закінчену середню освіту/. Частина студентів має навіть закінчену вищу освіту. На цих позиціях суворої науковости Академія й далі стоятиме, не відступаючи ні на крок від Статуту, затвердженого Св.Синодом від 24.серпня 1946 року. Відповідальність за це несе Професорська Рада Академії, яка складається з найкращих наукових сил на еміграції. Ці наукові сили й тримають у своїх руках провід наукової роботи в Академії.

- - -

ПРО ЗАОЧНУ БОГОСЛОВСЬКУ ОСВІТУ.

Заочна форма навчання для еміграції в умовах розпорошення національної спільноти по всіх закутках Німеччини має велике майбутнє.

Заочною формою освіти можуть користуватися ширші кола громадянства: як ті, що хочуть себе присвятити церковній діяльності, так і ті, що хотіли б лише доповнити свою освіту з богословських наук, а також всі без винятку церковнослужителі.

Виходячи з вищесказаного, ректорат Академії плянує паралельно з авдиторним навчанням організацію позаочного курсу. Для цього комісія із знавців такої форми навчання розроблятиме навчальні і методичні матеріяли і систематично публікуватиме в нашому бюлетені.

Нижче подається до відома проект навчального пляну, що складається з двох груп дисциплін: загальних і спеціяльних. До першої групи входять підготовчі дисципліни, що становлять основу до вивчення спеціяльних суто богословських дисциплін, які уже формують і знання і світогляд майбутнього церковного діяча.

Всім особам, що мають іншу високу фахову освіту, загальні дисципліни можуть бути зараховані на підставі відповідних документів: свідоцтв, дипломів тощо.

Як правило, всі дисципліни, що будуть виходити друком окремими зошитами, мусять бути пророблені і по кожній з них в залежності від обсягу і важности курсу - має бути виконана певна кількість письмових завдань.

Н а в ч а л ь н и й   п л а н

для заочного відділу.

I. ЗАГАЛЬНІ ДИСЦИПЛІНИ:

1. Основи сучасного природознавства
2. Загальна психологія
3. Філософія з історією філософських ідей
4. Історія України
5. Українська мова
6. Нова мова
7. Історія української літератури

II. СПЕЦІЯЛЬНІ ДИСЦИПЛІНИ:

1. Історія релігії
2. Історія української церкви
3. Старослов'янська мова

4. Всесвітня історія церкви з сектантствознавством
5. Святе письмо старого й нового заповітів.
6. Історія християнських мистецтв: церковне будівництво, образотворчість.
7. Церковна археологія
8. Літургіка
9. Гомілетика
10. Богословіє

а/ вступ
б/ основне
в/ догматичне
г/ моральне
г/ порівняльне
д/ пастирське
е/ патрологія

Ректорат

- - -

БІБЛІОТЕКА БОГОСЛОВСЬКО-ПЕДАГОГІЧНОЇ АКАДЕМІЇ В МЮНХЕНІ

При Богословсько-Педагогічній Академії в Мюнхені утворено бібліотеку. Книжковий фонд ще дуже малий, але він увесь час збільшується. Не маючи ще спеціяльних асигнувань на придбання книжок, бібліотека поповнюється покищо тільки пожертвами з боку окремих організацій і окремих осіб. Всім цим організаціям і особам, зокрема директорові Українського Церковного Видавництва п. Білоусові, Кооперативі "Самопоміч" в Авґсбурзі, Книгарні п.Йопика і Твердохліба, редакціям журналів "Світання", "Нова Епоха", "Науково-Літературознавчий Збірник", Книгарні "Верховина", П.о.протоєреві В.Коломийцеву-Майданському, проф. М.Орестові, п.Вацикові та іншим - за пожертви книжками Богословсько-Педагогічна Академія висловлює свою щиру подяку. Одночасно закликаємо українські установи, а також українське громадянство жертвувати книжки, журнали, підручники, часописи для бібліотеки недавно організованої Богословсько-Педагогічної Академії. Просимо всіх видавців і видавництва посилати для бібліотеки по 1-2 прим. своїх видань.

Пожертви приймає в Мюнхені канцелярія Академії Дахауерштрасе 9/I, в Авґсбурзі - директор бібліотеки /.

- - -

ОГОЛОШЕННЯ

Ректорат Богословсько-Педагогічної Академії УАПЦ повідомляє, що при Богословському факультеті відкривається Відділ Заочного Навчання. Заяви приймаються від духівництва і вірних, що мають закінчену середню освіту.

До заяви додати такі документи: 1/ Короткий життєпис; 2/ Свідоцтво про освіту.

Листи і документи надсилати на адресу: Мюнхен, Дахауерштрасе 9/I. Богословсько-Педагогічна Академія УАПЦ.

Проф. П. Ковалів

ЦЕРКОВНА ОСВІЧЕНІСТЬ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ В ЧАСИ РАННЬОГО ХРИСТИЯНСТВА

Духовна культура українського народу здавна славиться своїм багатством. Скарби народньої творчости своїм корінням сягають в далеку давнину. Ще перед прийняттям християнства духовна культура українського народу стояла вже на досить високому рівні. Доказом цього є численні пережитки старовини, що збереглись в різних галузях духовного життя народу.

З прийняттям християнства духовна культура новою хвилею залила культурні центри України. Справедливо зазначають історики,[1] що Київська Русь в X-XI ст. високо стояла в ряді держав Европи.

Особливо великого розвою з прийняттям християнства досягло письменство. Київська Русь здобула багато літератури в Болгарії: поперше, більшість грецьких церковних книг потрапила на Україну через переклади на болгарську мову; подруге, з Болгарії надходили оригінальні твори болгарського письменства. Крім того, українська письменність того часу, українська літературна мова збагачувалась коштом власних перекладів з грецької мови, коштом оригінальної творчости українських письменників.

Так творилася українська література, так творилася українська літературна мова в часи раннього християнства, так визначився основний зміст її лексичного складу. Основним змістом лексичного складу була християнська ідеологія, християнська філософія, догматика з її основними формулами вчення про християнську релігію і, нарешті, християнська мораль.

Мова йде про пріоритет християнської лексики в складі літературної мови цього періоду, лексики, що лежала в основі духовної культури взагалі. Лексика - дзеркало освічености народу, його культурного стану. Перевага церковної лексики в лексичному складі духовної культури в часи раннього християнства на Україні визначало перевагу церковної освічености над світською.

Дослідження лексики літературної мови X-XIV ст. проливало яскраве світло на деякі спірні питання щодо стану освіти нашого народу взагалі. Так, іще Карамзін припускав, що освіта в Київській Русі спочатку була запроваджена, але потім зникла через міжусобні війни між князями та монгольську навалу.[2] Таке припущення викликало заперечення Пипіна, який, ідучи за Голубінським /История русской церкви, I, 77/, доводив, що ні міжусобні війни, ні татарська навала не могли спричинити до відсутности освіти в Київській Русі. Відсутність освіти Пипін пояснює /і цілком справедливо/ характером давньої літератури і станом культури взагалі. "Ніде ми не знаходимо слідів, що свідчили б про будьяке серйозне вивчення тодішньої науки. Згадки літопису стосуються тільки до письменности й начитаности; якщо мова йде про щось більше, то вищою ознакою вчености вважається знання "граматики", що була тоді вершиною науки... Але якщо засоби науки були такі мізерні, якщо не було справжньої науки, то, з другого боку, були люди, схильні до "книжного вчення", що тоді було приступне".[3]

Такої ж думки були й історики церкви. Архиепископ Харківський Макарій /История руской церкви, 1866, V, 255-258/ відсутність освіти в Київській Русі так само не ставить у зв'язок з монгольською навалою. Незалежно від монголів нарід не відчував потреби в вищій освіті; єдиним бажанням його було уміти вільно читати і розуміти святе письмо.[4] Так само твердив і Голубинський /История русской церкви, I, 612/

1/ Історія СРСР. Том I, Київ, 1940, стр. 129.
2/ Див. Пыпин. История русской литературы I, 76.
3/ Пыпин. История русской литературы, I, 76-79.
4/ Пыпин. Там же, 242-43.

що освіта в Київській Русі полягала в самій письменності або в самому вмінні читати, а звідци - самоосвіта шляхом читання книжок. Притім, вибір книжок був дуже обмежений. "Одно слово,- каже Голубинський, - освіта в нас у період домонгольський перебувала на найнижчому ступені, який тільки можливий".

Цим пояснюється бідність або відсутність в пам'ятках наукової термінології. А це й доказує про низький рівень світської освіти. Деякі знання з космографії, природознавства й географії письменні кола людности XI ст. здобували з перекладної "Книги святих тайн Єнохових", з "Шестиднева" Григорія Богослова, з "Космографії" Козьми Індикоплова. Але то були лише деякі несистематичні знання; систематичних знань різних галузів науки ні в середній школі, ні тим більше в вищій школі не можна було здобути, бо таких шкіл не існувало.

Зате церковна освіченість стояла на досить високому рівні. Візантійський культурний вплив і вокрема християнська філософія з її абстрактними поняттями, християнська догматика, християнська мораль тощо - все це сприяло збагаченню лексичного вкладу літературної мови Київської Руси в галузі духовної культури, не кажучи вже про ту численну християнську релігійну термінологію, що безпосередньо була передана нам із Візантії.

У зв'язку з поширенням християнства виникла потреба не тільки говорити, але й "вѣтийствовати" /Мінея свят.XII ст/, "извѣтовати"/Ірм. 1250 р./, тобто говорити публічно, красиво. Звідси й загальна назва здібности до красномовства або професії: "вѣтийство" /збірник Святослава 1073 року/. Самий виступ, промова /проповідь/ має такі синонімічні позначення в давніх українських пам'ятках: "слово" /Патерик печерський XIII ст./, "словесне" /Григор.Назіянзін XI ст./, "речение" /Пандекти Антіоха XI ст./, "рѣчь" /Патерик печерський XIII ст./,"глаголь" /там же/, "бесѣда" /Остромирова євангелія 1056 р./.

Вище ми вказали на те, що наука на Україні в ранні часи християнства не стояла на високому щаблі, про що свідчить відсутність у пам'ятках наукової термінології. В пам'ятках вустрічаються лише назви деяких наук, як: "естествословие" /Збірник Святослава 1073 р./,"звѣздьница", тобто астрономія /Хроніка Георгія Амартола. Зустрічається навіть термін "учений" /Іаков.Послан.1078 р./, але не у власному розумінні цього слова, а в розумінні "освічений, начитаний".

Те ж саме можна сказати про освіту взагалі: критерієм освічености людини було не вивчення різних наук, а лише письменність і начитаність, здібність до релігійної філософії і вітійства взагалі.

В такому обсязі була поширена освіта на Україні. Все ж таки незаперечним є той факт, що в зв'язку з поширенням християнства дедалі ширився інтерес до освіти, надто освіти релігійної, так що іноді важко буває розрізнити церковний і нецерковний характер того чи іншого терміну.

Загальне поняття навчального процесу найчастіше позначається формами: "укч", тобто вчення /Мінея 1097 р./, "наукъ" /Златостр.XII ст./, "Вычение" /Пандекти Антіоха XI ст./. А крім того синонімічно вживаються слова: "освѣщение" /Григор.Назіанзін XI ст./, "просвѣщение" /Патерик Печерський XIII ст./.

Дуже багата на синоніміку дієслівна група. І це цілком зрозуміло: навчання виходило далеко за межі школи і головним чином провадилось з церковної катедри. В зв'язку з цим навчання приймало дещо інший характер, інше спрямовання: з церковної катедри не тільки вчили основ християнської релігії, але й повчали, наставляли, умудряли, тощо, як того вимагала нова християнська мораль. Переважно в значенні церковного навчання в давніх українських пам'ятках вживаються такі синонімічні дієслова, як назва процесу навчання: извъяснити" /Патерик Печерський XIII ст/, "казати", тобто навчати /там же/, "наказати" /Повість временних літ/, "нарядити", тобто навчити /там же/, "наста-

вити" /Остромирова євангелія/, "обличити", тобто повчити /Патерик Печерський XIII ст./, "проповѣдати" /там же/, "руководити", тобто наставляти /Мінея 1096 р./, "священоучити" /Мінея 1097 р./, "свѣтьловати" тобто давати освіту /Хроніка Георгія Амартола XI ст./, "умудряти" /Патерик Печерський/.

Письмо і читання було основною формою освіти і самоосвіти в Київській Русі. А через відсутність друкарських засобів письмо, крім того було засобом поширення на Україні книги, створення тогочасних літературних і історичних пам'яток, оформлення різних історичних документів тощо. З питанням письма щільно зв'язане також питання літературних жанрів, що визначають собою основне спрямовання розвитку духовної культури на Україні. Поширення основ християнської догматики, християнської моралі вимагало відповідної форми, відповідного літературного жанру, що в його дусі складалися літературні твори того часу. Таким літературним жанром була повість. Цим терміном розпочалася не тільки звичайна передача думок іншим, але й назва писаних творів. Так появилася вже в ранні часи християнства відома назва першого українського літопису "Повесть временнихъ лѣтъ". Але ця заголовна назва не могла цілком покрити собою всі види основного жанру. Виникла потреба в синонімічних термінах, які б повістю охопили всі види повіствування, зв'язані з шренням основ християнства і християнської моралі. В пам'ятках збереглись такі синонімічні терміни, назви писаних творів: "слово" - як назва твору /Патерик Печерський XIII ст./, "сказъ" /Хроніка Георгія Амартола XI ст./, "сказание" /Григор.Назіанзін XI ст./, "послание" /Патерик Печерський XIII ст./, "поучение" /Лаврент.літопис XIV ст./, "писание", тобто послання /Повість врем.літ/, "житие" /Патерик Печерський XIII ст./.

Основним знаряддям освічености була книга. Уже з перших часів християнства на Україні книга стала відогравати першорядну ролю в культурному житті народу. Через книгу український нарід прийняв перші проблески християнської науки, християнської моралі, нової культури взагалі. Книга була носієм Божої премудрости, тим то з такою побожністю ставилися до книги наші предки. "Григории чюдотворець не бѣ иного ничто имѣя развѣ книгъ" /Патер.Печер. XIII ст./. "По многимъ книгамъ собирая сладость словесную и разумъ" /Слово Даниїла Заточника/ Сама назва ця зустрічається в численних пам'ятках і від найдавніших часів існування нашої письменности.

З прийняттям християнства книги на Україні стали поширюватися трьома шляхами: 1/ Перші ішли до нас з Болгарії шляхом переписування українськими переписувачами. Про ці книги та їх писарів дуже часто згадується в давніх українських пам'ятках. 2/ Другі йшли на Україну з Візантії шляхом перекладів їх на староукраїнську літературну мову. Про це яскраво свідчить і сама термінологія, що її ми зустрічаємо в пам'ятках: "переложение книгъ" /Лаврент.літопис/ або синонімічно "переводъ книгъ" /Там же/, а також термін, що зберегається досі в українській літературній мові: "перекладати" або "прѣкладати" /Повість врем.літ/; звідци постійна ознака такої книги: "перекладныи" /Руська Правда/. 3/ Треті створювались на Україні власними силами, власними авторами-письменниками. Вже в давніх пам'ятках зустрічаємо відповідні терміни: "сочинити" /Патерик Печерський XIII ст./ "творьба" - твір /Хроніка Георгія Амартола XI ст./, "складание" - створення /Там же/. А в зв'язку з цим маємо й загальні назви письменників: "писателинъ" /Григор.Назіанзін XI/, "списатель" /Збірник Святослава 1073 р./, "складотворецъ" /Хроніка Георгія Амартола XI ст./. Відповідно до окремих жанрів: "творець канонов" /Патер.Печ.XIII ст./, "лѣтописатель" /Лаврент.літ./.

Церковна освіченість українського народу не обмежується лише на цьому. Християнство на Україні знайшло собі багатий ґрунт і в галузі мистецтва. Почуття естетики віддавна властиве було українському народові, обдарованому великими духовними здібностями, оточеному багатими

краєвидами благодатної української природи, що в великій мірі сприяла й сприяє розвиткові цього почуття. Любов і поривання до всього того, що має назву "краса" - така основна риса, що нею наділяла природа великий український нарід, який був першим носієм дорогоцінних перлів східно-слов'янської культури. В пам'ятках раз-у-раз трапляються терміни, зв'язані з поняттям краси й прикраси.

Поняття краси позначається терміном "красота" /Збірник Святослава 1076 р./, що вживається омонімічно і в значенні прикраси /Патерик Печерський XIII ст./. Але значно частіше трапляються в пам'ятках слова, зв'язані з поняттям прикраси: "красьба" /Мінея XI ст./, "крашение" /Златосто XII ст./, "украшение" /Пандекти Акріоха XI ст./, "жилище тоукрашеное" /Житіє Василія Нового XI ст./. Відома річ: поняття прикраси виходило далеко за межі прямого розуміння і увіходило в сферу переносного розуміння. Цього вимагали витончені форми християнської проповіді, що тоді вже стояла на значній височині свого розвитку. Переважаючим був принцип духовної прикраси відповідно до основ християнської релігії. "Бе до из молода житием чистим оукрашен" /Несторове житіє Феодосія XII ст./, "Дѣтельми вьсѣми оукрасовани, земнии ангели и небеснії человѣци" /Пандекти Акроха XI ст./, "Соудобь словесень оукрашься" /Мінея 1096 р./.

Великий інтерес проявляв український нарід до мистецтва взагалі, і образотворчого зокрема. Інтерес цей особливо збільшується з прийняттям нашим народом християнства. Будівництво храмів і взагалі пам'яток культури йшло в парі з високохудожнім оформленням їх на зразок візантійського і західно-европейського мистецтва. Київ був центром розвитку мистецтва і особливо образотворчого мистецтва, зв'язаного з великим будівництвом храмів та інших монументальних споруд, об'єктів високої матеріяльної культури. Та здібність до витонченої культури в будівництві, в оформленні цього будівництва, здібність до створення цінних на той час зразків образотворчого мистецтва, здібність, що її проявляли не тільки чужоземні майстри, а й тубільні, українські майстри, в пам'ятках знайшло собі це поняття позначення як "хитрость"- мистецтво /Іпатський літопис/ або синономічно "кознь" /Хроніка Георгія Амартола XI ст./. Конкретизація цього поняття позначається терміном "живописъ" /Лаврент.літопис/, а також "ременьство" , художність.

Мистецький витвір має загальну назву "образ", а самий процес творення образу позначається дієсловами: "образити" /Житіє Прф./,"изобразити" /Хроніка Георгія Амартола XI ст./, "писати" /иконы Церковь//Патерик Печерський XIII ст./, "начертати" /Патерик синайський XII ст./.

Заслуговує на увагу й такий вид мистецтва, як співи й музика. Не викликає сумніву, що співи віддавна були властиві духові українського народу. З прийняттям християнства співи, як один із жанрів мистецтва, стали набувати більшої художньої оброблености з переважно церковним змістом. Пам'ятки дають нам відповідну термінологію і в цій галузі мистецтва: "пѣти" /Слово о полку Ігоревім XII ст./, "спѣти" /Голков. псалтир XII ст./, "вспѣтие" /Збірник Святослава 1073 р./ або синонімічно: "ущекатати"-заспівати, як соловей /Слово о полку Ігоревім XII ст./. А виконавець співів звався "пѣснивець"-співець /Пандекти Актіохи XII-XIII ст./.

Так розвивалася освіченість українського народу, і основну ролю в цьому відогравала Церква, як великий чинник ширення християнства на Україні. Християнство принесло на Україну письменність, отже й перші проблески освіти. Першим носієм освіти була українська Церква з її високими основами християнства, з основами нової християнської моралі. Церква була основою духовного життя українського народу. Про це яскраво свідчать ті незаперечні факти, що їх дають нам історичні пам'ятки, які в усій своїй глибині розкривають основне джерело освічення нашого народу.

Церква й надалі має залишитися великою святинею українського народу, провідницею ідей Христової науки, високою школою ширення основ християнської моралі. Велику ролю відіграла Церква в житті українського народу: від неї наш нарід здобув ту висоту, в найбільшій мірі властиву йому рису, що має назву "християнскість", і цим самим піднісся на височінь високоморального народу, що все своє життя присвятив боротьбі за здійснення вищої християнської ідеї "розумного, доброго, вічного".

- - -

Проф. Н. Полонська-Василенко.

ЦЕРКВА І КУЛЬТУРА ВЕЛИКОКНЯЗІВСЬКОЇ УКРАЇНИ-РУСИ.

Наукою ще не встановлено точно, коли саме на Україні почали будувати церкви. З договору Ігоря з греками видно, що в 945 р. була вже церква св. Ілії; є підстави гадати, що вона була в Києві на Подолі. Можливо, що були церкви за св. Ольги, але точніше ми за них не знаємо.

Першою певною датою будування церкви в Києві є 989 рік: тоді Володимир Св. заснував храм Різдва Богородиці, на утримання його Володимир приділив десяту частину князівських прибутків, і тому церква стала називатися Десятинною. Після того в Києві будується багато церков: Володимир Св. будує церкву св. Василя Великого /свого патрона/, Ярослав - собор св. Софії, Премудрости Божої, храми св. Юрія /свого патрона/ та св. Ірини /патронеси своєї дружини/; син Ярослава Ізяслав - Дмитро будує храм св. Дмитра; його син Ярополк Петро - храм св. Петра; Святополк Михаїл будує храм св. Михаїла. Повстають в Києві та його околицях манастирі: за Ярослава -Києво-Печерський з соборним храмом Успіння Богородиці, - за Всеволода - Андріївський Янчин манастир, за Святополка - Видубецький манастир з церквою св. Михаїла, за Всеволода - Кирила Ольговича - Кирилівський манастир біля Києва, над Подолом.

Вся Україна вкривається величними храмами: Володимир Св. заснував церкву Преображення у Василеві, та св. Василя в Овручі; Мстислав - Спаса Преображення у Чернігові; Всеволод - Успення та св. Андрія в Переяславі; Рюрик - св. Апостолів в Білгородці; За Ярослава Осмомисла будуються храми: Успення в Володимирі Волинському, Успення та св. Пантелеймона в Галичі; за Данила - собор в Холмі. Будуються великі храми в менших містах: в Каневі, Луцьку, Турові тощо. Звичайно, тут згадуються не всі церкви, а лише найбільші, про які збереглися вказівки. Церков по містах було дуже багато; в 1017 році німецький вояк з війська Болеслава Хороброго налічив у Києві 400 церков; можливо, що ця цифра перебільшена, але вона цікава тим, що свідчить, яке враження зробила на чужинця кількість церков. Проте, можливо, що ця цифра не дуже перебільшена, бо року 1124 літопис згадує, що підчас пожежі згоріло у Києві 600 церков. В усякому разі не викликає сумніву, що протягом перших двох з половиною століть після хрещення, до татарської навали, на Україні було дуже багато церков. Кожен князь намагався збудувати церкву, вважаючи це справою своєї гідности, і на будування та прикрашення церков не шкодували коштів.

Першу велику церкву у Києві, Десятинну, будували та прикрашали мозаїками /мусією/ та фресками грецькі майстри. За Ярослава св. Софію /р.1037/ побудовано вже не за грецькими лише зразками: на архітектурі її відбилися різноманітні впливи: і Кавказу, і Німеччини, і Візантії. Що далі, то більше будувалося церков, і спорудження їх перейшло до рук місцевих майстрів - архітекторів. Відомі імена деяких архітектів, напр. Милоніг, що будував мури Видубецького манастиря в XII ст. На жаль, взагалі збереглося мало імен наших мистців XI-XIII ст. Можна припускати, що українські архітекти будували собор Успення та інші храми Суздальської землі такі подібні до українських. Будування цих храмів припадає на середину XII ст., /1152-1162 рр/, коли князем Суздальським став Юрій Володимирович, син Володимира Мономаха, який не розривав зв'язків із

Україною. Зокрема помічається зв'язок між архітектурою Суздальської Руси та Галичини; зв'язки між цими землями зміцнював шлюб Ярослава Осмомисла Галицького з донькою князя Юрія, і можливо, що будували в Суздальській Русі майстри з Галичини. Те, що церкви на Україні в XI-XIII ст. будували не чужинці, а місцеві майстри, можна довести тим, що на всій Україні витворився свій власний український стиль архітектури: тут нема церков, які були б копіями візантійських, або вірменських, або західньо-европейських будівель. Навпаки, в наших храмах майстри з великим мистецтвом використовували чужі зразки і творили нове українське мистецтво. В одне гармонійне ціле сполучалися план візантійського храму з вежами на західньому фасаді та маєстатичними порталами: ні веж, ні порталів не знає візантійська архітектура, але вони властиві романським храмам Німеччини; візантійське мистецтво не знає прикрас апсид колонками-лизенами, які запозичили наші архітекти з романського мистецтва.

Храми прикрашалися розкішно: мозаїки з скла та різнокольорових камінців були найбільш дорогоцінним з усіх оздоб церков. Перші мозаїки у Києві виконували греки в Десятинній церкві, в св. Софії. Проте, в соборі Михайлівського манастиря десь коло 1108 року [1] мозаїки виконані вже місцевими майстрами, на що вказують написи над Евхаристією. Техніка мозаїки дуже складна й вимагає від майстра високої техніки та майстерности, але у нас знайшлися й такі митці.

Стіни прикрашалися переважно фресками, тому що мозаїки були надто коштовні для широкого вживання, проте фрески були на усіх церквах. Деякі з них, як у св. Софії, виконано з виключною майстерністю. Образи малювали теж місцеві майстри. В Києво-Печерському манастирі був славетній маляр Алимпій, який писав ікони так добре, що людям здавалося, наче самі ангели допомагали йому. В тому ж манастирі була малярська школа, якою керував спочатку грек.

В церквах були іконостаси з мармуру, або іншого каменю; вони прикрашалися різьбою. Взагалі в церквах до-татарської доби широко вживали скульптури, різьби на камені: залишилося чимало пам'яток такого мистецтва, як напр. дошки, які врізані були в стіни Михайлівського собору та будинку друкарні в Києво-Печерському манастирі; залишилися різьблені дошки в Києво-Софійському соборі, рештки фризів та капітелів колон в Чернигові. Вони дуже цікаві: в орнаментах їх відбиваються впливи мистецтва Ломбардії, Ірландії, Візантії, арабського сходу. Серед наших митців-різьбарів ми знаємо мало імен; в літопису згадується м.ін. скульптор Авдій в Холмі, якого літопис називає "хитрецем" за його вмілість.

Підлоги в церквах робили або з камінних плит, вкритих різьбою, як то було в св. Софії, або з поливених плиток, різнокольорових, які викладали за певним малюнком. Зустрічалися плитки з складними взорами, наче імітація мозаїк; такі плитки були у Володимирі Волинському, в церкві св. Апостолів в Білгородці тощо.

Церква вимагала майстрів музики. Співам надавали великого значення в церквах, і в церквах співали хорі "деместників". В Києві навіть був окремий будинок, де вони мешкали. В Києво-Печерському манастирі була школа співу, і вже за Ярослава на Україні з'являються ноти /крюки/.

Так церква викликала до життя цілий великий комплекс різних видів мистецтва: архітектури, малярства, скульптури, музики, викликала потребу вчитися мистецтва, вдосконалюватися, і так сприяла піднесенню культури України.

Сучасники розуміли красу церков, пишалися церквами, захоплювалися величчю Богослужби. В літопису є згадка про враження, яке справила Служ

- - - - - - - - - - - - - - -

1/ Питання з Михайлівським собором не певне: за останніх часів проф. Н. Курінний висловив думку, що цей храм помилково вважали за собор, споруджений на честь св. Михаїла князем Святополком Михаїлом: він вважає, що то був храм св. Дмитра, збудований кн. Ізяславом-Дмитром, і таким чином він був років на 70 старший.

ба Бога в храмі св. Софії в Царгороді на послів Володимира: "не знали де ми, казали вони, чи на землі - чи на небі". В цих словах відбивалися враження сучасників лише від церкви в Царгороді, а також і від наших церков, які не поступалися перед Царгородськими в красі та величі. В літописах знаходимо багато поетичних описів українських церков: майже про кожну нову церкву згадується в літописах і подається кілька рядків, присвячений їй. Про св. Софію Київську митрополит Іларіон писав, що не знайдеться подібної до неї на всій землі. Про Успенську церкву Києво-Печерського манастиря літописець писав так: "Преизящним благолепієм" з зовні та всередині була прикрашена. Вся вкрита була золотом, мусією, тобто позолоченими каменями, різними візерунками була "предивно" оздоблена. Про церкву св. Апостолів в Білгороді літописець казав словами "Пісні пісней" "вся добра, улюблена моя, і вади не має в тобі".

Величезна кількість церков на Україні загинула; від церков дерев'яних не залишилося жодної, яка б походила від до-монгольської доби; загинула значна частина мурованих церков підчас війн, пожеж, від рук ворогів, а ще більше від "своїх" людей. Проте, ці незначні мізерні рештки величезної кількости наших церков свідчать про те, як високо стояло мистецтво XI-XIII ст. Висока техніка поєднувалася з релігійним піднесенням, захопленням, тим ентузіязмом творчости, зогрітої вірою, перевершити яких не могла холодна техніка пізніших віків.

Церкви на Україні не були лише осередниками мистецтва, а й також освіти та науки. З заснуванням Десятинної церкви при ній була заснована школа для дітей "вищої чади", дітей вищих шарів суспільства. За Ярослава збільшується кількість шкіл, і до них приймають дітей не лише бояр, а всіх шарів населення. В XI ст. школи були при церквах та манастирях у Києві, Чернигові, Володимирі-Волинському, Курську. Про останню школу згадується в житті св. Теодосія Печерського, який вчився в школі в Курську. В кінці XI ст. монах Василь писав, що йому було доручено догляд за школами в Володимирі-Волинському, і він мав навчати учителів цих шкіл. Про положення освіти на Україні літописець писав так: "Володимир землю взора та ум'ягчи рекше просвітив хрещенням, сей же /Ярослав/ насея книжними словеси сердца вірных людей, а ми пожинаем, ученье приемлюще книжное".

Життя вимагало багато добре письменних людей. Поширення освіти та інтерес до науки вимагали переписування книг. Літопис оповідав, що за Ярослава при церкві св. Софії у Києві організовано було переписування книг. Переписування було важкою працею. Писали на пергаміні, чітко виписуючи кожну літеру окремо тоненькою паличкою, спеціяльною темною фарбою. Перші літери кожного абзацу мистецьки оздоблювали плетінками, стилізованими фігурами різних тварин, птахів, рослин.

Книги прикрашали ілюстраціями, мініятюрами, які іноді займали цілі сторінки, іноді - мали вигляд віньєток та кінцівок. Ці мініятюри часто були високо-художні. Серед таких творів, книг, переписаних у Києві, до наших часів збереглося кілька; відома Євангелія, переписана року 1056 у Києві дияконом Григорієм на замовлення Новгородського посадника Остромира. Вона оздоблена чудовими мініятюрами чотирьох євангелистів, в художньо виконаних рямках. До київської школи можна віднести славетню Реймську евангелію, яку привезла до Франції князівна Анна Ярославівна в 1050 році, коли вона одружилася з королем Генрихом І. Року 1115 було переписано Євангелію для князя Мстислава, року 1120 для його сина Всеволода було теж переписано Євангелію. Відома Триодь Моисея Киянина XII ст. Дослідники відносять до Київської школи розкішну, прикрашену мініятюрами т.зв. Трірську Псалтир, на якій відображено князя Ярополка Петра з дружиною та матір'ю. До цього можна додати "Збірники" князя Святослава 1073-1076 рр. з чудесними мініятюрами; на одній відображено "собор епископів", на другій - самого великого князя Святослава з родиною, обидві в розкішних рямках; обидві відображають в розрізі церкву з трьома банями; церкви оточує фантастична природа - райські птахи, павичі, квіти.

Книги переписувалися не лише в Києві: відома прекрасно оздоблена Євангелія XII ст. переписана в Турові, "Галицька Євангелія" переписана 1144 р. в Галичі та інші. Переписування книг вважалося за важливу, душеспасну працю, і серед переписувачів були навіть князі: так Володимир Васильковпч Волинський переписував сам книги; його літопис характеризує, як "філософа та книжника". Переписувала князівна Євфросинія Полоцька.

Любов до книги, зацікавлення нею викликало збирання книг; вже Ярослав став збирати бібліотеку й примістив її в церкві св.Софії. Згадується бібліотека його сина, Святослава, з якої якийсь Іван робив виписки з різних книг для "Збірників" 1073 та 1076 рр. Чернігівський князь Микола мав значну бібліотеку і передав її Києво-Печерському манастиреві, коли року 1107 став ченцем того манастиря.

В манастирях згуртувалися письменні, освічені люди, які поклали початок літературі, історії. В цьому відношенні перше місце належить Києво-Печерському манастиреві, з яким зв'язана діяльність багатьох видатних письменників, проповідників України. Основоположником манастиря був Іларіон, який став в 1051 році першим митрополитом, українцем з походження. Він був людиною з великою освітою й виключним талантом оратора. В "Слові о законі Моисеевим... і благодаті", яке виголосив він в Десятинній церкві, він виявив глибину філософської думки, велику ерудицію, силу та поетичність слова. Іларіон починає з "похвали" Володимиру, який "законів не знав, пророків не читав, а Розп'ятому поклонився", "не бачив Христа, не ходив за Ним, а став Його учеником, і не бачивши Його, увірував". Він переходить до Ярослава: "Встань, - звертається він до Володимира, - і подивись на сина свого, Ярослава-Георгія, подивись на красу престола землі своєї і возрадуйся! ...Поглянь на величне місто, на процвітаючі церкви, на зростаюче християнство, поглянь на город в іконах, в славі, в тиміамі і божественних піснях! А як побачиш - возвеселися і подякуй Богові-Творцеві цілого світу". Слово Іларіона просякнуте глибокою пошаною до свого народу, почуттям його національної гідности. "Не в худе бо і не в невідомій землі владичествували, але в руській, про яку відомо і чути в усіх кінцях землі", каже він, а про своїх слухачів додає, що вони "до преизлиху наситилися премудрости книжної". Наче передчуваючи долю свого народу, Іларіон молився Богові: "Дондеже стоїть світ, не наводи на нас напасти спокуси, не передай нас до рук чужих"! Слово митрополита Іларіона робить велике враження не лише ораторським талантом автора, його красномовністю, гармонійністю архітектоніки, а також глибоким патріотизмом. По силі, красі воно не має рівного не лише в нашій літературі, а й також в сучасній йому візантійській. На довгий час Слово Іларіона стало зразком для "Похвал"; воно відбилося в хвальних словах князям Володимирові Васильковичу Волинському, Рюрикові Київському, Константинові Муромському, князю сербському Німаню, складених в XIV ст. Дементієм.

Митрополит Іларіон перевищував всіх проповідників своїм талантом, але він не був єдиним. Сучасником його був Теодосій Печерський, якому приписують 8 слів, прекрасно написаних. Глибоким національним почуттям та сердечністю відзначаються твори Якова Мниха /Послання кн. Ізяславу", "Похвала Володимиру", "Сказання про кн. Бориса та Гліба"/.

Надзвичайно цікава полеміка між митрополитом Климом Смолятичем, другим після Іларіона митрополитом-українцем /з 1147 р./, про якого літописець писав, що він був "книжник і філософ, яких ще не було в руській землі", та пресвітером Томою. Клим Смолятич закинув Томі та ігуменові Григорієві брак освіти. На це Тома відповів, що вчені філософи не потрібні, якщо вони "філософують", що Григорій був мудрий, а не "мудрував". На це Клим відповів посланням, в якому доводить, що Святе Письмо вимагає великої науки, що "без високої освіти годі бути добрим провідником душ, які підлягаються нашій опіці".

З інших проповідників треба згадати Георгія, Зарубського чорноризця - "Повчання к духовном чадам"; вони написані просто, сильно;

автор дає моральні поради, різко закидає князям за їх помилки, гірко засуджує киян які забили князя Ігоря в 1147 р. Серед проповідників виділявся, як блискучий оратор, Кирило єпископ Туровський /XIII ст./. В проповідях його почувається вплив Іларіона, в них багато алегорій, порівнянь, символів, але в протилежність Іларіонові бракує тепла, щирости.

Щоб уявити собі життя в манастирі XII-XIII ст., треба ознайомитися з "Патериком Печерським", цим незрівняним джерелом наших відомостей про побут Київської Руси. Там вміщено художньо складені "житія" видатних ченців Києво-Печерського манастиря, листування Симона, монаха Печерського манастиря з Поликарпом єпископом Володимирським, в якому вони обмінюються думками про високе значення Києво-Печерського манастиря.

В київських манастирях - Печерському, Видубецькому зародилося писання літописів. Авторами їх були ченці. Було б великою помилкою гадати, що літописці лише записували події, які відбувалися на їх очах. Ці скромні, здебільшого анонімні монахи виявляли велику ерудицію, освіту, знайомство з візантійськими хроніками та історикам и, а також з західньо-европейськими джерелами, легендами, переказами. Під впливом західньо-европейських джерел вони нераз заносили до літописів різні легенди, пристосувавши їх до наших подій, напр. в легенді про смерть Олега від гадюки відбилася легенда про смерть барона де-Шурлянда, в англо-саксонському епосі, в "Корсунській легенді" помічається вплив легенди про хрещення Хлодвига тощо/. Все це свідчить про високу освіченість літописців, про те, що вони знали чужі мови, не лише грецьку, а також латинську.

Треба згадати, що багато ченців подорожували за кордон, до Святої землі, до Візантії. Антоній Печерський був на Атоні, Теодосій ходив до Єрусалиму, ігумен Печерський Барлаам був в Св. землі, піп Леонтій тричі ходив до Єрусалиму, ігумен чернигівський Данило ходив до Єрусалиму й написав своє "Хождение", яке протягом кількох століть було улюбленим читанням. Всі ці подорожі розширяли світогляд, підносили культурний рівень людей". В "Хожденії" Данила вражає глибокий патріотизм автора, любов до України. Він пише, як поставив у Велику Суботу "лампаду у гроба Господня за всіх наших князів і за всю землю руську і за всіх християн руської землі". Так молився він за всю Україну на початку XII століття, коли її вже розшматовано було на окремі князівства, і від князівських міжусобних війн лилася українська кров по всій землі. Але для нього Україна була єдина і єдиний був український народ.

В часи розподілу України на окремі князівства, в часи кривавих війн лише церква залишилася єдиною на всю Україну. Вона підтримувала ідею релігійної та національної єдности українського народу, була осередком єдиної національної культури, освіти та мистецтва.

- - - - -

Проф. О. Оглоблин

ПАМ'ЯТКИ УКРАЇНСЬКОГО ЦЕРКОВНОГО МАЛЯРСТВА ЧАСІВ ГЕТЬМАНА ІВАНА МАЗЕПИ

В літературі, присвяченій Києво-Кирилівському Манастиреві /згодом Кирилівський Державний Заповідник/, панує думка про те, що виображення невідомої духовної особи на стінах південного нефа Троїцького собору - це портрет ігумена Кирилівського манастиря, початку XVII ст. - Василя Красовського /1605-1614/[1]. Цей здогад уперше висловив М. Прахов, який у своїй статті /промові/ "Фрески Киево-Кирилловской церкви XII в." писав: "Самим важним ее /живопису XVI-XVII ст. - О.О./ куском является портрет игумена Василия Красовского на столпе в теперешним теплим алтаре. Под ним виднеется фреска XII в., но яка же рука подимется на дра-

- - - - - - - - - - -

1/ П. Строєв, Списки иерархов и настоятелей монастерей церкви, СПП, 1877 ст. 26. Див. Н. Закревский, Описание г. Киева, т. I, Москва, 1868, ст. 349-351.

гоценный образец живописи этих, хотя и позднейших веков, и кто-посягнет на достопочтенние черты человека, которому дорогой для нас памятник обязан своим спасением"[2].

Ця думка, нічим не обґрунтована, проте, ввійшла до канону мистецтвознавчої літератури. Д.Щербаківський,[3] Ф.Ернст[4] та інші дослідники згадують за "чудовий портрет" В.Красовського, вважаючи його за витвір українського мистецтва початку ХУІІ ст.

Але поруч з цією думкою, в науковій літературі було висловлено, щоправда, принагідно, інше твердження, а саме: що кирилівський портрет виображує Інокентія Манастирського, ігумена Кирилівського манастиря в кінці ХУІІ ст. Про це каже Є.Кузьмін у статті "Несколько слов о южнорусском искусстве и о задачах его исследования" /1900 р./[5]. Цю думку поділив р. 1914 й К.Широцький[6]. Але той же Широцький у своїй пізнішій /1917 р./ публікації - "Провіднику по Киеву", пише: "В северном древнем приделе св.Бориса и Глеба... а ныне Михаиловском... на столпе портрет игумена Красовского Чернобривца - драгоценный памятник столь мало сохранившейся в Киеве живописи ХУІ /sic! - О.О./ в. Он хранит облик человека, которому храм Кирилловского монастиря обязан своим спасением"[7]. Немає жадного сумніву, що Широцький тут повторює - майже текстуально - звістку Прахова.

Кого ж справді виображує Кирилівський портрет? На нашу думку, відповідь може бути тільки одна. Ми не тільки не маємо жадних доводів на те, що це портрет Василя Красовського, а, навпаки, він /портрет/ с а м заперечує це. Адже ж на портреті є герб "Сас" і напис /звичайно ініціяли/ зліва праворуч - "І.М.И.С.Т.К.К." Ми нічого не знаємо про герб /і взагалі про походження/ Василя Красовського. Але герб старого роду Манастирських, до якого належав ігумен Інокентій Манастирський, був саме "Сас"[8]. Щождо напису, то він, очевидячки, нічого спільного з В.Красовським не має: повний титул останнього був такий: "Василий Красовский, архимандрит Честно-Крестский Острозский, игумен Кирилловский", як він названий у "привилеї доживотному" короля Сиґізмунда ІІІ на манастир Кирилівський р. 1613[9]. Ініціяли на портреті можна розшифрувати тільки так:

І/нокентій/ М/анастирський/ И/гуман/ С/вято/ Т/роїцький/ К/ирилівський/ К/иївський/[10].

Отже, поза всякими сумнівами, це п о р т р е т І н о к е н т і я М а н а с т и р с ь к о г о, відомого українського церковно-політичного діяча, письменника й проповідника другої половини ХУІІ ст., спочатку ігумена Любельського /1678 р./, а згодом ігумена Києво-Кирилівського /1681-1697/, правої руки київських митрополитів Гедеона Святополка кн. Четвертинського й Варлаама Ясинського, одного з найближчих до гетьмана Івана Мазепи представників вищого українського духівництва, відомого також своїми заходами щодо відбудови Кирилівського Манастиря, збільшення його земельних володінь і взагалі його господарського добробуту[11].

Гадаємо, що і с т о р и ч н о - м и с т е ц ь к а аналіза Кирилівського портрету стверджує, що перед нами не твір початку ХУІІ ст., а в и д а т н и й п а м'я т н и к у к р а ї н с ь к о г о м а л я р с т в а д о б и М а з е п и н с ь к о г о р е н е с а н с у.

2/ "Киевская Старина", 1883, У, 108-109.
3/ "Український портрет ХУІІ-ХІХ ст.," Київ, 1925, ст.9.
4/ "Київ та його околиця в історії і пам'ятках", К., 1926, ст.130-131. Див "Київ. Провідник", К. 1930, ст.646.
5/ "Киевская Старина", 1900, ХІ, 331.
6/ "Искусство в Южной России", 1914, ІІІ-ІУ, 137.
7/ К.Широцкий, Київ. Путеводитель, К., 1918 /передмова датована 18.УІІ. 1917/.

8/ Див.М.Грушевський, Історія України Руси, т.УІ,Київ-Львів, 1907,ст. 6ІІ.

9/ "Реестр списаня справ отца игумена Кирилского належачих и даных на Трибунал в справе с паном Юремь Немиричем о кгрунт Ивслячину и братею ек рожоною" /документ, підписаний Софронієм Жеребило-Дубунським, ігуменом Кирилівським І626-І647 р.р., зн ходиться у нашій збірці рукописів/.

І0/ На документі І694 р., що був у нашій збірці рукописів, Інокентій Манастирський підписався так: Інокентій Манастирскій Ігумен М/анастиря/ К/ирилського/ К/иївського/.

ІІ/ П.Строєв, ор сіт., 26. Див. "Акты, относящиеся к истории Западной России", т.У,ст. 2І0-2ІІ, 357; С. Величко, Летописи, т.ІІ, ст.487, т.ІІІ, ст.288,292, 3І7, 350-35І; /Є.Крыжановский/, Киево-Кирилловский /упразджиной/ монастирь - "Киевские Епархиальные Ведомости",І863, ч.22,ст.676-678; Н.Закревский, ор.І,352-353; Антонсв, Киево-Кирилловская Троицкая церковь. "Трубы ІІІ Археологического /С'ерда", т. ІІ., "Приложения", ст.6; "Киевская Старина", І883,У,І00; К.Харламнович,Малорусское влияние на великорусскую церковную жизнь, т.І,Казань, І9І4; ст. 227, 355,357,360, 400,447-448.

- - -

Проф. Я.Окіншевич.

НАУКА ЦЕРКОВНОГО ПРАВА НА УКРАЇНІ

Наука церковного права на Україні має солідну і глибоку базу: вже з ХІІ століття починається викладання, а відтак дослідження церковного права спочатку в Болонії, далі на інших університетах Західньої Европи.Більш, як вісім століттів розвивалася ця наука, і набуток її великий. Спадкоємцями цього набутку є також і ми, бо в певній своїй частині наука церковного права інтернаціональна і відома всім народам, що визнають релігію Христа /а в деяких, правда, значно обмеженіших частинах,- навіть і нехристиянським народам/. Ми можемо це сказати, хоч звичайно наука церковного права на тих землях східнього слов'янства, які визнають православну релігію, про цю спільність певних частин нашої дисципліни для всіх християнських народів згадувала занадто рідко. Ми можемо це сказати особливо тому, що частина українського народу визнає греко-католицьку релігію, і для неї обсяг спільних сторін в нормах церковного права і історія розвитку цих норм значно більший.

Ясна річ, що спільна риса найбільше стосується до історії розвитку церковних норм і зокрема до виучування джерел церковного права, що ними позначався хід розвитку церковно-правних норм і відносень, а деякі з цих джерел, не дивлячися на многовікову давність, досі лишаються збірками дієвих і чинних норм як для самої церкви і для зорганізованих у церковні громади віруючих, так - і для державних організацій нашого часу, які керуються цими нормами, регулюючи свої з церквою взаємовідносини, або віддводячи церковним органам певні державно правні функції. Для православної церкви на Україні ці спільні джерела права є джерелами доби до розділу церковного, тобто до середини І9 ст.; для церкви греко-католицької, такими загальними джерелами є як "корпус юріс каноніці", так і ті норми церковного права і папські буллі зокрема, які були видані після Триденського собору /середина І6 ст./ і до "корпусу" не увійшли.

Але треба рахуватися з тим фактом, що церква на Україні має свою окрему історію, свої окремі джерела, і ці джерела встановлювали свої де в чому своєрідні норми церковного права. Це надає нашій дисципліні церковного права на Україні значення самостійної галузі науки. Це примушує нас в тій її частині, де вона посідає самостійний зміст і характер, обмежитися тільки дослідженням цих окремих сторін в церковних нормах і відносинах, отже базуватися на здобутках вже самої української науки.

Починаючи з кінця 9 ст. по Різдві Христовому, коли населення українських земель прийняло християнство, українська наука має свою самостійну історію. Її значення в культурному розвитку української нації надзвичайно важне. До кінця 16 ст. це була церква єдина. Після р. 1596 українська церква розділилася на церкву православну і греко-католицьку. Друга з них колись розповсюджувала свій вплив на значну частину населення цілої правобережної України; тепер ця церква об'єднує українське населення Галичини та Підкарпатської України. Православна ж церква - основна форма релігійного об'єднання на цілій Придніпрянській Україні, Кубані та Буковині. З ХУІІ ст. починаючи, кожна з цих церков має самостійну історію, провадить самостійну боротьбу за своє існування і підлягає раз-у-раз тяжким переслідуванням.

Коли церковне право в цілому - це сукупність норм для визначення церковних відносин, то церковне право України - сукупність норм, які визначують церковні відносини на Україні, в с і х правних норм у в с і й Україні.

Наука церковного права України є безперечно на цей час одною з більших юридичних і церковних дисциплін. В таке положення ставить її не вільне, а через це невірноправне і стримане в своєму розвиткові становище української нації. Коли мати на увазі більшу частину України, яка з кінця ХУІІІ ст. вся була включена до російської імперії і яка включає в собі православне українське населення, то тут розвиток наукової думки був особливо тяжким. Ми маємо на увазі систему національного переслідування і численні заходи щодо русифікації цього краю, які провадилися протягом всього XIX ст. а частково і на початку XX століття російським урядом. Наукова думка українських учених в цей час не могла бути виявленою в працях на рідній мові. З трудом переборюючи важкі перешкоди, ця наукова думка могла виявляти служіння своєму народові здебільшого тільки в тематиці своїх робіт. Але той факт, що університети, інші вищі школи та наукові організації на Україні в значній мірі мали свій керівний персонал з росіян, призводив до того, що і місцева тематика знаходила місце тільки в роботах порівнюючи незначної кількости національно свідомої частини наукових робітників, або, - ще незначнішої групи, - наукових робітників неукраїнського походження, які відчували своїм обов'язком відплатити своєю працею народові, що на його землі вони проживали.

Церковне право на Україні мало може особливо важкі умови і шляхи розвитку. Катедри церковного права, сполучені з початку з викладанням загального богословія, були заведені на російських університетах ще з 1835 року, самостійними ж стали з 60-их років минулого століття. Але коли можна сказати, що науково-дослідча активність представників цієї галузі знання в межах царської Росії не була взагалі особливо значною, і загальний дорібок її далеко недостатньо освітлював історичний розвиток церковних відносин в Росії і дієві для того часу норми церковного права, то по відношенні до вивчування церковного права на Україні було зроблено ще далеко менше. В цім відношенні Україна, яка здебільшого мала на катедрах своїх юридичних факультетів та в Київській Духовній Академії неукраїнські сили, в галузі дисципліни права церковного

майже не знайшла вищезгаданої категорії людей, які б присвячували свої сили праці над проблемами важливими і цікавими саме для українського народу. І коли ми можемо все ж таки говорити про деякі праці, то, поперше, курсу /згл.сінтизи/ наука церковного права на Україні ми за цей час не знаходимо; подруге, більшість виконаних праць власне стосується історії Української Церкви та окремих сторін її становища в певні періоди.

Саме такими були цікаві для свого часу статт М.Іванішева р. 1859 про права церкви на Україні /як і всі тогочасні автори, Іванішев також іменує її "юго-западной Россией"/, В.Антоновича "Нарис становища православної церкви на Україні від половини XVII.ст. до кінця XVIII ст. /рос.мовою р.1871 і українською мовою в виданні "Руської історичної бібліотеки р.1900/, Ореста Левицького "Внутрішній стан західньоруської церкви в польсько-литовській державі в кінці XVI ст. та унія /рос.мовою р.1883, українською там же р.1900/ і його ж "Основанья Черты внутренного строя западно-русской церкви в XVI-XVII вв."/ Киевская старина, 1884 г.Нр 8/. Для нашого часу ці роботи є вже чимало застарілими, до того ж вони не могли деякою мірою не відбивати офіціяльних поглядів російського тогочасного уряду. Та й саме настановлення тогочасної народницької інтелігенції, що до її кіл належали В.Антонович і О.Левицький, примушувало їх відступати, — як на наш теперішній час судять, — від наукової об'єктивности і в зображенні виникнення унії тільки як якоїсь інтриги польського уряду проти українського народу, особливо в зображенні того ніби "пакс екцеленце" демократичного "соборного" ладу, який мала стара Православна Церква на Україні. До того ж спеціяльно для історії церковного права ці статті дають дуже мало.

Приблизно те ж саме можна сказати і про відому, - тепер вже трохи застарілу, - статтю про братства на Україні відомої української дослідниці Олександри Єфименкової. Може найясравіша представниця народницького напрямку на Україні авторка ця, звісно, не випадково обрала цю тему про братства та їх боротьбу з вищим клером на Україні; тут вся її симпатія на стороні братства. З більших пізніших робіт треба зокрема згадати про велику монографію В.Біднова "Православная церковь в Польше і Литве", що вийшла в світ р.1908 у Катеринославі. У вступі автор каже, що "у творі мова йде тільки про ті обставини і явища церковно-історичного життя руських областей, які входили до складу Річі Посполитої, що впливали на юридичне положення православної церкви у межах Польші і Литви /с.XI/. Але по суті цінна робота В.Біднова в жадній мірі не є юридичним дослідом.

В різній мірі не були юридичними дослідами і праці російських вчених, що працювали на Україні, - Н.Голубева про митрополита П.Могилу та Ф.Мітова "Русская православная церковь в польско-литовским государстве в XVII-XVIII вв.", хоч кожна з них, - зокрема перша далеко більш дослідча і більш наукова, - і дають певний матеріял для історика церковного права.

Як відомо, російська наука вважає історію Київської Руси за початковий період в історії Росії, а дальшу історію українських земель - за льокальний історичний розвиток певних відгалужень одиного російського народу. Це наставлення спонукало російських вчених як до монографічного опрацювання ряду тем з історії української церкви та з історії розвитку норм церковного права на Україні, так і до заведення цілих періодів в процесі розвитку української церкви до своїх курсів і оглядів церковної історії та історії російського церковного права. Нема чого казати, що це не могло не призводити до перекручення справжнього ходу історичного розвитку церкви і церковно-правних відносин, які механічно і силоміць зв'язувалися з процесом розвитку церковного життя в Росії, що, - розпочавшися -

пізніше від українського,- йшов виразно одмінними і самостійними шляхами. Але ми не можемо не рахуватися з наведеним вище застереженням, з здобутками цієї науки. Через те для нас важать побудовані в значній мірі на матеріялі українських церковних відносин. Досліди Невслина про церковний суд, Калачова і Бенешевича про корчму, Павлова про Номоканон, Суворова про сліди західньо-католицького церковного права в пам'ятках староруського права. Матеріяли для нашої дисципліни дають і численні курси російського церковного права: того ж Суворова, Бердникова, Горчакова, Сохолова, Лашкарева, Могилева, Ктитарева. Нарешті, важливі для історії українського церковного права місця ми знаходимо в загальних оглядах історії української церкви, складених митрополитом московським Макарієм та проф. Голубиноським, а також частково в "Очерках" історії західньо-руської церкви С.Чистовича. Як бачимо, російська наука спромоглася дати роботи синтетичного характеру з історії церкви та з церковного права. Таких робіт українська наука на Придніпрянській Україні не створила. Але коли не назвою, то за змістом ця прогалина була чималою мірою заповнена тим, що в "Історії України-Руси" М.Грушевського дається одночасно і історія церковних відносин на Україні і частково історія розвитку церковно-правних норм. І коли для М.Грушевського ця тема є може до деякої міри побічною, тоді сама наукова методологія цього автора, що стоїть значно вище від науково-дослідчих і загально-навчальних праць перерахованих вище російських учених, багато в чому надолужує ту неповноту, яку має дослідження церковно-правних відносин на Україні.

До того ж українська наука не обмежувалася тільки просторами підросійської України. В межах Австро-Угорської імперії українське населення мало сприятливі умови для свого національного розвитку. Саме тут складав і видав більшу частину свого монументального твору з історії України М.Грушевський. Саме ж тут наука церковного права здобула те, чого бракувало їй на Наддніпрянській Україні: спроби своєї синтези. Правда, обидві спроби такої синтези ніби виходять з табору галицьких москофілів. Але зміст виконаних робіт відбиває це, порівнюючо, мало, бо самий матеріял /а частково і метода/ викладу не сприяли полемічному підходові до оцінки тих чи інших сторін церковно-правних відносин на Україні. Та обставина, що авторами обидвох спроб українського церковного права були греко-католицькі священики, призвів до того, що правні норми православної церкви здобули в їх викладах далеко недостатнє освітлення, але разом з тим цей факт призводив і до того, що тут церковно-правні відносини на Україні не змішувалися і не ототожнювалися з церковно-правними відносинами в Росії.

Перший з цих курсів церковного права склав Юліян Никорович, лектор /професор/ церковного права в богословській школі в Перемишлі. Перший випуск його книги видано р.1870 в Перемишлі. Він містить в собі характеристику загальних джерел церковного права, далі - джерел права української церкви, новіших джерел церковного права; далі спиняється він на основних поняттях церковного права і переходить до до викладу про церковні уряди. Дальша частина курсу вийшла в світ р. 1872.

Більш повним і більш важливим є великий курс права церковного "Съ особливымъ увзглядненням церковно-державних законодавстрийських и краевых Галицких", виданий р.1909 у Львові. Автор курсу Ол. Бачинський - греко-католицький священик. Зміст курсу: поняття і поділ права, джерела і зовнішня історія церковного права, устрій церковний, церковні права поодиноких осіб і церковних стоваришень, річове церковне право, до якого автор відносить також шлюбне право і церковне судівництво. Церковне право автор визначає як "збірник законів, виданих найвищою владою церковною для добра духовного вірних, якими визначається зовнішній лад церкви." /С.8/. Це визначення яскраво відбиває вузькість поглядів авторових. Він, це правда, і не приховує, а навпаки, заявляє, що, на його думку, "належить вистерігати

ся надміру і надужиття при уживанні методи так історичної, як філософічної" /с.13/. Сам О.Бачинський дотримується методи догматичної чи, за його виразом, "практичної", що "предкладає в належному порядкові перегляд діючих тепер законів". /с.13/.

Треба сказати, що курс О.Бачинського оправді основну частину свою присвячує догматиці діючого церковного права Галичини, як складової частини Австро-Угорщини. В цім відношенні він чимало відрізняється від багатьох російських курсів церковного права, які, коли говорити його мовою - "не вистерігалися надміру і надужиття" в уживанні коли не філософічної, то - історичної методи. Але про самого О.Бачинського треба сказати, що в його курсі явно бракує узагальнень, висновків, а також - недостатньої висвітлений і розвиток церковно-правних норм. В Галичині ж було друковано і ряд окремих заміток з церк.права здебільшого в "Душпастирі" та інш.

1917 рік - це період в розвитку українського руху взагалі і в розвитку української науки зокрема. Як відомо, більша частина Придніпрянської України увійшла до складу Совєтського Союзу. На совєтській Україні в 20-тих роках нашого століття провадилася досить жвава науково дослідча робота. Але всі богословські і пов'язані з ними дисципліни не мали жадної можливости розвитку навіть в ті часи, коли провадилася ще на Україні науково дослідча робота.

Розвиток нашої науки був перенесений за кордон совєтської України. Коли говорити про наукову діяльність української наддніпрянської еміграції, то по відношенню до церковного права треба сказати, що велике значення мав факт створення катедри церковного права на Українському Вільному Університеті в Празі. Ця катедра існує з 1923 р. без перерви до сьогоднішнього дня, тобто більш, як 20 років. Цю катедру з 1923-1929 займав проф.О.Лотоцький, а з 1929-1944 включно за сполученням - проф. історії українського права Гайманівський. Коли другий з них основну свою увагу не міг звертати на свій основний фах з історії українського права, то в особі О.Лотоцького наука українського права знайшла свого видатного представника, що присвятив саме їй свої сили і увагу.

Вихованець Подільської Духовної Семінарії та Київської Духовної Академії, визначний діяч і робітник на культурній ниві, який в несприятливих раніше умовинах мусів віддавати більшість свого часу урядовій праці в державному контролі старої Росії. О.Лотоцький виявив велику активність в умовах наукової діяльности на еміграції. Йому належать цінні наукові досліди про "Свиток Ярославль" та про устав церковний Володимира Великого. Він же склав ще на початку своєї роботи у 1923 р. конспект лекцій церковного права, який містить в собі вступ і огляд загальних джерел церковного права.Про"українські джерела церковного права" Лотоцький випустив велику роботу р. 1931, значна частина якої містить в собі ряд свіжих і нових думок. Нарешті, вже в останні роки свого життя О.Лотоцький випускає в світ велику двотомову монографію про автокефалію /перший том вийшов у Варшаві в 1935, другий - там же в 1938 році/. Перший том містить в собі розділи, присвячені догмі церковного устрою, історичному розвиткові засади соборности, основам автокефальности поодиноких церков; том 2-ий подає нарис історії поодиноких автокефальних церков. З них вилучена історія української церкви і характеристика її автокефалії: цій проблемі автор мав присвятити окремий 3-й том, який на жаль, світу не побачив. В своїй книзі О.Лотоцький виявляє себе прибічником церковно-демократичних засад, на його погляд,притаманних православній християнській церкві: "Засада Риму,- пише він - централістично-монархічна, та засада сходу, республіканськo-демократична, знайшла вираз: перша в устрою римо-католицької церкви, під главенством римського єпископа, друга - в соборно автокефальному устрою східньої церкви /Автокефалія I.ч.I/. Це загальне поло-

ження авторове є однак найбільш спірним. Візантійську церкву, в якій розвинулася православна церква, тяжко вважати за носія "республікансько-демократичних засад", і соборно-демократичний устрій ми не вважаємо за притаманну рису православних церков, тим більше - в усіх періодах їх існування.

Роботи О.Лотоцького зустріли суворого критика в особі В.Заїкина, який закидав їм політичну упередженість. В цьому є доля правди. Але, коли зважити на нерівноправне і важке становище української науки в недавньому минулому, то стає зрозумілим полемічний запал пера О.Лотоцького. До того ж в зв'язку з великим браком об'єктивности в працях представників російської науки, проти яких виступає О.Лотоцький, полемічна загостреність його робіт є об'єктивно поступовим явищем при даному стані речей, бо звертає увагу і підкреслює сторони і риси, які були до нього несправедливо /а може інколи і свідомо/ не помічені і замовчані.

Більш правдивим є другий закид В.Заїкина, що О. Лотоцький в своїх роботах більш виявляє себе богословом, ніж правником. Це вірно, бо так є справді. Роботи з історії права мають свої окремі наукові прикмети і свою окрему наукову методу. В працях О. Лотоцького цієї методи і прикмет ми не помітимо. Вони більш тематично, ніж фактично, стосуються до церковного права. Але поза тим загальне позитивне значення їх не можна недоцінювати; в них автор - один із найбільш заслужених діячів української визвольної боротьби - з честю послужив своєму народові й на полі наукової роботи.

Другим видатним робітником серед еміграції, який займався проблемами українського церковного права був В.Заїкин. Мабуть було багато трагічних елементів в постаті і долі цього ученого. Добре фахово підготовлений спеціяліст з історії російського /і українського права, маючи також і богословську освіту, він, опинившися після 1919 р. на еміграції в Галичині, поряд з роботами з історії українського права віддає свою увагу, - може ще в більшій мірі, ніж своєму основному предметові, - українському церковному праву. В.Заїкін друкує в 1920-их роках ряд дрібних заміток і рецензій в "Богословії", та "Записках чину св. Василія Великого", "Дзвонах" та інших виданнях. Ці дрібні замітки і рецензії виявляють в авторові прекрасного ерудита, який вповні володіє літературою церковної історії, церковного права та знає і церковні матеріяли. Вони ж виявляють в ньому і вченого не малого маштабу з самостійними і оригінальними /між іншим, - ярко проти-народницькими/ поглядами. Але вже в своїх роботах 20-их років в українських виданнях В.Заїкин виявляє себе як учений російської культури і симпатій, який на перший плян висуває досягнення російської науки. Українська наука відсувається ним у підрядне становище, а самій Україні і її культурі автор мабуть ладен був відвести тільки становище на взір Провансу у Франції, тобто - місцевих одмін в рямках єдиного народу і єдиної культури.

Через це перехід В.Заїкіна в 1930 рр. в ряди галицьких "москофілів" є по суті цілком закономірним. Це приходиться шкодувати, бо при всій його незгідности з ідеями українського відродження в особі В.Заїкіна українська наука, - в роки, коли він в її органах співробітничав, - мала видатну духову силу. Видана ним російською мовою р. 1930 у Варшаві "Участіе свѣтского элемента въ церковномъ управленіи, выборное начало и "соборность" въ кіевской митрополіи въ XVI и XVII вѣкахъ" є інтересний і яркий твір. В ньому, між іншим автор завдає важкі удари старим концепціям про властиві нібито православній церкві взагалі, а українській зокрема "виборні начала" і "принціпи соборности". Кажучи ж про наукову роботу В.Заїкина в цілому, треба вважати, що він дав

далеко менше того, ніж міг би дати. И про це не дивлючися на політичні розходження з ним,- треба шкодувати.

Жвава діяльність на полі нашої науки провадилася науковими силами Галичини за часів перебування її під Польщею. Українське церковне право є сталий предмет викладів в греко-католицькій Богословській Академії у Львові. Тут його викладає о.д-р Дорожинський, по смерті його з 1930 р. - о.д-р Лев Глинка та о.д-р Аїщак. Вже по смерті о.д-ра Дорожинського був надрукований його "Огляд джерел церковного права на сході в першім періоді до Медіол. едикту 313 р." /Богословія.1931 р.кн.I-IV с.с.1-48/.В.Заїкин покликається в одній з своїх бібліографічних робіт ще на "Лекції по східному церковному праву" о.А.Іщака, видані у Львові 1931-2 рр. Мені їх не пощастило бачити.

Дуже позитивною рисою галицьких вчених, які працювали в галузі церковного права була та увага, яку вони віддавали побіч з історичними дослідженнями також дослідам з позитивного, чинного церковного права. Це можна бачити з переліч.робіт галицьких вчених: о.д-ра В.Масцюха "Про заручини в Галицькій провінції/Богословія 1929,кн.4/, його ж "Церковне право супруже" /Перемишль 1929/; о.д-ра Льва Глинки "Становище католицької церкви до цивільних супруж і розводів та новий проєкт польської кодифікаційної комісії" /Богословія 1932 р.кн.I/, його ж "Де потестате епіскопорум невнон праерогатівіс метрополітане потестатіс ін бона екклезіє темпораліа ін орієнте невем прімiс секулiс",його ж "Кодифікація східнього церковного права /Богословія,1938 р. кн. II-III/; о.д-ра В.Барана - "Де орту ет юрібус вікарії ґенераліс" /Богословія, 1934 р. кн.I,II/; д-ра Р.Ковшевича - "Правна суть конкордатів" /там же 1925 р.кн.III/; о.д-ра М.Горникевича -"Загинення на війні як перешкода одружіння в історії канонічного права" /там же 1924 р. кн.II/; В.Левицького "Церковне судівництво в церковних уставах XI і XII віку.

Окремо треба поставити цінну і інтересно написану розвідку відомого історика українського права д-ра М.Чубатого "Про правне становище церкви в козацькій державі /Богословія 1929 р. кн. III/, яка звернула не себе спеціяльну увагу і була кілька разів рецензована. Хоч такі рецензенти, як акад. М.Василенко і В.Заїкин одобрують авторову методу характеризувати церковні норми на Гетьманщині за "Правами, по которым судится малороссійскій народъ", я б персонально все ж таки вважав, що тут потрібна більша обережність, бо "Права..." були тільки проєктом кодексу,який міг в певних частинах вносити і дещо нове, в чомусь реформувати діеві норми звичаєвого права на Україні, в тім числі - і що до сфери церковно-правних відносин.

Я не міг брати і не брав на себе в данім викладі повний огляд бібліографії українського церковного права. Моїм завданням є лише схарактеризувати загальний стан нашої дисципліни, повторюю, як вони уявляються представникові споріднеої з церковним правом дисципліни.

Коли підсумовувати сказане про цей загальний стан науки церковного права України, то треба сказати, що дещо вже зроблене, але ще більше лишилося зробити. Коли говорити про дослідчу роботу, то треба висвітлити і характеризувати ще багато питань з історії церковно-правних інститутів і норм, бо досі увага українських учених зосереджувалася здебільшого тільки на джерелах українського церковного права. Ще більше треба зробити в галузі характеристики норм позитивного церковного права, при чому особливо важливо провести в відповідних дослідах порівняльну характеристику певних норм і інститутів. Треба думати, що по закінченні цієї війни цікавість до цієї тематики привабить до себе нові наукові сили.

Окремо треба підкреслити конечну потребу створення синтетичного курсу українського церковного права. Згаданий нами курс О.Бачинського із-за свого видання мав певні хиби і прогалини, зокрема те, що він присвячений мало не виключно тільки правним нормам гр.-католицької церкви. Тепер же ці прогалини зросли й основна частина курсу - характеристика церковно-правних норм і інститутів в Австро-Угорській імперії має вже тільки історичне значення. Нові ж роботи, про які я в своєму викладі згадував, обмежувалися здебільшого лише оглядом джерел українського церковного права. Коли подивитися на програми викладів на греко-католицькій богословській академії у Львові та у Празькому українському університеті, то з'ясовується, що в лекціях з церковного права подавалося студентам майже виключно історію церковних норм і особливо історію джерел церковного права.

На мій погляд новий курс українського церковного права має носити інший характер. Думка О.Бачинського про потребу "практичної" методи у викладанні змісту церковно-правних норм безперечно має багато позитивних рис. Певна річ, що це не виключає потреби і огляду історії розвитку правних відносин. Та центр в них все ж мусить бути перенесений на вивчування позитивного церковного права. При цьому мають бути враховані всі церковно-правні відносини на всіх землях України, пояснені за допомогою порівняльних зіставлень з церковними нормами в інших народів і в інших церковних організаціях.

- - - - -

МАТЕРІЯЛИ

ДО ІСТОРІЇ УНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ І БОГОСЛОВСЬКОЇ ОСВІТИ НА УКРАЇНІ.

Підчас війни і німецької окупації України на всіх етнографічних землях існувала лише одна українська висока школа - Дніпропетровський університет. Тоді ж таки було вжито певних заходів і до організації богословської освіти. Тому вважаємо своїм обов'язком висвітлити деякі моменти, що мають громадське значення.

Ще в 1918 р. за Центральної Ради в Катеринославі спонтанно на базі вищих жіночих курсів було створено університет в складі фізико-математичного, медичного, історично-філософічного та юридичного факультетів. Всі інші учбові заклади, а серед них і Духовна Семінарія, де працював проф. Біднов, існували як окремі установи. В 1920 р. уже за совєтської влади, університет спочатку було реорганізовано: до складу приєднано Учительський Інститут, як факультет соціяльного виховання, натомість медичний факультет виділено в самостійний інститут. Духовна Семінарія була ліквідована, навчальне й інше майно передане університетові. Педагогічний персонал частково вмеміґрував /проф.Біднов/, а частково увійшов до складу університету. Пізніше університет було розчленовано на галузеві інститути: професійної освіти, соціяльної освіти і фізико-хемічний.

В 1933 р. після багатьох реорганізацій і експериментів знову відновлено університет в складі фізико-математичного факультету з відділами фізичним, механічним і математичним; хемічного факультету; біологічного з спеціялізацією, ботаніків і фізіологів; геологічного факультету і літературного. Згодом при університеті був створений, як самостійний навчальний заклад, Педагогічний Інститут, для перекваліфікації й удосконалення вчителів з вечірнім і заочним відділами. Заново були організовані: ботанічний сад, гірно-біологічний досвідний інститут, інститут фізіології, біологічна станція на р. Самарі, зоологічний музей, бібліотека і водна станція.

Перед другою світовою війною університет мав 32 катедри, 170 чоловік педагогічного персоналу, а разом в науково-дослідних закладах 1200 осіб. Студентів на всіх факультетах нараховувалось 1323. З зрозумілих причин не було в складі університету Богословського фа-

культету, хоч майно і персонал Духовної Семінарії університет перейняв у свою систему.

22.вересня 1941. за відносної національно-громадської волі /до приходу цивільної німецької влади/ українці, що в той час очолювали Обласну Управу /проф. О-ко, проф. М-ко, проф. Козар/ і дехто з професорів університету й інших високих шкіл /проф.Р-н, проф. Т-р,проф. К-н і інші/ реорганізували високошкільну мережу, створивши: транспортний інститут, політехнічний інститут і український університет. З різних міркувань було прийнято назву "український". До складу нового університету, увійшли крім існуючих вже університетських установ, що вже існували, ще такі установи: медичний інститут, с.-господарський інститут, фармацевтичний інститут, інститут чужоземних мов. Новий університет мав 62 катедри, що творили собою 7 факультетів: філологічний /з відділом чужоземної філології/; хемічний; історичний; с.-господарський /з відділами агрономічним і зоотехнічним/; природничий /з відділом географічним/; медичний /з відділом фармацевтичним/ і фізико-математичний. Спочатку зареєструвалося і оформилося 3893 студенти, але через тяжкі матеріяльні умовини залишилось і студіювало 2179. Науково-педагогічний персонал мав у своєму складі: 45 професорів, 87 доцентів, 127 асистентів, 76 лаборантів, 58 препараторів, 15 бібліотекарів і 51 іншого персоналу /серед них 26 адміністр.-господарського/.

Наперекір волі і бажанню окупантів, заходами самих українців були урухомлені всі факультети і допоміжні установи; були створені господарсько-технічні об'єднання /розвідково-геологічне, гідрологічне, мірниче, агрономічно-зоотехнічне, аналітична лабораторія, учбове господарство, тощо/. Оплата за навчання і прибутки від допоміжних установ створили поважну базу фінансову для існування і дальшого розвитку університету. Університет нав'язав контакт з деякими европейськими високими школами : університетами берлінським, братиславським, празьким, а також з Українським Технічно-Господарським Інститутом в Подєбрадах, з Науковим Інститутом у Варшаві. Від цих установ провід університету мав моральну підтримку. З Українським Вільним Університетом в Празі і Науковим Інститутом в Берліні не пощастило сконтактуватися, не зважаючи на вжиті заходи.

Як на перших кроках творення університету, так і в дальшій стадії організації, провід університету ввесь час мав на меті організацію теологічного факультету, як це прийнято в усіх університетах, тим більше, що в складі педагогічного персоналу університету виявилося багато професорів, що мали високу богословську освіту і навіть значний педагогічний стаж. Питання педагогічного факультету кілька раз обмірковувалось в ректораті, у відділі шкіл і культів обласної управи. Нарешті 10 червня 1942 р. ректорат звернувся до адміністратора Української Автокефальної Церкви з таким листом:

"Його Високопреосвященству Архиєпископу Полікарпу, Адміністратору Української Православної Церкви.

Ваше Високопреосвященство! Вважаємо за свій громадський обов'язок повідомити Вас про таке: після війни в Дніпропетровську ми провели реорганізацію високих шкіл. На базі колишнього університету та окремих інститутів організовано новий Український Університет з відділами: медичним,с.-господарським, природничим, філологічним,і розпочато навчання.

Одночасно проведено підготовчу роботу до організації теологічного факультету. Виявилось, в Дніпропетровську досить професорських сил для викладання богословських дисциплін і що такий факультет буде цілком забезпечений так з боку методично-навчального, як і матеріяльного.

Зараз же з приходом уже цивільної нім. влади, ми зустрічаємо рішучі перешкоди і навіть з'являться небезпека законсервування навчання, на діючих факультетах, /як це зроблено в Харкові, Києві та

інших містах України/. Покищо ми ведемо навчання на всіх факультетах і сподіваємося всіма засобами їх втримати. Щодо теологічного факультету, то у нас виникли побоювання, що без Вашого благословення, допомоги або може навіть якихось спеціяльних заходів /погодження з відповідними чинниками/ не вдасться здійснити нашого наміру. Повідомляємо Вас про це, Ваше Високопреосвященство, просимо прийняти на увагу наші можливості і бажання віддати свої сили на користь Української Автокефальної Православної Церкви, а також прийняти певні рішення і в залежності від Вашої волі їх реалізувати. Просимо Вашого благословення на нас і на нашу справу.

З глибокою пошаною і смиренною любов'ю до Вас перебуваємо. За університет підписали: Ректор, Проректор, Секретар."

Високопреосвященний Митрополит Полікарп /тоді Архиєпископ/ доручив новопризначеному на Дніпропетровщину єпископу Генадію, персонально зацікавитися справою організування теологічного факультету і в залежності від місцевих умов здійснювати. З того часу справа факультету була поставлена реально. Був підібраний основний педагогічний персонал, розподілені дисципліни і катедри між окремими фахівцями. Відбувалися засідання педагогічної ради майбутнього факультету. Засідання відбувалися або під головуванням Архиєпископа Генадія /тоді єпископа/, або при Його участі. Були розроблені і схвалені навчальні пляни: для факультету, для короткотермінових пасторських курсів, і навіть програми для деяких дисциплін. Активну участь в підготовчих роботах брали: Проф. Ковар завідувач катедри історії України, Його асистент Я. Самотовка, о. Петро Ковальчук і уже згадані особи.

Справа Богословського Факультету була б зреалізована, якби не події, що скоро постали в університеті. Маємо на увазі призначення цивільною нім. владою куратором університету п. Крупа, німця російського виховання, що походив з Риги, чи Петербурга. Першим заходом куратора було /15.8.1942/ усунення українського проводу з університету і призначення нового з росіян і німців-фолькедойчів і декого з "земляків". При такому проводі годі було думати про дальшу організацію Богословського Факультету тим більше, що другим розпорядженням куратора і уже нового проводу було: припинити навчання на всіх факультетах і законсервувати інші форми діяльности університету.

Так закінчилась друга після революції в Україні спроба відновлення богословської освіти /перша спроба була здійснена в Кам'янецькому Державному Університеті/.

Та ідея богословської освіти, як одного з факторів морального відродження українського народу жива і буде жити, поки існуватиме українська нація. Не здійснилась вона на рідних землях, здійснється тут, на чужині, де знайшлися великі маси українського народу, а серед них і носії ідеї богословської освіти.

Професор Ів. Р-н.

- - - -

Студ. В. Іващук

БОГОСЛОВСЬКО-ПЕДАГОГІЧНА АКАДЕМІЯ УАПЦ В СВІТЛІ ЗАВДАНЬ СУЧАСНОГО ХРИСТИЯНСЬКОГО РУХУ

Щасливий той нарід, який у вирішних моментах своєї історії не розгубиться, панує над собою, не задовольниться фіктивними часовими доказами своєї живучости, а вміє сконцентрувати свою увагу і енергію на ключевих проблемах свого життя, вміє проявити та проводити у життя творчу думку, що органічно виросла з його історичного минулого, є концентруючим стимулом у сучасному його житті і одночасно початком великого майбутнього.

З такими думками, вступивши на шлях наукових та світоглядових шукань, підходимо до оцінки факту заснування Богословсько Педагогічної Академії УАПЦ. Містить він у собі ідею великої життєвої перспективи, що в великій мірі побіч інших наших наукових закладів зможе врушити приспані моральні сили нашого народу і одночасно бути почесним вкладом у скарбницю загально-людської культури. Факт заснування Академії має історичне значення, і його треба розглядати під трьома аспектами. Поперше - це нав'язання до наших славних традицій, традицій, зв'язаних з такими світлими постатями в нашій історії, як Митрополит Петро Могила і гетьман Сагайдачний. Це нав'язання до традицій з періоду нашої слави, початку повного свідомого життя нашого народу, того періоду натурального розвою наших національно-моральних сил, в якому, завдяки глибокому сприйманню ідеї християнізму, слабо розвинені, розбиті на групи наші племена полян, деревлян, сіверян і інших злились в один державно-творчий моноліт. Так виявився правильний напрямок розвою морально-духовного світу, який виражався в тому, що найвище служіння Всевишньому було рівнозначне зі служінням народові. Тільки так, а не інакше, поставивши питання нашого життя і його майбутнього, ми могли стати сильною державною потугою, могли стати у відносно дуже короткому часі вирішним чинником політичним, культурним та цивілізаційним на цілому Сході Европи; стати одночасно заборолом европейської культури перед варварською Азією. Це одночасно бажання розбудувати ті високі моральні вартості минулого у сучасному, бажання передати їх поглибленими майбутнім нашим поколінням. Це, врешті,- виразна децизія світоглядового характеру на тлі нашого сучасного світоглядового розгублення і хаосу. Починаємо виразно відчувати, що ми знайшлись у даний історичний момент перед двома можливостями: або станемо на правдивий шлях християнства, під знаком якого була збудована наша держава часів Володимира Великого й Ярослава Мудрого, будемо плекати ті перлини релігійно-ідеалістичного світогляду, що сцементувавши нас в один національний моноліт, віками, серед страшних бур нашої історії зберегли нас як націю; будемо плекати релігійно-ідеалістичний світогляд, притаманний нашому народові від віків, на якому мусить спертись кожний, передусім, поневолений нарід, коли хоче мати перед собою велику перспективу розвою в галузі науки, культури й цивілізації, коли хоче бути вільним, хоче жити повновартісним життям. Або залишимось у хвості різних матеріялістичних теорійок, що через примітивізацію скомплікованих питань соціяльного, суспільного, культурно-релігійного, економічного та політичного характеру, які можуть бути розв'язані тільки методами синтетичного мислення, породжує хаос думок, безпринциповість, нетолерантність, дрібничковість, зарозумілість, гордість та злобу. На ґрунті їх буде продовжуватися у нас роз'єднання, атомізація наших моральних сил, будуть і далі практикуватися у нас не методи синтези сил, а методи взаємного виключення: буде й далі у практиці життя забуватися у нас конечність співпраці з собою всіх шарів суспільства для одної спільної мети, співпраці не тільки під кутом часових проблем, а передусім під кутом нашого, як нації, призначення, в ім'я якого треба хотіти й вміти забути про все дрібне, другорядне, а керуватись істотним. В наслідок цього, будучи до того ж відірвані від рідного ґрунту, над яким витає дух наших славних прадідів і героїв новітнього часу, який береже чистоти національної моралі, ми залишимось у моральному розгубленні, серед якого бажання дії несумірне розумові, який має цю дію диктувати, несумірне з методами реалізації цієї дії, методами, що залишаться на границі духового примітивізму. Залишимось, в найкращому випадку, на шляху формального визнавання християнства, при якому слово незгідне з чином, при якому забувається основну глибоку перестрогу Христа: "Істину кажу вам, коли хто з вас каже, що любить мене, а брата свого ненавидить, неправду каже".

Залишимось при тій неясності постави питання нашого життя і праці для його майбутнього, при тому хаосі думок і дій, при яких хоч багато жертв, багато героїчних навіть зривів, все йде намарно, не запобігає катастрофі та породжує зневіру. І ось у відновленні праці знаної в нашій історії Академії, міститься ця світоглядова децизія, міститься вибір з двох: або - або. Тим самим підкреслена та глибока свідомість, що коли у сучасний момент над нашими головами вбираються страшні хмари світоглядової розгри у світовому маштабі, розгри, що визначить на віки цілі напрям життя - істота наших завдань не в перегонах проектів в захопленні місць у майбутньому уряді, чи захоплення влади у тимчасовому емігрантському таборі, а в світоглядовій програмовості, в створенні на ґрунті наших традицій школи характерів, кузні духа національного, започаткування релігійно-суспільної праці, що шляхом активної участи в ній нашого загалу створить глибокі моральні вартості в нас і збереже націю в єдності, збереже від нових катаклізмів та у своїх стичних лініях з всесвітньою культурою знайде своє місце і підтримку прогресивного світу.

Так ось Богословсько-Педагогічна Академія, у переважаючому ступені, побіч інших закладів педагогічних і наукових, через свою працю в напрямку глибокого розуміння та сприймання ідей Христа її вихованцями, через працю в напрямку оживлення, духа наших славних прадідів, духа Феодосія та Антонія Печерських, Івана Вишенського, Митрополитів Іларіона і Могили, Володимира Великого, Ярослава Мудрого, Мономаха, Сковороди, через усвідомлення в загальному, що всі досліджено визначніші постаті нашої історії виросли духово і морально на ґрунті глибокого розуміння та сприйняття християнства, а тим самим через розбудження в наших масах притаманних їм від віків глибоких моральних сил, приспаних довгим періодом неволі, активізує духово ... заглиблене сучасне і, опершись на християнізмі, дає велику провідну ідею, вказує безмежні перспективи нашого майбутнього. Тим самим вона стає кузнею нашого національного світогляду, що його коріння криються в дусі перших століть нашого свідомого заіснування, - світогляду, що в цей спосіб набирає характеру сталого наростання, поглиблення, характеру надчасовости, характеру вічности.

Світогляд цей тим сильніший, що вирісши на ґрунті суто національному, оснований на віковічних психічних властивостях нашого народу, криє одночасно в собі прикмети надпросторности, будучи частиною ідеалу загалу людства, яке у своєму найвищому розумінні об'єднується в Христі, що, як двотисячна історія наша доказала, промовляє однаково до переконань різних національностей, хоч прийшов на землю на Сході, володіє найкращими серцями Західнього Світу, хоч прийшов на землю в часах Ірода, володіє душами прогресивного сучасного світу.

В цей спосіб Богословсько-Педагогічна Академія ставить перед нашими очима велику рушійну ідею, візію великого нашого майбутнього і одночасно закликає продовжувати велике святе діл нашиx прадідів.

Подруге, Богословсько-Педагогічна Академія - це одна із ланок нової праці, праці, що випливає з духа і потреб нашого часу. Прогресивне людство вступає тепер в активну боротьбу з злом, що особливо в останніх десятиліттях, як страшний привид, панощиться на світі у формі насильства людини над людиною, держави над державою; приступає до боротьби з егоїзмом, з ненавистю і злобою, що огорнули цілі групи в суспільстві народів. Наслідком їх лежать в руїнах великі багацтва, міста й села, знищені найкращі пам'ятки культури, надбання віків людського духа, мільйони людей загинули, мільйони людей живуть в неймовірних злиднях, мільйони інших, вигнаних з широких просторів, стиснені на перелюдненій території, живуть у жахливих умовинах, у щоденному страху за своє сучасне й майбутнє життя.

Зло це, що його наслідки всі ми переживаємо сьогодні, розвивалося ступнево, століттями, особливо останіми, ступнево вкрадалося в душі і серця людей, знечулюючи їх природну вражливість на горе, заглушуючи їх підсвідоме стремління до світла, до добра.

Спонтанний рух проти нього, спроби врятувати світ від морального упадку, поверненням людства до християнських ідей, що проявилося ще в 1838 р., коли то відбулася в Женеві перша конференція товариства, основаного для установлення між людьми загального миру, як кожний спонтанний рух, коли йому не надається глибших організованих форм та більшого розмаху, не мав вирішного успіху. Не мав він підтримки ні від наукових, ні від політичних сфер світу, ані ширшого відголосу в масах. Тому зло, що було організованим та динамічним, могло розвиватись далі, допровадивши до другої імперіалістичної війни, прибравши підчас неї застрашуючі розміри і форми. Війна ця разом в жахливою руїною матеріяльною, з нечуваним у дотеперішній історії винищенням культурних цінностей, страшними стражданнями цілих народів і континентів, спричинила особливе поглиблення духової кризи, втрату основ моралі та етики, забуття основних принципів, які вирішують життя одиниці, суспільства і народів - принципів людяности.

Цю страшну духову кризу, відсутність духової рівноваги і заспокоєння, цей голод духа болюче переживає все сучасне людство. Під впливом жахливих страждань недавнього минулого, що перейшли всякі людські уявлення, та інтуїтивного відчування, що так далі бути не може, коли має бути збережена взагалі вартість життя людини та її культури, людство в прогресивній своїй частині, не тільки вже церковного світу, але наукового і політичного, почало бачити причину цього стану речі. Почало виразно і послідовно спрямовуватися знов на християнський шлях, почало підносити з усіх сторін світу заклик до навернення до християнства, як одинокого засобу рятунку світу, заклик до навернення до Христа, якого вчення, як практика віків доказала, одиноке, що може запевнити тривалий мир на землі, відповідне місце кожному народові, справжню свободу людини, повну соціяльну справедливість, гармонійний розвій духа людського і матеріяльних відносин, правильний розвій науки і мистецтва, гармонійний розвій життя цілого людства.

Так серед болю і страждання по останніх катаклізмах поглибилася думка людства, почався свідомий та глибокий рух до християнства, тим разом вже обіймаючи всі шари суспільства найбільш прогресивних народів світу. Серед того нового руху до християнства констатуємо домінуючі впливи у державному житті християнських угруповань в Греції, Італії, Австрії, Баварії, в північно-західній Німеччині, Бельгії, Люксембургі, Франції та інших країнах Европи, де ще до недавна ті впливи були дуже обмежені. Одночасно констатуємо такі факти, як утворення всесвітнього Братства Христа "Про Уна Санкта Еккляезія" та ряду інших національних братств, що зв'язані в собою сталою співпрацею; посилений місійний рух та впливи християнські в Японії та Китаї, організування релігійно-суспільних з'їздів з представників духовенства та мирян майже всіх християнських церков у світі, що з них один ось недавно закінчив свої наради в Женеві; організування богословсько-наукових та навчальних закладів. Врешті, констатуємо факт широкого заінтересування проблеми християнства, як рушійної сили людства, серед наукових кругів, що довело останнім часом до ряду нових, пересякнутих християнським сприйманням світу, наукових гіпотез та висновків ,- як рівнож широке заінтересування тими проблемами серед поважних журналістичних кругів світу.

В такий спосіб позначилося поглиблення навернення до християнства, навернення до християнства не тільки вже як до засобу, що з його допомогою можна втихомирити розбурхані маси та зрівноважити їх життя щоденне і суспільне, але вже як до нових вартостей духа людського. В ім'я цих вартостей має бути перевиховане все сучасне суспільство, мають бути знайдені нові глибокі аспекти науки, культури і мистецтва; має бути угрунтований і реалізований загальнолюдський світогляд, що понад відносини соціяльні, суспільні, політичні і економічні, як відносини часові, та понад відносини просторні буде

показувати остаточно найвищу мету життя людства - поєднання його з Богом.

Та ось здорова свідомість, що зродилась по останній світовій війні, свідомість, що не вистарчить боротись зі злом на фронтах, що не вистарчить покорити якусь державу, в якій зло особливо виступає, бо це ще не є запорукою, що воно не появиться у другому місці у тій самій формі; та свідомість, що боротись з ним треба шляхом тотальних реформ життя, в яких розвій зла буде унеможливлений; та свідомість, що боротись зі злом треба від перебудови внутрішньої людини, у всесвітньому маштабі почавши, боротись від джерела його походження; та свідомість, що у майбутньому запобігти злу дасться через організоване навернення до християнізму, що відкриває нові перспективи розвою людства,- це та друга фаза християнського руху, що ми оце переживаємо.

Таке вточення кругів релігійного руху, проникнення ідей християнства в суспільні взаємовідносини криє в собі одночасно прикмети організованої акції, організованого спротиву злу методичність у праці у сполученні зі спонтанним рухом до Христа найширших народніх мас. Ця боротьба закінчиться остаточною перемогою світла над темрявою, добра над злом, Христа над сатаною.

І ось коли на фоні попередньо сказаного усвідомимо значення заснування нашої Академії, як науково-виховавчого закладу, то перед нами новий аспект значення її праці, як одної з ланок праці перебудови людства на засадах християнізму, одного кільця всесвітнього ланцюга педагогічних заходів, що на відтинку історії нашого народу реалізує актуальні завдання загальнолюдські. І тому не припадковим є потішаючий нас факт, що представники Всесвітнього Братства Христа "Про Уна Санкта Екклезія у Баварії, в особі його Канцлера, проф. Лідке, та працівників Баварського Міністерства Освіти, так багато турбуються про поліпшення умов праці нашої Академії. Неприпадковим є також факт, що визначний вчений європейського масштабу, професор теології мюнхенського Університету Д.Д-р Йог. Б. Ауфгаузер зголошує сам своє бажання викладати в нашій Академії, курс загального богословія. Дальша співпраця різних національних церков, що виросли на психічних властивостях даних народів, мають відповідну можливість психіку тих народів модифікувати,- співпраця різних національних братств на чолі з Всесвітнім Братством Христа "Про Уна Санкта Екклезія", як координуючим чинником, - співпраця різних суспільно-релігійних організацій та співпраця християнських наукових і літературних сил різних країв світу допровадить до того, що весь християнський світ буде представляти собою один моноліт, який буде могти вповні протиставитись глибоковкоріненому загальнолюдському злу та остаточно його побороти.

Реасумуючи вище сказане, треба підкреслити, що тільки й так широко поставлене питання організації життя на християнство, при якому на активність відповідається активністю, на програмовість програмовістю, на наступ, контрнаступом, позволить видобути з його прихильників нові життєтворчі сили та зможе запевнити нам позитивний вислід боротьби за майбутнє світу.

З того знову виникає третій аспект значення нашої Академії, значення в галузі підготовки відповідних наукових, богословських та педагогічних кадрів, що будуть філярами того маршу до нового життя, що будуть гарантами його правильного та глибокого розвою. Вже сама назва Академії - "Богословсько-Педагогічна" - говорить про інтенції її основоположників в даному відношенні. Богослови мають бути одночасно педагогами, а педагоги мають будувати свою педагогічну працю на глибоких багатствах християнізму. І. в тому глибоке розуміння духа часу, плановість праці для майбутнього та одночасно розуміння загальної психіки сучасної людини. А психіка та повна контрастів і заперечень. З одного боку примітивне відношення до питань духа людського, до питань морального характеру, з

другого боку високе розуміння питань техніки та матеріяльних вимог; з одного боку упрощені й досить скупі загальні знання, з другого боку, високе почуття амбіції, при одночасному бракові відповідного самокритицизму, і зарозумілість; з одного боку нетолерантність, з другого боку вимога абсолютної свободи для себе; з одного боку пасивність суспільна, з другого боку великі вимоги від суспільних, церковних, культурних та політичних діячів.

Отже, майбутня нива для нашого пастирсько-педагогічного посіву сьогодні ще занедбана, не виоблена ділянка. Не виполовши ниви своєю працею з того хабаззя морального й інтелектуального характеру, що віками наростало, не поглибивши духового та морального світу сучасної людини, не можна сіяти нового зерна правди, бо воно буде несприймальне і може, мимо найкращих інтенцій, роздвоїти злом. А виполоти цю ниву з вікового хабазя дається з успіхом тільки тоді, коли майбутні пастирі, педагоги та релігійно-суспільні працівники будуть озброєні глибоким знанням передовсім з психології, педагогіки, філософії і суспільних наук; коли вони засвоять відповідні методи праці, а передовсім коли, зачерпнувши широко і глибоко віддиху з духа світочів нашої минувщини та сполучивши простоту особисту з аристократизмом духа, - здобудуть сильну віру у своє призначення і на шляху його реалізації будуть прикладом чистоти особистого характеру і чистоти щоденного свого чину.

Тим більше це конечне, що у сучасний момент велику частину молодого покоління, вихованого в різних антирелігійних організаціях та духовому нігілізмі, треба передовсім допровадити до народження в їх серцях Христа, про якого вони нічого не знають. Його не розуміють і не відчувають. А велику частину старших, навіть тих що визнають формально християнство, треба допровадити до того, щоб воскресити в їх серцях живого Христа.

Тому майбутній сіяч мусить бути не так ритором, як оратором, що буде захоплювати силою слова і аргументації; не так священиком - виконавцем обрядів, як священиком-пастирем - місіонарем, що серцем своїм буде інших скріпляти та оберігати; не так проповідником, як філософом, що у своїй праці буде вказувати нові горизонти розвою інтелектуального і морального людини.

Та висока свідомість основоположників Академії та її вихованців, що прогресуючим методам зла мусять бути протиставлені прогресивні методи добра, що на програмовість зла треба відповісти вищою програмовістю добра, що до боротьби з злом мусять бути покликані кришталічні характери, працівники глибокої думки та глибокого серця, що запаляться великою ідеєю та бажанням її реалізації - це третій аспект, що під ним оцінюємо значення Академії.

На закінчення хочемо поставити питання: яку маємо підставу поставити у так широкій перспективі питання християнства та праці для його майбутнього? Чи маємо відповідні джерела історичні, що скріплювали б нашу віру у слушність так широко закресленого діла?

Без сумніву, що маємо.

Передовсім цим джерелом є здорова свідомість що: 1/ Християнство у своїх перших віках було рушійною силою життя цілого південного Сходу Европи, звідки його проміння розійшлося по цілій Европі, а далі по цілім світі. Особливо на Україні християнство, а не т.зв. спровадження варягів, дало початок повного свідомого нашого державнотворчого життя. 2/ Період, в якому під впливом християнства знаходилося життя цілої Европи, є періодом найбільш прогресивним, найбільш творчим у галузі науки, архітектури, літератури, й мистецтва. 3/ Відступлення від християнства було причиною катастроф, суспільних та політичних, які Европа пережила від того часу. 4/ Відступлення від християнства було ніщим іншим, як блудженням людства. 5/ Християнство збереглося, побідило, серед тих різних вчень, які на наших очах погасли, або погасають, бо воно найвище вчення зі всіх вчень, бо воно найвища концепція життя з усіх існуючих концепцій, бо воно

божественне. 6/ Майбутнє християнства криє в собі безмежні перспективи духового, морального, інтелектуального, культурного, суспільного, економічного та політичного життя цілого людства. 7/ Тільки велика, смілива, глибока думка, повна оптимізму і сильної віри у безмежні моральні можливості людини може те нове майбутнє людства окреслювати та будувати. Тези ці постараємося в міру наших можливостей довести фактичним матеріялом нашої історії. Але це вже у наступних статтях та в майбутньому розбудуванні тих статтей дальшим матеріялом, який зможемо на шляху своїх студій опанувати.

— — — —

ПРОФ. В. ПЕТРОВ

З СУЧАСНОЇ РЕЛІГІЙНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

В 8. числі "Документів" /1946/, що виходять у Фрайбурзі /Брайсгау/ подано кілька цікавих статтей французьких авторів. Найцікавіша з них стаття Жана Даніелу висвітлює "Сучасні напрями релігійної думки" /"Етюд, квітень, 1946/. Як відзначає автор "проблеми теології і релігійної філософії до нещодавна були приналежністю лише невеликого числа посвячених, тепер вони придбали для себе якнайширшу авдиторію". "Причини цього різноманітні, але з них можна назвати дві найголовніші". На думку автора, "перша з них полягає в оновленні християнського життя еліти, нормальним плодом чого є прагнення змістовної духової поживи". Як на другу причину автор вказує "на активізацію сучасних форм атеїзму", "що стимулює християн в свою чергу до ґрунтовного усвідомлення також і окремих особливостей їх учення".

Першою яскравою рисою сучасного релігійного мислення, зазначає Жан Даніелу, є відновлення зв'язку з основними джерелами, а саме з Біблією, з творами Отців Церкви та з літургікою. "Поворот до джерел", як формулює він. Змальовуючи цей факт в історичній перспективі відповідно до того, як це склалося в Західній Европі, Жан Даніелу пише: "Цей зв'язок з Біблією в теології, розуміється, ніколи не уривався. Але починаючи з 13 ст., теологія, яка була в своїй істоті коментарем до Біблії, стає автономним знанням. Ця автономія, як на той час, була прогресивним чинником. Але звідціля повстали, як розрив між екзегезою та теологією, що дедалі зростав усе більше, бо кожна дисципліна розвивалася за своєю власною методою, так разом з тим і повільне усихання теології. Протестантизм виказує, між іншим, рішучий поворот до Біблії і одночасно нехіть до чисто схоластичної теології".

За останні 50 років зроблено багато, щоб повернути біблійній екзегезі центральне місце в християнському мисленні. Говорячи про католицьких учених, автор називає о. Лягранжа, о. де Гранмезона, каноніка Коппена, Подешара й Робера. Але за цим першим етапом повинен прийти наступний, другий, на якому це відкриття Біблії стане плідним для теологічного мислення. "Ця праця над розробкою біблійної теології стоїть тепер в центрі уваги дослідників. На ділянці Нового Заповіту ці досліди посунулися вже дуже далеко. Поштовх до цього дали роботи протестантів з школи "Історія форм": Бультмана, Дібеліуса, Кульмана, К.Л. Шмідта та інших. Застосовуючи методи феноменології до екзегези, вони намагались дати аналізу найважливіших релігійних категорій в св. Письма. Такі студії, як Кіптеля про Логос та Шмідта про Царство Боже, збагатили теологію. Католицька наука пішла тим же шляхом, давши такі праці, як, приміром, розвідка Серфо про теологію Церкви за св. Павлом. Це, зауважує Жан Даніелу, є плідний напрямок і вдячне завдання зв'язати теологію і екзегезу, послуговуючись при цьому методами новітньої філософії."

"Поворот до Біблії iшов у супроводі надзвичайного відродження патристичної теології", що знайшло собі вияв в численних студіях, присвячених Отцям Церкви, зокрема в серії "Теологія", де видано

розвідки про св.Григорія Ниського, Климента Олександрійського й св. Августина. Говорячи про ці роботи в галузі патристики, Жан Даніелу зазначає: "Отці Церкви не тільки правдиві свідки минулого становища речей; вони становлять найпотрібнішу споживу для сьогоднішнього людства, тому що ми саме тут знаходимо уявлення, які властиві сучасному мисленню й які втратила схоластична теологія". Як на приклад Жан Даніелу вказує на модерні поняття "історії" й "розвитку". Він пише: "На першому місці слід вказати на поняття історії. Філософія нашого часу, від Гегеля через Маркса до Бергсона, виявила тенденцію поставити це поняття в центрі модерного мислення. Однак томізмові це поняття історії є чужим. Навпаки, великі патристичні системи ґрунтуються на ньому. Для Іринея, Оригена, Григорія Ниського християнство є не тільки вчення, але також історія, а саме історії поступової"економії", в якою Бог веде людство від первісного ступня, через педагогіку найвільної благости, як її вказують великі біблійні епохи, аж поки людство не стає здібним сприйняти втілене Слово. Одна з найвидатніших книг нашого часу, "Католіцизм" о. де Любака, ставить завдання відновити зв'язок між історичним поглядом Отців та наших сучасників. Норвежський теолог Моланд зауважив, що поняття "пра-образу" стало в такій же пригоді для Отців Церкви, як для сучасників поняття "розвитку", дозволивши нам мислити історично!" Тут треба внести певну ясність.Немає сумніву,наша свідомість історична.Ми звикли мислити історично,тоді як Середньовіччя,томізм,схоластика,супроти цього були а-історичні,в той же час,коли ОтціЦеркви стояли в цьому відношенні на точці погляду відміннїй від погляду Томи Аквіната.Але чи є потреба,як це робить Молланд,а за ним і Жан Даніелу,намагатись пов'язати -цілком штучно!- модерне поняття "розвитку" з патристичним поняттям "пра-образу"?Гадаю,що в цьому жодної потреби немає.Немає потреби модернізувати Отців Церкви. Немає потреби шукати в творах Отців Церкви натяків на поняття "розвитку". Це поняття розвинулося на ґрунті вчення клясичної механіки про рух; воно носить всі ознаки механістичного світогляду і було б дивно намагатись знайти його у св.Отців в патристичній літературі. Робити це було б тим більш непослідовно, що сучасна філософія прикладає всіх зусиль, щоб сама звільнитись од цих механістичних понять: "розвитку", "руху", " еволюції", "часу" й "простору".

Якщо на сьогодні й стоїть справа про те, щоб встановити зв'язок між ученням св.Отців і сучасною філософією, то в сенсі, цілком протилежньому, який надає цьому завданню Жан Даніелу. Бо сучасна філософія намагається перебороти тенденції, вироблені Новим часом, і витворити інші ідеї й інші погляди, що становлять собою заперечення тих, які були властиві цьому останньому. Клясична механіка й клясична фізика базувались на визнанні трьох засад: безперервности , безперервного руху, процесу, еволюції/, кавзальности й матеріяльної субстанції-маси; модерна фізика за наших днів одкидає всі ці три засади. Сучасна філософія, слідом за модерною фізикою, безперервності протиставляє перервність і на місце механістичної кавзальности, кавзальности руху, де центр уваги з явища перенесено на зв'язок явищ, не на речі, а на відношення речей,- поставити нове анти-механістичне поняття причини й причиновости.

Справа зовсім не йде про те, щоб знаходити релятивну подібність між категоріями раціоналістичної філософії Нового Часу 17-20 ст., від Декарта й Ньютона і до Гегеля та Бергсона включно, та між патристичною теологією східньої й західньої Церкви попередньої доби. Така постава питання була б хибною. Справа йде про інше. Справа йде про те, що сучасна філософія, філософія нашої доби, яка приходить на зміну ідеологічним течіям нового часу, виявляє виразну тенденцію перебороти механістичну й раціоналістичну, гуманістично-натураліс-

тичну, механоцентричну філософію природи Нового Часу, що вели таку уперту й запеклу боротьбу проти церковної доктрини Середньовіччя. Звідціля послідовний поворот Нашого Часу в тій або іншій формі до ідей і принципів, заперечуваних Новим Часом.

Кінець-кінцем Жан Даніелу мав на увазі висловити саме цю думку. Принаймні в наступному уступі своєї статті він вказує, що наша сучасність і сучасна релігійна думка виказують поворот в той самий бік: від раціоналістичних абстракцій, від індивідуалістичного суб'єктивізму до чину й соборности. Жан Даніелу пише: "Другий бік патристичної теології робить її дуже близькою до сучасности. Яскравою рисою сучасного релігійного життя є те, що питання про спасіння ставиться тепер далеко не так індивідуалістично, як це було на Заході, починаючи з Августина, а колективістично. Сучасній людині релігійний поштовх дає не стільки: "Як я врятую свою душу?", а: "Я повинен врятувати душу мого ближнього!" "Католицька Акція" збагнула це; звідціля її успіх. Цей спосіб дивитись на це питання властивий грецьким Отцям, які спасіння розглядали як спасіння людства і як єдину дійсність визнавали ту, що її Христос надихав божественним життям і що вона, як така, є відтоді спасенна. Звідціля той споглядальний оптимізм, що характеризує це мислення, успадкований російським православ'ям. Поворот до догми про містичне Тіло Христове призвів до того, що патристичні тексти, в яких викладено це вчення, знов набули свого значення". Можна думати, що цей поворот до ідей соборности і догматичного вчення про церкву, як містичне Тіло Христове, стався в католицизмі не без прямого впливу сучасної православної релігійної думки.

І ще один момент, відзначений у Жана Даніелу, це літургізм. "До біблійної та патристичної течії, пише Даніелу, треба, нарешті, додати літургічну; це те третє джерело, що з нього годується теологічне споглядання". "Теологія культової містерії є одне з джерел сучасної теології". "І якщо існувала небезпека для мирян ужилитись в моралізм, то літургічний напрям відновлює зв'язок з містерією та сакральною стороною християнства". У цьому зв'язку Жан Даніелу згадує працю о. Луї Буає про Великодню містерію, про студії середньовічної літургії й грегоріянський спів, порівняльні літургічні студії Баумштарка, розвідки Отто і т.д.

Так виглядає перша частина статті. В другій Ж.Даніелу звертається до питання про філософські впливи. "Якщо сучасне теологічне мислення знов міцно стоїть на споживному ґрунті Біблії, св. Отців та літургії, то для того, щоб бути живою теологією, воно повинно збагачуватись, стикаючись з сучасним мисленням". Дві проблеми, на думку автора, підлягають розв'язанню: проблема історицизму й проблема суб'єктивізму. Французького автора живо цікавить проблема взаємин між католицизмом, з одного боку, та марксизмом і екзистенціялізмом, з другого, як провідними ідеологічними течіями, що змагаються між собою в сучасній післявоєнній Франції.

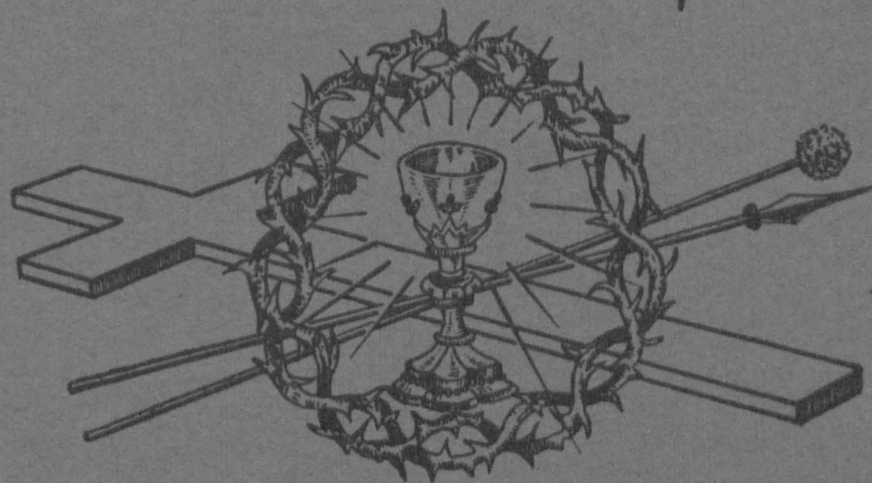
Ми не будемо докладно спинятись на цій частині статті. Обмежимося тим, що пише Жан Даніелу про історизм. Він зазначає: "Насправді це є необхідна вимога християнського віровизнання ствердити, що історія має сенс, що час є не тільки відблиск вічности, як це визнає платонізм, але набуток /зростання/, це послідовність сама становить поступ в властивому розумінні слова, тобто набуток у вартості. З цього погляду гносис є відхиленням від християнства, що його вудьуки ми знайдемо і в деяких отців Церкви. Адже гностики тлумачили викуплення так, ніби то його метою було тільки повернення людини до її первісного становища, через що з'являлася думка, що, мовляв, краще було б, коли б нічо-

го не траплялося і все лишилося б у первісному нерусі. Уже в другому столітті св.Іриней оголосив війну цьому статичному поняттю і вказівкою на добре творіння обґрунтував релігійну цінність історії".

Цікаві рядки, що їх присвятив Жан Даніелу екзистенціялізмові, цій модерній духовій речі сучасної Франції, але проблема екзистенціялізму потребувала б окремого висвітлення, більш докладного, ніж це можна було б зробити в цій, за необхідністю, короткій оглядовій замітці.

-.-.-.-.-.-

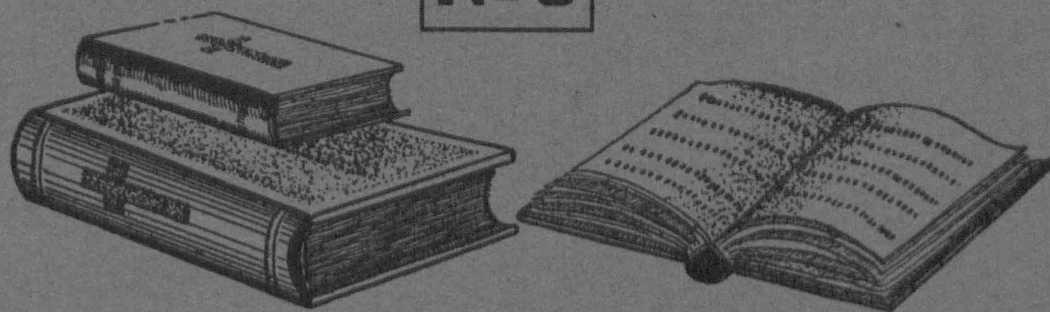
У. А. П. Ц.

БЮЛЕТЕНЬ

БОГОСЛОВСЬКО-ПЕДАГОГІЧНОЇ АКАДЕМІЇ

№ 3

БАВАРІЯ

1947

На правах рукопису
Printed as a manuscript

У. А. П. Ц.

БЮЛЕТЕНЬ
БОГОСЛОВСЬКО-ПЕДАГОГІЧНОЇ АКАДЕМІЇ

Ч. 3

U. A. O. Ch.

THE BULLETIN OF THE THEOLOGICAL-PEDAGOGICAL ACADEMY

Nr. 3

МЮНХЕН 1947 MUNICH

Його Високопреосвященство Високопреосвященніший Митрополит

Полікарп

Голова Собору Єпископів і Св. Синоду

Почесний Куратор Богословсько-Педагогічної Академії У. А. П. Ц.

Накладом Богословсько-Педагогічної Академії У. А. П. Ц. в Мюнхені

ДНІ ВЕЛИКОГО РЕЛІГІЙНОГО ПІДНЕСЕННЯ І НАСНАГИ

Визначні події в житті української автокефальної православної церкви - сесія Священного Синоду і Собор Єпископів, скликані в Мюнхені, і приїзд сюди Голови УАПЦ Високопреосвященішого Митрополита Полікарпа та всього Єпископату викликали серед мюнхенського українського громадянства величезне піднесення і радість та сприяли ще більшому згуртуванню вірних навколо церкви.

Особливий ентузіязм викликала та обставина, що відвідини Мюнхенським Митрополитом збіглися з І5-річчям Його епископського служіння, і мюнхенські українці мали можність особисто побачитися з ювілянтом і привітати Його з нагоди цієї знаменної дати в житті і його і всієї Церкви.

Незабутні спогади залишили дні перебування в Мюнхені Митрополита та інших високих достойників церкви. Думки всіх мюнхенських українців линули туди, де засідала сесія Синоду, а пізніше - Собор Єпископів. Масово відвідували вірні церкву, коли Богослужбу відправляли високі гості, а урочиста Академія з нагоди ювілею Митрополита своєю величавістю і святочністю перетворилася на велику українську національно-патріотичну маніфестацію.

Іо.травня під головуванням Митрополита Полікарпа відбулася 4-та сесія Священного Синоду, в роботах якої взяли участь також Архиєпископ Михаїл та Єпископи Мстислав і Платон. Сесія пройшла на високому діловому рівні та розв"язала цілу низку різних церковних питань.

ІІ.травня в Свято-Покровській Церкві зібралися на урочисту Службу Божу маси українців обох віровизнань, православні білоруси, естонці, лотиші, греки, також лютерани та деякі інші чужинці. Митрополитові Полікарпові, що прибув на Богослужбу, було влаштовано зворушливу зустріч. На вулиці біля митрополичого авта зустрів і привітав Митрополита від Братства Святої Покрови і Церковної Ради інж.Архангельський, який доручив високому гостеві видання Братства. Від Сестрицтва вітала Наталка Гаврилюкова, від жіноцтва і дітей Митрополитові піднесено китиці живих квітів.

Перед входом до церкви Високопреосвященішого Полікарпа зустрів з хлібом та квітами титар М.Гікавий. У дверях церкви передав привіт настоятель о.Протоєрей Леонид Долинський, який відзначив діяльність Владики за І5 років.

Літургію відправили єпископи Платон, Вячеслав і Сергій у сослужінні численного духовенства та двох Протодияконів. На Службі Божій були присутні Високопреосвященіший Митрополит Полікарп, Архиєпископ Михаїл та Єпископ Мстислав. Гарно співав церковний хор під орудою диригента Куриленка.

Після читання Євангелії з проповіддю про діяльність Митрополита виступив Єпископ Платон.

У своєму слові Єпископ Мстислав оповів про обрання Високопреосвященішого Полікарпа Єпископом І5 років тому, відзначивши, що звістку про це вся Волинь зустріла, як всенародне свято.

По закінченні Богослужби Митрополита привітали делегації від Авґсбурґа, що піднесли Ювілянтові поздоровчу адресу, від Реґенсбурґа та інших таборів, а також від української молоді.

Дякуючи за привіти та бажання, Владика Полікарп благословив усіх та закликав до єдности, до любови ближнього та навів відповідні слова зі Св.Письма.

Увечері того ж дня Митрополит Полікарп і Єпископ Мстислав відвідали табір Шляйхсгайм, де на честь дорогих гостей було влаштовано урочисте прийняття, підчас якого представники громадянства вітали Квілянта, бажаючи йому довгих років життя.

12.травня відкрився Собор Єпископів. З Парижу, з Констанци, Гамбурга, з Ганновера, з Реґенсбурга, з Кіссінґена, з Авґсбурга, з Есслінґана, з Ерґольдінґу, з Карльсруге прибули до Мюнхена для участи в Соборі високі достойники Церкви.В засіданнях Собору взяли участь: Високопреосвященіший Митрополит Полікарп, Архієпископи: Ніканор, Ігор, Михаїл і Ґеннадій, та Єпископи: Мстислав,Григорій, Сильвестр, Платон, Володимир, Вячеслав і Сергій. На Соборі обговорено питання про з"єднання американської, канадійської та европейської українських право-славних церков. Собор виніс рішення про з"єднання, здійснення якого доручено Митрополитові Полікарпові та Архієпископові Ніканорові, які поїдуть до Америки. Єпископом УАПЦ на Каанаду Собор призначив Владику Мстислава.

13.травня в залі високої технічної школи було проведено святочну Академію з нагоди 15-річчя архипастирської діяльности Високопреосвященішого Полікарпа. Щоб вшанувати Квілянта з"їхалися з різних країв численні представники громадянства, духовенства , визначні діячі. Серед них Митрополит Александер Пинський зі своїм духовенством, о.Декан Мохнацький від гр.-кат. церкви та багато інших гостей.

Всі присутні захоплено вітали Митрополита, що з"явився на залі. Він звернувся до авдиторії з традиційним українським:"Христос Воскрес".

Урочисту Академію відкрив вступною промовою Ректор Богословсько-Педагогічної Академії Проф.П.Ковалів, який вказав на заслуги Квілянта над Церквою і Народом на чужині в важких умовах скитальського життя.

З доповіддю про діяльність Митрополита виступив проф.Іван Власовський. Він схарактеризував життєвий шлях Ювілянта, що в часи Української Держави працював віцедиректором департаменту в міністерстві віровизнань, разом з яким й еміґрував. У 1922 році прийняв чернечий постриг і в тому ж році був висвячений на священицький стан ієромонаха. Був настоятелем по манастирях і мав великий адміністративний талант. З активізацією церковного життя на Волині тамновстало питання висвячення Єпископа українця. Даремний був опір російських кіл та інспірованих ними органів польської преси. На єпископа було висвячено теперішнього ювілянта, який в 1932 році зайняв стародавню луцьку катедру, як вікарій Архиєпископа.

Прелеґент спиняється на наступній діяльності Владики.Служби Божі, що він їх відправляв українською мовою обумовили вимоги і багатьох сіл також служити по-українському. Владика сприяв перекладу богослужебних книг на рідну мову. Він не підписав декларації про підпорядкування московській церкві, і тому безпідставні закиди, ніби відступив він від неї лише в роки війни.

Тяжка ситуація церкви, потреба наладнання адміністратури висунули питання про обняття ним адміністратури православної автокефальної церкви на українських землях, що й було здійснено 24.грудня 1941 року.

Працювати було важко. Потрібні були кадри людей, треба було подбати про утворення українського православного Епископату, про поширення складу Української Православної Ієрархії. Кілька єпископів було висвячено в Києві.

Але величезні перешкоди робила німецька адміністрація. Втручання у внутрішні справи церкви, заборони Богослужб і викладів релігії, заборона висвячення нових єпископів, заборона собору єпископів та інші удари змушували Митрополита мужньо обороняти церкву.

В січні 1944 р. Владика залишив Луцьк. На чужині жодної праці німці не допускали. Лише з поразкою Німеччини наступила можливість організації церковного життя.

– Великі завдання перед Владикою і Собором в справі об"єднання всіх українських православних церков – Канади, США і скрізь в єдину УАПЦ, – сказав наприкінці доповідач, відзначаючи, що про це вже є ухвали Собору Єпископів.

Після доповіді чисельні представники різних інституцій склали Митрополитові свої поздоровлення з приводу Його ювілею.

Архиєпископ Михаїл передав привіт від імени своєї дієцезії.

– Тяжкий хрест несе Владика, – сказав Архиєпископ, – але з нами Господь. Божественна рука підкріпляє нас. Ми певні, що діждемося кращих часів і 25-річчя Владики зустрінемо в інших ліпших умовах.

Від Українського Вільного Університету і Богословсько-Педагогічної Академії, на відкриття якої Ювілянт дав своє благословення, поздоровив Митрополита Ректор Академії Проф.Ковалів

Китиці живих квітів від українських дітей піднесла і привітала Владику 6-річна Оленка Гикава. Далі привітання склали: п.Поготівко від жінок, проф.Корсунський від 20 тисяч українців горішньої Баварії, проф.Мартос від Української Високої Економічної Школи, др.Воробець від Санітарно-харитативної Служби, студ.Іващук від студентства, Братства Святої Покрови і Церковної Ради мюнхенської парохії, студентка Кохно від Спілки Української Молоді, інж.Глуженко від табору Шляйхсгайм, п.Гаращенко від Ініціятивної Групи Об"єднання Укр.Авток.Прав.Церкви, проф. Василенко від Обласної Спілки Селян-Еміґрантів і Таборової Ради на Фраймані, інж. Трамса від Реґенсбурґа, о.Протоєрей Данилюк, адміністратор церков великогесенської области – з піднесенням адреси.

Привітали також голова Українського Допомогового Комітету у Франції інж.С.Созонтів, від філії Ліги Українських Політичних В"язнів В.Мартинець, інж.Томашек від Білоруської Громади. Проф. Розгін оголошує численні телеграми з поздоровленнями Владиці, одержані з різних країв.

Привітання складають епископи Мстислав і Платон. Останній відзначив, що за старовинним українським звичаєм в ознаменування ювілею треба складати подарунки. Так і зробив Св.Синод, асигнувавши для студентів трьох вищих високих шкіл по тисячі марок.

Зі зворушливою відповіддю на привітання виступив Ювілянт.

– Улюблені! – сказав Владика, – сердешно дякую Вам за любов до мене, що виявилася у сьогоднішній урочистості. Дякую всім, що привітали і що прийшли зокрема Владиці Александру і всім Єпископам. У житті я йшов все прямим шляхом, бо знав, що це вірний шлях, хоч доводилося і багато перетерпіти. Тепер треба з"єднати всі укр.авток.прав.церкви в одну УАПЦ і при допомозі Бога, ми це зробимо. Божа воля невідома. Але треба не тільки на-

діятися, а й твердо вірити в те, що ми повернемося на батьківщину. Колись німецький генерал-губернатор сказав мені,що після перемоги зітре з лиця землі всіх, хто противиться йому, а я відповів, що нарід наш все ж буде жити. Так і станеться. Нехай же Господнє благословення буде над вами від нині і до віку.

На закінчення Академії виступила капела бандуристів під мист.керівництвом Григорія Китастого і диригуванням Володимира Божика.

Григорій Китастий привітав Владику і відзначив, що як колись кобзарі ходили від села до села, співаючи про Матір Божу Почаївську, Гергія Побідоносця, народніх героїв, так і вони, бандуристи, ходитимуть і співатимуть по всіх світах, поки не повернуться на батьківщину.

Капела проспівала: "Христос Воскрес","Исполла еті деспота", "Ой зійшла зоря", "Дзвін", "Встає хмара зза Лиману", "Гей злітались орли", "Думи", "Ой літа орел", "Ой у полі жито", "Про Нечая" і "Вставай, вставай народе з руїн". Високомистецьке виконаннявсіх пісень викликало загальне захоплення всієї авдиторії.

Після концерту Митрополит подякував капелі за високу насолоду, яку дала вона своєю прекрасною інтерпретацією пісень і дум. Всі присутні заспівали "Многая літа" і український національний гимн.

Дні перебування Митрополита в Мюнхені залишились незабутні. Вони сприяли ще більшому згуртуванню вірних навколо церкви, ще більше виявили велику релігійність нашого народу, явкраво довели, що українські маси міцно об"єднані навколо своєї церкви, що так прекрасно показали саме дні перебування в Мюнхені Митрополита Полікарпа.

ІМАТРИКУЛЯЦІЯ ТА ІНАВГУРАЦІЯ ПРАЦІ СТУДЕНТІВ БОГОСЛОВСЬКО-ПЕДАГОГІЧНОЇ АКАДЕМІЇ УАПЦ

12.травня ц.р. в Св.Православній Церкві в Мюнхені Богословсько-Педагогічна Академія святкувала урочисту годину іматрикуляції студентів та інавґурації праці Товариства Студентів. Свято почалося урочистим молебнем, що його відслужив Високопреосвящений Архиєпископ Михаїл в асисті двох священиків - студентів Академії.

Після молебна Високопреосвященіший Владика виголосив промову з побажанням студентам успіху в навчанні. Далі змістовну промову виголосив Ректор Академії, підкресливши важливість акту вручення Євангелії, індексів та відзнак Академії, що зобовязують студентів бути гідними свого покликання служити Церкві і Народові.

Високопреосвященіший Митрополит Полікарп, що був присутній на урочистім святі, як почесний Куратор Академії, привітав професорів і студентів з урочистим святом і побажав якнайкращих успіхів у навчанні, подавши своє Архипастирське благословення.

На святі були присутні єпископи Укр.Прав.Церкви, що прибули до Мюнхена на Собор Єпископів, а також численні гості, що прийшли вшанувати цю урочистість.

З новими силами, з новою енергією взялися до праці студенти і професори Академії, спільними силами перемагаючи ті перешкоди, що їх витворили важкі умовини еміграційного життя. Твердою ходою вони ступають уперед, сповнені віри, свідомі великого обов"язку служити рідній Церкві і своєму многострадальному Народові.

СЛОВО

Архиєпископа Михаїла, урядуючого Куратора Богословсько-Педагогічної Академії УАПЦ, виголошене в день іматрикуляції студентів та інавгурації праці Товариства студентів Академії 12.5.1947 року, в присутності Високопреосвященішого Митрополита Полікарпа та членів Собору Єпископів, Ректорату та Професорів Академії.

В ім"я Отця і Сина і Святого Духа!

Ваше Високопреосвященство! Ваше Преосвященство! Високодостойний Пане Ректоре! Високодостойні пп.Професори! Дорогі питомці!

Подія, що відбувається тут, у цьому убогому храмі, наповнює моє серце таким хвилюючим чуттям, що мені бракує відповідних слів, щоб я міг висловити його, бачучи перед собою оті юні, збуджені очі, повні жадання високих знань, звернені до свого Архипастиря, до Ректорату і Професури.

Я думкою лину в далеке минуле, там бачу я інший, величний храм, колони студентів, і серце моє тяжко стискає оця сумна дійсність нашого життя на чужині. Але не безнадія гнітить мою душу, а та недоля, що нас спіткала. Нічого нема дивного в тому, коли в вільній державі, у вільних умовах одні вчаться в високих школах, а інші навчають. Інша річ навчати і навчатися в наших умовах - без права, без матеріяльних засобів, без приладдя, без потрібної бібліотеки і навіть без приміщення. Як не дивно, але на жаль, в кінці XX ст. ми примушені вдаватись до метод навчання Сократа, Платона, Арістотеля, збираючись там, де є можливість. Не легко це дорогі мої, може й сумно, може це ображає людську гедність! Але, з другого боку, це яскравий показник того палкого прагнення високих знань нашого народу, що не хоче знати труднощів і з титанічним зусиллям переборює їх, як той мандрівник-турист, що намагається вийти на саму вершину гори.

Наша Богословсько-Педагогічна Академія в недолі зародилася, в муках почала свою працю і тепер живе, переборює злидні, перемагає труднощі і дедалі міцніше стає на ноги, збираючи свої українські богословські сили.

Отже, твердо прямуйте до наміченої мети! Найцінніше те, що здобувається важкою працею в труднощах. Чим тяжча боротьба, тим краща перемога. А ця перемога буде. Наш нарід не може залишитися без високої освіти. Духовна і цивільна освіта - то неодмінна пожива духовного життя нашого народу з давніх часів. Якщо замовкли дзвони Острозької і Київської Академій, то наша висока ду-

ховна школа нехай буде продовженням тієї святої славної традиції. Вона мусить стати вогнищем духовної освіти нашого народу, вогнищем для тих знедолених, які злою долею кинуті поза батьківщину і розпорошені по цілому світі.

Наші скитальці мусять жити серед інших народів. Не може того бути, щоб їх духовні знання були нижчі від інших народів, бо мораль християнська, мораль Євангелії завжди були кодексом нашого народу. Не дивно,, що найвидатніші сини нашого народу завжди повторювали той самий клич: "Учітеся". І ми повторюємо, звертаючись до вас, шановні студенти: "Учітеся, учітеся, учітеся!" Учіться для того, щоб потім самі могли навчати. Хай не лякають вас труднощі: трудящому допомагає Бог, і вам допоможе. Церква наша сподівається діждати з вас добрих високоосвічених пастирів. Нарід наш чекає, що з Богословсько-Педагогічної Академії вийдуть високоосвічені, виховані в християнському дусі і в християнській науці вчителі.

З сьогоднішнього дня ви фактично стаєте студентами високої духовної школи. Ви отримуєте індекси і зовнішні студентські ознаки. Нехай все це скаже вам про ваш обов"язок і про ту християнську церковно-народню місію, яку ви берете на себе. Каже Апостол: використовуйте час, бо дні лукаві /Єф.5,16/. Так і ми скажемо вам: спішіть, поспішайте взяти від духовної науки все, що можна взяти. Бо поріділи лави наших вчених богословів, а нам треба поновити ті лави. Носіть ім"я студента Академії з честю, не припустіть вчинка такого, який би принизив ту честь. Розумно і впевнено ідіть до наміченої мети. Будьте уважні до викладачів та їх викладів, бо увага збільшує бажання навчати, а це тільки на користь вам. Щождо нас, то ми прикладемо всіх зусиль до того, щоб здобути вам всі можливі умови для навчання. Разом з індексами від імени нашої Святої Української Церкви дається вам на благословення Новий Завіт Господа нашого Ісуса Христа з Посланнями Апостольськими та Псалтирем. Там ви знайдете пораду і втіху в важких обставинах життя.

Бог же нехай дасть вам розуміння у всьому /2Тим.2,7/, бо з уст Його Премудрість і Розум /Прем.2,6/.

Йому Слава на віки . Амінь.

ПРОМОВА

Ректора Богословсько-Педагогічної Академії УАПЦ Проф.П. Ковалева, виголошена в день іматрикуляції студентів та інавґурації Товариства студентів Академії 12.травня 47.

Ваше Високопреосвященство! Високопреосвященіші члени Св.Собору Єпископів! Високодостойні Гості! Дорогі мої питомці!

Сьогодні ми святкуємо урочисту годину іматрикуляції студентів та інавґурації праці Товариства студернтів Богословсько-Педагогічної Академії Української Автокефальної Православної Церкви. Цією урочистістю ми цілковито вже, остаточно закріплюємо в правахстудентів Академії, тих синів і дочок нашого народу, що присвятили себе служінню Церкві і Народові.

Шість місяців наполегливої праці - це немалий відрізок часу, щоб переконатися в правдивості тих задумів, з якими ми прийшли до

Академії. Як живий свідок я з певністю можу сказати: так, дорогі мої, ви склали іспит, ви перенесли сувору зиму, люті морози, твердо і непохитно прямуючи до наміченої мети. В непаленому приміщенні ви висиджували призначені лекційні години, бо науку ви ставили вище над усе. Ви не жадали перерви на час лютих морозів, як це робили навіть школи німецькі, що мали кращі умови, бо для вас дорогий був час науки. І сьогодні я можу з певністю сказати: так, ви заслуговуєте на те, щоб носити звання студента Академії.

Але перед вами ще багато праці, праці серйозної, наполегливої, відповідальної. Наша Свята Церква і вся наша громадськість покладає на вас великі надії, як на майбутніх пастирів і педагогів. Доля судила вам бути першими репрезентантами і вихованцями Високої Духовної Школи на еміграції. І ви це повинні враховувати й зразково виконувати завдання, яке перед вами поставлене.

Сьогодні ми вручаємо оці належні вам речі, що мають для вас символічне значення.

Новий Заповіт Господа Нашого Ісуса Христа, що його ви одержите з рук вашого Архипастиря, - це символ високого духовного керівництва. Це символ тієї високої Істини, яку ви маєте пізнати, яка вас зробить вільними. Це основа Христової науки, джерело всіх наук. Це - перводжерело богословської науки, настільна книга, без якої ви не можете й кроку ступити у своїх богословських студіях. Христос посилаючи своїх учеників на проповідь, сказав до них: "Ідіть, навчайте всі народи..." Прочитайте й запам"ятайте ці слова, записані євангелистом Марком, бо в цих словах іде мова про вашу майбутню пастирську діяльність.

Індекс - це символ вашої правности. Тут заховується таємниця вашого знання, яке ви маєте здобути в Академії. Це документ, що дає вам право носити звання студента Академії. Це свідчення ваших знань, ваших успіхів в навчанні. Отже, дорожіть ним, бережіть його, як зіницю ока.

Оцей значок - це емблема, яка повсякчасно має нагадувати вам бути достойним свого покликання, оберігати честь Академії перед навколишнім світом. Ви повинні пам"ятати, що ви не просто студенти, а студенти з високими моральними обов"язками; що маєте служити прикладом людини-християнина, як майбутні пастирі і вихователі молодого покоління. Такий сенс цього значка, з такою метою ви його одержуєте.

Прийміть же, дорогі мої, оці регалії науки! Будьте достойними їх носіями на славу нашій Церкві, на славу нашому Народові!

-.-.-.-.-

НАПРЯМНІ ПРАЦІ Т-ВА СТУДЕНТІВ БОГОСЛОВСЬКО-ПЕДАГОГІЧНОЇ АКАДЕМІЇ УАПЦ В МЮНХЕНІ.

Студ. В. Іващук.

I.

Т-во Студентів Педагогічно-Богословської Академії має за завдання допомогти Академії виплекати відповідні наукові, богословські та педагогічні кадри, що будуть могти забезпечити правильний розвій нашої Святої Автокефальної Православної Церкви та її життєвих завдань серед нашого народу та завдань, що виростають з духа нашого часу. I/

I/ Дивись "Бюлетень Богосл.-Пед.Акад." ч.2 стр.33-39 "Богословсько-Педагогічна Академія УАПЦ в світлі завдань сучасного християнського руху".

Завдання ці дуже великі і трудні навіть у часах нормальних. В сьогоднішніх часах, в часах загального світоглядового розгублення та морального упадку вони незвичайно відповідальні. Вони тим більші, що велику частину молодого покоління, вихованого в різних антирелігійних організаціях та духовому нігілізмі, треба передусім допровадити до народження в їх серцях Христа, про якого вони нічо правдивого не знають, не розуміють Його й не відчувають. А велику частину старших тих, що визнають християнство тільки формально, треба допровадити до того, щоб воскресити в їх серцях живого Христа, допровадити до того, що форма і зміст в нашій Церкві і школі нормально розвивалися та щоб вони могли виповнити ті життєві завдання, що перед нами ставить час.

II.

Розуміння тих основних завдань своєї праці причинилося до того, що Товариство Богословсько-Педагогічної Академії УАПЦ окреслило себе в статуті як товариство самовиховного та ідеологічного характеру. Ціла суть Товариства виражається в:

I/ ясному світоглядовому становищі,
2/ відповідній програмі праці,
3/ методичності праці,
4/ загальній активності студентів.

III.

Основною ціллю Т-ва, як каже § 3 статута, є плекати християнський світогляд, плекати та поширювати ідеї християнства та ідеологію української православної віри серед української високошкільної молоді та українського суспільства взагалі. Згідно з тим Т-во будує своє життя й працю у сучасному та веде її під кутом майбутнього на базі продовжування наших славних традицій, особливо традицій національно-релігійних з періоду раннього християнства на Україні, на базі глибокого розуміння та сприймання ідей християнізму на тлі сучасного життя. Тому система поглиблювання релігійно-морального життя серед нашого суспільства та формування національно-релігійного світогляду є першим і почесним обов"язком загалу студентства.

Базуючись у свому житті на праці для нашого сучасного й майбутнього на наших позитивних традиціях, Товариство цілком не замикається від найновіших здобутків культури та цивілізації інших західно-европейських країв і світу. Сприймання, однак, тих здобутків має відбуватися згідно з нашими психічними властивостями, такими, як висока релігійна моральність, любов до свободи й толерантність та справжніми потребами нашого народу.

Вся праця Товариства має розвиватися в двох напрямках:

а/ В напрямку внутрішньому через систематичне поглиблювання студій, відповідного оволодіння студіями, які для майбутньої своєї професії, як пастиря й педагога є необхідними /філософія, психологія, гемільтика тощо/; через систематичне поглиблювання загально-освітньої, культурної та суспільно-релігійної праці Громади; через систематичне поглиблювання звичок і любови до церковної богослужбової практики.

б/ В напрямку зовнішньому через трактування цілости праці Громади, як одну з ланок праці нашої Академії нашої УАПЦ та нашої еміграції взагалі, що буде виражатися у плянуванні та реалізації стислого та систематичного контактування з з професорським складом Академії, Церковним Управлінням та Братством при УАПЦ, іншими громадсько-суспільними та харитативними

українськими організаціями, участь в опіці над хворими, сиротами та інвалідами, узгіднюванні з ними загальних напрямних праці та здійснюванні спільних наших завдань, особливо в культурно-освітній та суспільно-релігійній ділянці.

Поминаючи тут справу поглиблювання фахової освіти, яку нормуватимуть окремі правильники богословсько-філософської та природничо-наукової секції, на які під цим оглядом ділиться ціла Громада, підкреслюємо, що культурно-освітня та суспільно- релігійна праця буде проводитися систематично за календарним планом праці передусім на тижневих зборах Громади як цілости.

При доборі тем рефератів, призначених на студентські сходини, маємо уникати тем вузьких, чисто спеціяльних, які будуть опрацьовуватися на сходинах згаданих фахових секцій, а будуть братися під увагу теми загального характеру, яких розуміння необхідне кожній культурній людині, а з якими окремі групи студентів, спеціялізуючись у вибраних фахах, при своїх студіях не зустрічаються або запізнаються з ними у недостаточній мірі або невідповідній формі. Особливу увагу Громада присвячує богословсько-філософським та педагогічним наукам, опрацьовуючи окремі теми так, щоб поглиблювати розуміння тих проблем та поборювати евентуально існуючі у Громаді, оперті на світоглядових різницях, дисонанси та привчати студентів до вищого розуміння справи, до мислення релігійними та педагогічними категоріями, до вмілости співпрацювати зі собою та старшим громадянством, консолідуючи всі свої сили для спільного найвищого добра.

Незалежно від тих форм культірно-освітньої праці, організованих на терені Громади, студенти будуть брати участь індивідуально й групово у відчитах богословського факультету Академії, Українського Наукового Товариства, Українських Академічних Вечорів, місцевого й позамісцевих Братств УАПЦ, відчитах Всесвітнього Братства Христа та відчитах інших українських студентських громад та студентських громад чужинців.

В такий спосіб через плянову та відповідно опрацьовану тематику Громада буде поглиблювати інтелектуальні сили студентів, глибоке розуміння порушуваних проблем, розуміння духа часів минулих, сучасних та відповідне наставлення емоційно-патріотичне до нашого майбутнього.

При цьому, однак, Громада не забуває ні на мить, що розуміння даних справ та емоційно-патріотичне наставлення до них – це щойно одна сторона повновартісної людини, не забуває, що навіть при найкращій організації культурно-освітньої праці та при найкращому витворенні релігійно-патріотичної атмосфери у Громаді не осягнеться найвищої цілі, до якої кличе нас Академія, коли не узглядними виразно у цій праці кожного студента зокрема, виходячи з заложення, що всі ми рівні перед Богом, Батьківщиною й обов"язками зглядом них, що приналежність кожного студента зокрема до своєї національної спільноти не вистарчить виявляти тільки гарними словами, відвідинами сходин, або вплачуванням членських вкладок, а повсякденним своїм суспільним чином, прикладним своїм відношенням до Церкви, Академії, Братств, згідним зі своїм найвищим розумінням справи, совістю, високим розумінням своїх обов"язків тим більше, що ми на чужині.

Тому окрім своїх студійних обов"язків, кожний студент Громади має моральний обов"язок конкретної праці у Громаді і серед ширшого нашого громадянства.

До такої праці зараховуємо працю в: управі Братств та Громади, її референтурах, керівництві фахових секцій, участь в гуртках самодіяльности, праця в редакційній колегії студентського журналу, систематичне дописування до свого журналу та до інших часописів про життя й працю Громади, участь у культурних зв"язках з іншими студентськими осередками та чужинцями, участь в церковних хорах, виїзди до Братств, таборів з рефератами, участь в харитативній службі та інших громадських працях, участь в організації фахових курсів, різних релігійних та культурно-освітніх імпрез, товариських вечірок і т.д. Предмет праці, обраної згідно з заінтересуванням студента, вписується до його картотеки. Вслід за тим канцелярія Студентської Громади провадить її облік, ілюструє наслідки тієї праці у формі діяграм та графіків, обговорює у студентській пресі на студентських сходинах та на спільних засіданнях зі своїми професорами. Таке наставлення до справи праці у Громаді, як ланки праці нашого громадянства взагалі, причиниться до того, що вся праця у Громаді буде зусилля не одиниць, а студентського загалу, виявом їх стримлінь та прагнень, будуть стало рости кадри працівників студентської організації, всі члени Громади будуть фактично заправлятися у праці в пізнішому житті; при помочі співпраці між собою дійде до цілковитого зжиття студентського загалу, бо ніщо так не зближає людей, навіть людей скрайніх переконань, як зустріч при конкретній, спільній праці, як спільне поконування різних труднощів у ній для спільної мети.

Щоб праця у Громаді була цілеспрямована, могла правильно розвиватись під оглядом організаційним та методичним і щоб могти охопити нею кожного окремого студента, передбачується її диференціяцію на такі ділянки:

I/ бібліотека й читальня, 2/ гурток мистецької самодіяльности, 3/ літературна секція, 4/ секція рефератів, 5/ імпрезова секція.

Всі секції працюють за календарними плянами, уложеними їх керівниками, затвердженими виділом Товариства та Ректоратом Академії. В кожній секції та гуртку працює тільки осіб, щоб праця у них не була переобтяженням окремих студентів та перешкодою у солідному відношенні до студій. Правильне плянування праці, враховування актуальних внутрішніх потреб студентів, відповідна організація та метода праці як рівнож правильний розподіл праці між окремих студентів є запорукою її успішного розвою та виховного впливу.

Формою праці, що буде зазублюватися за працю наукового характеру, що її, як згадано вже, будуть нормувати окремі правильники, затверджені Ректоратом Академії, праці, яка одночасно буде мати характер культурно-освітній, бо буде вичерпувати теми посередньо зв"язані зі студіями, будуть академічні семінарі, влаштовувані систематично під керівництвом приділеного Ректором професора Академії та при стислій співпраці з усіма професорами. Та систематична співпраця студентів зі своїми професорами, та взагалі зі старшими, крім того, що буде забезпечувати правильний розвиток наукових заінтересувань студентів та наслідків їх праць, має одночасно причинитися до поглиблення вмілости співпрацювати зі собою, взаємного пошанування своєї думки, діяння в житті і праці методами синтези сил фізичних і моральних. Систематична співпраця студентства з їх професорами, та взагалі зі старшим громадянством, особливо з представниками наукового світу, уможливить наростаючим молодим громадським кадрам якнайповніше засвоїти здобу-

тий досвід батьків, дасть змогу пізнати об"єктивно ясні й темні сторінки нашого минулого. Безліч питань і проблем, що пригнічують у сучасному переломовому історичному моменті нашого життя уми нашої молоді , буде легше розв"язана при помочі старших, що помічною рукою, порадою, особистим прикладом та батьківським словом можуть мати вирішний вплив на дальший духовий та моральний ріст молодої індивідуальности кожного студента. В цей спосіб поглиблюватиметься правильний розвиток нашого суспільства. Праці на теми популярно наукові, на теми, зв"язані з актуальними питаннями нашого життя еміграційного й життя взагалі, що пройдуть своє обговорення на семінарях, будуть виголошені окремими студентами на зібраннях братств та зібраннях нашого громадянства по таборах. Опріч цього, ті з них, що будуть мати значення проповідей, могтимуть бути зчасом виголошені в церквах.

Крім чисто конкретної праці Громади передбачуються систематичні дискусійні вечори, в яких буде брати участь загал студентства та на які будуть запрошені професорі Академії. Завданням тих дискусійних вечорів буде допомогти студентам знайти лінії стичні їх думок з думками старших, з думками тих, що працюють для нас, є нашими співпрацівниками, та з думками тих, що хоч такими співпрацівниками не є з причин світоглядових різниць, але ними можуть стати при нашій добрій волі. При помочі відповідної виміни думок та вироблювання пошани до думок інших мислення буде поглиблене, суб"єктивне мислення буде ступнево ставатися мисленням об"єктивним, мислення одиниць буде ставатись мисленням громади й народу, що в свою чергу поглибить органічну єдність нашого суспільства та цілеспрямованість його праці. В пляни таких дискусійних зібрань влучені будуть наступні теми:

а/ теми зв"язані з аналізою власного духового стану та аналізою тих перешкод внутрішнього характеру, що їх для успішнього виповнювання наших завдань необхідно перебороти.

б/ Теми, зв"язані з ґрунтовною кристалізацією власного світогляду та вироблювання загального державницького світогляду, що його коріння криються в перших століттях нашого свідомого заіснування як народу, тобто християнського світогляду.

в/ Теми, зв"язані з поглибленням розуміння своєї батьківщини та своєї Церкви на тлі подій і явищ у світі взагалі та на тлі сучасного християнського руху зокрема.

г/ Теми зв"язані з поглибленням методики праці, як необхідного чинника успішности праці студентської організації та праці взагалі.

Сурогат до дискусій у формі коротких рефератів подають наші професори або самі студенти.

Всі основні праці світоглядового, програмового та методичного характеру мають друкуватися у студентському журналі, Богословському збірнику або Бюлетені Академії.

ПРАЦЯ БОГОСЛОВСЬКО-ПЕДАГОГІЧНОЇ АКАДЕМІЇ УАПЦ

В важких умовах розпочала свою працю Богословсько-Педагогічна Академія, не маючи приміщення ні для авдиторій, ні для студентів. Але час вимагав розпочати навчання незалежно від обставин й умов. Дата 17.листопада 1946 року, дата урочистого відкриття Академії в Мюнхені, ця історична дата започаткування власного духовного закладу УАПЦ на еміграції поставила перед

Адміністрацією Академії, перед Ректоратом і Кураторією, завдання започаткувати працю не на словах лише, не на пайці відповідних анкет, а на ділі, відразу приступити до навчання.

Вже на другий день після відкриття /18.листопада/, прочитав свою першу вступну лекцію про "Золотоверхий Київ" проф. Повстенко. Ця перша вступна лекція в Академії була разом з тим і першою публічною лекцією, на яку прийшло багато громадян послухати про свою рідну столицю, подивитися в діяпозитивах на її чудову архітектуру, на її пам"ятки старовини. Через те й лекція ця читається в зовсім іншому, не призначеному для Академії приміщенні.

Другу вступну лекцію прочитала проф.Н.Полонська-Василенко на тему про значення церкви в історії українського народу. Це була перша авдиторна лекція, яку з таким інтересом послухали майбутні пастирі й педагоги. Такою авдиторією деякий час служив притвор Св.-Покровської Церкви в Мюнехні. Трохи пізніше в тому ж приміщенні звільнилась напівзруйнована кімната, яка й сталася авдиторією й канцелярією одночасно. Та ще й до того незабаром прийшла сувора зима. Приміщення не опалювалося зовсім. Але навчання ні на один день не переривалося. З кожним днем включались нові й нові дисципліни, відповідно до навчального пляну Академії, і на сьогодні читаються майже всі дисципліни, заплановані для першого року навчання: Св.Письмо, історія церкви, історія України, церковне право, історія філософії, логіка, історія педагогіки, християнська соціологія, грецька мова, старослов"янська мова, історія української літератури, історія, теорія і практика церковного співу та інші.

Найбільшою запорукою успішної праці є висока свідомість студентів, свідомість того священного обов"язку, до якого вони покликані. Через те з таким інтересом вони слухають лекції професорів. Один з професорів Академії, що читає історію філософії й логіку проф.Д-р Дм.Чижевський кілька разів підкреслив цю високу рису його авдиторії, висловлюючи велике задоволення своїми студентами.

З другого боку треба віддати справедливість і професурі Академії, що не зважаючи ні на які важкі умови праці самовіддано виконує свій священний обов"язок перед Церквою, перед народом, виховуючи кадри майбутніх пастирів і педагогів. Треба сказати, що більшість професорів мешкає поза Мюнхеном, на периферії, й доїжджати сотні кілометрів та ще й в люті морози - не легка річ.. Честь і слава нашим поборникам науки і відданим працівникам нашої богословської освіти!

Крім авдиторного навчання, Академія веде систематичну працю наукову. Відбулося наукове засідання Богословського факультету, на якому були прочитані теж наукові доповіді: 1/ Освіченість українського народу в часи раннього християнства /проф.П.Ковалів/, 2/ Церква і культура великокняжої України-Руси /проф.Н.Полонська-Василенко/, 3/ Матеріяли до історії університетської і богословської освіти в Україні /проф.І.Розгін/, 4/ Богословсько-Педагогічна Академія в світлі завдань сучасного християнського руху /студ.В.Іващук/.

Академія видає "Бюлетень" і "Збірник богословсько-наукових та церковно-історичних праць", а також іде підготовча праця до видання студентського органу "Спудей". Окремим виданням Академії вийшли праця проф.П.Ковалева "Раннє христи-

янство на Україні в світлі пам"яток X-XIУ ст.". /Матеріяли до історії української церкви/. Готова до видання праця проф. Г. Ващенка "Християнство й мораль".

Ведеться підготовча праця до видання курсів лекцій з різних дисциплін. Вже підготовляється курс історії філософії і логіки, частина курсу грецької мови, курс історії педагогіки, вступ до богословія. Готується курс латинської мови та канонічного права.

Треба сподіватися, що праця піде ще інтенсивніше, коли Академія здобуде власне приміщення в Мюнхені, або поза Мюнхеном. В зв"язку з тим, перед Академією стоїть ще завдання великої ваги - широко розгорнути виховну працю серед студентів, створити відповідний режим у побуті студентів, організувати практику церковного богослужіння, створити академічний хор та інші.

Дальші наші успіхи в праці залежатимуть від двох чинників: I/ від моральної підтримки нашої громадськости і 2/ від матеріяльної бази. Тільки при цій умові Академія зможе й далі розгортати свою навчально-педагогічну й науково-дослідчу працю.

ДРУГЕ НАУКОВЕ ЗАСІДАННЯ БОГОСЛОВСЬКОГО ФАКУЛЬТЕТУ

В програмі засідання такі реферати:

I. Ректор Академії, Проф.П.Ковалів: "Ранні джерела церковно-літературної мови".
2. Проф.Д-р Н.Василенко-Полонська "Київський Митрополит Іларіон".
3. Проф.Г.Ващенко: "Наукова підготовка богослова".
4. Проф.Д-р О.Оглоблин: "Архиєпископ Варлаам Шишацький".
5. Проф.Н.Кибалюк: "З історії Української Автокефальної Православної Церкви".
6. Прот.Я.Кравчук: " Агіографія до часів Меровингів".

Тому, що з незалежних причин прелегенти проф.Н.Кибалюк та прот.Я.Кравчук не змогли прибути на засідання - їх реферати /5-6/ відпали. Замість цього прот.П.Калинович прочитав проповідь: "Сила Воскресіння".

Засідання розпочалося молитвою "Отче наш". Після цього п.Ректор, відкриваючи засідання, у вступному слові схарактеризував цілі цього, як і майбутніх засідань. Ціль засідання - прослухати та обміркувати подані в програмі наукові праці, які мають бути видрукувані в академічному "Бюлетені". Праці ці писані на теми, які мають відношення до учбового академічного матеріялу, бо таке побажання Св.Синоду УАПЦ. Ясна річ, що вони мають також і безпосередньо наукове значення, бо вони в ненормальних умовах скитальщини з-за браку бібліотек, джерельних матеріялів, архівів, заповнять до певної міри прогалину в ділянці богословської науки та літератури, будуть вкладом у неї й послужать студентам взірцем в їх наукових починах. Тому на закінчення свого слова п.Ректор закликав студентів в обов"язковому порядку до активної участи в наукових засіданнях Академії.

З черги в.о.Продекана прот.П.Дубицький в заступництві декана богословського факультету Архиєпископа Михаїла, який з незалежних причин не прибув на засідання, уділив слова

п.Ректорові для прочитання ним реферату на тему: "Ранні джерела церковно-літературної мови". В своєму рефераті п.Ректор, проф.П.Ковалів,: 1/ довів, що джерелами церковно-літературної мови була мова староболгарська. Вплив її відбився на лексиці мови. Домінуючий зміст творів ранньої доби християнства - церковний. 2/ Вказав на спільність слов"янських мов та розмежовання мови церковної і мови письменників. Характеристичною ознакою церковної мови є її релігійне забарвлення.

По заслуханні цей доповіді на внесок п.Ректора обговорення праць відложено на кінець засідання, тобто після заслухання всіх рефератів, передбачених програмою. Тому п.Ректор уділив слова наступному прелегентові проф.д-р Василенко-Полонській Н. Її тема - "Київський Митрополит Іларіон".

У вступі проф.Василенко-Полонська зазначила, що історія не зберігла нам імени першого Київського Митрополита, а це тому, що першими митрополитами в Україні були без сумніву чужинці і тому народня пам"ять не зберігала їх імен. Перше ім"я,яке маркантно виступає в нашій глибокій минувшині - це Іларіон. Його наставлено на митрополита Собором Єпископів у відміну звичаю, бо перед тим поставляв київських митрополитів візантійський патріярх. На тлі тих скупих даних, що залишили нам джерела з життя митрополита Іларіона, в дальнішому, шан.прелегентка, з питомою їй барвистістю та легкістю стилю змальовує не тільки епоху митрополита Іларіона - часи князя Ярослава Мудрого, але на підставі твору митрополита "Слово о законі і благодаті" часи до і в час княження Володимира Великого. "Слово" є не тільки панегіриком на честь князя Володимира , але воно свідчить про автора, як великого патріота. Слово це пересякнуте наскрізь безмежною любов"ю автора до своєї віри, своєї батьківщини, до свого народу і свідчить про велику ерудицію митрополита Іларіона. Аналізуючи цей твір повстає питання, де міг здобути митрополит таку високу освіту?Відповідь лише може бути одна:культура в Україні була старша чим звикли ми це приймати. Як доказ, шан.прелегентка наводить рівнож "Слов"янську Реймську Євангелію", на яку складали присягу французькі королі. Є думка, що її спровадив до Франції митрополит Іларіон, який був тоді ще священиком і був у свиті княжни Анни, дочки Ярослава Мудрого.Внесок прелегентки: Київська держава не починала культурного життя з прийняттям християнства. Християнство було вивершенням його.

Наступна з черги була доповідь проф.Г.Ващенка: "Наукова підготовка богослова".

В своїй праці проф.Ващенко зазначив, що передумовою успіху майбутнього пастиря в його пастирській праці є високоосвіченість. Як здобути її? Отож підготовка до наукової праці мусить бути систематична. На систематичність наукової підготовки складаються наступні чинники: а/ любов до істини, б/ скромність, в/ ґрунтовність зазнайомлення з даною темою, г/ цілість опрацювання і д/ точність, логічність та ясність мови. Крім того належить уникати фальшивої вчености, надмірности оперування цитатами. Богословська Академія на еміграції повинна впровадити методу писемних вправ, бо усна /жива/ мова різниться від писаної. Перша в більшості - це діялог, друга - монолог. Остання виробляє стиль.

Проф.д-р О.Оглоблин в своїй праці: "Архиєпископ Варлаам Шишацький" доводив слідуюче: Архиєпископ Варлаам Шишацький

яскрава постать своєї епохи. Російська історична наука сминала особу "опального" Архиєпископа, абож тенденційно освітлювала сильветку цього визначного патріота українця. На тлі докладної біографії архиєпископа шан.прелегент накреслив трагічну долю Архиєпископа і шукання ним шляхів до унезалежнення української церкви від Москви на переломі століть XVIII-XIX, кінцевим етапом якої була присяга архиєпископа на вірність Наполеонові і вказав посеред яких труднощів викристалізовувалась ідея Автокефалії Української Православної Церкви.

Як остання точка програми була прослухана проповідь прот. П.Калиновича "Сила Воскресіння". В своїй проповіді високодостойний о.прот.вказав, що чудо Воскресіння, яке проповідує ціла природа, міняє настрій людини і підносить гідність християнства над усіми релігіями.

Після прослухання доповідей, тому що запитів до прелегентів не було, на внесок предсідника п.Ректора приступлено до обговорення докладів.

В порядку обговорення праць перший забрав голос проф.д-р О.Оглоблин. Зокрема він зупинився на доповіді проф.д-рН.Василенко-Полонської. Він вказав, що реферат її побудований значно ширше ніж подано у заголовку теми. Доповідачка професор накреслила культурний розвиток нашої глибокої минувщини і довела, що наша культура була значно раніша, чим звикли ми це приймати, а що головніше, наша культура була універсальна. Через це праця проф.Василенко-Полонської являється поважним вкладом в причинки історіографії ранньої доби України.

Студ.В.Іващук ділячись з авдиторією своїми враженнями від прослуханих докладів зазначив, що хоч теми заторкують різноманітні ділянки науки: мовознавство, історію, методологію та гомілетику, то в основному вони стверджують одне: силу християнства у житті нашого народу.

Проф.Г.Ващенко, доповнюючи свій доклад, бо як сам зазначив, він звик говорити краще чим писати, і пропонуючи перехід від теорії до практики поставив конкретний внесок: над чим фактично працювати? Основне першоджерело для богослова є Святе Письмо.Святе Письмо сприяє виробленню науково-релігійного світогляду.Тому студенти повинні пізнати Св.Письмо якнайосновніше.

Закриваючи засідання та реасумуючи обговорення прочитаних праць п.Ректор проф.П.Ковалів зазначив, що прослухані праці являються не компіляціями відомих уже праць, але вони є продуктом самостійних наукових дослідів наших наукових сил на еміграції. Прослухані цінні праці торкаються різних галузів науки: історії, методології, гомілетики. Цінна праця проф.д-р Василенко-Полонської з тих часів, з яких історія зберегла нам лише скупі відомості. Велику вартість являє собою розвідка проф.д-р О.Оглоблина. Вартість її побільшується ще й тим, що автор дослідник архівних матеріялів, зокрема архівів Новгород-Сіверщини, які для нас під сучасну пору недоступні. Тому праця його,основана на джерельних матеріялах, об"єктивно поданих, являється великим вкладом в нашу науку. Вона освітлює мало досліджену в нашій церковній українській історіографії епоху. Багатогранна праця проф.Г.Ващенка охоплює у систематичному начерку різноманітні методологічні питання з методології наукової праці,з яких питань, кожне може ставити тему до окремої розвідки, як напр.:а/ наукова праця над першоджерелами, б/ мова писана -мова усна /жива/: їх спільність та різниця, в/ проповідництво /живе слово/ та писана мова /спроба поєднання цих форм вислову

в майбутній діяльності богослова-педагога. Проповідь прот.П.Калиновича дала нам зразок, як має бути побудована проповідь на наукових засадах.

На закінчення п.Ректор подякував шан.прелегентам за поділення ними своїми науковими надбаннями та досвідом з авдиторією, більшість якої були студенти, і надалі просив доповідачів допомагати Академії своєю співпрацею, тим більше, що такі засідання, як відбуте сьогодні, мають велике значення. Засідання таке свідчить про наш розвиток і має свою мету: воно виробляє серед студентства нахил до методологічно-наукової праці.

Проф.П.КОВАЛІВ

РАННІ ДЖЕРЕЛА ЦЕРКОВНО-ЛІТЕРАТУРНОЇ МОВИ

Прийняття й поширення християнства в Київській Русі визначило не тільки зміст і форму письменности, але й великою мірою відбилось на формуванні літературної мови, на лексичному складі. Письменність насамперед задовольняла інтереси християнізованої держави, і література в цей час як змістом, так і формою була переважно церковною, церковно-повчальною. Велику ролю в формуванні літературної мови цього періоду відіграв ще й другий чинник: в звязку з приняттям християнства письменність Київської Руси зв"язала свою долю з письменністю Болгарської держави. В основу літературної мови покладено мову богослужбових книг, тобто староболгарську мову 1/. Велика кількість слов"янських текстів іноземного походження, що дійшли до нас від часів Київської Держави, свідчить про болгарський їх переклад з грецької мови, про болгарське їх творення, про болгарську редакцію. 2/

Та не тільки прийняття християнства було приводом до запровадження літературної мови болгарської в мову Київської Держави. Східні слов"яни, предки нашого народу, знайомились з болгарською мовою усним шляхом ще до прийняття християнства. 3/ Цьому з одного боку сприяла спорідненість і близькість двох мов, носіями яких були дві слов"янські народності, що колись до свого розселення й розгалуження жили спільним політичним, економічним і культурним життям. З другого боку, цьому сприяли постійні зв"язки між цими слов"янськими народами. Наші предки цікавились життям Болгарії, яка на той час в політичному і культурному відношенні стояла на вищому щаблі. В літописному оповіданні про похід Святослава на Болгарію розповідається таке: коли Святослав оволодів болгарсь-

---

1/ Н.К.Гудзій. История древней русской литературы, 1941, стр.13, 14. Істрин /Очерки, 56/ вважає за можливе говорити про "церковнослов"янську літературну мову, спільну і для болгар, і для руських".
2/ Акад.А.С.Орлов. Курс лекций по древне-русской литературе. 1939, стр.1.
3/ В.Истрин. Очерк истории древне-русской литературе, 1939, стр.1.

кою столицею Переяславцем, то післав повідомлення своїй матері й боярам: "не любо ми єсть в Киеве быти, хочю жити в Переяславци на Дунаи, яко то єсть середа в земли моей, яко ту вся блага сходятся: от Грек злато, паволоки /шовкова тканина/, вина, овощеве разноличные, из Чех же, из Угр сребро и комони/коні/ из Руси же скора /шкіра ,пушнина/ и воск, мед и челядь". I/

Вплив староболгарської літературної мови особливо відбився на розвитку лексичного матеріялу і в першу чергу в усній мові міського населення, надто верхніх шарів його, що їх мова, за твердженням акад. Істрина, була особливою мовою, яка відрізнялася від мови народніх мас. "В ній, мабуть, були деякі фонетичні й морфологічні відмітності, але найголовнішою відмітністю була велика кількість слів". 2/ В нашу давну літературну мову ввійшло багато таких болгарських слів, якими позначалися нові поняття й речі, невідомі до прийняття християнства східнім слов"янам. 3/

Домінуючу ролю в літературній мові відіграють слова церковного змісту і взагалі слова, що виражають нові поняття, переважно нові релігійні поняття, поняття нової моралі.

Досліджуючи лексичний склад літературної мови ранніх часів існування нашої письменности, ледве чи можна чітко розмежувати староболгарські елементи від елементів живої мови східніх слов-ян: багато слів фонетично й морфологічно асимілювались з словами східньослов"янськими; багато болгарських слів зберегли також і свої традиційні форми, як, напр., форми з РА,ЛА, передаючи їх і словам, що споконвіку існували в нашій мові /злато - золото, мрак - морок, прах - порох та інш. 4/ Порівн. сучасн.: влада / давніш. корінь: волод-/, владар, благо /болог-/, храм /хором-/ та інш. Крім того багато слів, переважно церковна термінологія, в зв"язку з поширенням християнства, потрапляло в маси народу ; 5/. деякі з них, пройшовши через народню етимологію, приймали іншу форму. Напр., слово КРЕСТИТИ в українських і російських діялектах існує в формі КСТИТИ, КСТИТЬ. 6/

Розуміється, більш чітко зберігались староболгарські елементи в творах церковного змісту і в перекладах з грецької мови, які переважно були теж церковного змісту, але в пам"ятках законодавчих, в літописах, в літературних творах світського характеру їм відповідають східньослов"янські форми або форми змішані на основі східньослов"янській з староболгарським фонетичним чи морфологічним оформленням або на основі болгарській з східньослов"янським оформленням. 7/ Але встановлювати категоричні межі між цими двома мовними системами, до того ж дуже близькими від найдавніших часів їх співжиття, ми не можемо, тому й термін"запозичення" для літературної мови часів Київської Держави не прийнятий. Ще Калайдович в "Усанне Болгарском" /1884/ доказував, що мова церковнослов"янська - та коріння давня мова, яка ще в по-

---

I/ Акад.А.Орлов. Курс лекций... стр.I7-I8.
2/ В.Истрин. Очерк, стр.7о.
3/ М.Максимович. Собрание сочинений, III,447.
4/ В.Истрин.Очерк, 7I. М.Максимович.Собр.сочинений,III.447.
5/ Е.Будде. Очерк истории современного литер. язика.Енциклоп сл. фил.I908, вып.I2, стр.7-8.
6/ М.Максимович.Собр. соч.III.4448.
7/ Порів..Максимович.Собр.соч.III, 441.

ловині IX століття була спільною у Моравів, Болгар, Руських і не мала ще особливих відмітностей від мови східніх слов"ян. I/ Відомий дослідник і знавець старої лексики Срезневський в записці про "Матеріяли", прочитаній на першому Археологічному з"їзді, писав таке: "Староруська мова без сумніву відрізняється від так.зв церковнослов"янської, але важко відокремити ці мови одну від другої, як це, наприклад, дозволив собі один із сербських письменників, складаючи словник староболгарської мови, відокремити його від церковнослов"янської. Таке відокремлення так неможливе, як неможливо нашу теперішню російську мову, яка вживається в розмові, в книгах, в дипломатичних паперах, відокремити від мови народньої. Ще в наші часи, маючи на увазі дві умови - неосвіченість і освіченість, ми хочемо принаймні провести межу між мовою неосвічених людей, з одного боку, і книжною мовою людей, що користуються різними іншими мовами і історично освічені, з другого боку. Тепер є можливість провести якесь розмежування. Але в старі часи, як здається, такої механічної межі провести неможливо було б, хоч існує, так би мовити, рутинний засіб для цього; наприклад, слово БЛАГО I/ - слов"янське слово, а слово ДОБРО - руське. Такою зовнішньою якістю можна керуватися, щоб визначити кілька сотень, а може й кілька тисячів слів; але говорити: це слов"янське слово, а це - руське, можна ризикувати прийняти за слов"янське слово те, що є спільнослов"янське, яке стало нашою власністю разом з християнством". 3/

Коли ми говоримо про неможливість чітко розмежувати двох мовних стихій, що на їх базі розвивалася літературна мова Київської Держави, ми маємо на увазі літературну мову, мову давньої письменности, ужну мову верхніх шарів міського населення Київської Держави, які дуже близько стояли до цієї письменности, що в основі своїй була церковнослов"янською. Цього не можна сказати про мову народу, про мову широких мас людности. Ще Каченовський /"Взглядьı на успехи российского витийства", I8II/ писав, що "мова урядова і всенароднякі завжди відрізнялись від мови церковнослов"янської, що богослужбова мова, перенесена на Русь після хрещення киян і новгородців, значно відрізнялась від загальновживаної мови. 4/ Так само й Максимович ставив чітко питання про розмежування народньої мови і мови письменности. Він твердив: "Що мова церковна відрізнялась від народньої мови Руси, навіть в найдавніший період її життя, це видно майже з усіх давніх пам"яток". 5/ "Церковнослов"янська мова,- каже він далі -, що вже в давні часи відрізнялась від сербської, болгарської і хуританської, як свідчать про те їх особливості, що їх ми бачимо в давніх пам"ятках, тим більше відрізнялись від народньої російської мови. Вона прийнята разом з християнством як співплемінна мова, на яку були перекладені богослужбові книжки. І вона стала молитовною мовою Руси, так само як і болгар, моравів, сербів, хуритан і хорватів; як була вона деякий час у чехів і поляків". 6/

I/ М.Максимович. Соб.соч.III,69.
2/ Та й тут мова східніх слов"ян має відповідний корінь БОЛОГ-. Порівн. назву місцевости БОЛОГОЕ. Див. А.Шахматов. Очерк соврем. русск.литер.языка I94I, стр. 72.
3/ И.Срезневський. Материялы для словаря др.-русского языка. I.Предисловие.
4/ М.Максимович. Собр.соч.III,7о.
5/ Там же..
6/ Там же, стр.69.

В науковій літературі питання про взаємовідносини двох мовних систем – староболгарської і старосхіднослов"янської, з одного боку, і літературної і народньої, з другого боку, вирішувалося порізному. Пережвано в основу тверджень про більшу чи меншу наявність церковнослов"янських елементів в російській літературній мові /досліджень з історії української літературної мови ще не маємо/ клали фонетичні і морфологічні особливості, майже зовсім обминаючи особливості лексичні. I/ Тільки останнім часом російські вчені стали приділяти увагу питанню лексики в історії літературної мови. Ми маємо на увазі роботу В.В.Виноградова "К истории русского литературного языка. /Русская речь, 1927,I/ і роботу С.П.Обнорського "К истории словообразования в русском литературном языке. /Русская речь, 1927,I/.

Лексичний критерій в історії літературної мови безперечно заслуговує на увагу. Проф.В.Виноградов мав цілковиту рацію заявити, що "своєрідність літературної мови обумовлена не так фонетично-морфологічною базою, як більше особливостями її лексики, семантики і синтакси". 2/

До таких же висновків прийшов і акад.С.Обнорський. "Цілком зрозуміло, – каже він,– що за фонетичними ознаками питання про церковнослов"янські елементи в нашому словотворенні може бути розв"язане лише в незначній своїй частині. З цього погляду єдиним методологічним шляхом дальшого вирішення питання є взаємне зіставлення самого лексичного матеріялу літературної і народньої мови". 3/ В цій методологічній засаді він будує своє твердження, що "народня мова ввесь час жила своїм природним життям, зберігаючи за собою споконвічну основу і лише випадково нерівно підлягаючи впливові з боку церковнослов"янської мови", що"в своїй суті народня мова, зокрема основи словотворення, її синтаксична будова залишилась поза впливом з боку церковнослов"янської стихії. 4/

Це твердження акад.Обнорського у відношенні до російської мови має силу й для української мови. Українська мова так само споконвіку жила своїм природним життям, тільки подекуди зазнаючи незначних впливів книжної мови з староболгарською основою. І тепер, коли на всю ширінь повстало питання живої мови в церковному богослужінні, саме такою мовою і є та жива народня мова, якою творяться пам"ятки нашої національної культури. Ця мова стала вже й церковною мовою, з тією тільки різницею, що церковна мова має відповідне релігійно-стилеве забарвлення як в галузі лексики, так і в галузі фонетики, морфології і синтакси. Джерелом цього забарвлення і є старо-церковно-слов"янська мова, як перша богослужбова мова в Україні.

I/Бодуен де Куртенє. Отривки из лекций по фонетике й морфологии русского языка. Филологич. записки, 1881,Пыпин. История русск.литер.I.173.
2/ К истории лексики. Русская речь. 1927, I,9о.
3/ К истории словообразования. Русская речь. 1927,I,79.
4/ С.Обнорський. К истории словообразования. Русская речь.1927, I. 79. Навпаки ще раніш Шишков зовсім стирав різницю між цими двома мовними стихіями, вважаючи церковнослов"янську мову коренем російської; він доводив, що російська мова "не є наріччя слов"янської мови, а та ж сама мова, що нічим від неї не відрізняється". Таке твердження викликало цілком слушне зауваження Максимовича /Собр.соч. III,7о-71:"Не будемо в наш час змішувати поняття про письмове вживання церковної мови на Русі з поняттям про народню руську мову.Треба зовсім усунути філологічну думку про тотожність руської мови з церковнослов"янською,про походження з неї народніх руських наріч і про її первообразність для всіх мов слов"янських".

Проф.Д-р НАТАЛІЯ ВАСИЛЕНКО-ПОЛОНСЬКА

КИЇВСЬКИЙ МИТРОПОЛИТ ІЛАРІОН

Серпанком туману прикриті від дослідника перші часи християнства в Україні. Ні наші українські, ні грецькі джерела не дають нам певних дат, імен перших єрархів, походження їх, національности, не характеризують діяльности їх. До останніх часів історія української церкви не знає імени першого митрополита; не знає його напевно й літописець. Історики церкви називають імена митрополитів Михаїла, Леона, Івана /грека/, Олексія /болгарина/, Теопемпта /грека/, що жили в перші 60 років існування української церкви. Всі вони мають одну спільну рису, всі вони - чужинці, греки або болгари, і залишилися чужими українському народові. Тим і пояснюється, що нарід наш не зберіг в пам"яті своїй нічого про них, навіть невідомо, коли саме посідали вони київську катедру.

Перше ім"я, яке яскравим промінням прорізало цю темряву було ім"я митрополита Іларіона. Літописець, оповідаючи про поставлення митрополитом Іларіона, підкреслив, що він був "русин", тобто українець і тому діяльність його набуває для нас ще більшого значення. Іларіон в своїй особі об"єднав високі християнські чесноти з широкою освітою, блискучим талантом проповідника і глибоким патріотизмом.

Ми мало знаємо про першу половину його життя. За відомостями літопису, Іларіон був священиком улюбленого кн.Володимиром села Берестово коло Києва; потім він викопав печеру на крутому схилі київських гір над Дніпром і оселився там. Так наша церковна традиція зв"язує ім"я Іларіона з початком Києво-Печерського манастиря, з початком пустельництва в Україні. Пізніше, коли він залишив свою печеру, там оселився св.Антін, основоположник Києво-Печерського манастиря.

"Повість временних літ" оповідає, що"в лѣто 1051 постави Ярослав Ларіона митрополитом Руси святѣй Соф"и, собрав Епископи", і додає: "мужа блага, книжна і постьника". Невідомо докладно, як відбулося поставлення Іларіона на митрополита. З натяків літопису видно, що поставлено його було собором єпископів, тоді як попередніх митрополитів поставляв Візантійський патріярх. Це питання викликало в історичній літературі багато різних гіпотез. В цьому факті добачали доказ, що українська церква стала автокефальною; інші вважали, що навіть українська церква відірвалася цим актом від Візантії і прилучилася до Риму. Таких висновків не можна робити. В одному з творів, які приписуються Іларіонові, він так висловлюється: "Вірю в сім соборів православних Отців; кого вони відкинули, того й я відкидаю, кого вони прокляли, того й я проклинаю, а що вони передали в своїх писаннях, те приймаю". Єдиний висновок, який можна зробити з поставлення Іларіона митрополитом - це прагнення князя та духовенства мати митрополитом не чужинця, а українця, а разом з тим здобути деякою мірою незалежність для української церкви.

Митрополитові Іларіонові приписуються кілька творів, але безсумнівно йому належить один відомий під назвою "Слово о законі і благодати". Цей твір є проповідь, яку виголосив митрополит Іларіон в Десятинній церкві. В ній він славить Володимира і подає яскраву характеристику Києва того часу. Іларіон починає своє

"слово" з аналогій, взятих з Біблії. Він порівнює Старий Завіт з Новим, широко вживає поетичних зворотів, блискучих аналогій, виявляє велику теологічну освіту. "Благодатна віра, розповсюднившись по всій землі, дійшла також і до нас... І оце ми разом славимо з усіма християнами святу Тройцю, а Юдея мовчить...Вже ми не ідолослужителі, а християни... Вже не поганські святині будуємо, а церкви християнські, не приносимо один одного в жертву чортам, лише Христос жертвується за нас Богу Отцю. Вже не кров жертвенну п"ємо й погибаємо, тільки споживаємо пречисту кров Христа й спасаємось... Пустою була наша земля і висохлою, поганство висушило її, та нараз потік струмок євангельський й оживив всю землю нашу... Співайте Богові нашому, співайте, воцарися Бог над народами!" В цьому вступі митрополит Іларіон відчував себе зв"язаним історичними традиціями і не міг розгорнути на всю широчінь свого ораторського таланту. Далі він переходить до "хвали" Володимиру святому і в цій частині вже ніщо не зв"язує його.

Митрополит Іларіон звертається до Володимира святого і прославляє його за те, що він христився сам та охристив народ. "Як вірував, як запалився ти Христовою любов"ю? Як вселився в тебе розум, вищий від розуму земних мудреців, щоб полюбити невидимого й подбати про небесних? Як полюбив Христа, як віддався Йому? Скажи слугам твоїм, скажи нам, учителю наш. Звідки випив ти солодку чашу пам"яти майбутнього життя, звідки вкусив і бачив, що Господь благий? Не бачив ти Христа, не ходив за ним, а став Його учеником і, не побачивши Його, увірував.Справді збулися на тобі слова Господа Ісуса, сказані Томі:щасливі, що не бачили і вірували".

Найцікавіша третя частина "слова". В ньому Іларіон подає характеристику Володимира та Ярослава, сучасного Йому Києва. "Встань і подивися на сина свого, Ярослава - Георгія, подивися на красу престолу землі твоєї і возрадуйся! Подивися на благовірну синову свою Ірину, на внуків та правнуків, як вони живуть, як охороняють віру, тобою заповіджену, як часто відвідують святі храми, як славлять Христа і поклоняються Його імені. Поглянь на величне місто, на процвітаючі церкви, на ростуче християнство, глянь на місто в іконах, славі і божественних піснях! А як побачиш, возвеселися й подякуй Богові, Творцю цілого світу"! Почуття глибокої національної гідности, пошани до свого народу й своєї держави проймають "слово". Про Володимира та Ярослава Іларіон каже, що "не в худій бо і не в невідомій землі владичествовали, але в Руській, про яку знають по всіх кінцях землі"; а своїх слухачів називає людьми "до преизлиху .. наситившимися сладости княжної". Самий Київ характеризує він як величне, розкішне місто. Про св.Софію каже, що не знайти такої краси "в усій полуношній землі".

Ця частина "слова цікава тим щирим глибоким почуттям пошани до українського народу, української культури, яким пройняте кожне слово. Українець-митрополит пишається тим, що належить до свого народу, підкреслює все, що може свідчити за велич його батьківщини, за її високу культуру.

"Слово" митрополита Іларіона робить велике враження на сучасного читача видатним талантом автора. Іларіон вміло вживає метафор, паралелізмів, зворотів, символів, але в "слові"не почувається штучности, схоластичности. Воно зогріте теплим почуттям, осяяне щирою радістю, національною гордістю. Історик

церкви проф.Голубинський відзначає "гармонійну цілість", блискучий ораторський талант: Іларіон ніде не проявляв надмірности свого красномовства, і "силою природного інстинкту піднявся понад письменство доби занепаду, реторики, і дав твір найвищого розцвіту ораторського мистецтва". Проф.Грушевський визнає виключним талант Іларіона: він ставить його не лише над рівнем нашого письменства, але й сучасного йому візантійського, бо й там не знайдемо в проповідницькій літературі того часу чогось, щоб дорівнювало "Слову" Іларіона".

"Слово" митрополита Іларіона на довгий час стало зразком панегириків: вплив його помічається в "Слові про чудо св.Климента", в "Похвалі Константину Муромському", в "Похвалі Володимиру Васильковичу", в "Похвалі Мстиславу Даниловичу". Використав його сербський письменник Дементій в "Похвалі" князю Симеону Німаню; /XIII ст/; там він перефразував цілі сторінки "Слова". Використовували "Слово" Іларіона в пізніших російських творах.

Таким був цей прекрасний твір першого митрополита - українця. Поява "Слова о законі і благодаті" в першій половині XI ст. надзвичайно цікава. Своєю літературною вартістю, силою, красою, поетичністю "Слово" може зайняти місце поруч з славетним "Словом о полку Ігореве", але випереджає його майже на півтора століття. Разом з тим воно показує, що автор його був освічена людина і богослов. Все це робить постать митрополита Іларіона дуже цікавою. Де міг здобути цю освіту, цей філософський світогляд, цю теологічну підготовку, цю глибоку національну свідомість скромний священик села Берестова? Коли він, українець, християнин першого покоління християнства міг розгорнути свої природні здібності,озброїти їх силою науки? Відповідь на це може бути лише одна.Культура Київської Руси була старша, ніж її звикли вважати. Хоч літописець наш писав про Володимира, порівнюючи його з орачем,який "землю изора и умягчи, рекше крещением просвітив; се же/Ярослав/ насея книжными словесы сердца вірных людей, а ми пожинаем, ученье приемлюще книжное", треба вважати, що наука та культура стали ширитися в Україні значно раніше.

Досить згадати ті моменти, з яких ми починаємо нашу історичну хронологію: перша безсумнівна дата нашої історії - 9о7 рік, коли був складений князем Олегом перший договір Київської Руси з Візантією, стверджений року 911; в цих договорах Київська Русь виступає не лише, як міцніший противник Візантії, як переможець в війні; в цьому договорі вона виступає, як культурна країна,яка дбає за свої торговельні, а разом з тим і культурні відношення з Візантією, першою імперією східньої Европи. Цікаво, що на ті ж самі роки припадає підтвердження торгового договору Київської Руси з Баварським містом Рафельштедтом. Таким чином, на початку X ст. Київська Русь вже була зв"язана з Заходом та Сходом Европи, мала там і там торговельні, а разом з тим і культурні зв"язки.

Року 945 князь Ігор склав новий договір з Візантією, не такий корисний для України, як договори Олега. Проте, цей договір має для нас велике значення: в ньому видно, що на Україні було вже багато християн, була навіть церква св.Іллі в Києві; головне те, що християни виступають як рівноправні з поганами, не помічається жадного обмеження їх прав і навіть докладніше передається присяга християн на св.хресті, в соборній церкві; "Иже помислять от страни русския разрушити таку любовь,да примуть месть от Бога Вседержителя, осуждение, а погибель и в сей вік, и в будущий"; про поганську частину дружини сказано стисло "а некрещені да подагають щити своя и мечі свої наги й обручи".

Року 957 вдова Ігоря, княгиня Ольга, "наймудріша з жінок", як характеризував її літописець, з блискучим почетом,в супроводі пресвитера Григорія, відвідала могутнього імператора Візантії Константина Порфирогенета; безперечно, метою її подорожі було зміцнення культурних і торговельних стосунків з Візантією. А року 959 вона посилає послів до імператора Західньої імперії, Оттона Великого, який року 961 відповів їй своїм посольством.Ми не знаємо ближче мети цих посольств, але треба гадати, що цією метою були культурні зносини.

Року 973 посли князя Ярополка відвідали сейм в Кведлінбурзі, Кінець X століття заповнений низкою посольств між київськими князями Ярополком та Володимиром і західньо-европейськими осередками: були посольства до імператора та від нього, до папи Римського та від нього. Хрещення Володимира за східнім обрядом не припинило цих стосунків: навпаки, самий шлюб його з сестрою Візантійських імператорів, Анною, поставив Володимира в родинні зв"язки і з імператорами Візантії і з"імператором німецької нації", тому що цей імператор, Оттон III мав родинні зв"язки з імператорами Візантії: мати його була Теофано, візантійська царівна.

З часів Володимира Київського Русь міцно входить в коло могутніших імперій західньої Европи. Зміцнюються торговельні , політичні, культурні зв"язки. Події в Україні знаходять відгуки в Европі. Київ знають скандинавські саги, західньо-европейські літописи. Діти Ярослава зв"язуються шлюбами з західньо-европейськими володарями. Та синова Володимира Ирина, про яку згадував Іларіон була шведська королівна. Доньки Ярослава стали королевами Угорщини, Норвегії, Франції. Сини одружилися з візантійською царівною, принцесами польською, німецькими. Найбільше враження залишив шлюб Анни Ярославни з французьким королем: вона була коронована в Реймсі, і там залишила славетну слов"янську Реймську Євангелію, на якій приносили присягу французькі королі. Папа Миколай II високо шанував королеву Анну й писав їй, що вона мала благодійний вплив на свого чоловіка, короля Генриха I. Папа Григорій УІІ теж писав їй, підкреслюючи її високі моральні чесноти, благодійність. Так наша українська княжна принесла з собою до Франції культуру не нижчу за французьку. Є думка, що супроводив її до Франції Іларіон, який був ще священиком.

Так зустрілися Україна й західня Европа. Все це свідчить, що митрополит Іларіон мав підстави казати про те, що Руська земля була широко відома, що Київ був містом блискучим. Року 1017 підчас важкої війни між братами Святополком та Ярославом, до Києва, з військами польського князя Болеслава Хороброго прийшли наймані загони німців. Один з них подав Тітмару Мерзебурському таку характеристику Києва: в ньому 400 церков, 8 ринків, народу - незлічена сила, серед нього дани, франки, греки, скандинави.. Таке враження справила українська столиця на чужинця-вояка. До цього можна додати, що року 1008 у Києві був епископ Боніфацій, який в листі до імператора Генриха II описав Володимира, його державу й Київ, називав його одним з найбільших міст Европи.

Якщо ми згадаємо всі ці факти, для нас стане ясно, що Київська держава не починала свого культурного життя з моменту хрещення. Хрещення для неї стало конечною потребою, бо вона вже досягла того високого культурного рівня, на якому не могла залишитися в стані поганства.

Християнство стало життєвою потребою народу. Воно приходило з різних країн, воно творило в Україні нову культуру, перед якою танули "яко віск від вогню" поганські звичаї, мораль, право. Християнство поширювалося в народі, серед дружини, в князівській родині. Воно йшло переможним шляхом, мало своїх апостолів, своїх мучеників /якими стали батько з сином, які загинули за Володимира/. Цим поширенням християнства пояснюється та легкість, з якою в Україні прийнято було християнство.

Як рівний з рівним зустрічався український народ з своїми сусідами і творив свою високу національну культуру, зогріту вірою та християнськими чеснотами. Яскравим представником цієї української християнської культури був митрополит Іларіон, який об"єднав в своїй особі відданого церкві християнина, теолога, філософа, проповідника, талановитого стиліста й глибокого патріота.

Наче передбачаючи сумну долю свого народу, Іларіон звертається до Всемогучого Бога з молитвою: "Дондеже стоїть світ, не предай нас до рук чужих!"

Проф. Д-р О. ОГЛОБЛИН

ВАРЛААМ ШИШАЦЬКИЙ

/1751 - 1820/ 1/

Трагічна доля архиєпископа Варлаама Шишацького, людини, що шукала нових шляхів для відродження національної української Церкви й, шукаючи їх, була втягнута у вир міжнародньої політики, де цей визначний український церковно-культурний діяч і загинув. Про Варлаама Шишацького написано багато, але мало не всі автори цікавилися виключно його "зрадою" р.1812 й, не з"ясовуючи як слід навіть цього епізоду з біографії В.Шишацького, не приділили майже жадної уваги ні людині, ні діячеві. Отож, біографія Варлаама Шишацького залишилася нерозробленою, відомою лише казенно-формулярно, а ввесь внутрішній світ його, його ідеологія, церковно-культурні інтереси, нарешті громадські та особисті відносини - все це, може, назавжди буде "табуля раза" нашої так неуважної до скромних діячів українських, історіографії, тим паче, що офіційно-російський одіум "зради" В.Шишацького дуже ускладнив становище українських дослідників в справі об"єктивного вивчення біографії опального архипастиря.

Тимчасом історик українського автономізму й взагалі української культурно-громадської думки кінця ХУІІІ-початку ХІХ століття, не кажучи вже про історика церкви, не має права обминути цієї цікавої постаті. Бо Варлаам Шишацький довгий час стояв у центрі українського церковного й громадсько-політичного життя, а його перехід р.1812 на бік Наполеона мав свою, дуже цікаву для історика української Церкви "Форгешіхте"." Більш того. Можна думати, що роля В.Шишацького в розвитку української політики й куль-

---

1/ Окремий розділ з нашої ширшої праці "Люди старої України /ХУІІІ ст/", зладженої до друку.

тури того часу була значно більша, ніж це кажуть відомі до тепер, здебільшого офіційні російські джерела. Тимто вважаємо за свій обов"язок згадати цю видатну людину серед тих "Людей Старої України", що цілковите право мають на увагу з боку українського історика.

Варлаам Шишацький /не знаємо, на жаль, його світського ймення/ народився I75I року в м.Шишаках /отож, мабуть, своє прізвище він дістав пізніше від назви рідного містечка/ в козацькій родині. Не знаємо також, де він проходив свою освіту ; можливо, у Переяславському Колегіумі, бо про Київську Академію щодо цього не маємо певних відомостей, хібащо академічне начальство й офіційні історики Академії воліли не згадувати за"такого" учня. Будь-що-будь Варлаам Шишацький свою церковно- академічну діяльність розпочав саме з Переяслава. Він був навчителем, префектом /I776/ р., отже маючи лише 25 років/ і ректором Переяславського Колеґіуму, сполучаючи це з ігуменством Мошногорського /I78о р./ й Переяславського Михайлівського манастирів. Хоч Мошногорське ігуменство й не відривало В.Шишацького від Переяслава, а проте, поза всяким сумнівом він безпосередньо обізнався з тяжким станом української православної людности на Правобережній - п о л ь с ь к і й - Україні, й це мало не абиякий вплив на його дальшу церковно-політичну діяльність.

На жаль, дуже мало, майже нічого, не знаємо про переяславський період життя й діяльности Варлаама Шишацького, та й взагалі історія Переяславського Колеґіуму /Collegio Berliana/, як його називали в I74о-х роках, на честь епископа Переяславського й Бориспільського Арсенія Берла, що чимало спричинився до піднесення Колеґіуму/, надто ж за другої половини ХУIII століття, дуже мало розроблена, хоч цей культурний осередок старої України аж ніяк не заслуговує на таку неувагу. Сучасник і учень В.Шишацького - Ілля Федорович Тимковський, згодом професор-клясик Харківського Університету й директор новгородської гімназії, писав про свого вчителя: "Был обширной учености,высоких дарований и быстрого слова". Цей відзив відомого українського вченого й педагога, члена високо культурної родини, з якої вийшов згодом Михайло Максимович, будь-що-будь, дуже знаменний , тим паче, що всі інші дані, які є в нашому розпорядженні, цілком підтверджують його. Не дарма ж, відомий вчений, архиепископ Філарет /Гумілевський/ підкреслює "ученость и богословские познания" В.Шишацького.

Новий період життя й діяльности Варлаама Шишацького / на жаль, дуже короткий/ пов"язаний був з Новгородом-Сіверським . Утворення Новгород-сіверського намісництва, а згодом окремої Новгородсіверської епархії покликало кращі сили переяславських Атен до Сіверщини. Мусимо бодай на хвилину спинитися на цьому моменті, бо він має не абияке значення в історії української культури. Як відомо, першим /і останнім: I785-I797/ епископом Новгородсіверської епархії / з титулом: Новгородсіверський і Глухівський /був епископ Переяславський Іларіон Кондратковський, вихованець Київської Академії, давній співробітник фельдмаршала П.Румянцева-Задунайського, колишній обер-ієромонах російської армії в часи російсько-турецької війни I769-I774 р.р.Переведений р.I785 з Переяслава до Новгорода-Сіверського, епископ Іларіон Кондратковський переніс туди й Переяславський Колеґіум з його культурними традиціями, що знайшли собі притулок у но-

возаснованій Новгородсіверській Духовній Семінарії. Не дивно, що ректор Переяславського Колеґіуму Варлаам Шишацький став першим ректором Новгородсіверської Духовної Семінарії, сполучаючи це з ігуменством /по-суті, номінальним/ Макошинського манастиря /1785р/. Разом з ним, перейшов до Новгород-Сіверського на префектуру - префект Переяславського Колеґіуму ієроманах Платон Романовський, що з 1789 року був ректором і професором богословія Новгородсіверської семінарії /помер р.1796, в сані архимадрита Гамаліївського манастиря/. Перейшли до Новгородсіверської семінарії й деякі переяславські професори /серед них ієродіякон Платон Малиновський/. Єпископ Іларіон Кондатковський приділював багато уваги семінарії, яка в той час досягає великого розцвіту й має неабиякий вплив на місцеве культурно-освітнє життя.

У Новгороді-Сіверському Варлаам Шишацький пробув лише до 1787 року. Але не випадково, мабуть, останні роки його пройшли саме тут. Варлаам Шишацький потрапив у Новгороді-Сіверському в дуже інтересне оточення українських патріотів, об"єднаних спочатку навколо Григорія Андрієвича Полетики, а згодом, після його смерти, навколо його друга Опанаса Кириловича Лобусевича. Це були відомі громадсько-політичні й культурні діячі Гетьманщини, щиро віддані ідеї відродження української державности й української національної культури. В цьому колі вчений і талановитий ректор мусів посісти одне з поважних місць, - й, мабуть, йому великою мірою завдячує Новгородсіверський патріотичний гурток особливою увагою до українських церковних проблем та їх історичного розвитку. Але, з другого боку, можна думати, що саме "новгородсіверці" прищепили В.Шишацькому яскраву національно-політичну свідомість і волю до чину в інтересах української Церкви та її відродження. Сміємо думати також, що новгородсіверський гурток посіяв у душі молодого ігумена ту любов до Новгорода-Сіверського, яка згодом мала свій вплив на дальшу долю нещасливого владики.

Дуже важливо, що з Новгорода-Сіверського Варлаам Шишацький переходив на відповідальний пост ігумена Виленського Свято-Духова манастиря /1787-1789/, тим самим стаючи в центрі польсько-російських змагань за православну церкву на Литві й Білорусі. Маємо певні відомості, що Варлаам Шишацький зайняв супроти обох конкуруючих потуг незалежне становище, але в усякому разі вороже щодо анти-руської /білоруської та української/ політики Польської держави. Зокрема, він демонстративно відмовився скласти присягу на вірність Речі Посполитій, що зробило його становище в Польсько-Литовській державі неможливим. Та найголовніше те, що саме в цей період викристалізується та ідея автокефальної західно-руської/української та білоруської/ православної Церкви, незалежної від Москви й від Польщі, що згодом привела архиєпископа Варлаама до підтримки Наполеона I.

Конфлікт з польським урядом примусив ігумена В.Шишацького повернутися до Росії. Але російський уряд, мабуть, не випадково не пустив його в Україну, заганяючи його на північ Росії. Отож В.Шишацький стає спочатку ігуменом Новгородського Кириловського манастиря /1789-1791/, далі - архимандритом Вяжицького Миколаївського манастиря /1791-1794/ й разом з тим префетком новгородської семінарії /1792/. Цей період у житті архимандрита Варлаама був переходовий й менш цікавий для нас, хіба що перебування в вищих сферах Новгородської єпархії мусіло наблизити його до столиці /Петербургу/ та її культурних кіл - українських і російських.

Тим часом розгорталися важливі події на західніх кордонах Російської імперії. Стара Польська держава, що ніяк не могла дати собі ради з церковно-релігійними справами своїх українських та білоруських земель, рухнула, як кольос на глиняних ногах. Російський уряд береться до реорганізації церковного життя українських і білоруських земель бувшої Річи-Посполитої, прилучених до Російської імперії. Головне завдання в цій справі - було цілковито підпорядкувати білоруські й правобережно-українські єпархії юрисдикції російського Синоду, отже ліквідувати рештки автономії західньоруської православної церкви й остаточно розірвати давній духовний зв"язок білоруських земель, зокрема манастирів, з Київською православною митрополією.

Другим завданням, мовляв, програмою на майбутнє було т. зв. "воз"єднання" уніятської церкви на білоруських та українських землях з церквою православною, що по суті було ґвалтовним руйнуванням національної церкви на руських землях бувшої Речи Посполитої. Призначаючи архимандрита Варлаама Шишацького на настоятеля Дятловицького манастиря /1794/ й помічника Минського архиєпископа Віктора Садковського, російський уряд сподівався знайти в ньому слухняне знаряддя своєї церковної політики на заході. Але коли В.Шишацький мав недоброзичливі аспірації щодо уніятської церкви, властиві, зрештою, цілому православному духівництву тодішньої України, зате,він зовсім не надавався на покірного вихованця російських централістичних замахів на українську /й білоруську/ Церкву. Отже, вибір його з цього погляду був невдалий.

Але будь-що-будь, головна частина діяльности Варлаама Шишацького була присвячена західньо-руській /українській та білоруській/ Церкві. Року 1795 він був хиротонисаний на єпископа Житомирського, вікарія нової Минської єпархії; 1799 р. був призначений на єпархіяльного єпископа Волинського та Житомирського, а в 1805 році - на єпископа Білоруського та Могилівського. Року 1808 Варлаам Шишацький дістав сан архиєпископа з титулом Могилівського та Витебського. Не будемо спинятися тут на цьому, зрештою, найголовнішому періоді його життя: він виходить за межі нашої теми. Але не можемо не сказати кілька слів про останній момент діяльности Варлаама Шишацького на білоруському архиєпископському престолі, хоч він, здається, найбільш улюблений біографами архипастиря.

Року 1812, коли французьке військо, під командою маршала Даву, зайняло Могилів, архиєпископ Варлаам визнав нову владу, поминав підчас церковних відправ імператора Наполеона й складав казання на честь імператора та імператориці,де висловлювалося співчуття французькому війську й побажання йому перемоги. Треба сказати /і це визнано було навіть російським урядовим слідством/, що архиєпископ зробив це певною мірою з великої конечности й до того ще в формах досить тактовних.

Але даремно російські слідчі закидали Варлааму "малодушіє" й ледве чи не своєкорисні мотиви. Справа була глибша й простіша. Українець й український патріот, палкий прихильник автокефалії української /й білоруської/ Церкви, а до того ще "пастир добрий, що піклується про овці свої" - за поручену йому з Божої ласки паству, за святі церкви та манастирі,яким загрожувала велика небезпека з боку іновірних окупантів,-архиєпископ Варлаам Шишацький, і не хотів і не міг вчинити і-

накше. Не хотів, бо думав, що надійшла довгождана хвилина визволення західньоруської держави з-під московської корми; не міг, бо в інтересах своєї пастви й для збереження церковних святинь мусів скоритися волі завойовника/який до того ще заявляв, що Білорусь не завойована, а союзна країна/. Як українець, він мав право так робити, більш того, мусів так вчинити. Ясна річ, що урядовий присуд і російська громадська опінія затаврували його як "зрадника", так, як колись mutatis mutandis великого гетьмана Івана Мазепу. Цими очима дивилися на В. Шишацького гірсі його російські біографи, хіба що жорстокий урядовий суд архипастиря заступало в декого з них сердобольне співчуття тяжкій долі нещасливої людини.

Український історик не може обминути ні урядового твердження про політичні мотиви "зради" архиєпископа Варлаама, ні власного визнання його, що з винятковою гідністю відкинув інкримінований йому російською владою мотив боягузтва. Він, справді, вчинив так з конечности, але цей його чин був наслідком цілої ідеології й усієї попередньої діяльности його, як українського патріота й князя Церкви.

Жорстока була традиційна московська помста. 1813 року архиєпископ Варлаам Шишацький за ухвалою Синоду, затвердженою імператором Олександром І, був позбавлений сану підчас урочистої й огидної церемонії в Чернігівському катедральному соборі, як простий чернець, засланий на довічне ув"язнення до Новгород-Сіверського Спасо-Преображенського манастиря. Це була громадська й політична смерть. Але ж Варлаам Шишацький не вмер. Тяжко вражений жорстоким присудом, старий і хворий, він несподівано знайшов собі в своєму/старому знайомому місті Новгороді-Сіверському нове поле діяльности. Висока культура й освіта, багатий життєвий й громадський досвід, великий моральний авторитет українського патріота, нарешті, трагічна доля довічного в"язня,- все це притягало широкі кола людей до напівсліпого /згодом зовсім сліпого/ архиєпископа. Отож, перебуваючи ув"язненим в близькому йому з молодих літ манастирі, Варлаам Шишацький користувався великою пошаною серед новгородсіверської інтелігенції, на чолі якої стояли - спочатку його старий знайомий по Новгороду-Сіверському й колега на ниві народньої освіти - Іван Іванович Халанський, а згодом його учень по Переяславському Колегіуму - Ілля Тимковський. Багато чого можна було навчитися в маститого архипастиря, й не лише тому, що у великій бібліотеці Варлаама Шишацького / взятій після його смерти до Чернігівської Духовної Семінарії/були книжки, яких не мала навіть бібліотека Петербурзької Духовної Академії /вони таки згодом дісталися їй/. Не забудьмо, що саме з цього кола молодих новгородських друзів Варлаама Шишацького вийшла перша друкована звістка про славнозвісну "Историю Русов" /публікація вчителя Новгородсіверської гімназії І.М.Сбитнева в "Украинском Журнале" р. 1825/. Треба дуже пошкодувати, що сучасники, з певних міркувань, звичайно, не залишили нам докладніших відомостей про останні роки великого страдника.

Варлаам Шишацький упокоївся 1820 року в Новгороді-Сіверському й був похований у Спасо-Преображенському манастирі.

Д ж е р е л а   т а   л і т е р а т у р а.

I. Археографический Сборник документов, относящихся к истории Северо-Западной Руси, т.II, Вильно I867, ст. LXX-II, LXXXУ, LXXXУIII-IX, XC,-XCI,XCIУ,XCУII /записки ігумена Ореста/.

2. Сборник Археологического Института, кн.II, СПБ., I879.

3. "Русский Архив", I874, Ч.8, ст.I4o2.

4. "Русская Старина", I9o8, XII,ст.577-588.

5. Исторический Вестник", I893, т. LIУ, ст.228-239.

6. П.Строєь, Списки иерархов и настоятелей монастырей Российския Церкви, СПБ, I877, ст.67,77,495,542,935.

7. /Архиеп.Філарет/, Историко-статистическое Описание Черниговской епархии, т.III, Черн.,I873,ст.Io9-III.

8. М. Коялович, История воссоединения Западно-русских униатов старых времен. СПБ., I873, ст.369, пр.3.

9. С.Чернышев, Православно-русское духовенство в его служении церкви и государству в епоху Отечественной войны /" Труды Киевской Духовной Академии", I9I3, т.I., ст.248-25I/.

Io. I.Борщак, Наполеон і Україна, Львів, I937, ст.I23.

II. А.Хойнацький, Варлаам Шишацький, бывш.архиепископ Могилевський /"Исторический Вестник", I88I, т.У, ст.522-543/.

I2. О.Соколов, Варлаам Шишацький, бывший архиепископ Могилевський и Витебський, Вильна, I883.

Проф.Г.ВАЩЕНКО

НАУКОВА ПІДГОТОВКА БОГОСЛОВА

Колись духівництво було найосвіченішою частиною суспільства. Так було в середні віки в західній Європі, так було і в Україні від прийняття християнства і майже до XIX ст.

За останні два століття духівництво поступилось першістю в науці світським людям, хоч і тепер серед духовних є немало відомих вчених.

Сучасні умови знову ставлять до духівництва дуже високі вимоги. Посилюється боротьба матеріялістичного й ідеалістично-християнського світоглядів, наближається рішучий зудар двох світів.

Щоб бути тепер пастирем душ, щоб мати авторитет серед громадянства, пастир Церкви мусить бути високоосвіченою людиною.

Інтелектуальний рівень сучасного суспільства стоїть досить високо: його вже не задовольняють елементарні проповіді. Та проповідями сучасний пастир не може обмежитись. Йому доведеться виступати перед суспільством з рефератами й переконливими статтями, щоб перебороти погляди, що вперто й уміло ширяться ворогами християнства.

Ці завдання може з чеотю виконати не просто освічений священик, а пастир, що стоїть на рівні сучасної науки.

Таких саме пастирів і має виховувати сучасна богословська висока школа.

Науковця характеризують дві основні риси: I/ науково розбудована й всебічно обґрунтована система знань і 2/ володіння методами наукового думання й технікою наукової роботи в галузі свого фаху. Для вироблення цих рис висока школа вживає таких методів навчання, як лекція, реферативно-семінарна система, лябораторійні зайняття, практика в школі або на виробництві, ілюстративні й дослідчі екскурсії.

Богословсько-Педагогічна Академія УАПЦ покищо вживає лише лекційної методи навчання. Для виховання наукового робітника цього далеко не досить. Лекція допомагає засвоїти певну систему знань, а гарно побудована й по-мистецьки виголошена лекція до того ще дає студентові-теологові зразки мовлення. Але, щоб виховати у студентів здібність самостійно науково мислити й обґрунтовувати свої думки, потрібні ще інші методи навчання, при яких студент сам стає на шлях наукового робітника й проходить його під керівництвом досвідченого професора. Щоправда в перспективі перед студентом Академії стоїть докторська дисертація, яку він має написати, щоб одержати звання доктора богословія.

Та дисертація без попередньої систематичної й довготривалої підготовки мало чого варта. Це було б подібне до того, що тесляр наказав своєму учневі без попередніх вправ зробити складний стіл для писання. Кінець-кінцем учень, затративши багато часу, може й зробив би такий стіл, а та навряд чи був би він дуже вдалим. Тому студента треба заздалегідь підготовляти до докторської дисертації, треба послідовно й методично навчати його користуватись першоджерелами і науковою літературою та виробити у нього уміння систематично й обґрунтовано висловлювати на папері свої думки.

Для цього переважно вживають семінарної методи і обов"язкових письмових робіт студентів, розрахованих на 3-4 місяці праці. Остання метода, як про це я писав у статті "Духовна освіта в дореволюційній Росії" I/ була широко використана в духовних Академіях царського часу.

Там студенти на перших трьох курсах обов"язково мусіли написати щороку письмові роботи. Вимоги до цих робіт були досить високі. Студент мусів простудіювати відповідно до теми першоджерела /Св.Письмо в мовах слов"янській, старожидівській, грецькій, або латинській, твори Отців Церкви, твори грецьких і латинських клясиків, старовинні рукописи і т.інш./ і використати нову наукову літературу в російській і чужинних мовах. В процесі роботи студент користувався порадами професора-керівника щодо джерел і праці над ними. Отже, коли на четвертому курсі він приступав до кандидатської дисертації, то вже був досить озброєний і знаннями і методами наукової роботи.

I/ Бюлетень Богословсько Педагогічної Академії, I946, ч.I.

Єдиною хибою цієї методи було те, що студентські роботи читали лише професори-керівники. Щоправда іноді ставились на студентських зборах доповіді студентів, але це було дуже рідко. Наша Академія на еміґрації має використати все те краще, що було в дореволюційних академій і, на мою думку, в першу чергу має використати як методу обов"язкові письмові роботи студентів. Це не тільки буде підготовкою студента до самостійної наукової роботи, а й доброю школою розвитку мислення й мови, що так потрібно для богослова.

Для цього самих вправ в усному висловлюванні не досить. Справа в тому, що з одного боку між усною і писаною мовою є дуже міцний зв"язок, а з другого - й значна різниця.

Писану мову не можна розглядати як усну мову, подану в зорових знаках. Писана мова має свої характерні властивості, що відрізняють її від мови усної. Звичайна усна мова має ситуаційний характер і має на меті передати думку й почування безпосередньому співбесідникові. Тому звичайна форма її - діялог.

Мова писана не пов"язана лише з даною ситуацією і має за основне своє завдання передати думки й почування відсутнім людям і навіть наступним поколінням. Тому звичайна /не виключна/ форма її - монолог.

Звідси виникають інші характерні властивості тієї й тієї мови.

Що усна мова ситуаційна, вона взагалі коротша й менш докладна. Співбесідники, що перебувають в тій самій ситуації, не потребують часто докладних пояснень і розуміють себе іноді з одного слова. Напр., коли якийсь гурт довго чекає на трамвай, то досить комусь сказати "іде!", щоб усі повернули голови в той бік, звідкіль має прийти трамвай. Мова писана звичайно мусить бути більш поширена, бо відсутня людина лише при докладному з"ясуванні може зрозуміти висловлену на письмі думку. З цієї ж причини писана мова мусить бути більше послідовна. Крім того усна мова користується такими засобами для передачі думок, а особливо почувань, як інтонація, рухи й міміка, чого не має мова писана. Тому остання, щоб бути зрозумілою, має бути побудована так систематично, щоб із самого контексту читач міг дізнатись про думки й почування автора. І це тим більше, що в живому спілкуванні з співбесідниками той, що говорить уже по виразі обличчя, а тим більше через запитання й завваження може знати чи розуміти те, що він каже. Писана мова й друковане слово цих можливостей не має.

Нарешті, слід відзначити різницю і в темпах писаної і усної мови. Темпи писаної мови значно повільніші, що залежить від техніки висловлювання на письмі, а також від того, що при відсутності співбесідника немає стимуляції щодо прискорення тих темпів.

Отже, сполучений з писаною мовою процес мислення відбувається інакше, ніж при мові усній. При мові писаній є більше стимулів і можливостей докладніше обдумати якесь явище і точніше зформулювати свої думки.

А що точне формулювання думки є разом з тим уточненням останньої, то писана мова стає дуже ефективним засобом розвитку мислення й мови й не тільки писаної, а й усної. Писана мова сприяє удосконаленню мови усної, хоч іноді вплив її буває й негативний: усна мова може стати занадто книжною, себто неприродною.

Все це доводить велику виховну ролю писаних робіт в процесі навчання взагалі і в підготовці теолога зокрема.

Для того, щоб писані роботи студентів дали найкращі наслід-

ки, керівники-професори мусять перш за все чітко уявляти собі, які риси мислення вони мають виховувати у студентів. Найважливіша риса науковця – це любов до істини, принциповість, так би мовити, наукове сумління. Людина, що жонглює наукою, ніколи не може бути справжнім науковцем, не може внести нічого коштовного в науку. Це – мідь, що дзвенить, і цимбали, що бренчать. Рухають вперед науку такі люди, як Галілей, для яких істина – над усе. Особливо ця риса потрібна для пастиря Церкви, бо всяка нещирість зразу відчувається пастьою і підриває його авторитет.

Любов до істини в свою чергу веде за собою скромність. Істина й безмежна. Тому, чим більше людина знає, тим краще вона розуміє безмежність непізнаного. Отже, справжні вчені завше були дуже скромні щодо своїх знань. "Я знаю, що я нічого не знаю", – сказав Сократ. Зразком наукової скромности був також Ньютон.

Тим більше скромним мусить бути пастир Церкви, бо його наука має своїм предметом істини, недосяжні людським розумом.

Скромна людина не стане пишатися своїми знаннями ні в своїх усних виступах, ні в писаннях.

Особливо небажана й шкідлива – фалшива вченість, намагання пустить пил в очі" занадто вченою мовою, великою кількістю цитат, імен учених і т.інш.

Коли така риса небажана у світського вченого, то тим більше вона не бажана в богослова.

Нарешті, характерною властивістю справді наукової думки є її ґрунтовність. Звідси виникають вимоги до писаних робіт студентів.

1. Робота студента мусить бути побудована на ґрунтовно проробленому матеріялі /першоджерела, наукова література відповідна до теми/.

2. Робота студента не мусить полягати лише в переказі думок авторів, над якими працював студент. Вона мусить бути наслідком органічної переробки матеріялу і виявляти уміння самостійно думати. Іноді не тільки роботи студентів, а й учених являють собою масу виписок із різних авторів, іноді навіть не продуманих, при чому ці виписки лише зовнішньо пов"язані між собою. Коли такі роботи належать ученому то про них, звичайно, кажуть, що при складенні їх працювали більш ножиці, ніж думки автора.

Проти такого "стилю" роботи треба рішуче боротись.

3. Треба також боротися проти "фалшивої вчености", проти зловживання цитатами й великою кількістю імен учених з метою продемонструвати свою власну вченість. Треба виробляти у студентів такт щодо користування цитатами й іменами вчених для обґрунтування своїх думок.

Щоб читач міг знати, якими джерелами користувався автор, слід їх назвати або в передмові до викладу, або в кінці його. Керівник-педагог має перевірити, чи дійсно автор простудіював названу ним літературу й оскільки ґрунтовно засвоїв її.

4. Робота студента має являти собою цілість, що складається з чітко розмежованих частин, об"єднаних основною ідеєю. Бажано, щоб у вступній частині своєї роботи автор чітко висвітлив теми й завдання своєї роботи, різні розв"язання проблеми в науковій літературі, джерела й методи, що ними автор має користуватися. Бажано також, щоб у заключній частині автор в формі тез зформулював основні положення своєї роботи. Це буде привчати студента до чіткого й точного думання.

5. Мова докладу мусить бути точною й за своїм стилем відповідати темі. Ця вимога дуже важлива для майбутнього пастиря. Не можна тим самим стилем писати про легеньке оповідання чи комедію і про предмети християнської віри. Тон писань на релігійні теми мусить бути глибоко поважний, тут буде доречі вживання слов"янізмів і архаїзмів.

Але поряд з тим мова викладу мусить бути ясною й, наскільки важливо, зрозумілою. Треба вчитись викладати найглибші думки так, щоб вони без вульґаризації були зрозумілі найбільшій кількості людей. Щоб так писати, автор мусить в процесі своєї роботи, особливо при викладі складних думок ставити себе на місце читача чи слухача й перевірити, як він може сприйняти виклад. Вірному зрозумінню думок автора, крім точности мови, помагає її чистота. Слід уникати смішної моди вживання без потреби чужинні слова, коли є слова рідної мови, що точно передають думку автора.

Керуючи роботою студента професор має навчити його користуватись джерелами: читати старовинні рукописи, порівнювати тексти, співставляти різні варіянти їх і т.інш.

Крім того, керівник має показати студентові, як треба робити виписки, складати пляни й конспекти прочитаних книжок, як зберігати все це, щоб зроблена робота не пропала марно; щоб студент і після закінчення високої школи міг використовувати зібраний ним матеріял. Як сказано вище, хибою в організації письмових робіт студентів старих духовних академій було те, що ці роботи не читались і не обговорювались на зібраннях студентів. Таке обговорювання корисне й потрібне і для автора й для слухач' Зачитування всіх студентських робіт на емінарах відібрало б дуже багато часу. Тому деякі роботи студенти богослови могли б прочитати як доповіді, відповідно скоротивши їх, на різних зборах віруючих напр. на зборах церковних братств. Виступи студентів з доповідями на семінарях і на зібраннях віруючих мають провадитись теж під досвідченим керівництвом. Студент має навчитися тримати себе перед слухачами, володіти голосом, мімікою й жестами, виробити у себе чітку дикцію. Треба зокрема попереджати вироблення у студента одноманітного шабльонового підвищення й пониження голосу, або одноманітної чи дуже різкої жестикуляції, що часто спостерігається в промовців і проповідників.

Так організовані виступи студентів були б для них попередньою школою провідництва.

-.-.-.-.-.-.-.-.-.-

Проф. ЯК.МОРАЛЕВИЧ

ВИСОКА БОГОСЛОВСЬКА ШКОЛА В КИЄВІ

Найвизначнішим культурно-освітнім осередком на Київщині 20-х років XVII століття була Києво-Братська школа, заснована Києво-Богоявленським Братством року 1615. Засновуючи цю школу, братство ставило собі цілком практичну ціль підготувати культурних борців за православну віру.

Обставини сприяли реалізації задуму братства. В цей час король польський СигизмундIII, посилаючись на постанови про

прийняття унії в вересні /1596 р./, з особливою жорстокістю переслідував православних українців, які не хотіли зрадити прадідівську віру для унії. Через це чимало громадських діячів, як: Єлисей Плетенецький, Захарій Копистенський, Лаврентій Зизаній, Йов Борецький та інші, рятуючись від переслідувань, змушені були перенести свою чинність з кордонів західньої України до Києва. Таким чином, контингент культурних працівників у Києві значно зріс, і повстала можливість заснувати школу.

Плян навчання в школі відповідав поставленим завданням; тут вивчались клясичні мови, риторика, богословіє та деякі загально – освітні предмети. З цією неширокою програмою школа проіснувала 17 років, до обрання на митрополичий престіл Петра Могили.

Ще будучи архимандритом Києво-Печерської Лаври, Петро Могила бачив потребу реорганізації братської школи. Але думка про митрополита спиняла його від будьяких кроків в цім напрямку. Аж ставши митрополитом, негайно приступив до задуманої раніш реорганізації цієї школи. Митрополит вважав, що в Києві мала б існувати висока школа на зразок тих високих західньо-европейських шкіл, в яких він сам студіював. Року 1633 він зреалізував свою думку, реорганізувавши братську школу та перейменувавши її на Києво-Могилянську Колеґію.

Спудеї Колеґії ділились на 8 кляс, які називались: фара, інфіма, граматика, синтаксима, піїтика, риторика, філософія, богословія. Предметами навчання були: грецька, латинська й слов"янська мови, аритметика, катихизис, поезія, риторика, філософія й нотний спів.

Крім теоретичних занять, спудеї колеґії мали також практичні заняття: вони щосуботи вправлялись в диспутах /на обов"язкових зборах/.

Адміністрацію колеґії складали: ректор, префект /інспектор, він же й господар/ та суперінтендант /доглядач за поведінкою спудеїв/.

Господарство колеґії таки добре шкатульгало. Кошти на утримання колеґії поступали з манастирської каси, але в дозах досить скромних, та недосить акуратно. Тому спудеї завжди мусіли турбуватись про збільшення колеґіяльних прибутків. Частенько вони розходилися по містах й селах Київщини й Чернигівщини й, співаючи під вікнами хазяїв священні пісні, збирали пожертви грошима, їжею, а інколи й дровами. А вже перед Різдвом та Великоднем спудеї рік-річно ходили з звіздою, вертепом та райком. В літню пору вони знову громадились в мандрівні групи та розсівались по різних місцевостях, де співали канти, організували вистави драм, трагедій та комедій, виголошували вірші та промови, відправляли церковні служби в парафіяльних церквах, а особливо на відпустах, здобуваючи собі в той спосіб харчі. Спорадичні пожертви від духовних осіб, вельмож, гетьманів, тощо прикрашували життя колеґії.

При такій різноманітній чинності спудеї не занедбували свого головного обов"язку – навчального /хоч навчання в ті часи давалося не так легко/. З них дехто кінчав колеґію з відзначенням; а декого посилали в закордонні школи для поповнення знань. Повернувшись по закінченні закордонних студій на батьківщину, такі абсольвенти колеґії зараховувались до складу професорів колеґії або викликались на відповідні посади в Московщину. 1/

1/ Під кінець управління Петра I, який дбав про піднесення культурного рівня духовенства й урядництва, на єпископських катедрах було напр. всього 2-3 особи московського походження. Решту єпис-

З колегії вийшло чимало відомих громадських діячів у різних ділянках життя. Сюди належать: Інокентій Гізель, Йоасаф Кроковський, Лазар Баранович, Йоаникій Галятовський, Гаврило Домецький, Варлаам Ясинський, Димитрій /Туптало/ Ростовський, Стефан Яворський, Феофілакт Лопатинський, Феофан Прокопович, Інокентій Кульчицький, Гаврило Бужинський та багато інших.

Описуючи додатні риси колегії, мусимо згадати також про одне недотягнення. Справа в тім, що митрополит Петро Могила, як чужинець, не міг бути українським патріотом. Його чинність не була просякнута національним духом. Як манах він був патріотом, активним борцем православної віри. Його чинність була скерована в той бік, щоб обороняти православів; але вона булаб така сама, коли б він очолював болгарську, сербську чи іншу православну церкву. Цим пояснюється, напр. таке, на перший погляд незрозуміле явище: план навчання в колегії передбачав навчання грецької, латинської та слов"янської мови, але він не згадує про вивчення української мови. Тим часом українська мова того часу далеко відійшла від старослов"янської й незнання мови мусіло викликати певні незручності. Завдяки цьому між колегією й народом не міг повстати органічний зв"язок, а через це чинність колегії не могла дати повного ефекту.

Року I7oI Києво Могилянську Колегію було реорганізовано й перейменовано на Духовну Академію. Реформа торкнулась насамперед плану навчання: в додаток до предметів, які студіювали спудеї колегії, в новий план уведено ще такі: французька, німецька й старожидівська мови, природознавство, географія, математика, архітектура, вище красномовство, сільсько-господарська економія, медицина, російська риторика. Кількість спудеїв сягала до 5oo осіб. Способи навчання, методи праці, як теж принципи здобування харчів залишились незмінними.

З кінця I8 століття на утримання Академії уряд почав асигнувати певні кошти, і попередні способи добування харчів згодом вивелись з ужитку.

За статутом I869 року предмети навчання поділялись на три групи: богословські, церковно-історичні й церковно-практичні; вибір групи залежав від самого студента. Студенти жили в інтернаті, але поділялись на "казьонокоштних", які утримувались за рахунок академічних засобів, та "своєкоштних", які за своє утримання вносили певні суми в касу Академії. Органами управління були: Ректор - деховна особа, переважно манах, Рада Професорів та Управа, що теж складалась із професорів. До компетенції Ради належали справи навчальні, а до компетенції Управи - справи господарські. За поведінкою студенства доглядав інспектор - духовна особа та його помічники.

В Академію приймались абсольвенти духовних семінарій та клясичних гімназій за перевірним іспитом.

В академічній книгозбірні було понад 2oooo книг.

За статутом I884 року в план навчання входили предмети богословські, історичні, й церковно-практичні, філософські та словесні; також стародавні й нові мови; більша частина цих предметів була обов"язковою для всіх студентів.

копського складу становили українці. Але скоро по смерті Петра I. розпочався зворотній реакційний процес. Українці вважались "спецами", але чужинцями. І верховне управління намагалось підготувати московських людей на командні посади і вже цими людьми заступало українців. Процес цей особливо загострився за часів Катерини II. Вислідом цього при спадкоємцях Катерини II на Ioo-I2o єпископів кількість українців ніколи не сягала числа Io.

Академія була в віданні Св.Синоду, але користувалася з прав автономії. Органи управління залишились ті самі, але права Ради було поширено: до їх компетенції було віднесено справи з ділянок учбової та ученої.

Академія одержала право уділяти учені звання доктора, магістра й кандидата богословія.

Вимоги щодо професорів при обранні їх піднесено.

Педагогічний персонал складався з професорів ординарних, екстраординарних, доцентів та лекторів мов.

Публічні диспути могли мати місце лише при обороні докторських та магістерських дисертацій.

При Академії видавався науковий журнал: "Труди Київської Духовної Академії", де друкувались, між іншими, твори Отців Церкви, переважно західньо-европейських.

Року 1872 при Академії було засновано церковно-археологічну Спілку та Музей Церковної Старовини.

Висока богословська київська школа мала величезне значення в історії освіти 17 й 18 століть. Звідси вийшло чимало відомих діячів по різних ділянках наукової та громадської праці. Абсольвенти тієї школи ставали вчителями московської, Слав"яно-Греко-Латинської Академії Петербурської Александро-Невської Семінарії; вони теж укомплетовували професорські кадри інших новозаснованих семінарій московських та українських. А ті, що продовжували студії за кордоном, повернувшись ставали професорами Московського, пізніш теж Харківського університетів, Медично-Хірургічної Академії, або займали інші урядові високі становища.

В 19 столітті з причин шовіністично-визискувальної політики царату значення цієї школи цілком підупало.

ж-ж-ж-ж-ж-ж-ж-ж-ж-ж-ж

Протопрес.П.КАЛИНОВИЧ

СИЛА ВОСКРЕСІННЯ

"Де, смерте, твоє жало? Де, твоя, аде, перемога?" / I Кор.15,55/.

Христове Воскресіння показало людям, що "Господь сильний і могутній! Господь в бою всемогутній!" /Псал.23,8/.Він нині "розбив кайдани" /Там же, 107,14/, якими були сковані ті, що "сиділи в тьмі і в тіні смерти, сковані жаждою і залізом", Він розломив брами мідяні і сокрушив засови залізні" /Псал.107,14,16/, Він воскрес із мертвих, смертю смерть подолав і тим, що в гробах, життя дарував."

Ми знаємо, що бажання і навіть сила ворогів Христових була велика. Від самого народження Спасителя, а то й раніше - від Благовіщення - диявол і слуги його підбурюють людей проти Господа, нерідко навіть мають успіх, здобувають перемогу. Вороги Христові домоглись, що той самий народ, який "осанна" взивав /Мф.21,9,15; Мрк.11,9-10; Іо.12,13/, через кілька днів кричав: "розпни, розпни його" /Іо.19,6/. Вороги висміювали, опльовували, били Христа, розп"яли на хресті і

говорили: "Він надіявся на Бога, нехай тепер визволить його" /Мф.27,43/ або: "Овва! Ти що руйнуєш церкву і в три дні будуєш, спаси себе і зійди з хреста" /Мрк.I5,29/.

Не важко уявити собі,як сатана та його слуги святкували свою перемогу. Але тільки тимчасовою була ця перемога,бо коли Христос був тілом у гробі, душею він був в аду. Тоді "ад стеня вопієт, глаголя: краще було б, щоб від Марії рожд енного я не прийняв /стих.на веч.Велик.Суб./; все, що було в мому володінні, каже сатана, вбиває Вифлеємлянин, що все собою наповняє, всюди знаходиться /Ікос Четв.5 нед.Вел.П./. Диявол як уже визнав Іcуса Богом, то перелякався: " огорчися, ибо упразднися, огорчися, ибо умертвися, огорчися, ибо низложися,огорчися, ибо связася"/Сл.св.Іоана Златоустого/. Диявол думав, що прийняв тільки тіло, забув про божество; він, як риба, вхопив ніби червяка /Псал.2I,6/ і попався..."Христос воскрес", і ми можемо сказати: "Де ж твоє, смерте, жало, де твоя, аде, перемога?" /I Кор.I5,55/. Змінились події, переможцем став Христос Спаситель, і вся наша думка в дні Воскресіння Христового йде в тому напрямку, "щоб пізнати Христа і силу Його Воскресіння" /Филип.3,Iо/.

Сила Воскресіння Христового найперше виявляється в тому, що міняється настрій людини, почувається якусь внутрішню радість, якийсь душевний спокій, десь береться сила та енергія. Це наслідки Христового Воскресіння, бо й сам Спаситель каже: "Страждання зазнаєте в світі, але будьте відважні: Я світ переміг". /Iо.I6,33/.

Перемога Христа над дияволом, правди над неправдою, духа над матерією почувається і в фізичній природі, де весною все оживає, воскресає, говорить нам про радість і життя. І тут є сила Воскресіння: не самі собою зникли страшні можливості зими, коли все замирає, не сам собою зійшов сніг і лід, відійшов холод і настало тепло; не самі по собі розцвіли дерева, зацвіли квіти, зазеленіла трава. В цьому бачимо якусь діючу силу, силу Воскресіння. Один професор хемії сказав: "Коли знаходжусь в хемічній лябораторії, почуваю щось страшне, щось невідоме:знаходячись серед матеріяльних тіл, я завжди думаю, що стою між невідомими істотами і силами". Та зміна форм, кольорів, ті метаморфози, що відбуваються з матеріяльними тілами, не тільки свідчать про те, що атоми переходять з одного володіння в друге, але примушують думати, що є якась вища сила, що рухає самі атоми. Це примусило навіть представників матеріялістичних наук визнати, що "атом - система електричних силових діянь" чи "обєктивна реальність". Даремно вони не зробили висновку про нематеріяльний, духовий початок цього, даремно не виявнили, що таке сила, енергія. Відсутність такого признання привело до краху, до зруйнування атомістичної теорії, до перемоги ідеалізму над матеріялізмом, до зрозуміння того, яку величню вагу має Воскресіння. Силу Воскресіння проповідує вся природа, визнає наука, перед нею схилив свою голову навіть сучасний воюючий атеїзм, над яким християнство одержало колосальну перемогу за останні часи.Можна сказати, що все, що є на світі, "прославляє великі діла Божі, сповіщає хвалу Йому" /Псал.Iо5,2/, співає про Воскресіння. І трава, яка перетворюється в стебло, колосок, зерно, хліб, і червячок, що замикається в свій білий гробик, а через кілька днів вилітає метеликом; і цвіт на дереві, і пташка, яка народилась з своєї шкаралупи, - все каже: "Христос Воскрес". Не дарма один учений /Жубер/ каже: "В самій

матерії нам подобається тільки те, що в неї є духовного. Ми, захоплені матеріяльним, в дійсності одержуєм враження тільки від того, що в нвому є духовного".

Ми покликані бути свідками перемоги Христової над ворогами /Лук.24,48/, Сила Воскресіння, оновлення й заміни тимчасового життя на вічне. У всьому матеріяльному, в тому, що Бог створив, ми бачимо "вічну Його Силу і Божество" /Рим.I, 2о/. Після Свого власного Воскресіння Господь наш Ісус Христос "розкрив розум розуміти писання" /Лук.24,45/, Сила Христова має зв"язок з Його Божественним походженням, а це останнє виясеює факт Воскресіння Христового. Тут бере свій початок той"переворот, який, як каже Ернест Ренан, почався за часів правління Тиверії" /див."Син чоловіческий" Шаффа, стр. I56/, тобто з Воскресіння Христового.

Сила Воскресіння Христового підносить християнство над усіма релігіями. Великий був Будда; його наука в порівнянні з ученням найкультурніших народів давнини була білою лелією, що виросла серед болота; він учив терпеливости, покірливости, милосердя, прощання провин; він з правителя став невільником, багатство замінив на бідність. Але, крім страти енергії, надії, самовбивства, він нічого людям не дав.. Все це через відсутність у Будди божественного авторитету, через те,що людина в нього була жертвою смерти, йшла до "небуття", до"нірвани". Тільки "Христос смертю смерть подолав і тим, що в гробах, життя дарував".

Про Силу Христового Воскресіння та Його перемогу повідомлено людей вже задовго до Різдва Христового /Буття,3,I4/. Про цю силу каже праведний Іов /ІовI9,25/. Про Христове Воскресіння було написано пророками /Лук.24,44-46/, прообразовано в юдейській і навіть в поганській релігіях. Вмирання і воскресіння поганських богів Таммуза, Адоніса чи Аттіса, та грецького Діоніса є ніщо інше, як тільки "досвід воскреміння". Жан-Жак Руссо /в "Емілі"/ дивується, що поганський філософ Платон /в його "Respublica"/обрисував Спасителя так, як пророк Ісаія в 53 розділі. "Досвід Воскресіння бачимо в тому,що богиня Хехет, величезна зелена особа, сиділа в Дендерохському храмі на престолі богів і помагала, як повитуха, воскресінню Озирисову".

З перших віків християнства в Єгипті збереглася церковна лямпада в формі жаби з написом:"Его еймі Анастазіс". - то значить: "Я є Воскресіння". Жаба - символ Воскресіння.В пустинях тропикальної Африки, після дощу, жаби виповзають з своїх ямок, як з могил, наче воскресають. Це нагадує воскресіння, що мало таку величезну силу, що прості рибаки з великим ентузіязмом проповідували Христа розп"ятого і воскреслого. Їм не могли противитись ніякі вороги /Филип.I,28; Лук.2I,I5; Тит.I,9; Єфес.4,I3/.

Сила Воскресіння одухотворяла перших християн, веда на страждання і смерть мільйони мучеників. "Юнаки і діви, каже Локтанцій, мовчки переконували своїх мучителів і навертали до Христа і християнства своїх катів". "З божественною силою воскреслого Христа не може порівнятись ні один основоположник тих чи інших природних релігій" /Локтанцій/. "Магомет розповсюджував свою владу убивством, а Христос засновував своє Царство на крові своїх послідовників. Магомет вибирав такі дороги і заходи, щоб покоряти, а Христом, щоб, на людську думку, бути поконаним" /Паскаль/. Сила Воскресіння така велика, що,

за свідченням Плінія Молодшого /Іо7 р./ "християни обіймають всю Азію, володіють всім світом. На обрії сучасної Европи може й зайшло сонце Правди, Христос Бог наш, може кожний европеєць в теорії вже відмовився від християнства, але мимоволі він живе, думає, працює для родини, суспільства і держави, як християнин. То є вплив Воскресіння, а " Воскресіння і Життя", Сам Христос /Іо.ІІ.25/. "Хто вірує в мене, говорить Спаситель, коли й умре, житиме" /Там же/. Думки кращих проводирів держав сучасної Европи і всього світу, постанови парляментів та політичних течій говорять нам, що тільки християнський настрій і напрямок може спасти положення. Як пшеничне зерно, кинуте в надра землі, вмирає, а потім оживає, так ожив , воскрес Христос Спаситель, хоч і в гріб був покладений.

Чим, як не силою Христового Воскресіння Св.Євангелія вже двадцять віків захоплює людство, тоді як ні одна найкраща книжка не протримається на такій височині навіть двісті літ? Це ствердили навіть ті, хто не мав твердої віри, атеїсти,як Дідро. Сила Воскресіння не може бути знищена найсильнішими науковими доводами. Навпаки, вони тільки збільшують силу віри, значення Воскресіння /саме слово "Воскресіння" в корені означає "іскра"/. Ні вигадки раціоналістів про летаргію, ні підкупи варти, ні теорія візіонерства чи мрійливости - ніщо не може зменшити значення Воскресіння, яке "свято від свят і урочистість від урочистостей". Завдяки Воскресінню і ми покликані "з більшою сміливістю, безбоязно проповідувати Слово Боже" /Филип.І,І4/. Ідіть і ви, друзі, сповіщайте всьому світові, що "воістину Христос Воскрес!" /Мар.28,7/.

ж-ж-ж-ж-ж-ж-ж-ж-ж-ж-ж-ж

Проф.В. ПЕТРОВ

З НОВІШОЇ БОГОСЛОВСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Християнське вчення про державу

В богословсько-релігійній літературі повоєнної Німеччини й Франції чимало уваги приділяється християнському вченню про державу. З праць, які з"явилися за останній час, варто відзначити статті проф.Германа Конрада, опубліковані в німецькому журналі "Беґеґнунґ".

Почнімо з першої його статті "Державне вчення бл.Августина", надрукованої в ч.VII за І946 рік згаданого журналу 2о2-2о5.

Для бл.Августина характерне протиставлення царства Божого й земного царства. Ця антитеза є основною думкою вчення бл.Августина про державу. "В центрі Августинової концепції стоять обидві великі спільноти, царство Боже /царство небесне/ й царство Дияволове /земне царство/. Звичайно,- нотує проф.Г.Конрад, - в цьому протиставленні двох спільнот шукали протиставлення церкви, як царства Божого й держави, як царства диявола. Цей погляд зберігся і до нового часу, але подібна антитеза бл.Августинові,-твердить автор,- не властива" /с.2о3/. За твердженням проф.Конрада, "під "царством" Августин розуміє не державу,"рес

публіка" римлян; для нього царство більшою мірою є духовна спільнота". /с.2о3/.

"Людство, за бл.Августином, поділяється на дві великі духові спільноти: спільноту синів Божих /царство Боже,царство небесне/ і спільноту синів світу цього /царство діяволове, земне царство/. Обидві спільноти відрізняються як за метою, так і за наслідками. Спільнота синів Божих прагне Божої шани і одержує за це вічну нагороду; спільноти синів світу цього прагне власної шани і здобуває за це земну винагороду... Отож царство Боже є ніщо інше, як спільнота добрих людей, які люблять Бога більш ніж себе самих; тоді як царство діявола це спільнота лихих людей, опанованих любов"ю до себе, що зневажають Бога /Про царство Боже, XIУ , 28/. Члени обох спільнот живуть поруч і разом. Ні нація й мова, ані звичаї й обряди не відрізняють їх одних від одних /XIУ,I/. Приналежність до тієї чи іншої спільноти важко визначити з людського погляду; бо обидві спільноти в цьому світі поглинені одна одною і лише за Останнього Суду вони будуть відокремлені" /I,35/" /с.2о3/.

Виклавши так погляди бл.Августина на царство Боже,автор переходить до висвітлення його поглядів на "істоту й мету держави". Проф.Конрад вказує, що бл.Августин визначав державу подібно до Цицерона, який твердив, що держава - це народна маса, об"єднана зв"язком тотожніх правових поглядів та взаємної користи. Так само й Августин бачить в державі об"єднання розсудливої маси, об"єднаної спільним зв"язком тотожніх поглядів на речі, що їх вона любить /XIX,24/. Що коштовніші й кращі цілі, яких прагне народ, сполучений в державі, то кращою є держава. До поняття держави належить також "упорядкована одностайність до Цицеронового поняття держави, за Августином, справедливість не є істотною ознакою держави. До цього погляду вдається бл.Августин, тому , що, на його думку, язичницька держава позбавлена правдивої справедливости в надприродньому сенсі" /с.2о3/. " Коріння держави лежить в природному ладі речей. Бог дав людям розумну й товариську натуру. Це призвело людину до створення родини й держави. Властиву основу держави становить окрема людина. Як висловлюється Августин: "окремі люди це елементарні частки й насінньові зерна держави". /с.2о3-4/.

Властивий людській натурі стимул до співжиття зближує людей. Перший наслідок цього суспільного потягу є родина , найдрібніший осередок державного життя. Одночасно вона виступає, як образ держави, її ладу й миру, що його забезпечує держава. В родині так само існує влада проводу, влада отця дому і обов"язок слухняности в відношенні до нього з боку членів дому й родини. Родинний лад, як лад найдрібнішого осередку держави, стоїть у відношенні до вищого ладу держави.

Отже у бл.Августина, поруч з натуралістичною концепцією природности потягу людини до співжиття, ми знаходимо також концепцію взаємозв"язку держави-родини. Родина розглядається як образ, як відродження держави.

За бл.Августином,властивий людській натурі потяг до соціяльности знаходить собі вияв, з одного боку; в створенні родини, з другого, держави. "В порівнянні з родиною, держава є вища мета приналежного людині соціяльного потягу.

Цей принаявний людиний соціяльний потяг призводить до виникнення держави. Бувши природно властивий людям, він — цей потяг — примушує їх об"єднуватись, творити державні об"єднання. Таким чином, держава становить собою плід згідної з природою соціяльної наставлености людини. Тим самим не можна розглядати державу, як лише необхдіне зло, породжене попсованою спадковим гріхом людською природою /XIX,I5/. Вона також і не є згубна сама по собі. Згубною стає держава лише тоді і в наслідок того, коли вона підкоряється цілком земним цілям і зневажає Бога. Як на первісний приклад такої згубної держави, що належить до царства земного, бл.Августин вказує на державу, що її заснував Каїн: "Каїн породив Єноха і заснував місто, назване ім"ям останнього, земне місто, яке не виходить за межі цього світу, але шукає для себе спокою в тимчасовому мирі й благах цього тутешнього світу" /ХУ,I8/. Це місто, каже Августин, в своїх цілях і в нагороді, яку воно здобуває за свою діяльність, не переступає за цей світ: "Таке є це земне місто, де не прагнуть нічого іншого, окрім того , що можна знайти в цьому тимчасовому житті, що земний початок і земний кінець має" /ХУ,I8/" /с.2о4/.

Отже, як бачимо з сказаного, бл.Августин не стоїть на позиціях антидержавництва. Він не одкидає держави. Не заперечує її. Не трактує держави, як гріховну в самій істоті своїй, як справу диявольську, як наслідок гріха й зло саме в собі й через себе. За бл.Августином, держава може бути доброю й злою в прямій залежності від того, яким цілям вона служить, добрим чи злим.

Подібний погляд на державу зумовлює в свою чергу також і погляд бл.Августина на державну владу. Бл.Августин не заперечує ні держави, ні державної влади. Безвладність не є суспільний ідеал Августина. Він не розглядає державну владу, як зло . Саме навпаки. Проф.Г.Конрад з цього приводу пише: "Кожну державну владу бл.Августин виводить від Бога. Він підкреслює, що надання влади, державного панування належить лише одному Богові. Але це земне панування Бог надає однаково як побожним, так і безбожним, за своїм уподобанням. Тим-то навіть і державна влада безбожного владаря в державі ґрунтується на божественній владі /У,2I/. Твердячи це, бл.Августин відтворює традиційне вчення церкви, що спирається на слово Апостала: "Немає влади, яка не була б од Бога" /Рим.I3.I/" /с.2о4/.

"Метою держави є дбати про мирі спокій всередині й зовні. До державної цілі належить також і добробут громадян, і саме як тимчасовий добробут, так і моральна поведінка. Держава повинна бути охоронцем доброчинности й моралі /II,2о;У,24; XIX, I7,26/. Важливим державним завданням є здійснення громадянської справедливости. В одному з найбільш відомих уривків з "Царства Божого" /IУ,4/ бл.Августин зазначає: "Якщо справедливість усунути в бік, чим тоді будуть держави, як не великими зграями розбишак? Адже хіба розбишацькі банди не становлять собою малі держави?.." /с.2о4/. Цей уривок бл. Августин узяв з Плутарха і пізніші соціяльні реформатори охоче використовували його, як і бл.Августин.

В своєму творі "Про царство Боже" Августин витворює образ правдивого державця й його чеснотливости і таким чином намалював уперше той образ князя, що став зразком для відповідного літературного жанру в середньовічному письменстві, і вплинув на поведінку християнських владарів за Середньовічньої доби.Як підкреслює бл.Августин, "без справжньої побожности, тобто без

справжнього вшанування правдивого Бога, не можна мати справжньої доброчинности, бо жадна доброчинність не є правдива якщо вона служить людській славі"... ...Отож, якщо державою керує богобоязливий державець, то це є прояв милости Божої, тому що такі державці є носії державної доброчинности, з допомогою якої лише й можна провадити якнайкраще державу" /с.204/.

Наприкінці своєї статті, підсумовуючи, проф.Г.Конрад в заключному абзаці намагається визначити історичне місце бл.Августина в процесі розвитку християнського вчення про державу. Проф.Конрад пише: "Августин не є представником християнської імперської ідеї, що імперію римську звела на ступінь християнської імперії, як світової влади, заснованої божим Провидінням для поширення і охорони християнської віри, для забезпечення справедливости й мира. Але Августин з своїм ученням про царство Боже на землі підготовив перехід до середньовічної концепції "Корпус'а крістіянум", за яким християнство становить собою універсальну єдність, що знаходить свої державні межі в римській імперії" /с.205/.

Дозволимо на цьому спинитись і далі не цитувати. Цей останній абзац в статті проф.Г.Конрада "Державне вчення бл. Августина" вносить цілковиту ясність в суть справи, хоч і проти наміру автора. Адже, як видко з зауваження проф.Конрада , середньовічне вчення про царство Боже, як християнізовану римську імперію, не має нічого спільного з Августиновим вченням про Царство Боже. Середньовіччя вклало імперський сенс в метафізично-етичне вчення бл.Августина, для якого, як це було зазначено ще на початку, Царство Боже не було рівнозначне Церкві, як і держава – поняттям рівнозначним Царству Диявольському. Тим важливіше було б розглянути вчення бл.Августина про церкву в його п р а в о с л а в н и х основах, чого, розуміється, проф.Герман Конрад не зробив.

-.-.-.-.-.-

ВИДАННЯ БРАТСТВА СВ.ПОКРОВИ ПРИ УАПЦ В МЮНХЕНІ

Число 2. Проф.Г.Ващенко: "Християнство й майбутнє людства". Мюнхен 1946 р. На вступі "Слово від Братства Св.Покрови /I÷II; 1÷19/. Зміст: Християнська мораль, зміст християнської моралі, християнські доброчинності: християнська віра, християнська надія, християнська любов, християнство і майбутнє людства.

Число 3. Проф.Н.Василенко: "Братство на Україні" /минуле і сучасне/. Мюнхен 1947. Переднє слово – Проф.П.Колісний /I÷IУ/. Зміст: православні Братства на Україні /минуле і сучасне /5÷13/.

Число 4. Проф.Г.Ващенко: "Завдання виховання української молоді" – Мюнхен 1947 р. з передмовою проф.д-ра Олександра Кущчицького – /I÷II; 3÷43/.

Зміст: Про загально-европейський ідеал виховання, ідеал націонал-соціялістичного виховання, комуністичний ідеал виховання , традиційний український ідеал лидини, ідеал людини в українській народній пісні; сучасні завдання освіти й виховання української молоді, завдання, що стоять перед українським народом, властивості українців і причини наших невдач, завдання гармонійного виховання української молоді.

Перед нами три книжечки - циклостилевого видання "Бібліотеки Братства св.Покрови при УАПЦ в Монхені. Назви авторів - свідчать за праці. Автори цих праць відомі українські наукові авторитети з галузі історії та педагогіки. Тому не будемо займатися критичною оцінкою праць. Зрештою дві з них /ч.3-4/ попереджені вступним словом. Праця проф.д-р Н.Василенко-Полонської - словом проф.П.Колісного, - праця проф.Г.Ващенка - словом д-р О.Кульчицького, що становить так би мовити рецензії праць. Від себе додамо лише, що то праці цілком оригінальні, багаті на історичний, психологічно-педагогічний і богословський матеріял, - і як такі являються великим вкладом в розроблення нашої української наукової думки на скитальщині.

Нас цікавить наступне питання. Наскільки ці праці своїм змістом відповідають ідеологічним та істотним завданням Братства, поданим у "Слові від Братства Св.Покрови", уміщеному замість передмови до праці проф.Г.Ващенка: "Християнство й майбутнє людства".

У "Слові" читаємо."...Друга світова війна разом з жахливою руїною матеріяльною, з нечуваним у дотеперішній історії знищенням культурних цінностей, страшними стражданнями цілих народів спричинила особливе поглиблення духової кризи, втрату основ моралі та етики, забуття основних принципів, які вирішують життя одиниці, суспільств і народів - принципів людяности. Братство Св.Покрови ставить собі за святе завдання провадити широку релігійну працю серед нашої еміґрації, працю в напрямку глибокого сприймання ідей Христа...розбудження в наших масах притаманних їм від віків - глибоких сил моральних, опертих на ідеї християнізму... Братство Св.Покрови ставить собі за завдання оживлення традицій з періодів нашої слави, коли церква і нарід становили одну цілість, коли служення Богові було рівнозначне зі служенням народові... Для започаткування цієї суспільно-релігійної і релігійно-педагогічної праці намічено цілий ряд науково-популярних рефератів та видання цілої низки книжок і брошур на релігійно-світоглядові теми..."

Що ж приносять нам видання Братства?

Розглянемо: В першій праці - проф.Г.Ващенка: "Християнство і майбутнє людства" - після докладної переконливої аналізи християнської моралі, її принципів та основ - читач розуміє,що не тільки сучасне, але й майбутнє людства без засад християнської моралі приречено на духову пустку, рівнозначну загибелі - грізним "мементо" якою була пережита людством друга світова війна, яка розпочалась і провадилась не за світлі християнські ідеали, а за владу темряви, зла... Рушійними силами у ній стали: "ненависть, пекельне прагнення до влади, стремління захопити найбільше матеріяльних благ ціною крови мільйонів"... де "гідність людини втопталася в багно так, як ніколи не топталася в попередніх війнах..." /стор.16/.

В праці проф.д-р Н.Василенко-Полонської - на історичний

канві минувшини - місії Братств в Україні - з природженою авторці легкістю стилю - мережаться сучасні завдання братських організацій в боротьбі не з конфесійними ворогами, а іншими, якими під сучасну пору є: "релігійна байдужість, одірваність від церкви нашої громади, розрив з основними традиціями української церкви... В цій боротьбі, як в ХУІ-ХУІІ ст., братства повинні прийти на допомогу Церкві". /стор.13/.

В останній книжці - праці проф.Г.Ващенка "Завдання виховання української молоді" - поруч з багатим психологічно-педагогічним матеріялом - щодо виховного ідеалу взагалі, а українського зокрема, - автор дає нові напрямні в царині педагогіки, що за висловом проф.д-р Ол.Кульчицького становить "зародок національної педагогіки /Передмова, стор.І/ -, ідеалом якої являється служба Богові й Батьківщині. До педагогів, які різблять характер одиниць, до наших педагогів, яким довірений національний скарб - душа молоді - автор кличе: "Перша абсолютна вартість для молоді є Б о г, друга Б а т ь к і в щ и н а". /Стор.37/, а в другому місці читаємо: "...Друге завдання виховання молоді /перше за автором - фантазія і логічне мислення - примітка наша/ - це виховання релігійно-моральне. Важливість його підкреслюється уже тим гаслом, що ми кладемо в основу виховання української молоді. Це гасло - служба Богові й Батьківщині. Історія показала, що тривка мораль може бути побудована лише на релігійних засадах. Коли мораль будується на засадах користи, щастя та інше, то вона кінець-кінцем обертається в мораль егоїзму, себто перестає бути справжньою мораллю. Лише віра в Бога і безсмертя людської душі можуть бути основою високої моралі, що не знає компромісів і має абсолютний характер". /Там же стор. 42/.

Отож, на поставлене нами угорі питання, можемо цілком певно відповісти - т а к. Братство виданням лише цих праць показало, що завдання, які поставило собі, поступово реалізує. Український читач зазнайомившись з виданнями Братства,- не тільки поглибить свій християнський релігійно-моральний світогляд, та збагатить знання з історії, психології, богословія,педагогіки, але й найде там відповідь на питання, які тривожать на сьогодні душу нашої еміграції.

Тому видавничу справа Братства при бракові у нас на скитальщині релігійної преси /бо ж не маємо на жаль жодного ліценційованого релігійного видавництва/ треба лише привітати й побажати в цій ділянці Братству успіхів, - а всім нашим релігійним установам слід допомогти в розповсюдженні братських видань.

На майбутнє, на маргінесі істотних видань Братства в характері побажання - нам хотілось би внести маленьку корективу. Братство, яке становить складову частину нашого церковного організму на скитальщині повинно мати за свою ближчу ціль: поглиблення нашого п р а в о с л а в н о г о релігійно-морального світогляду та д о б р о нашої Автокефальної Української Православної Церкви.

На нашу думку, не слід вдаватися, так би мовити в "панхристиянізм", бо за всі ці "пан-ізми" наш нарід тяжко покутує ще й досі. Це ж ділянка праці Братства - на нашу думку - найістотніша - в "Слові від Братства" - майже зовсім не заторкнута та не підкреслена. Як деталь: назва "православний", що становить основну ознаку нашого релігійно-морального світогляду - в цілому "Слові від Братства" вжито о д и н р а з і то лише в офіційній назві Братства. Тим часом цитовані праці християнську мораль та історію подають в аспекті суто православному. Отож

слід це узгіднити. Крім того, на нашу думку, нема підстав зовсім обезцінювати і наш загальний національний, культурний доробок на скитальщині, як це зазначено в "Слові" - бо не тільки про партійні свари, але й багато пожиточного можемо ми вичитати в нашій українській пресі. Перебільшення свідчить лише про несутєвість критики.

На закінчення кілька слів що до самої техніки видання. Ми цілком свідомі видавничих труднощів та всіх недотягнень циклостилевого видання. Тому тим більша заслуга Братства, що воно спроможне на видавництво. Але коли Братство ставить перед собою високі завдання в широкому масштабі, то мусить їх дотримувати і в деталях. А цього, на жаль, бракує. Візьмім, напр., працю проф.д-р Н.Василенко-Полонської. Те, що на окладинці надруковано "Братство" на Україні - минуле і сучасне, а на титуловій сторінці "Братства" на Україні - минуле і сучасне - відносимо на звичайний друкарський недогляд. Але те, що на окладинці надруковано ім"я автора "Проф.Н.Василенко", а на титуловій сторінці "проф.д-р Н.Полонська", а до того у наголовку самої праці видрукувано "П р а в о с л а в н і " Братства на Україні минуле т а сучасне - цього ніяк не можемо віднести на рахунок друкарського недогляду. Крім того у передньому слові /там же/ читаємо таке речення:"Саме тепер відродження Церковних Братств з їх славними традиціями, але з дещо іншими функціями і ідейним спрямуванням праці /sic!/.

Отож, більше уваги до коректури.

Загальне, одначе, враження від видань Братства цілком позитивне. Гарна оформлена окладинка, чіткість друку та охайність видання свідчить про той пієтизм, з яким видавництво ставиться до своїх завдань. Передмова до кожної праці уводить читача у тему й полекшує йому зрозуміння її.

При теперішньому голоді на добру, а зокрема релігійно-світоглядову книгу - видання Братства можна рекомендувати не тільки як здорову релігійно-моральну літературу для широкого загалу, але також, як наукові підручники для студентів Богословсько-Педагогічної Академії УАПЦ.

Бажаємо успіхів Братству Св.Покрови і його видавничій діяльності.

Православний Богослов
/Прот.Дубицький/

Б І Б Л І О Г Р А Ф І Я

Вийшли з друку книжки:

Проф.Н.Василенко-Полонська : Братство на Україні минуле й сучасне Мюнхен,1947. /Цикл./

Проф.Г.Ващенко: Завдання виховання української молоді, Мюнхен, 1947. /Цикл./

М.С. Религия и наука. Мюнхен, 1947 /Цикл./

Митрополит Іларіон. Леґенди світу. Париж, 1946.

Митрополит Іларіон: Марія Єгиптянка, Париж 1947.

К О Н К У Р С   Н А   П И С А Н Н Я   С П О М И Н І В

ГРОШЕВІ НАГОРОДИ.

За минулих вісім літ над Европою пролетіло багато важливих подій. Чимало з тих подій зачепило й життя українців та України. Все те великої ваги для нас і для будучих поколінь. Тому потрібно писати спомини пережитого, бо особисті спомини нераз якнайкраще освітлюють історичні події.

Знаючи, якої великої ваги будуть записані спогади для нас і для будучих поколінь, особливо для істориків, науковців, письменників та культурних діячів, - Осередок Української Культури й Освіти з осідком у Виннипегу в Канаді, оцим розписує конкурс на писання споминів. Потрібно освітлення на недавні події зо всіх боків. Отже хай пишуть спомини: громадські діячі, учителі, науковці, різного рода фахівці, та взагалі люди з різної ділянки життя. Кожний хай пише спомини так, як вміє і як може. Для охорони деяких осіб, згаданих у споминах, можна називати прибраними назвами. Ключ до таких імен треба вислати до Осередку окремо.

Всі спомини будуть прочитані Конкурсовою Комісією. Склад цієї Комісії буде оповіщений пізніше. Всі спомини будуть зберігатися в Музею й Бібліотеці Осередку. Авторам найкращих споминів будуть призначені грошеві нагороди. Найкращі спомини можуть бути й видрукувані.

Нагороди за спомини такі: перша нагорода 75 долярів, друга нагорода 5о долярів, третя нагорода 25 долярів, і 3 нагороди по Іо долярів кожна.

Спомини надсилайте просто до:

Museum and Library
Ukrainian Cultural and Educational Centre
P.O. Box 3o95,
Winnipeg, Man.,Canada

-..-..-..-..-..-..-..-..-

З М І С Т :

I.

II.

III.

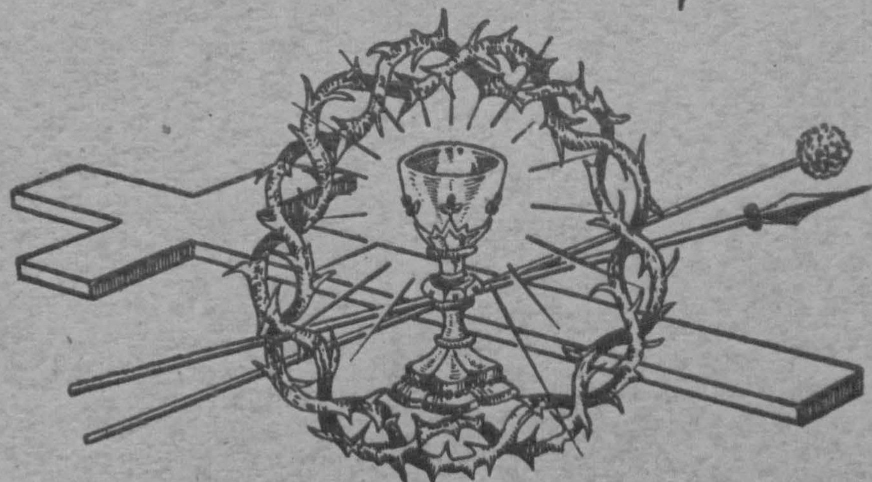
--:--:--:--:--:--

Редаґує Колеґія

Техн.Редакт.та Адміністратор: В.Іващук

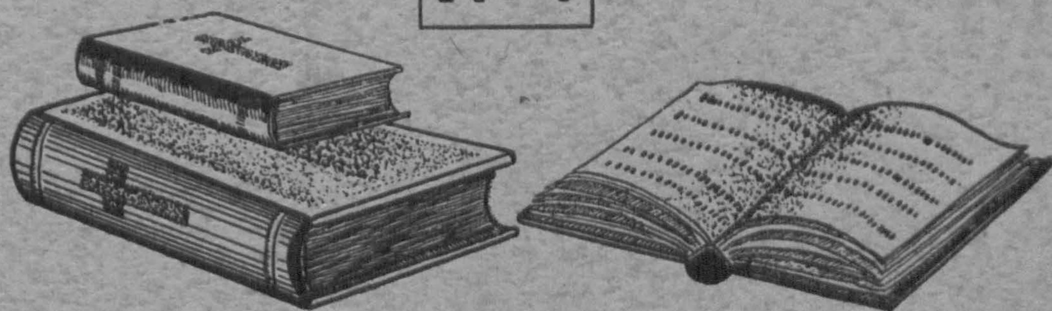

БОГОСЛОВСЬКО-ПЕДАГОГІЧНА
АКАДЕМІЯ
УАПЦ

У.А.П.Ц.

БЮЛЕТЕНЬ
БОГОСЛОВСЬКО-ПЕДАГОГІЧНОЇ АКАДЕМІЇ

№ 4

БАВАРІЯ
1947

На правах рукопису
Printed as a manuscript

У. А. П. Ц.

БЮЛЕТЕНЬ

БОГОСЛОВСЬКО-ПЕДАГОГІЧНОЇ АКАДЕМІЇ

Ч. 4.

U. A. O. Ch.

THE BULLETIN

OF THE THEOLOGICAL-PEDAGOGICAL ACADEMY

Nr. 4

МЮНХЕН 1948 MUNICH

СЕНАТ , ПРОФЕСОРИ І СТУДЕНТИ
БОГОСЛОВСЬКО-ПЕДАГОГІЧНОЇ АКАДЕ-
МІЇ УАПЦ З СУМОМ СПОВІЩАЮТЬ ,
ЩО ДНЯ 8. ЛЮТОГО б. р. ТРАГІЧ-
НО ПОМЕР
ВИСОКОПРЕОСВЯЩЕННІШИЙ ВЛАДИКА
МИТРОПОЛИТ
ОЛЕКСАНДЕР
ЩИРИЙ ПРИЯТЕЛЬ І ДРУГ БОГОС-
ЛОВСЬКО-ПЕДАГОГІЧНОЇ АКАДЕМІЇ
УАПЦ В МЮНХЕНІ .

ВІЧНА ЙОМУ ПАМ'ЯТЬ !

МОЛИТВА ЗА УКРАЇНУ

БОЖЕ ВЕЛИКИЙ, ЄДИНИЙ,
НАШУ ВКРАЇНУ ХРАНИ,
ВОЛІ І СВІТУ ПРОМІННЯМ
ТИ ЇЇ ОСІНИ.
СВІТОМ НАУКИ І ЗНАННЯ
ВСІХ НАС ПРОСВІТИ,
В ЧИСТІЙ ЛЮБОВІ ДО КРАЮ
ТИ НАС, БОЖЕ, ЗРОСТИ.
МОЛИМОСЬ, БОЖЕ ЄДИНИЙ,
НАШУ ВКРАЇНУ ХРАНИ.
ВСІ СВОЇ ЛАСКИ Й ЩЕДРОТИ
ТИ НА ЛЮД НАШ ЗВЕРНИ.
ДАЙ ЙОМУ ВОЛЮ,
ДАЙ ЙОМУ ДОЛЮ,
БОЖЕ ЄДИНИЙ,
СВІТУ І ЩАСТЯ НАРОДУ
ДАЙ І ДОВГІ ЛІТА.

Його Високопреосвященство

Високопреосвященніший Архиєпископ

МИХАЇЛ

УРЯДУЮЧИЙ КУРАТОР

БОГОСЛОВСЬКО-ПЕДАГОГІЧНОЇ АКАДЕМІЇ У. А П. Ц.

П'ЯТИЛІТТЯ АРХИПАСТИРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТИ
ЙОГО ВИСОКОПРЕОСВЯЩЕНСТВА АРХИЄПИСКОПА МИХАЇЛА

21 листопада 1947 року, день святого Архистратига Михаїла православні українці Мюнхена та цілої Мюнхенської дієцезії святкували з потрійною урочистістю. Крім того, що цей день є днем Патрона Високопреосвященішого Владики Михаїла, Архиєпископа Мюнхенського, цей день збігся з п'ятиріччям Його архипастирського служіння, а також з першою річницею святкування існування Богословсько-Педагогічної Академії, куратором якої є Владика Михаїл.

Ввесь тернистий шлях Архипастирського служіння, пройдений Ювілянтом, Високопреосвященішим Архиєпископом Михаїлом, є прикладом високої самовідданости й посвяти, прикладом великої жертвенної праці на славу Христової віри і рідної Церкви.

В чорні дні панування на українських землях іноземних завойовників, коли запаморочені від перших успіхів західні наїзники прагнули позбавити єдности Українську Автокефальну Православну Церкву, розколоти її і підкорити владі окремих генерал-комісарів, Високопреосвященіший Владика Михаїл мужньо й твердо, з молитвою на устах зустрів усі тяжкі удари, що їх зазнавала Церква, але ні на крок не відступив від її канонів і традицій, міцно тримав зв'язок з Високопреосвященішим Митрополитом Полікарпом і від нього діставав інструкції та вказівки щодо праці в умовах руйнування окупантами української церкви.

Крізь страхіття другої світової війни, крізь спустошені військовими діями поля України, крізь румовища знищених окупантами церков, поре тіла замордованих священиків і вірних, Високопреосвящений Архиєпископ Михаїл непохитно ніс світло Христової Науки, міцно тримав смолоскип православної віри і згуртовував навколо себе паству, скріплюючи її серед тяжких обставин словами і прикладами з Святого Письма.

Опинившись на еміграції, в чужій і далекій Баварії, Владика всі свої сили, всю енергію поклав на працю з українськими

скитальцями,, здійснюючи над ними духовну опіку. Його невтомна, кропітка, дбайлива праця швидко дала плідні наслідки. Слідом за Мюнхеном, де постав архиєрейський храм ім.Святої Покрови - вся Баварія, що належала до дієцезії Архиєпископа Михаїла, вкрилася густо мережею церков. Не було такого табору, селища, осередку українськoї еміґрації, де б не було святої церкви, не було свого пастиря, де б не відправлялися Служби Божі.

Невтомна праця й багатий життєвий досвід Владики Михаїла послужили ґрунтом до великого піднесення всього церковного життя. Створення церковного видавництва, низка церковних видань, постання при багатьох церквах братств і сестрицтв - все це зроблено при найближчій участі і під керівництвом Високопреосвященішого Архиєпископа Михаїла. Як біблійний раб, що, одержавши п'ять талантів, придбав ще п'ять, так і Високопреосвященіший Владика справді невтомний працівник, що розбудовує церковне життя, підносить релігійні почуття вірних, сіє серед них зерно Христової науки й збирає високі духові врожаї.

Вінцем наполегливої праці Владики було створення Богословсько-Педагогічної Академії, цієї першої і єдиної високої духовної школи на еміґрації, цього вогнища богословської науки, що має вихoвувати нових проповідників Божого Слова, наставників віри й Добра. Як Куратор Академії, Владика Михаїл приклав багато сил і енергії для розбудови цього високого учбового закладу духовної освіти, сприяв підвищенню його праці, піднесенню якости навчання.

Численні привітання в день ювілею від духівництва, братства і сестрицтва, професури й студентства Богословсько-Педагогічної Академії та вірних Мюнхенської дієцезії, розкрили безмірну любов усього громадянства до свого Архипастиря, який разом з усіми вірними підносить молитви до Всевишнього, благаючи милости, кращої долі для українського народу.

УРОЧИСТЕ СВЯТКУВАННЯ ПЕРШИХ РОКОВИН БОГОСЛОВСЬКО-ПЕДАГОГІЧНОЇ АКАДЕМІЇ У.А.П.Ц. в МЮНХЕНІ /1946-1947/

Перші роковини Богословсько-Педагогічної Академії, цієї єдиної високої духовної школи на чужині, що збіглися з святкуванням Архистр.Михаїла, Патрона Академії та п'ятиріччям архипастирського служіння Високопреосвященішого Михаїла, Архиепископа Мюнхенського, куратора Академії, були урочисто відзначені громадянством, як велике національне українське свято. Урочистості,зв'язані з річницею Академії, тривали три дні.

У перший день святкування, 21.листопада Божественну Літургію в Мюнхенській Свято-Покровській церкві відправив Митрофорн. Прот.о.Леонід Долинський, який виголосив патріотичну проповідь , підкресливши велике значення створення Богословської школи на чужині та працю, пророблену Академією за рік її існування.

По Службі Божій у викладовій залі Академії почалося урочисте наукове засідання в приявності професорів та студентів Академії і гостей. У вступному слові Ректор Академії проф.П.Ковалів привітав присутніх з річницею Академії та відзначив її досягнення, не зважаючи на важкі обставини праці. Для Академії віднайдено й відремонтовано нове приміщення. Навчання тривало ввесь час регулярно, і тепер почався третій семестр.Студенти інтенсивно складають іспити й кольоквіюми за попередні два семестри. Вийшло чимало видань. Не зважаючи на різні труднощі та брак бібліотеки, є тверда впевненість у дальше піднесення праці.

Наукову доповідь під наголовком: "Наука й релігія" зробив проф.Богословія о.Полулях. Він відзначив, що ця тема стара. Підносили її ще стародавні греки. За доби відродження повстало багато раціоналістичних течій проти релігії, так само в нові часи в науці висловлено багато думок, що скеровані проти релігійного вчення. В наші дні атеїзм орудує зброєю, здобутою з арсеналу науки. По окремих країнах є тенденція не провадити викладання релігії в школах. Дехто твердить, що релігія не повинна брати участи в створенні світогляду, який ніби має бути побудований лише на науці.

В зв'язку з цим доповідач ставить питання, чи існують протиріччя між наукою та релігією та чи можливе поєднання між ними,

чи можлива співпраця діячів науки й релігії. Нагадавши, що й наука й релігія шукають істини, доповідач згадує, що Галілей, Ньютон, Тютчев вважали природу простою, насправді ж вона дуже складна. Ніцше казав в іронією, що учений уміє зробити речі простішими, ніж вони є.

Прелеґент підкреслює, що наука не дає нам поняття про все, що відбувається в космосі. Наші органи почуття дуже обмежені й кількісно й якісно, тому не можуть бути адекватні дійсності. Для смертного розуму межі всесвіту неприступні. Далі доповідач указує, що наука не спроможна дати нам світогляд і що на багато питань дає нам відповідь не наука, а релігія. Так, реальність зовнішнього світу наука довести не може. Елементи віри бачимо і з науці. Релігія і наука мають спільні права й повинні іґнувати одна з одною. Вони мають спільне джерело - людський розум. Двох істин бути не може, бо людина знає, що всяка істина походить від Бога. Наука не може заперечити релігії, бо остання не приступна для неї. Релігія має право на існування, бо вона потрібна людині. Отже між релігією і наукою мусить існувати зв'язок.

Реферат на тему: "Питання науки і релігії в практиці богословія" прочитав декан богословського факультету о.Протопр.Павло Калинович. Наводячи слова Сковороди, що все трудне непотрібне, а все потрібне нетрудне, прелеґент указує, що тепер, коли наука визнала всі положення релігії і людство також повертається до релігії, нашим богословам відкривається широке поле праці. Використання наукових відкрить - завдання богослова. Адже ж для правдивого богослова нема нічого кращого, як придивлятися і роздумувати над гігантичними науковими відкриттями. Глибоке й ґрунтовне знання повертає нас до Бога.

Прелеґент наводить наприкінці цікаві історичні факти, як студенти Київського Університету протестували проти того, що ректор М.Костомаров причащався і прикладався до плащениці і як він їх соромив, а також, що Гайне в своєму заповіті писав про своє повернення до релігії. Те ж казали й про Вольтера. Хотів примиритися з Церквою Лев Толстой, але ближчі його не допустили до цього.

Наприкінці доповідь під наголовком: "Основні філософсько-світоглядові концепції XIX і XX ст. і християнські засади" зробив студент богослов В.Іващук. Він підкреслив дисгармонію між сучасною високою технікою і низьким моральним станом людства й зазначив, що християнство має відограти свою велику ролю в відродженні - духу людини. Прелеґент вбачає, що вже почалася нова доба в науці -стати ближче до християнських ідей, до здійснення цих ідей в житті люд-

ства. Життя показало, що конфлікт у суспільстві неминуче явище, якщо людство не стане на ґрунт християнської науки й моралі. Треба говорити не тільки про зовнішні закони людства, а й про внутрішні, про закони внутрішніх взаємовідносин між людьми. Ці закони, цю гармонію можна знайти тільки в религії. Мораль віруючої людини є одиноким гарантом людського прогресу, ніякі інші теорії не спроможні розв'язати проблеми людської етики, це може зробити лише християнська мораль з її глибокою науковістю. Всі теорії давно втратили свою вартість, бо більшість з них не спроможні були розв'язати основні питання людських взаємовідносин і моралі. В усіх галузях життя панує хаос, дисгармонія, як наслідок занепаду людського духа, що не знайшов собі опертя в религії. І тепер людство, зайшовши у безвихідь, шукає виходу у християнстві; религійний рух у багатьох країнах стає великим державним чинником. Ідеал життя не може бути абсолютним, від суспільної організації не може залежати сучасна суть життя. Суспільні форми є лише засобом, а не ціллю в наближенні до кращого життя, в дійсності вічного стремління до вдосконалення.

Наукове засідання пройшло на високому академічному рівні.

22. листопада відбулася урочиста академія з участю духівництва, професури і студентства та гостей, що прибули з Авґсбургу, Реґенсбургу, Міттенвальду, Ділінґену, Фрайману, Ляйму та інших місць. Велика Софієн-заля, в якій відбулися урочистості, була парадно прикрашена образом Архистратига Михаїла, патрона Богословсько-Педагогічної Академії, тризубом, килимами і живими квітами.

Відкриваючи урочисту Академію-концерт, Ректор Академії Проф. П. Ковалів запрошує до почесної Президії Куратора Академії, Високопреосвященішого Михаїла, Архиєпископа Мюнхенського, Ректора Українського Вільного Університету проф. І. Мірчука, Ректора Високої Економічної Школи проф. Б. Мартоса, заступника ректора Греко-католицької Духовної Семінарії о. проф. Липського, декана педагогічного факультету проф. П. Клименка, Канцлера Ліґи "Уна Санкта" проф. А. Лідке та ін.

У своїй вступній промові Ректор висловлює подяку викладачам Академії за жертвенну працю, Канцлеру німецького Кройцбрудершафту за допомогу в підшуканні приміщення, інж. Миколовичу за ремонт приміщення. Далі він оповідає про тяжкі умовини праці, про фінансові труднощі, як розпочато працю з 3 тисячами марок, які асигнував Синод, коли прелімінар бюджету на навчальний рік складав 120

тисяч марок. ЦПУЕ виділило місячну субвенцію в сумі 1000 марок і Синод також 1000 марок. З подякою згадує промовець імена жертводавців, що зложили на фонд Академії певні суми: Кооператива "КОС", кооператива в Шляйхсгаймі, СХС, Табір Ділінген, св.Синод, УАПД, Церковне Управління в Еолінґені, Парафії в Шляйхсгаймі, Мюнхені і Міттенвальді, Православний Допомоговий Комітет в Нью Йорку, персонально: Митрополит Полікарп, Митрополит Олександер, Архиєпископ Михаїл, Протопресв. о.Новіцький, о.прот.Парловський в Нью Йорку, п.Коваленко, п.Мартиненко. Ці невеличкі фінансові засоби спричинилися до поліпшення матеріяльного стану, до збільшення платні професорам. Ректор спиняється на труднощах в навчальному пляні, але відзначає, що Академія стала на твердий ґрунт, і коли обставини чужинецького життя не дають змоги студентам здобути максимум знання, то мінімум все ж вони здобудуть. Їм буде дано певну систему, як основу дальшої праці. Свої завдання Академія виконає. А для цього потрібна підтримка того паростка, що поволі зросте в могутнє дерево Христової науки.

З теплим словом виступив Архиєпископ Михаїл:

-В цей урочистий день для всіх нас, день перших роковин існування Академії, ми мусимо підвести певні підсумки. Нема потреби говорити про важливість започаткованої справи. Самі собою згадуються вартості Києво-Могилянської Академії, висота її духовости і той факт, що вона стала духовною матір'ю і Петербурзької і Московської і Казанської Академії. Не легка була справа створити Академію. Декому здавалося це нерозважністю. Але потреба часу диктувала необхідність цього. За минулий рік зроблено багато. Успіхів не слід замовчувати. Адже ж і Києво-Могилянська Академія не зразу здобула таку славу, змушена була запрошувати професорів з чужих країв. Ще не відомо, де буде осідок нашої Академії, але наша людність напевне допоможе їй, щоб вона зайняла місце серед високих богословських християнських шкіл.

Я щасливий, -каже далі Високопреосвященіший Владика, -що можу допомогти зростанню Академії. Колись один епископ, вихованець Києво-Печерської Лаври, писав архимандритові Лаври, що бажав би бути тростинкою, аби перебувати біля Лаври. Так і я. Запрошую Боже благословення на тих, що навчаються і тих, що навчають, а Архистратиг Михаїл, який став патроном нашої Високої Богословської Школи, хай охоронить її, допоможе їй виконати її святу високу місію.

О.Прот.Паладій Дубицький зачитує листовні привітання від Митрополита Олександра, епископів Платона, Сильвестра і Володимира, Президента УВАН проф.Білецького, Ректора УТГІ проф.Домашицького, Ради О-

селі УПВ і УСГ, Братства ім.Петра Могили в Ділінгені, Президії і Надзірної Ради Кооперативи "КОС", Редакції "Українських Вістей" та поздоровчі телеграми від Митрополита Полікарпа, проф.Мораленвича, проф.Розгона, Українського Видавництва в Авгсбурзі Антона Білоуса.

Від Сенату й Професорської Ради Вільного Університету приєднується до всіх гарячих привітань проф.Мірчук.

- Вітаю Річницю Академії і приношу найкращі побажання до розвитку установи, такої важливої,- каже Ректор Високої Економічної Школи проф.Мартос. Він нагадує про страшні події в Греції, про звірства над полоненими, коли янголи сатани несуть ворожнечу і ненависть людям, які повинні були б любити один одного як брата. Тут має звернутися зі своїм словом церква. Треба підготовити кадри проповідників та богословів, бо інакше люди можуть звернути з прямого шляху. Адже дехто вважає, що ненависть окрилює людину на боротьбу і є ніби призначенням людини.

- Мені припала честь і приємність в імені Ректора Греко-католицької Семінарії вітати Академію з Святом,- каже о.проф. Липський. Про вагу, значення, важливість богословських студій не доводиться говорити. В наш час безбожницького наступу ця одинока богословська школа для православних українців має відіграти велику ролю. Ми не можемо йти навмання й мусимо мати своє вогнище, яке готує душпастирів і церковних педагогів для тих завдань, які ставить Православна Церква. На прикладі Києво-Могилянської Академії бачимо заклад високої Богословської освіти, створений Петром Могилою. Це була така висока школа, як ні одна інша висока богословська школа на сході. Коли ж ми прийняли християнство з Візантії, то з'єдналися з найкультурнішим на ті часи світом. Маємо тут велике поле для праці і попису. У богословській ділянці в останніх десятиліттях ми багато чого занедбали. Багато що треба тепер допрацювати. Бажаю Академії, щоб вона відограла ту ролю, яка з титулу їй належиться і яку очікує український нарід, щоб вона виховала людей, відданих Божій справі, які хочуть служити Церкві і дадуть відпір безбожництву. Бажаю також, щоб час перебування Академії на еміграції був найкоротший, і щоб вона якнайскорше вернула туди, де призначено їй місце, де вона повинна бути.

Від мюнхенської парафії і Братств Св.Покрови і св.Андрея Первозванного о.Прот.Паладій Дубицький щиро вітає Академію і ба-

жав успіху в її праці, щоб її вихованці були апостолами правди і науки, щоб прославляли Отця Небесного та щоб час перебування Академії на еміграції був найкоротший.

Закриваючи урочисту частину Ректор Академії проф.Ковалів від Сенату й Професури Академії висловив подяку всім, хто привітав,за щирі побажання, і присутнім за вшанування урочистости.

Наприкінці відбувся концерт, в якому взяв участь відомий оперовий співак Василь Матіяш, який виконав"псалом 94" на слова П. Куліша, муз.Р.Барвінського, "Не плач,Рахіле", Т.Купчинського,"Піета Сіґноре" А.Страделля, "Молитву Валентина" в опери "Фавст" муз. Гуно, "Ой вийшла зоря" і "Арію Остапа" з опери Тарас Бульба"М.Лисенка. Піяніст Р.Савицький заграв: "Хорал" А.Барвінського, "Інтермеццо" Н.Нижанківського, "Прелюд С-Дур" Л.Ревуцького, "Чаконна"д. моль" І.С.Баха. Співачка Клавдія Таранова проспівала: "Місяцю-князю" М.Лисенка на слова Франка, "Одна пісня голосненька"С.Людкевича на слова У.Кравченко, "Ой, поля, ви, поля" В.Барвінського на слова О.Кониського і арії з опер "Хованщина" М.Мусорського і "Арію Фідес" з опери "Пророк" Маєрбера.

23.листопада в Свято-Покровській Церкві Богослужбу відправили Високопреосвященіший Михаїл, Архиепископ Мюнхенський, та Преосвящений Володимир, єпископ Реґенсбурзький в асисті 6 священиків.

В часі Служби Божої з проповіддю звернувся до вірних о.Микола Овчаренко. Навівши слова Євангелії про любов Бога і ближнього, він відзначив, що більшість людей невірно уявляє Бога і матеріялізує Його. Промовець нагадує, що Бог з'являвся людям у рівних видах /Куща, що горів і не згорав, Трьох странників, легкого подуву вітерця, грому і блискавки, вогнених язиків, голуба та інших/,щоб показати людям, що він не має певного матеріяльного вигляду. Бога ми знаємо через Ісуса Христа. В людині є від Бога щось нематеріяльне. Спиняючись на річниці Академії проповідник каже, що в ній готуються висококваліфіковані воїни за Христову правду проти темряви безбожництва. Він відзначає, що любов ближнього не може бути більшою за саму себе і висловлює побажання, щоб Академія підготувала кадри, які навчили б людей пізнавати Бога і любити Його та ближнього, як самого себе.

З проповіддю виступив також студент-богослов В.Іващук, який на євангельському тексті про добре зерно розгорнув широко тему про завдання християнства в наш час.

В своєму Слові єпископ Володимир відзначив річницю вогнища богословської науки - Академії і згадав, що колись на рідних зем-

лях богословська наука стояла на високому рівні і мала міцний ґрунт. З Києво-Могилянської Академії, світочу нашої науки вийшло багато визначних діячів нашої культури. Тепер на чужині, як ніколи, нам потрібно вогнище, де б самі священики одержували освіту. Жертвенно працювали професура і студентство. Віра підтримувала їх.

Архиепископ Михаїл запрошує Боже благословення на Ректора Академії за мужність, настирливість і витривалість, на професуру і студентів.

Далі був відслужений молебен св.Архистратигу Михаїлу. Єпископ Володимир привітав Архиепископа Михаїла з 26 річчям його ієрейського і п'ятиріччям архипастирського служіння та днем Ангела, а також вітає Ректора і професуру Академії.

Митрат Долинський від Мюнхенського Єпархіяльного Управління вітає Архиепископа, порівнює його з рабом, що, діставши п'ять талантів, дістав ще п'ять, підкреслює його невтомну працю коло отворення і розбудови Академії.

Архиепископа привітали також п.Поготівко від Сестрицтва на Фраймані і п.Побивайло від Церковної Ради на Фраймані, передано привіт від дітей, від народньої школи в Мюнхені, Сестрицтва св.Покрови, Братства, Сестрицтва і Церкви в Васербурзі, о.Микола Литваківський від парохії в Шляйхсгаймі, п.Гришко від Свято-Покровського Братства, п.Давиденко від Хору "Україна" і капелі Бандуристів, п. Іващук від студентів богословів підносить поздоровчу грамоту, дир.Гиковий від Оселі УПВ й УСГ підносить тризуб, о.Паладій Дубицький від Парафіяльної Ради в Мюнхені підносить ікону Божої Матері. Привітав також о.Костецький від Нюрнберзького Деканату.

Дякуючи за поздоровлення, зворушений Владика сказав, що приймати їх не легко, вони падають на серце. Він свідомий своїх немічних сил і може похвалитися лише щирістю своєї душі і відсутністю лукавства до них. Його останнє слово - Господь, і доки він матиме сили, доти проповідуватиме.

- - - - -

СЛОВО АРХИЄПИСКОПА МИХАЇЛА УРЯД. КУРАТОРА АКАДЕМІЇ
НА УРОЧИСТІЙ АКАДЕМІЇ
З НАГОДИ ПЕРШОЇ РІЧНИЦІ БОГ.-ПЕД.АКАДЕМІЇ УАПЦ В МЮНХЕНІ
22.11.1947 року.

Високодостойні професори - мужі науки, Ректорат Б.-П.Академії, Дорогі гості і шановне і дороге нам Студентство!

В цей урочистий і знаменний для нас усіх і, гадаю, для усієї Української Автокефальної Православної Церкви, день Перших Роковин існування нашої Академії дозвольте мені дещо оглянутися назад на пройдену нами нелегку дорогу.

В цей день ми мусимо піднести деякий підсумок того,що зроблено і того, що треба було б зробити.

Немає потреби докладно говорити про вагу започаткованого нами з Божою допомогою діла. Про те говорилося вже в минулому й словесно й в бюлетенях Академії. А все ж таки дещо доводиться повторювати і саме те, чого не слід нам забувати. Незавершений той народ,який неспроможний виявити свого духа назовні. Він, ще можна сказати, дозріває, щоб вирости на мужа досконалого. Наш же, український нарід, як нація, цілком виріс і блискуче склав іспит на атестат зрілости. Бо коли візьмемо Київську-Могилянську Академію і оцінимо вартість, досягненої нею висоти духовости і саме в галузі Богословія, то чи не вона стала матір'ю і Петербурзької і московської і казанської духовних академій? І якщо історичні умовини склалися так, що вона мусіла на деякий час у серці України в прекрасному Києві замовкнути, то чи слушно було б нам, синам великого народу , на тому заспокоїтися й занімiти в той час, коли змаг духовости народів досягає найвищої кульмінаційної точки "з Богом, чи без Бога", "бути,чи не бути"?

Якщо кожна християнська нація вносить до скарбниці богословія і богославія, а разом і християнської моралі й етики свою посильну й найкращу датку від своєї духовости, то чи слушно було б нам у цей найбільш відповідальний час бути байдужими і пасивними? Кажу - НІ. Бо то було б ознакою нашої незрілости, може й гірш: то було б ознакою того, що сказав Шевченко: "Гарних дідів, нікчемні внуки" . Тому то ми не мали права мовчати. Якщо ми звемося нацією і народом і якщо ми як нація і нарід маємо свою незалежну церкву з рідною ієрархією, то наша Церква не мусіла бути мовчазною. Вона покликана не тільки молитися, а й благовістити й навчати слова Христової Істини. Наша прекрасна музично-поетична мова, що так чуло передає найглибші богословські істини, мусить стати мовою апостольською,

щоб по всій землі лунало слово її.

Ось ті стимули, які примусили свідомих того синів нашої Церкви організувати Високу Духовну Школу Української Православної Церкви.

Не легка то річ у наших еміґрантських умовинах при нашій матеріяльній нужді. Не дивно, що декому така, як кажуть, "затія" здавалася нерозважністю. Може також нерозважністю здавалися й інші наші високі школи, як УТГІ, УВУ та Вис.Екон.Школа, коли їх засновували, але вони сказали своє слово і насьогодні високо тримають прапор науки на еміґрації. Отже, здається на світі стале місце і для Богосл.Педаг.Академії УАПЦ, до неї полинуть з усіх закутків світу сини українського народу, які побажають чистим серцем служити Богові і своєму народові у його найпекучіших і найсвятіших потребах - високої християнської моралі.

Може, порівнюючи, мало зроблено за цей минулий рік, але коли врахувати всі перешкоди, що випливали з наших еміґраційних умов , та ще й розхолоджування з боку чужих та й своїх, що ніяк не підносило енергії, то зроблено багато, бо школа наша оформилася і має вже своє приміщення. Дальше устаткування поволі буде наростати при добрій свідомості нашої людности.

Кураторія і Ректорат складуть найщирішу подяку Установам та й окремим Братам, які так глибоко зрозуміли вагу потреб високої богословської школи для нашої Церкви і з такою щирістю і готовістю пішли на допомогу.

І Могилянська Академія не зразу стала Київською Духовною Академією пізніших часів. Спочатку їй не вистачало дечого, в тому числі і наукових сил. Так що мусіли запрошувати професорів чужих, з інших країв, хоч та Колегія-Академія далеко не в таких умовах започаткувалася, як наша. Тому, якщо в нашій Академії є ще прогалини, то час їх заповнить при доброму розумінні всього нашого суспільства. Ми ще не знаємо, де буде місце її осідку. Але українська людність розсіяна по світі, зрозуміє все значення для неї власної високої Богословської школи і всіма силами допоможе їй стати на власні ноги десь на певному місці і зайняти відповідне місце серед високих богословських шкіл християнського світу.

В цей день перших роковин Б.-П.Академії ми не можемо не відзначити самовідданої праці П.Ректора проф.П.Ковалева та й інших діячів ректорату, кураторії та професури,які не зважаючи на всі перешкоди, не охололи, а ретельно провадили це велике святе діло,

бувши свідомі того, що майбутні покоління вповні оцінять їхні змагання і скажуть:"спасибі". В цей урочистий день перших роковин нашої високої Б.-П.школи всі ми повинні набратися нової енергії і твердої рішучости перебороти всі труднощі, а свою богословську школу поставити на належну височінь.

А шановне студенство прикладе всіх зусиль, щоб від Академії взяти все, що можна взяти, щоб вже по виході з неї поступово стати на зміну тим викладачам, які будуть відходити за старістю. А також поповнити ряди високоосвічених пастирів та педагогів.

Я вважаю себе щасливим, що маю можність хоч де в чому допомагати. Колись один єпископ із вихованців Київо-Печерської Лаври писав до архимандрита Акіндіна: "Я бажав би стирчати хворостиною, аби в огорожі цієї святої обителі, Лаври". Так високо він цінив її.Так і я бажав би все зробити, аби наша висока Богословська Школа і на чужині стала тим розсадником Богознання, як вона була в Києві.

Зрештою, покладаю надію на Бога, від якого залежить Розум і Знання і запрошую Боже благословення на тих, що навчають і навчаються, а також і на тих, що допомагають матеріяльно цьому святому Ділу. Нехай Дух Святий дає всім і бажання і силу діяння.

А Святий Архистратиг Божий Михаїл, який є з давніх давен небесним Покровителем богоспасенного Києва та його духовних і цивільних шкіл і, який ходом самих подій став Небесним Патроном і нашої високої Богословської Школи, нехай і тут на чужині охоронить її від усього того, що б так або інакше перешкаджало їй виконати свою високу святу місію.

ВСТУПНА ПРОМОВА РЕКТОРА ПРОФ. П. КОВАЛЕВА НА УРОЧИСТІЙ АКАДЕМІЇ З НАГОДИ ПЕРШОЇ РІЧНИЦІ БОГОСЛОВСЬКО-ПЕДАГОГІЧНОЇ АКАДЕМІЇ УАПЦ В МЮНХЕНІ 22. ЛИСТОПАДА 1947 РОКУ.

Ваше Високопреосвященство! Високодостойні Гості! Високоповажані Пані і Панове!

24.серпня 1946 року Св.Синод Української Автокефальної Православної Церкви на своїй черговій сесії в Мюнхені затвердив Статут, а 17.листопада того ж року відбулося урочисте відкриття Богословсько-Педагогічної Академії УАПЦ в Мюнхені. Цим історичним актом

започатковано було існування Високої Духовної Школи на еміграції, що має своєю метою піднесення релігійної і національної освіти та розвитку богословської науки.

До цієї високої місії покликані найкращі наукові сили на еміграції - професори й доценти університетів і високих духовних шкіл, найкращі богослови, яких доля оберігає для того, щоб тепер, після значної перерви, знову відродити славні традиції минулого і понести Народові світло богословської науки. Наші вчені проявили велику солідарність і свідомість свого національного обов'язку, ставши на допомогу своїй рідній Церкві і своєму Народові, добре усвідомлюючи, що справа високої богословської освіти для нашого Народу - це наша кревна справа, загально-національна справа.

І тому я щасливий тим, що маю сьогодні нагоду принести сердечну подяку всім панам професорам, доцентам і лекторам Академії за їх щиру і віддану працю.

Академія почала свою діяльність в надзвичайно важких умовах, не мавши ані власного приміщення, ані потрібних коштів. Пів зими читалися лекції в неопаленому церковному притворі, а пів зими - в напівзруйнованій і теж неопаленій кімнаті. І тут треба тільки дивуватись, яка велика сила волі і переконання в правоті свого святого діла потрібні були, щоб і студенти і професори могли винести на своїх плечах цей важкий тягар минулої суворої зими. До кожного промовляло його сумління виконувати святий обов'язок перед Церквою і Народом.

Трохи згодом Академія здобула від німецької влади напівзруйноване приміщення - без даху і без вікон, а місцями і без стелі. І це приміщення треба було відбудувати: оформити документи, здобути матеріяли, робочу силу тощо. А чи легко це було зробити, коли Мюнхен весь в руїнах? Так, не легко, але ми перемогли й ці труднощі і маємо тепер уже власне відремонтоване приміщення для мешкання студентам і професорам, що приїжджають з далеких місцевостей.

В цих великих досягненнях щодо приміщення Академія мусить завдячувати тільки п.інж.Микуловичеві. Своєю відданою, наполегливою і сумлінною працею він зробив примі-

щення придатним до вжитку. Я не можу тут обійти цього факту, щоб не висловити п.інж.Є.Микуловичеві свого признання і найсердечнішої йому подяки. Приношу також подяку студентам Академії і курсантам Матуральних курсів, що допомагали в ремонті приміщення.

Теж саме і з коштами. Академія почала своє господарювання з трьома тисячами марок, що їх готівкою передав Св.Синод. Важко було розробитися з такою сумою в той час, коли прелімінар бюджету на цілий навчальний 1946/47 рік мав би становити стодвадцять тисяч марок. Таке становище справді нагадує нам того романтичного будівника, що задумав збудувати палац, маючи два шеляги в кишені.

Так, Академія почала свою діяльність лише з трьома тисячами марок і з цього важкого фінансового стану вона же ж таки вийшла переможцем, понісши на своїх молодих плечах ще й великий тягар капітального ремонту приміщення. Це треба завдячувати насамперед першому опікунові й меценатові Українському Центральному Допомоговому Комітетові в Німеччині /ЦПУЕ/, що зараз же виділив для Академії місячну субвенцію в сумі - тисяча марок. Крім того ЦПУЕ призначило своїм представником до кураторії Академії таку віддану справі Академії людину, якою є проф.І.Замша, що дбає не тільки про своєчасну сплату субвенції, але й взагалі про фінансовий стан Академії. Тому я складаю йому тут сердечну подяку.

Св.Синод УАПЦ теж не забуває свого дітища і надсилає для Академії щомісячну субвенцію в сумі тисяча марок, за що так само складаю йому сердечну подяку.

Академія за рік своєї праці одержала пожертви і від деяких кооперативних, громадських і церковних організацій, а також від окремих осіб-меценатів, що своєю вкладкою прислужилися зміцненню основ своєї високої духовної школи. Всім їм складаю щиру подяку, а вдячні Кураторія і Сенат Академії вносять імена жертводавців у почесні добродії та в реєстр фундаторів Академії. Зокрема складаю щиру подяку таким організаціям і окремим особам добродіям і меценатам:

Кооперативі "КОС" у Мюнхені за пожертву в сумі тисяча марок,

Кооперативному Товариству в Шляйхгаймі за пожертву з

суммі дві з половиною тисячі марок,

Українському Таборові в Ділінгені в особі голови табору п.інж.Еліяшевського, Голови Братства п.інж.Форзінського та Культ.-Освіт.Референта п.проф.Чуйка за пожертву в сумі дві тисячі марок,

Св.Синодові УАПЦ за пожертву в фонд допомоги студентам в сумі три тисяча марок,

Церковному Управлінню в Есслінгені в особі Преосвященішого Єпископа Платона за пожертву в сумі п'ятсот марок,

Парафії Табору Шляйхсгайм в особі о.Литваківського за пожертву в сумі п'ятсот п'ятдесят марок,

Парафії Табору Міттенвальд в особі о.Чернявського за пожертву в сумі тисяча марок,

Православному Допомоговому Комітетові в Нью-Йорку в особі о.Кущака за пожертву в сумі сто долярів,

Персонально Високопреосвященішому Митрополиту Полікарпу, Почесному Кураторові Академії, за пожертву в сумі п'ятсот марок,

Високопреосвященішому Митрополиту Олександру за пожертву в день першої Річниці Академії в сумі п'ятсот марок,

Високопреосвященішому Архиепископу Михаїлу, Урядуючому Кураторові Академії, за пожертву в сумі триста п'ятдесят марок,

Протопресвітеру о.Новицькому за пожертву в сумі сто м.,

Фрот.Г.Павловському в Нью-Йорку за пожертву в сумі двадцять долярів,

Почесному фундаторові і Добродієві Академії п.М.Мартиненкові за пожертву в сумі тисяча марок,

Почесному Добродієві Академії п.І.Коваленкові за пожертву в сумі двісті марок.

Крім того приношу щиру подяку всім жертводавцям, що складали пожертви за підписними листами і спричинилися до зміцнення фінансових основ Академії.

Так поволі зростала фінансова база Академії, так зростатиме вона й далі, якщо наша українська громадськість у належний спосіб оцінить і підтримає оце дітище своєї рідної Церкви, вогнище релігійної освіти й богословської науки.

Ці, порівнюючи невеликі, фінансові засоби великою мірою

причинилися до чимраз більщого поліпшення стану навчального процесу, до збільшення платні за лекції професорсько-лекторському персоналу. А коли зважити на те, що й на капітальний ремонт приміщення довелось викласти значну суму грошей, то з цього можуть бути такі загальні висновки, що Академія за минулий рік праці таки справді мала багато турбот щодо врівноваження фінансового її стану.

Завдяки труднощам фінансовим і побутовим деякі труднощі переживала Академія і в навчальному процесі, що виявилися в припізненім складанні кольоквіюмів та іспитів в деяких дисциплінах. Але тепер і з цього становища вона поволі виходить: почався третій семестр, студенти складають іспити й кольоквіюми за I-II семестри.

Цьому багато сприяє й те, що ми налагодили вже нашу видавничу справу, власне, видання скриптів з прочитаних дисциплін, що в значній мірі заступають відсутність бібліотеки. Один за одним починають виходити друком такі скрипти, як: історія філософії, логіка, вступ до богословія, літургіка, грецька мова та ін. Друкуються: основне богословіє, Св.Письмо. Готуються: моральне богословіє, старослав'янська мова і інші.

Ця невеличка видавнича спроможність Академії дає можливість поволі розширювати сітку й заочного навчання, на яке зголошується багато охочих, особливо з духівництва, що в силу своєї профессії не має можливости свої знання поповнювати шляхом очного навчання. Тим і пояснюється той факт, що до канцелярії Академії щодня надходять листи замовлення на різні скрипти і наукові видання, що за цей час Академія спромоглась випустити в світ бодай циклостилевим способом.

Підводячи підсумки річниці праці, я можу сказати, що Академія вже стала на твердий ґрунт, але цей ґрунт ще треба зміцнювати. Почався другий рік праці, що ставить перед Академією вже нові завдання. Професорська Рада Академії веде чітку лінію боротьби за якість у навчанні, у зміцненні основ високошкільної науки. Може обставини чужинецького життя не дозволяють нам дати студентам потрібний максимум знання, який можна дати в нормальних умовах, але мінімум його ми маємо можність дати, саме той мінімум, що в високошкільним

сенсі зветься с и с т е м о ю. А це головне. Система - це та основа, з якою людина виходить у світ і далі будує величну будівлю своєї освічености, а потім і сама закладає основи освічености для інших.

Академія само стала на цей шлях. Перед нею стоять високі і відповідальні завдання - виховувати діячів Церкви і богословської науки. Я переконаний в тому, що це почесне завдання вона виконає. Потрібна тільки одна умова - всебічна підтримка цього молодого паростка, який дедалі квітнутиме й розвиватиметься у велике й могутнє дерево Христової науки.

ПРИВІТАЛЬНІ ЛИСТИ І ТЕЛЕГРАМИ ДО ДНЯ ПЕРШОЇ РІЧНИЦІ БОГОСЛОВСЬКО-ПЕДАГОГІЧНОЇ АКАДЕМІЇ УАПЦ

Телеграма від Високопреосвященішого Митрополита Полікарпа, Почесного Куратора Академії:

З нагоди Ювілею Академії призиваю благословення для Професорів і Студентів і бажаю найкращих успіхів в праці.

ПРИВІТАННЯ ВІД ЙОГО ВИСОКОПРЕОСВЯЩЕНСТВА МИТРОПОЛИТА ПОЛІСЬКОГО Й ПІНСЬКОГО, ОЛЕКСАНДРА:

Ваше Високопреосвященство,
Високопреосвящeніший Владико!

Прошу Вас прийняти й передати Його Магніфіценції, п. Ректору, Професору Ковалеву, Професорській Корпорації та студентам Богословсько-Педагогічної Академії моє сердечно привітання з приводу річниці існування цього нового розсадника богословського знання й гуманістичних наукових

дисциплін для української молоді.

Молитовно бажаю цьому духовному винаградникові розвитку та успішної праці на славу Божу, користь української Церкви та Українського Народу.

Не відмовте прийняти від мене скромний "дар-цеглинку" для Академії.

Дуже дякую Вашому Високопреосвященству і п.Ректорозі за ласкаве запрошення на свято з приводу річниці Академії.

На жаль, через обставини, від мене незалежні, не можу використати Ваше запрошення, як рівнож не може взяти участи в Богослуженні 23.листопада.

Призиваю на Богословсько-Педагогічну Академію та її працю Боже вседіюче благословення.

Прошу Ваших св.молитов і перебуваю з братньою любов'ю

Вашого Високопреосвященства
горливий во Христі слуга
Олександер
Митрополит Поліський і Пинський

П.С. При цьому прикладаю 500 РМ.

ПРИВІТАННЯ ВІД СВЯЩЕНОГО СИНОДУ УАПЦ :

Штутгарт-Цуфенгаузен, 18.листопада 1947 р.

Хв.Ректорат Богословсько-Педагогічної Академії УАПЦеркви, на руки Високоповажаного Пана Професора Пантелеймона К о в а л е в а , Ректора Академії в Мюнхені.

Високоповажаний Пане Ректоре!

Сердечно вітаю в Вашому імені Високу Богословсько-Педагогічну Академію УАПЦеркви з річницею її існування і молю Пастиреначальника Господа Ісуса Христа, щоб заступництвом Небесних Сил Безтілесних під проводом Архистратига Михаїла подав Вам, Пане Ректоре, Всім Побожним Панам Професорам і Студентам Академії доброго успіху в цінній праці над створенням високоосвіченого, свідомого й ревного пастирського кадру для нашої Рідної Церкви, якого Вона так потребує тут, на тяжкій еміграції й ще більше потребуватиме по поверненні на Вільну Україну.

Щиро дякую за миле запрошення на Вашу ювілейну урочис-

тість, але, на жаль, з причини навалу пильної праці прибути не зможу, шкодуючи, що так некорисно уложились обставини.

З благословенним привітом, добрими для всіх учащих і учащихся Академії побажаннями й молитвами та любов'ю в Христі:

Єпископ Платон

Секретар Свящ.Синоду УАПЦеркви.

ПРИВІТАННЯ ВІД ЙОГО ПРЕОСВЯЩЕНСТВА ЄПИСКОПА СИЛЬВЕСТРА:

До Ректорату Богослов.-Педагогічної Академії УАПЦ в Мюнхені.

Стан мого здоров'я не дозволяє мені відбувати далекі переїзди. Тому не зможу бути на урочистостях 21-23.листопада 1947 р. з нагоди 1-ої річниці існування Академії та дня її Патрона.

Приношу щире поздоровлення Ректорові й через нього всій Академії. Бажаю професурі і студентству сил і здоров'я перемагати всі труднощі еміграційного життя й у другому році існування цілком подолати всі перешкоди, такі рясні в першому початковому році і війти в нормальні умовини наукової праці на користь многострадальній Ватьківщині.

Нехай Господь Милосердний благословить Вашу працю і примножить її корисні наслідки на користь юнацтву й хвалу Божу.

Єпископ Сильвестер.

Ельванґен,17.11,47.

ПРИВІТАННЯ ВІД ЙОГО ПРЕОСВЯЩЕНСТВА ЄПИСКОПА ВОЛОДИМИРА:

Реґенсбурґ, 19.листопада 1947.

До Вп.Пана Ректора Богословсько-Педагогічної Академії Проф.П.Ковалева.

Високоповажаний Пане Ректоре!

Приношу в Вашій особі мое найщиріше поздоровлення Вам, Кураторії, Професорському складові та Студентам Богословсько-Педагогічної Академії з нагоди першої річниці її існування.

Сердечно бажаю процвітання цій Високій Установі на благо нашої Церкви та Українського Народу. З любов'ю у Христі та пошаною Єпископ Володимир

ПРИВІТАННЯ ВІД БРАТСТВА ІМ.ПЕТРА МОГИЛИ В ДІЛІНҐЕНІ :

До Ректорату Православної Богословсько-Педагогічної Академії в Мюнхені.

Братство ім.Петра Могили в Ділінґені приносить щирі поздоровлення нашій молодій Вищій Богословській Школі з нагоди 1-ої річниці її існування й бажає їй гідно продовжувати світлі традиції славної Києво-Могилянської Академії.

З нагоди цієї річниці Управа Братства складає свій посильний дар - 150 нм. - для підтримки Академії й закликає інші православні осередки стати активними прихильниками Академії - нашого єдиного вогнища Богословської науки й освіти.

Голова Братства:
Прот.М.Лащук

Ділінґен,22.листопада 1947.

ПРИВІТАННЯ ВІД КООПЕРАТИВНОГО ОБ'ЄДНАННЯ СПОЖИВАЧІВ /"КОС"/ в Мюнхені.

До Всесвітлішої Кураторії І Високодостойного Ректорату Богословської Педагогічної Академії УАПЦ в Мюнхені.

З нагоди святкування першої річниці існування Богословсько-Педагогічної Академії У.А.П.Ц. в Мюнхені дозволяємо собі цією дорогою переслати Всесвітлій Кураторії в Мюнхені наші найщиріші побажання всього доброго.

Хай нам буде вільно висловити наше повне вдоволення та признання для великої праці Богословської Педагогічної Академії, яка в наших тяжких повоєнних часах поставила собі тут, на чужині, високе завдання, виховати ідейних , жертвенних працівників для добра Української Самостійної Церкви та для добра цілого Українського Народу.

Сподіємося і віримо, що Ваша праця і в цьому році і в дальших роках свого існування буде давати якнайкращі висліди тут, на чужині, а як Бог дозволить, то і в Рідному Краю.

Юліян Павликовський
Голова НР.

Мюнхен,20.11.1947 р.

ПРИВІТАННЯ ВІД РАДИ ОСЕЛІ УПВ іУСГ В МЮНХЕНІ:

Мюнхен, 21.11.1947 р.

До Ректорату Богословсько-Педагогічної Академії при Українській Автокефальній Православній Церкві в Мюнхені.

З нагоди ювілею однорічного існування Богословсько-Педагогічної Академії при УАПЦ, Рада Оселі УПВ і УСГ в Мюнхені вітає Ректорат, Професорський склад, студентів та з цієї нагоди засилає найщиріші побажання - найкращих успіхів у дальшій плодотворчій праці над вирощуванням нових кадрів українського духовенства.

За Президію Оселі УПВ і УСГ :
Михайло Гікавий

ПРИВІТАННЯ ВІД РЕДАКЦІЇ "УКРАЇНСЬКІ ВІСТІ" в НОВІМ УЛЬМІ:

На руки Ректора Богословсько-Педагогічної Академії П.Проф.Ковалева в Мюнхені.

З нагоди першої річниці існування Богословсько- Педагогічної Академії УАПЦ Редакція газети "Українські Вісті" надсилає найсердечніші поздоровлення та побажання успішної творчої праці Академії.

Дай Боже Вам сил для дальшої успішної праці.

Редакція "Українські Вісті"

Новий Ульм,2о.11.47 р.

ПРИВІТАННЯ ВІД ГЕНЕРАЛЬНОГО СЕКРЕТАРЯ УКРАЇНСЬКОЇ ВІЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ НАУК :

Високодостойний Пане Ректоре!

З нагоди першої річниці існування Богословсько-Педагогічної Академії УАПЦ дозвольте скласти щирі привітання з цим святом української культури на еміграції та побажати дальших успіхів в розбудові роботи Академії.

Прийміть запевнення в моїй щирій повазі до Вас

Проф.В.Пароький.

2о.11.47.

ПРИВІТАННЯ ВІД УКРАЇНСЬКОГО ТЕХНІЧНО-ГОСПОДАРСЬКОГО ІНСТИТУТУ :

Реґенсбурґ, 18.11.1947 р.

До Хвальної Кураторії та Ректорату Богословсько-Педагогічної Академії УАПЦ в Мюнхені.

В імені Сенату й Ректорату УТГІ складаю на Ваші руки найщиріші привітання з нагоди 1-ої річниці існування Академії та дня її патрона. Дуже мені прикро, що ані я сам, ані жаден з членів Сенату УТГІ не зможемо взяти участь у Ваших святкуваннях персонально, а то з тої причини, що в днях 21-23.листопада має відбутися Професорська Рада УТГІ для заслухання річного звіту Школи та виборів нових керівних органів школи, заповіджена ще перед шістьома тижнями. Все ж думками й душею ми будемо в ці дні з Вами, радіючи разом з Вами успіхами академії та бажаючи Вам на майбутнє повного й заслуженого успіху.

Прошу прийняти запевнення в найглибшій до Вас пошані:

Проф.В.Доманицький
Ректор

ТЕЛЕГРАМА ВІД ПРОФЕСОРСЬКОЇ РАДИ УКРАЇНСЬКОГО ТЕХНІЧНО-ГОСПОДАРСЬКОГО ІНСТИТУТУ в Реґенсбурзі.

Богословсько-Педагогічна Академія в Мюнхені.

Найщиріші побажання з нагоди Річниці. Хай Бог благословить Вашу працю.

Ректор Віктор Доманицький.

ТЕЛЕГРАМА ВІД ПРОФ.МОРАЛЕВИЧА :

Богословсько-Педагогічна Академія в Мюнхені:

З нагоди ювілею нашої Академії поздоровляю найсердечніше всіх присутніх. Бажаю Студентам добрих успіхів в студіях, а професорам успішної діяльности, щоб так причинитися до дальшого розцвіту і розвитку нашої Академії.

Проф.Моралевич.

ТЕЛЕГРАМА ВІД П. РОЗГОНА ІВАНА :

Ректор Ковалів П., Мюнхен, Дахауерштр.9.

З нагоди 1-ої річниці існування Академії якнайсердечніше поздоровляю Кураторію, Ректсарт і Студентів.

Розгін Іван .

Проф. ЗАМША

МАТЕРІЯЛЬНІ ЗАСОБИ АКАДЕМІЇ

Богословсько-Педагогічна Академія виконує велику історичну місію. Вона створена з ініціятиви наполегливих ентузіястів, що підхопили й перетворили в чин бажання і волю віруючих православної української еміграції на чужині. Пройшов рік діяльности Академії. Наполегливістю, безкорисною і відданою працею та любов'ю згуртованого професорського колективу, за підтримкою Св. Синоду та віруючого громадянства переможено багато труднощів. До навчальної і наукової праці запрошено науковців з великою науково-педагогічною підготовкою та вчених з европейським ім'ям. За рік праці розгорнуто навчання, наукову та видавничу діяльність і проведено великі старання щодо створення матеріяльної бази для Академії.

Нелегке завдання стояло перед керівництвом Академії на шляху перемагання всіх перешкод природних, матеріяльних і людських. Одні верстви свідомого українського громадянства активно і щиро вітали й підтримували Академію, другі поставились байдуже, деякі скептично все приглядались, що воно з того вийде, а дехто "із своїх українців" навіть вороже поставився.

Не звертаючи уваги на байдужість, скептицизм, приглядування і навіть ворожість, - праця в Академії провадилась, творились найцінніші людські скарби - підготовлялись освічені богослови й педагоги.

"Факти - уперта річ". Цією дорогою повів працю ректор Академії проф. П. Ковалів, цією дорогою ішов кураторій Академії на чолі з куратором, Архиєпископом Михаїлом, цим же шляхом ішли професура і студентство Академії.

Отже, маємо вже рік праці, що також вимагав певної матеріяльної бази. Треба відмітити, що ця матеріяльна база була досить скромненька. Треба і слід було сподіватись, що віруючі і духівництво більш ефективно підтримають Академію словом і ділом. За рік праці Академії з листопада 1946 р. по 1. грудня 1947 р. матеріяльні ресурси виглядають так:

Надходження за призначенням:	
а/ фінансування витрат Академії	м. 45953,--
б/ у фонд допомоги студентству	" 3241,5о
в/ Надвишки надходжень над витратами по видавництву Академії	" 1158,72
Разом	м. 50353,33

Ці надходження одержано з таких джерел:

1. Від Священого Синоду	м. 8000,--	що складає	16 %
2. " ЦПУЕ	" 14000,--	"	28 "
3. Пожертви від церков	" 3802,88	"	7,5"
4. Від віруючих за підписними листами Академії	" 7519,--	"	15 "
5. Пожертви від Кооп. установ	7050,--	"	14 "
6. " " " окремих гром.	" 2402,73	"	4,7
7. Платня від студентів	" 6420,--	"	12,5 "
8. Надвишки від видавництва	" 1158,72	"	2,3 "
Разом	м.50353,33		100 %

Витрати Академії за цей же час:

1. Винагорода за працю професорському і адміністр.персоналові	м.20416,40	48 %
2. Витрати подорожі	" 1906,10	4,5 "
3. Бюрові, господарські та непередбачені витрати	" 6785,18	15,9 "
4. Організаційні витрати	" 1705,--	4, "
5. Капітальний ремонт нового приміщення і придбання майна	" 10943,70	25,6 "
6. Допомога студентству	" 900,--	2 "
Разом	м.42656,38	100%

Решта засобів знаходиться в готівці м.4968,95 та в дебіторських сумах 2728,--м., в тому числі м.2440,-- видано позичково студентському Т-ву Богословсько-Педагогічної АКадемії на видання скриптів. Решта засобів повинна бути зменшена на суму не виплаченої винагороди професорам за листопад 47 р. Наведені дані дають ясну картину стану надходжень коштів за джерелами і долю участи кожного з них в фактичному скромному фінансуванні єдиного високого духовного учбового закладу Української Автокефальної Працославної Церкви на чужині.

Що до витрат, то слід підкреслити вкладання в капітальний ремонт власного приміщення в сумі 10380,--/без майна/.На цілі капітального ремонту було одержано субвенцію лише від ЦПУЕ м.2000,--. З великими труднощами було здобуто зруйнова-

не приміщення для Академії в Мюнхені на Вільгельмштр.6/III без даху, без стелі, без вікон ітд.

Подолано багато перешкод, вкладено багато зусиль окремих осіб, щоб відремонтувати це приміщення. Ремонт його майже закінчений. Навчання в 1948 р. Академія зможе розпочати у власному приміщенні. Це - колосальне досягнення. Але в новому приміщенні є лише голі стіни. Необхідно так само енергійно й наполегливо старатися про придбання необхідного устаткування. Лише за умов заощаджень, низької та непевної оплати професорському й адміністративному персоналові удалося Академії звести кінці з кінцями.

Подані покажчики належать до минулого першого академічного року діяльности. Почався другий академічний рік Богословсько-Педагогічної Академії, який потребуватиме матеріяльних засобів для уможливлення праці.

Потрібно роздобути матеріяльні засоби для фінансування учбового процесу, для фінансування дальших капітальних вкладань, зв'язаних з придбанням устаткування та хоч невеликої фахової бібліотеки.

Коли на академічному фронті професорський персонал жертвенно працював, то треба з прикрістю відмітити, що не багато осіб активно ділом допомагало Академії в переборенні матеріяльних господарських труднощів.

На фоні такого байдужого, а іноді і деконструктивного ставлення до справи Академії декого з громадянства, особливо відтіняється та горстка осіб ентузіястів, що так багато приклала сил і праці і цим спричинилася до подолання труднощів.

Треба відзначити, що Богословсько-Педагогічна Академія здобула моральну й матеріяльну підтримку від наших заокеанських братів у США. З подякою треба згадати такі українські допомогові організації і окремих осіб: Український Православний Допомоговий Комітет в Нью-Йорку в особі його Голови о.Андрія Кущака, о.Прот.Петра Білона в Вунсакеті, о.Прот. Г.Павловський в Нью-Йорку х.Й.Марцинюк в Вунсакеті і п.В.Каспрук в Нью Йорку. Сподіємось, що в новому академічному році праця Академії зустріне більшу моральну й матеріяльну підтримку, знайде серед громадянства більше зрозуміння ваги і значення високої Духовної освіти для Української Автокефальної Православної Церкви.

II. ЧАСТИНА НАУКОВА.

Архиєпископ МИХАЇЛ

БОГ І ЛЮДИНА

Це ж життя вічне, щоб знали Тебе, єдиного істиного Бога, і того, що Ти послав - Ісуса Христа.
/Ів. 17,3/

Знаємо, що Син Божий прийшов і дав нам розум, щоб ми пізнали Бога істиного і перебували в істиному Сині Його - Ісусі Христі. Він є істиний Бог і Життя вічне.
/ І Ів. 5,2о/

Прихиліть вухо ваше і йдіть до мене: послухайте і жива буде ваша душа.
/Іс. 55,3/

З наведених вище слів видно, яке величезне значення має для нас Богопізнання. Христос сказав до юдеїв, що вірували в Нього: "Якщо перебуватимете в слові Моїм, то ви справді мої учениви і пізнаєте істину, і істина зробить вас вільними"./Ів. 8,31-32/.

Коли прослідкуємо історію філософії з давніх-давен, то добачимо, що вона шукає істини, шукає правдивого, безпомилкового знання Сутности /Вас. Великий/.

Як саме знання істини, за словом Христовим, робить людей вільними?

Повнота знання істини дана була Адамові вже в самій його істоті. Творець-Бог вдихнув у нього душу розумну, вільну і безсмертну. Але вільність ця не означає, що Адам був незалежний від Бога. Йому дано було розуміння Бога, ро-

зуміння і с т и н и /суті речей.Бут.I.26/. Бо влада, яку дав йому Господь не полягала в деспотичному пануванні над природою, а здійснювалася в пізнанні видимої природи з її законами і життям живого світу. З цих причин він був вільним у виборі /Бут.р.1/. Зла Бог не створив /Прем.1.13-16/. Його започаткував сатана гординею /Ів.8,44/ і протидією Богові. Премудрий каже: "Бог не створив смерть, бо він усе створив для буття, і все на світі спасительне і нема погубної отрути, нема і царства зла на землі. /Притч.1.13-14/. І справді, що таке зло?Зло не є субстанція, як окреме буття, в роді хемічного елементу . Подібно, як темрява не є речовина; вона тільки наслідок відсутности світла. Одначе темрява пасивна, а зло активне,бо діє протилежно добру. Гріх-беззаконня /I Ів.3,4/, тобто порушення божественного закону. Як у машині порушення закону механіки спричиняє руїну /"смерть"/, так і гріх, ламаючи Божий закон , діє проти життя і тому спричиняє смерть. Що таке - добро ? Джерелом добра є Бог. Він сам - абсолютне Добро. Тому добрим є все те, що згідне з волею Божою. Роблячи добро, ми стаємо промінням Бога, бо через нас діє Бог як абсолютне Добро.Через добро ми стаємо одно з Ним. Бог джерело життя /Ів.1.4/,і добро всюди вносить життя /через любов, згоду, допомогу іт.д./ .

Отже, пізнання істини - це пізнання Бога, а пізнання Бога дає життя вічне, як каже Христос: Це ж є життя вічне. Щоб знали Тебе, єдиного істиного Бого й того, кого Ти післав - Iсуса Христа.

Чому Богопізнання так потрібне? Якщо для життя потрібно знати правду, бо без правди життя неможливе, то тим більше необхідно знати основу правди. Пізнання Бога розкриває перед нами істину, а пізнання істини дає правдиву уяву світу, сенс і ціль його існування.

Отже, пізнання істини і правди дає правдиву свободу.Пізнання істини робить нас вільними. Пророк Ієремія каже : "Господь Бог - істина" /Iєр.1о,1о/. Христос сам про себе каже: "Я - істина" /Iо.14,6/.

І звідси істина безмежна, і абсолютне пізнання її для людини не можливе. Ми пізнаємо істину частково, і чим глибше її пізнаємо, тим більше наближаємося до Бога.

Пізнання Бога дає не тільки стимул до життя свідомо-ро-

зумного /бо нерозумне життя, не життя, а животіння/, але й вселяє в нас життя, не життя організму тіла, а життя духа. Звідси - вічне життя. Це видно зі слів Ісуса: "Істинно, істинно кажу вам, х т о   в і р у є   в   М е н е ,   т о й   м а є   ж и т т я   в і ч н е . Я - х л і б   ж и т т я . /Ів. 6,47-48/. Вірувати в Нього, то значить вірою п і з н а т и Його, і тоді з вірою їсти Тіло Його, яке дає життя вічне. "Як Мене послав живий Отець і Я живу Отцем, так і той, хто їстиме Мене, жити буде Мною./Ів.6. 57/. Тут говориться не тільки про фізичне причастя Тіла і Крови Христового. Фізичне причастя є лише наслідком духовного причастя /пізнання Христа через віру. Христос каже: "Ось діло Боже: щ о б   в и   в і р у в а л и   в Того , К о г о   В і н   п о с л а в ".

Звідси питання:"Чи є Бог"? Не ф і л о с о ф с ь к е питання, а питання ж и т т я й с м е р т и , бо саме в ньому локалізується те, що сказав Мойсей до ізраїльтян: "Ось я сьогодні поставив перед тобою ж и т т я і д о б р о - с м е р т ь і з л о . Якщо будеш коритися заповідям Господа Бога Твого, любити Його й ходити путтями Його, то будеш жити... А якщо відвернеться серце Твоє і поклониться іншому "богові", то погинете... Отже, вибери життя, щоб жив ти і нащадки твої /Второз.30.15-16,19/.

Річ зрозуміла, бо від того, як ми уявляємо собі Бога, залежить вся наша поведінка в собі і в відносинах до інших. Сама уява всесвіту залежить від того, як ми розуміємо Бога.

Якщо Бог існує, і Він створив нас, як навчає нас св. Письмо, то людина має безмежно високе покликання й призначення. Вона - цар землі, призначений і настановлений від Бога /Пс.8/. Вона душею безсмертна, призначена до вічного життя, вічного щастя, вічної радости. Тоді життя наше повне самого високого сенсу. Ціль нашого існування цілком виправдана. Наше існування - це щастя. Таке розуміння сенсу нашого життя дає нам невичерпні стимули прагнення добра, пошани до інших, самопожертви на добро інших, боротьби з кривдою та поневоленням, ошляхотнення людини доброю, етичною культурою, згідною з Божою наукою і т.д.

І навпаки, коли б припустити, що Бога немає, що всесвіт утворився випадковим збігом мертвих, фізичних сил, якщо і людина є лише продовженням концепції еволюції тварин, то тоді що ж таке людина? Який сенс її існування? Вона - ніщо. Вона сама найнещасніша з істот на світі і саме тим, чим вона щаслива при існуванні Бога - самосвідомістю. Бо що може бути страшніше й болючіше, як свідомість того, що ти - ніщо, що змагання твої подібні до бігання мавпи в колесі і зводяться лише до того, що ми працюємо, щоб жити і живемо, щоб працювати. Тоді навіщо самопожертва для інших? В ім'я чого нести тягарі моралі? Логічний висновок такого мислення цілком слушно наводить Премудрий, коли каже устами безбожних: "будемо насолоджуватися втіхами цього світу і поспішати користати з них, як із юнацтва...Не будемо зважати на нещасного,чи вдову, чи сироту, не зважаймо на сивину старця. Сила наша нехай буде нам законом правди... /Премудр.р.2,/. Цю доктрину якнайкраще з'ідеалізував Ніцше, а здійснили в житті Гітлер і взагалі безбожники-матеріялісти.

Тільки Бог - ціль нашого життя. Тільки при цій умові існування світу повне глибокого розумного сенсу і наше життя має високу ціль, бо воно зв'язане з ідеєю вічного життя. Отже, і життя наше - щастя, бо воно має в собі високу ідею вічного життя. Тому то пророк Давид так яскраво опреділює життя і діяння тих безумних, які сказали в серці свому, що Бога нема.

КОГО МИ РОЗУМІЄМО ПІД ІМЕНЕМ БОГ ?

Під цим іменем ми розуміємо - живу, розумну духовну Істоту, яка створила всесвіт, дала йому закони життя, піклується ним, оберігає його і керує ним.

Звідки виникло Богопізнання?

Богопізнання в суті своїй не є вислідом філософського мислення, або експериментального досвіду, як не є філософським, або експериментальним вислідом пізнання дітьми своїх батьків. Бог створив першого чоловіка Адама з повною його свідомістю. Так, що зразу після створення Адам знав ,

що його творець - Бог, Творець всесвіту.

Аналізуючи сказане в св.Письмі і в богослужбових молитвах та піснях, бачимо що життя в раю було подібне до життя сина коло Батька-Бога, серед янголів. Після створення Еви, вони обоє жили коло Бога, як діти коло батька, овіяні його ласкою та любов'ю, повні фізичних і духовних сил, повні любови й краси, повні розуміння красот природи і чистої небесної радости. Отже, знання Бога не було для них вислідом мислення; воно органічно передане їм в творенні, у раю сприйняте співжиттям з Богом і в Бозі. Отже Богопізнання не було для перших людей наукою. Вони знали Бога, як діти знають батьків і те знання було абсолютно чисте й певне. Їх мислення і прагнення були в повній гармонії з волею Божою,бо вони були зв'язані з Ним міцними вузлами любови.

Звідси можна твердити, що й релігійне чуття в людини не є наслідком виховання, чи впливу середовища,як то тлумачить безбожний матеріялізм; воно є природжене людині, подібно як і любов у дітей до батьків. Не без підстав релігійне почуття в людини називають ш о с т и м п о ч у т т я м , або інакше звуть що його і н т у ї ц і є ю . Знищити його неможливо. Як тільки в людині затемнюється правдиве розуміння Бога, вона шукає "іншого бога", чи в істотах, чи в уяві, чи в ідеях.

Але, що сталося після гріхопадіння? Воно зіпсуло істоту людини. В її святі і чисті почуття любови і відданости Богові вкралися інші почуття, чужі її духові : вордість, зависть, сумнів, недовір'я Богові, навіть ворожнеча. Все це забреніло різким дісонансом щодо волі Божої. Свідомість своєї неправоти й винуватости народила страх і сором. Дух сатани отруїв їх душі поганим присмаком. Не стало гармонії духа, не стало блаженного спокою й рівноваги. Все те зробило їх чужими в раю,чужими до янголів, чужими до Бога. Великим сумом звучать слова Бога в Св.Трійці: "Ось Адам став, як один із Нас; знає добро й зло. І тепер, коли б він не простяг руки своєї і не взяв також і від Дерева життя плоду і не з'їв, жив би /от такий/ вічно".

З цих слів Господніх видно, як страшно Адам і Ева згрішили. " І вислав його Господь Бог із саду Єдемського, обробляти землю, що з неї він взятий. І прогнав Адама і поставив зі сходу, коло саду Єдемського Херувима з вогняним мечем, щоб загородити дорогу до дерева Життя. /Бут.3, 22-24/.

Отже вигнання Адама й Еви з Раю не було тільки карою за гріх; воно сталося тому, що вони вже не гідні були жити в ньому і перебувати серед святих, де не може бути грішників.

Але навіть в такому стані Богопізнання їх не змінилося. Це видно з того, що й після вигнання з Раю, Адам і Ева лишилися вірні Богові. Вони в покаянні оплакували свій тяжкий гріх і покірно несли визначену кару. Але серце їх вітало в Богові, і жертви, які вони часто Богові приносили були для них засобом найближчого єднання з Богом, утіхою і надією на спасіння. Все те передали вони дітям і Авель був виявом їх душевних почувань. Гіршим виявив себе Каїн. Але те, що й він приніс Богові жертву і що він так тяжко ремствував на те, що жертва його не принята Богом свідчить, як глибоко він розумів Бога, як цінив бути в єдності з Ним. Правда, гріховність зіпсованого єства і вплив духа злоби зробили своє діло. Він утратив саме те, що єднає з Богом, любов і смирення, і на жертву свою він дивився, як на подяку Богові, а неприйняття її вважає собі за образу. Дуже знаменним є те, що Господь навіть з таким Каїном розмовляє: "І сказав Господь Бог до Каїна: Чому ти так огірчився? Чому поникло лице твоє? К о л и р о б и ш д о б р о , т о ч и н е п і д н о с и ш л и ц я ? А к о л и н е р о б и ш д о б р о г о , т о к о л о д в е р е й л е ж и т ь г р і х , в і н т я г н е т е б е д о с е б е , а л е т и п е р е м а г а й й о г о ." На жаль, Каїн не переміг... Свята кров Авеля очервонила землю, а Каїн здобув собі прокляття братовбивця. Це був п о ч а т о к з а н е п а д у б о г о п і з н а н н я в л ю д я х .

Матеріялістична філософія силкується довести, що релігія ніби еволюційно витворилась від самих примітивних

форм до сучасних і да її творення впливали економічні і політичні обставини. Таке думання без підстав і його спростовують факти життя. Наприклад, коли взяти культурну родину й оселити її десь серед простих людей, далеко від культурних міст, то вона поступово дичавітиме і вже в третьому поколінні засимілюється з оточенням. А коли оселити її в пустині, де законом життя є лише потреби тіла і тяжке здобування поживи, люди цілком розгублять духові надбання.

Так сталося і з Каїном, а потім і з його нащадками. Бувши проклятим від Бога /Буття 4,11/, Каїн не міг плекати в собі любови до Бога. Він боявся Бога тваринним страхом. Але й бувши гордим, він не смирявся. Може шкодував, що зробив отакий страшний вчинок, але не видно, щоб він просив у Бога прощення. Отже, Бога він знав, але не шанував, як Бога. І зрозуміло, що такий настрій він передав і своїм нащадкам і це можна бачити напр. на Ламехові, шостому від Каїна. Він каже до жінок своїх:"Ада і Селла, послухайте голосу мого, жони Ламехові! Уважте на слова мої. Я мужа вбив і то язва моя, юнака вбив, і то рана моя. Якщо за Каїна відомститься всемеро, то за Ламеха сімдесять раз всемеро" /Бут.4,23-24/. З цього місця, з одного боку, бачимо, що братовбивчий гріх Каїна передавався з покоління в покоління, як щось страшне й тяжке. Ламех також убив, і це мучило його, це рана його. Але він занадто високо себе ставив. Він каже:"Якщо за Каїна відомститься в сім раз, то за Ламеха сімдесять раз по сім /-24/. Цей вислів характеризує, як глибоко корінилися гордощі в нащадках Каїна. Вони дуже швидко розгубили духовість і цілком підпали під вимоги тіла, а через нього погрузли в гріхах і стали жити виключно життям тварини. Звідси в Св.Письмі вони звуться просто "синами людськими" /земними/ Бут.6,1/.

А все ж таки ідея про Бога не загубилася. З цього бачимо, що Богопізнання /або релігія/ не є витвір людини, воно дане людині, спочатку лише було розгублене впродовж віків і тисячоліть. "Немає на світі такого грубого народу, який би так або інакше не шанував Бога".

Господь не залишив світ на призволяще. Він зберіг Ноя і Його родину в правдивому Богопізнанні. Він обрав Авраама, Ісаака, Якова і нащадків Його, щоб у них те Богопізнання збереглося. А коли й вони почали блукати, Господь післав Мойсея і виявив себе на Синеї в вогні і бурях. Далі Господь посилає пророків, щоб прославляли ім'я Його. Нарешті Він посилає Єдинородного Сина Свого Ісуса Христа, щоб явити Бога на землі і відкрити людству шлях до спасіння.

Як сказано, Богопізнання дано людям спочатку. І хоч гріхопадіння в раю принесло родові людському гіркі плоди, /прокляття, страждання і смерть/, проте людство з самого початку знало ціль свого існування. І ясно висловив св.Ап. Павло: "Ми від Нього /Бога/ Ним /існуємо/ і до Нього / повернемось/". Цю ціль розуміли вже Адам і Ева, тому й обітування Спасителя сприйняте ними з тихою жадобою, що Ева вже в першому своему синові Каїнові хотіла бачити спасителя, виявивши велику радість у словах: "Придбала я чоловіка від Господа". Звідси й ім'я Каїн значить "придбання". На жаль, Каїн не виявив себе таким, яким би хотіла бачити Його Ева: він був сином гріховности й не порадував її. Тому другого свого сина Ева назвала Авель, що значить "печаль".

Нащадки Адама швидко забули Бога, як сказано вище, впали в тяжкі гріхи; зникла справедливість. Законом стала сила і гноблення. Бачучи такий стан людей св.патріярхи тяжко сумували, бо не того вони чекали від людства, яке призначено до чогось вищого ніж те, чим воно стало. Праведний Енох з сумом пророкує: "Ось іде Господь з тьмою тьмущою святих Ангелів своїх вчинити суд над усіма, виявити між ними всіх нечестивців у всіх ділах, які вчинили й у всіх жорстоких словах, які висловили проти Нього нечестиві грішники". /Іуда 1,15/.

З цього бачимо, як швидко людство втрачало Богорозуміння і замість Бога стало служити тварям у гріхах, тільки св.праведні мужі оберігали Його в серцях своїх, як найдорогоцінніщу святиню.

Таким вірним Богові до самозабуття лишився праведний Ной і родина Його. За те Господь вибрав їх бути продовжувачами роду людського і спас від потопу.

Коли ж людство знову ж стало "вавилоном" з "велетнями й гнобителями, то все ж таки серед них, наче ясні зорі, по темному небі, сяяли великі праведники, нащадки Евера /5 від Сіма/. В його поколіннях, що носили його ім'я Евереї - Гебреї, або Євреї, віра в Бога оберігалася довго в чистоті і з цього покоління вийшли відомі великі праведники. Як праведний многострадальний Іов, а потім Авраам і нащадки його. Як глибоко розуміли Бога нащадки Евера, видно із тих промов, які висловлювали три друзі Іова і особливо сам Іов /див. його книгу/. Величезним праведником був Малхиседек, цар Саліму, що став прообразом Господа Ісуса Христа. Безумовно їх /праведників/ було більше, ніж згадано в св.Письмі. Святий же Авраам, що за свою святість став другом Божим, той просто обраний Богом на те, щоб у нащадках його збереглося правдиве Богорозуміння і служіння Господові аж до часу, коли прийде обітований Месія, Син Божий. Але в ті часи люди в масі своїй, хоч і носили в собі ідею Бога, але не розуміли Його. Кожний народ шанував своїх власних "богів", покровителів своєї землі. Ці "боги" були не щось інше, як вособовлення сонця, місяця, грому, моря, вогню, вітру і т.п. Але жерці їх розповідали про них дивовижні міти, гадали про них, заклинали ними і т.д. і тим не давали людям дізнати правди. Хто переселявся в ті землі мусів шанувати "богів тієї землі". Навіть Фарра, батько Авраама, служив ідолам /Іс.Навін,24,2/. У Харані притягаючою силою до цих "богів" було те, що культ їх побудований на похотях тіла: об'їдання, розпуста, пияцтво тощо. Люди зовсім утратили правдиве розуміння Бога й розуміння світу й свого призначення. Це найліпше видно напр. на грецьких філософах, які мов сліпці шукають основи буття і впадають з одної помилки в другу, так, що слово Христове: "Сліпий веде сліпця і обидва падають в яму" до них відноситься у всій силі. Світ став наповнений туманом і не було можливости розвіяти його. Правдиво, що люди сиділи в темряві і в тіні смертельній /Іс.9.2/. Коли б не Господь опікувався світом, то людство потонуло б у беззаконствах і само себе знищило б.

Але ту темряву завжди прорізував жмут проміння істинного Богопізнання праведних людей, які його одержували безпосередньо від Бога через Боже об'явлення.

Протоєрей М. ОВЧАРЕНКО

ТАЄМНИЦІ ПРИРОДИ І ВИЩИЙ РОЗУМ

В боротьбі двох світоглядів релігійного й атеїстичного питання про існування і сутність нематеріяльного світу посідає центральне місце.

Але насамперед розглянемо, що таке матеріяльний світ? Що таке матерія?

Всі речі, що ми бачимо, як камені, дерево й інше - це тільки явища, тільки оболонка, одежа невидимої їх суті. Явища, оболонка постійно міняються, але сутність залишається незмінна. Вона й є матерія. Коли спалимо аркуш паперу, папір не зникає, а приймає інші форми: попіл, газ і т.п. /вага та ж сама/. Папір, попіл, газ - це тільки форми матерії, тільки оболонка. Ці оболонки на чімсь держаться, їх хтось носить, зв'язує, у них є якийсь, так би мовити, кістяк, який і зветься матерією. Але природа самої матерії нам не відома, і ніколи не може бути пізнаною, що й потверджується наукою. Ми тільки знаємо, що матерія має такі якості: масу, вагу, інерцію, протяжність, обмеженість, займання певного простору, неможливість одноразового перебування двох матеріяльних тіл в одному місці і інше.

Але навіть деякі з цих якостей сучасною наукою вже заперечуються. Матерія підлягає певним хемічним і фізичним законам. Матерія пізнається нами виключно за допомогою наших органів почуття: смаку, нюху, слуху, зору, дотику. Але наші органи почуття дуже недосконалі. Світу, що оточує нас в його сутності ні одна людина не знає. Навіть більше, світ зовсім не такий, яким ми собі його уявляємо, і це доведено наукою. Розглянемо докладніше.

С м а к . Смаку, як такого, в природі не існує. Смак, це лише подразнення нервів язика, і одне здається нам кислим, інше солодким, солоним тощо. Навіть електрика дає смак кислого. С м а к у п о з а н а ш и м я з и к о м з о в с і м н е і с н у є. Таким чином смак не тільки не дає нам правдивого поняття про світ, але й обманює нас, показуючи те, чого в дійсності, об'єктивно немає.

Н ю х. Ніяких пахощів, як таких, в світі не існує. Запахи полягають в тому, що дуже маленькі частинки-молекули відокремлюються /відриваються/ від речей, літають в повітрі і, попадаючи в ніс, викликують подразнення нервів, і ми почуваємо запах. Таким чином, в п р и р о д і п о з а н а ш и м н о с о м з а п а х і в н е м а є, а є л и ш е ч а с т и н к и м а т е р і ї.

З в у к. Звук - це коливання. В п р и р о д і п о з а н а ш и м в у х о м н і я к и х з в у к і в н е м а є, а л и ш е о д н і к о л и в а н н я і х в и л і. Наше вухо не всі й коливання сприймає /воно сприймає від 16 коливань на секунду - це найнижча нота, і до 20.000 кол.на сек. - це найвища нота, хоч дехто чує й вищі ноти - до 40.000 кол.на сек./ Але крім цих звуків є звуки, яких ми не чуємо. Це коливання менш від 16 коливань на сек./інфразвуки/ і більш від 40.000 кол.на сек./ультразвуки/. Діяння їх інше. Інфразвуки, які уловлюються спеціяльними приладами, дають попередження про бурю і інше. А ультразвуки, кількість коливань яких при допомозі спеціяльних приладів досягла тепер до 200.000.000 на сек. впливають на температуру, підвищуючи її, убивають маленьких риб, головастиків та інфузорій, руйнуючи червоні кров'яні кульки/шарики/. Насіння озвучене такими ультразвуками дає кращий врожай. Передбачають, що збільшена кількість коливань на сек. буде руйнувати всякі тіла і т.д. Таким чином бачимо, що всі звуки, вся музика - це лише коливання й комбінації коливань.

З і р. Всі кольори, які ми бачимо, це теж лише коливання. 400 більйонів коливань на сек. ми сприймаємо, як червоний кольор. Коли кількість коливань на сек. збільшиться, то колір буде вже жовтий, коли буде ще більше коливань на сек. - то блакитний, коли ще більше /800 більйонів кол. на сек./, то фіолетний. При чому кольори поступово переходять один в одний в зв'язку, або власно через збільшення коливань /відціля бачимо, що кольорів існує дуже багато/. Білий кольор - це суміш всіх кольорів. Чорний - відсутність кольорів. Але є ще дуже й дуже багато коливань, які ми не спроможні без спеціяльних приладів сприймати: інфрачервоні

- коливань менше від 400 більйонів на сек., та ультрафіолетові - коливань більше від 800 більйонів на сек./рентґенове проміння, космічне проміння і інші/.

Таким чином, к о л ь о р і в , я к т а к и х , в п р и р о д і н е і с н у є , а є л и ш е к о л и в а н н я .

Але цього мало. Коли ми бачимо, що якесь тіло має якийсь колір, то це значить, що кольор цього тіла якраз не такий. Наприклад, червона сорочка здається нам червоною тому, що вона не червона. Немов би абсурд, але це так і ось чому. Всі тіла або вбирають в себе проміння, або пропускають через себе /як скло/- і то не кожне; тіло людини пропускає через себе рентґенове проміння. Різне проміння падає на тіло, але це тіло невідомо з яких причин частину з нього вбирає в себе, частину пропускає через себе, а частину -наприклад червоне проміння - відбиває від себе. Ми бачимо червоний кольор, тому що тіло не має цього проміння, а відбило його від себе. Значить, ми бачимо лише таке проміння, якого в тілі немає. В даному разі червоне. Ось воно й виходить,що червоне здається нам червоним тому, що воно не червоне а обмана зору... /Див.малюнки/. Таким чином і зір не дає нам правдивого уявлення про матеріяльний світ,що оточує нас.

Д о т и к . Речі ми пізнаємо доторкненням до них,- а це є подразненням нервів нашої шкіри, бо в природі немає ні гладенького, ні нерівного, ні м'якого, ні твердого. Все залежить виключно від температури. Наприклад, коли низька температура - лід, температура підвищується - вже вода;коли ще вища температура - пара. Так само і всі речі в природі: залізо, мідь, срібло, золото і т.д. - в залежності від температури міняються з твердого на рідинне і на пару.

Та й сама температура - це теж рух молекул /найдрібніших частинок речовини/. Збільшення швидкости молекул сприймається нами, як підвищення температури, а зменшення швидкости,- як пониження температури, і коли поступовий рух молекул дорівнюється нулеві - це буде найнижча можлива температура. Це абсолютний нуль, що дорівнює 273,2° С.

Цього коротенького огляду досить, щоб дати відповідь на питання, чи знаємо ми матеріяльний світ, що оточує нас?

А ми знаємо лише то, що матеріяльний світ не такий в

дійсності, яким здається нам.

Та і висновки самої науки не є щось стале, незмінне. Те, що ще вчора наука вважала за істину, сьогодні зробилось невірним, і те, що сьогодні вважається за істину, завтра може бути невірним. Наприклад: 1/ Простір в минулому сторіччі вважався як прямолінійний, а сучасна наука говорить, що він криволінійний. 2/ Вважалося, що час тече рівномірно, а тепер встановлено, що час тече нерівномірно і залежить це від р у х у тіл. 3/ Вважалося, що маса тіла не міняється, а тепер встановлено, що маса тіла зі збільшенням швидкости маси збільшується і розраховується за формулою $M = \frac{M_o}{1-\frac{8^2}{C^2}}$, де "M" - маса тіла, що є в русі;
"Mo" - маса тіла в спокої;
" " - швидкість руху маси; "C" - швидкість світла /300.000 км. на сек./

А перехід маси в енергію! Як доказ маємо атомову бомбу.
4/ Вважалося, що матерія вічна, а тепер вважається, що вона мала початок /сучасний вчений Джінс навіть говорить, що її початок був $2 \cdot 10^{14}$ років назад - 200.000.000.000.000 - двісті трильйонів; а Де-Сіттер говорить, що 10^9 років тому /-1.000.000.000 - 1 більйон років тому/ наш всесвіт мав мінімальний розмір/.
5/ Раніш вважалось, що вічна матерія розсіяна по всьому світі, а тепер наука говорить, що матерія мала вихідний пункт /початок/ і все більше і більше поширюється у світі. Вчений Айнштайн дав навіть радіус всесвіту, в якому є матерія, і цей радіус все збільшується й збільшується.
6/ Електрон вважався неподільним, а тепер вчений Шрьодингер доводить, що й електрон можна поділити.
7/ Раніш наука вважала, що всяке тіло можна виміряти, встановити співвідношення всіх його величин /з поправками на інструменті / з якою завгодно точністю. А тепер наука стверджує, що зробити цього ми не можемо, тому що своїм втручанням ми змінюємо об'єкт досліду, змінюємо його стан або деякі властивості. Напр., коли ми освітлюємо тіло для вивчення його, то світло давить на тіло, проміння роблять зміни властивостей тіла і т.д. Це особливо помітно, коли вивчаємо дрібні тіла.

8/ Раніш найголовнішим принципом в науці був принцип механічний, а тепер - енергетичний.
9/ Раніш наука говорила, що всі явища в природі підкоряються певним законам /Законом наука називає таке явище, яке скільки б разів воно не повторювалось, завжди давало один і той же результат/. Тепер наука стверджує, що всі явища в природі підкоряються законові можливости, тобто допускає якийсь вибір, якусь волю у неорганічної, неживої матерії, чого не могла допустити наука минулого століття. Сучасна наука базується на принципах неозначености й можливости.
10/ А поняття про теплерод, електричну рідину і т.д.;що сьогодні зовсім відкинуте. А що таке електрика, що таке світло, наука й досі не знає, хоч широко використовує їх.

Чи це все? Ні. Багато що прикладів можна було б навести не лише з фізики, але й хемії, біології і інших наук.

Матеріяльний світ складається з матерії. А що таке матерія? Чи відомо це? Ні, невідомо.

Х е м і я має діло з матерією-атомами, але що вона становить в сутності, цього хемія не знає і навряд чи коли взнає, бо атоми складаються з менших частин /електрони, протони, нейтрони, позитрони і т.д./, а ці частки складаються що з менших часток і т.д. і т.д.

Ф і з и к а оперує силами, енергією. Але що таке сила та енергія, фізика не знає.

А с т р о н о м і я . Головний закон астрономії -закон всесвітнього тяготіння, а також поняття про простір і час. Але що вони є, астрономія не знає.

Б і о л о г і я - наука про життя, але що таке життя в сутності своїй, ні один біолог не знає. В біології навіть нема визначення поняття життя. Але ми знаємо життя,ми живемо. І разом з цим життя - велика таємниця для всіх людей.

Б о т а н і к а вивчає рослини, але не знає внутрішньої сутности навіть простісінької трави. Як і чому підбирається й групується з ґрунту та повітря матеріял для рослин, цього ботаніка не знає.

Багато що можна було б навести й інших прикладів з геометрії /як поняття крапки, лінії, площі і інше/, з вищої математики і інших наук, але обмежуюсь лише одним.

Наші логічні висновки і ті не є абсолютно вірні. Совєтський професор Ленінградського університету Берг говорив, що коли ми скажемо, що 2 + 3 = 5 - це вірно лише для нашого світу, в якому, за словами Бергсона, панує логіка твердих тіл. Але в світі, де тільки рідина, або гази 2 + 3 не буде дорівнювати 5, там виходить інше. /Берг."Наука,ее смысл, содержание и классификація. Петроград 1922 г. ст. 40/.

Ну, і що ж ми бачимо? Що говорить наука? А бачимо ми те, що ввесь світ, кожна річ є тайна і чудо. І цілком ми нічого не пізнали і не пізнаємо.

Були й є філософи-еліпсисти, які говорять, що й світу, що оточує нас, нема, а все це - лише обман наших органів почуття, і нас самих нема: ми обманюємось, що ми є.

І коли знаходяться люди, які кажуть, що нема видимого нами світу, то що ж дивного, коли є люди, які не визнають і існування невидимого нематеріяльного /духового/ світу!

Ми, християни, говоримо, що матеріяльний світ є, що дещо ми знаємо про нього, але не зовсім вірно уявляємо його собі через зіпсутість природи нашої /як наслідок гріховности/. А що ж говорять матеріялісти-безбожники?

Ось Плеханов говорить, що існує "річ у собі", але вважає, що пізнати її неможливо. /Рожков "Основы научной философии стр.45-50/. Безбожник Бюхнер заявив, що "нам зовсім невідомо, що таке матерія сама в собі і,мабуть, ми не взнаємо цього ніколи" /Бюхнер "Сила и философия стр.9 та 38/.

Навіть ще більше. Матеріялісти-безбожники вже договорюються до абсурду. Вони говорять, що матеріяльні явища є, а самої матерії зовсім не існує. Рожков - совєтський філософ-матеріяліст - говорить: " Матерія - це загальне поняття, це слово, не більше". Це ж саме говорять Базаров, Юшкевич і інші совєтські філософи.Рожков "Основы научной философии стр.61/. Але це вже схоже на те, що існує ліс без дерев, або водяні потоки без води.

Я вважаю, що й цього досить, щоб бачити, що матеріялісти-безбожники вірують в матерію. Вони вірують, що вона вічна, вони вірують, що енергія віч-

на, вони в і р у ю т ь , що життя само зродилось, вони вірують, що всесвіт ставоя сам собою, вони в і р у ю т ь, що гармонія всесвіту сталась випадково і багато з дещо вірують. То яке ж вони мають право заперечувати віру в нематеріяльний /духовий/ світ? Тим більше, що ми маємо так багато доказів існування нематеріяльного світу, що тільки засліплена людина, або людина, яка свідомо н е х о ч е бачити цього, не визнає нематеріяльного світу. Я наведу лише дещо на доказ існування нематеріяльного світу.

Дослідник комах проф.Фабр говорить, що комахи виконують лише те, що наказує їм робити таємничий інстинкт. Самі комахи не мають логіки і пасивно підпорядковуються якійсь В и щ і й Л о г і ц і ./Вестник Знання 1908 г. ч.10-11, стр.1271/.

Значить, є якась ще В и щ а Л о г і к а ! Або відомий дослідник птиць Альтум говорить, що тварина не ставить собі цілі, але діє цілеспрямовано; значить, хтось інший за неї думає. Відліт птиць у вирій - це послух В и щ і й К е р і в н и ч і й Р у ц і , іманентному Закону /Циглер "Инстинкт" стр.27/. Значить, існує якась В и щ а К е р і в н и ч а Р у к а . Геніяльний вчений природознавець Іоган Мюллер говорить:"Інстинктивні діяння показують нам, що сила, яка діє згідно з вічним законом для певної мети, - це Б о ж е с т в е н н е М и с л е н н я . /Циглер "Инстинкт"стр. 37/. Або візьмімо бджіл. Як розумно будують вони соти! Яка гармонія! Який розподіл праці! Вони розумніші від найкращих архітектів. Хто їх навчив? Природа? Тоб-то хто: сонце?море? вітер?.. Хто саме? Яке розумне єство навчило? Інстинкт? А відкіля він? Бджола робить несвідомо, значить, чужим розумом і чужою волею. Хто ж за неї думає? Бджоли добавляють у мед якесь протигнилосне зілля, щоб не було бродіння.Щоб добавити це зілля - треба його знати, треба знати його якості, треба знати, де відшукати, скільки взяти. Значить бджолу навчив хтось, хто знає якості в с і х р е ч е й .

А розподіл праці між бджолами? Відкіля він? Спадкоємність? Але тут абсолютно нема спадкоємности, від матки одержати її не могли, бо сама матка її не має. Від трутнів - тим більше, бо трутні не мають бджолинних здібностей і самі роз-

зиваються з неоплідннотворних яєць. Відкіля ж одержали?

А відліт птиць у вирій? Хто навчив? Інстинкт? Звичка?

А людина? Діди, прадіди і ми всі ходимо, але ось дитину треба вчити ходити. Чому нема інстинкту? Звички? Чому курчата відразу ходять, каченята відразу плавають?

Людина в утробі матері формується без боротьби, без звички, без всяких спеціяльних пристосувань. Це все рівно, що навчитися плавати без води, дихати без повітря, навчитися мислити без мозку. Що. З якою метою побудоване око? З метою дивитись. Той, хто утворював око, знав, з якою метою він утворює його? Безумовно, знав. Коли природа це робила, то значить, вона розумне єство, бо мертве, сліпе, нерозумне не може передити живого, зрячого, розумного.

Що ж розумніше людина чи природа? Коли людина багато чого не знає і не вміє, то як може нерозумна природа все знати, все вміти? А коли природа розумніша від людини, то де цей розум? в Землі? В воді? В планеті? Де ж він?

А розум потрібний дуже великий. Наведу ще приклад. Зародок у яйці, відкіля він знає, що йому будуть потрібні крила, дзьоб? Хто йому сказав про це? Відкіля він довідався про все майбутнє життя своє? Довідався, що саме йому буде потрібним для життя? А зародкова клітина! Ця чудесна будівля побудована з різних матеріялів. Вона побудована безмежно розумніше найкращих палаців наших. Розміром, як макове зерно, зародок має 500 мільйонів клітин. / Сущность жизни, ред.Фауссна стр.169-170 "Брокгавз і Ефрон/ . Хто ж будівник цих клітинок? Бо утворити живу клітину так само важко, як і утворити зразу живого коня /так каже сучасна наука/.

А чи клітини ці будуються за пляном, чи випадково? Безумовно, за пляном, бо інакше нічого не вийшло б. З клітини людини виросте людина, а не дерево, не корова. З клітини курки виросте тільки курка, а не качка, не риба. З яйця курки буде тільки курка, хоч би ті яйця були під качкою, або вивелись би при допомозі інкубатора.

А там, де є плян, там мусить бути й розум, що утворив цей плян. Бо без розуму абсолютно неможливо утворити плян. Всі вчені захоплюються і дивуються розумности пляну в чу-

десній будові клітини. Але розумні пляни й розумні закони може дати тільки розумне єство.

А скільки чудесного ми бачимо в будові живого організму. Ми харчуємось. Наш харч перетворюється в клітини нашого тіла. При чому клітини розподіляються дуже розумно. Одні йдуть на будування кістки, другі - на будування серця, треті - мозку і т.д. І будівник організму ніколи не помиляється: все йде за точним розумним пляном. Коли й бувають викривлення, то це вина не будівника, а сторонніх причин. Коли дерево росте, а на шляху росту є якась колода або стіна, або камінь, то рослина почне рости криво, але ріст не припиняється і тільки коли плян буде доведено до кінця, тільки тоді будівник припиняє дальшу будову. Будівник організму обмежений в своїй роботі: він може робити тільки за пляном, який йому дано /не росте ж людина до 50-100 метрів висоти і не може бути товстою як слон/. Будівник сам не творець, а виконує волю Творця. Він знає свій плян і не зіб'єте його з зазначеного йому шляху. Будівник цей підпорядковується не людині /бо й саму людину він будує/, а підлягає Вищій Силі, яка дала йому певні закони і плян, підлягає Богові.

Філософ Гельмгольц писав: "Доводиться визнати, що в безмежній кількості випадків органічна цілеспрямованість здається настільки вищою від здібностей людського розуму, що за нею доводиться визнати скоріше "Вищий Характер" /Гельмгольц "Популярно-научные беседы Т.II.стр.201/. Філософ Кант заявляє, що існуюча в світі розумність, яка перевищує людський розум, примушує нас визнати Вищу Причину, що діє свідомо. /Кант "Критика силы сужденья стр.284/. Відомий вчений Пирогов писав: "Ми з необхідности мусимо визнати Безмежний і Вічний Розум, що керує океаном життя. /Страхов "Дух и материя" стр.79/. Про існування Вищого Розуму Ньютон говорив: "Чи могло б око бути утвореним без усякого знання оптики; або вухо без знання законів звука?" /Каро "Идея Бога и безсмертия души перед судом новейших критиков" стр.30-31/.

Давид говорить "Чи може Той, Хто утворив вухо, не чути,

Хто створив око, не бачити?" Навіть Ренан, якого вважають атеїстом, примушений визнати Божественну Силу в законоспрямованості природи. "В світі є" - писав він в своїх філософських діалогах - "якась таємна пружина, що примушує можливе здійснюватися. Ця Б о ж е с т в е н н а С в і д о м і с т ь видає себе в інстинкті тварини, у стремлінні людини, в голосі його сумління і в тій вищій гармонії, що в ній світ є повним числа, ваги і міри" /Луи Бурдо "Вопрос жизни" стр.207/.

Архиепископ М И Х А Ї Л

ПАСТИРСТВО Й УЧИТЕЛЬСТВО В ЦЕРКВІ ХРИСТОВІЙ [1]

> "Бог настановив одних Апостолами, інших пророками, інших благовісниками, а інших Пастирями й Учителями на удосконалення святих, на діло служіння, на збудування тіла Христового /Церкви/ аж доки ми всі не прийдемо в єдність віри і пізнання Сина Божого, Мужа досконалого, в міру повного зросту Христового". /Ефес.4,11-13/.

Так свідчить св.Ап.Павло, який в іншому місці каже:

> "Ніхто сам собі не приймає цієї чести /Священство/, а тільки той, хто покликаний від Бога, як і Аарон." /Евр.5,4/.

Ще в іншому місці каже до пастирів:

> "Пильнуйте себе і всього стада, над яким вас Дух Святий настановив пастирями /єпископами, пресвітерами/, щоб ви пасли Церкву Господа і Бога, що її придбав Він Собі Кров'ю Своєю". /Діяння 20,28/.

З наведених місць Св.Письма ясно бачимо, Хто настановив пастирів Христової Церкви. Та й не тільки з цих місць, але й Святе Письмо, як Старого Завіту /див.2 кн. Мойсея Ісход, розд.28 і дальші, так і Нового Завіту з моменту, коли Господь помив ноги ученикам, причастив їх Своїм Тілом і Кров'ю і заповів це чинити на спомин Йому; заповів

в'язати й розв'язувати гріхи людям; послав христити й навчати і для того дав їм Святого Духа, спочатку від Себе / I 2о,22/, а потім послав Духа Святого від Отця у вигляді вогнених язиків /Діян.р.2,1-4/.

Все те твердо доводить, що Священство, а в ньому Пастирствой Учительство в Церкві дане Самим Богом, і що для того виділений окремий інститут-Священства, щоб діяв спадково в Церкві до кінця віку, маючи Пастироначальником Архиєрея Вічного Ісуса Христа /Мф.28;2о; Евр.4,5,6,2о,7,26/.

Архиєрейсько-Пастирське служіння Апостолів нам відоме. Воно виявилося найперше у звершенні Божественної Евхаристії /Лука,21,19; Діян.2,46/, в хрещенні людей /Діян.2,41/, в проповіді Христа як Месії, в навчанні вірувати й служити Богові, у настановленні /висвяченні/ просвітерів і дияконів, а потім Архиєреїв, як наступників апостольських /1 Тим. 3,15; 4,11-14; 5,1-22; Тита 1,5/.

Треба звернути увагу, кого саме настановляли Апостоли на Пресвітерів і дияконів /1 Тим.р.3/. Вони повинні були бути найтвердіші в вірі, найвищої християнської моралі,тверезі, випробувані і не з новохрещених. Цю вимогу св.Ап. Павло дуже настирливо підкреслює в посланні і застерігає : "Руки ні на кого не покладай поспішно і не бери участи в чужих гріхах: оберігай себе в чистоті. /1 Тим.5,22/.

Своїм настановам св.Апостол надає величезного значення, коли каже:"Перед Богом і Господом Ісусом Христом і вибраними Апостолами з а к л и н а ю тебе, щоб ти зберіг це без упередження, нічого не роблячи з небезсторонністю / 1 Тим.5,21/. З цього також бачимо, яку вагу надавав св.Апостол чинові Священства-Пастирства і вчительства, якщо він такою страшною клятьбою заклинає достойно носити звання Апостола-Архиєрея-Пастиря-Учителя. Отже, пастирське служіння не є чин громадського служіння в Церкві. Господь каже через прор.Малахію до священиків: "Ця заповідь до вас,священики. Якщо ви не послухаєте й не приймете до серця, щоб віддавати славу Імені Моєму, то я пошлю на вас прокляття.Я дав цю заповідь /Священства/ для заповіту мого з Левієм" . /Примітка: Аарон і його сини священики були з покоління Левія, а все покоління Левія було обране як священство на

служіння Богу /левіти/.
"Завіт Мій з ним був заповітом життя й миру /союз, спілка/, і я дав йому його для страху, і він боявся Мене і благоговів перед Іменням Моїм. Закон Істини був в устах його і неправди не найшлося на язиці його. У згоді і правді він ходив передо Мною і многих відвернув від гріха. Уста Священика повинні хоронити віданння /знання закону/ і закону /розуміння закону/ в устах його пошукають, бо він є Ангел /вісник/ Господа Вседержителя /Малахія 2,1-7/.

З цього грізного попередження бачимо, для чого Господь установив Священство-Пастирство і вчительство. Яке височезне покликання священих Пастирів і Вчителів! Вони правдиво є уста Божі до народу й уста народу до Бога. Разом з тим, яка величезна відповідальність на них, якщо вони виявляться недостойними отого покликання! Адже ж їм доручені душі людей!

Ось обов'язки пастиря: Каже Господь до прор.Езекіїля, як пастиря: "Я поставив тебе сторожем дому Ізраілевого, і ти будеш слухати Слово з уст Моїх і будеш врозумляти їх від Мене. Коли я скажу беззаконникові: "смертю помреш", а ти не будеш врозумляти його й говорити, щоб застерегти його від беззаконної путі його і щоб він лишився живий, то беззаконник той погине за беззаконство своє, а Я пошукаю крові його від рук твоїх" /Езекіїль 3,18/.

Не можна думати, що слова сказані Богом до священиків Старого Завіту, не стосуються й священиків Нового Завіту. Те сказане пастирям Церкви взагалі на всі часи. Бо Священство-Пастирство не скасував Господь, як інституту, лише побудував його за чином Мелхиседека від Архиєрея Вічного Христа, а не за чином Аарона і наповнив його новим змістом /Євр.7,11/. Що це дійсно так, видно із слів Господніх до прор. Єремії: "Горе пастирям, які гублять і розганяють овець Моїх. Ось Я покараю вас за злі діла ваші. І зберу останок стада Мого з усіх країв, куди я був прогнав їх і поверну їх до дворів їх і будуть плодитися і розмножуватися. /Мова йде про новозавітню Церкву, бо тільки в неї ввійшли зі всіх країв як ізраїльтяни так і інші народи благословенні з вірним Авраамом/.

"І поставлю над ними пастирів.../Апостолів і їх насту-

ників Архієреїв й Пресвітерів священиків/, які будуть пасти їх, і вони вже не будуть боятися й лякатися і не будуть розгублюватися..."

Що мова йде саме про новозавітнє Пастирство, видно з дальших слів Господніх: "Ось наступають дні і підійму Давидові Н а р о с т к а П р а в е д н о г о , і зацарює Цар і буде правити мудро, і буде чинити суд і правду на землі. " У днях Його Іуда буде жити безпечно і ось Ім'я Його /Царя/ , що ним будуть називати Його: "Г о с п о д ь - В и п р а в д а н н я н а ш е ".

Отже той Божий наказ Пастирям в рівній мірі стосується й Пастирів новозавітніх, бо Бог є Богом обох заповітів - Старого й Нового.

Як же настановлялися Пастирі-Пресвітери в першій Церкві Христовій?

Як бачимо з Послання св.Ап.Павла до Тимофія, він застерігає не поспішати рукополагати, а раніш всебічно випробовувати й досліджувати кандидата, щоб мав добре свідчення й від чужих про його життя /1 Тим.3,7/. Кандидатів випробовували й наставляли таких, що в своєму житті були достойнішими християнами. За тим принципом Апостоли обрали Варсаву й Матфія, щоб поставити їх під жереб на апостольство /Діян. 1,22-26/. Так обрані були кандидати на дияконів /Діян.6,5/. Так обирали кандидатів на Пресвітерів-керівників окремих парафій /малих частин Церкви. Так обирати наказує св.Ап.Павло й Тимофієві й Титові /Напр.1.Тим.3,1-16/.

Інакше й не могло бути: навчати божественних істин може тільки навчений, той, що знає ті істини. А навчати доброго християнського життя може той, хто сам живе по-християнськи. Бо ця наука більше вивчається з прикладу, зразком, аніж словом, як і каже св.Апостол до Тимофія: "Будь прикладом для вірних у слові, в житті, в любові, в дусі, в чистоті../4-12/. В іншому місці він каже до юдеїв римських: "Навчаючи іншого, чому себе ти не навчаєш? Проповідуєш не красти, а сам крадеш. Кажеш не чинити перелюбства, а сам чиниш і переступом закону зневажаєш Бога. Через вас Ім'я Боже хулять між поганами /Рим 2,21-24/. Про що це нам говорить ? Про те, що від кандидата на священика вимагається двох я-

костей: 1. Знання віри, а це значить, знання Св.Письма,Догматів віри, християнських правил моралі в житті, знання церковних служб і значення їх; уміння і любов служити Богу й молитися. 2. Доброго християнського переконання і вияву в добрих християнських ділах. Таких якостей завжди шукала Церква в кандидатах на священиків-пастирів. Бо такі пастирі були тими ясними світильниками, про яких Христос Господь сказав: "Ви є світло для світу /людей/. Так нехай світить світло ваше перед людьми, щоб вони бачили ваші добрі діла та прославляли Отця вашого Небесного /Мф.5,14,16/.

Не станемо перелічувати тих добрих пастирів, їх занадто багато і Церква Христова їх знає. Назвемо лише декого, як св.Ігнатій Богоносець, Полікарп Смирнський, Іріней Ліонський, Святі Василій Великий, Іван Золотоуст, Григорій Богослов, Григорій Ніський, Святитель Миколай, св.Амвросій і інші. Також і в нас: Іларіон, Димитрій, Іннокентій, Теодосій, Іоасаф, та й Пресвітери, як: Тодосій Печерський, Іов Почаївський та інші, що стали зразками найдостойнішого пастирського служіння на всі віки.

Але звідки вони черпали знання і силу віри? Із Св.Письма. Нас вражає глибочінь розуміння св.Письма в Отцях Церкви, напр. в св. Золотоуста, або св.Григорія Богослова. Вони неперевищене.

Треба звернути увагу на таке. Були пресвітери з доброю цивільною освітою і добрі промовці в установах,навіть школах, але якщо вони не були добре обізнані з Св.Письмом, цим першоджерелом істин віри Христової, вони не мали великих впливів на віруючих. Разом з тим часто були не тверді в вірі і моралі християнській, часто горді і зарозумілі, як напр. Арій, Донат, Монтан та інші. А підчас гонінь легко відпадали від віри. Отже знання Св.Письма вимагається самим діянням Церкви Христової найперше через її Пастирів. Бо її силкуються перемогти сили покельні, як і сказав Христос/МФ 16,18/. Тому й Св.Ап.Павло каже: "Наша боротьба не проти тіла й крови, а проти начальства, проти властей, проти світоправителів темряви віку цього, проти духів злоби піднебесних. Тому візьміть усю зброю Божу, щоб ми могли встояти в день лютий, все подолавши. Отож станьте, споясавши поясни-

ці ваші правдою і одягнувши на себе зброю праведности. Обуйте ноги ваші в готовість благовіствувати мир. Крім того всього, візьміть щит віри, яким зможете погасити всі розпалені стріли лукавого. І шолом спасіння візьміть і М е ч д у х о в н и й, що ним є С л о в о Б о ж е /Ефес.6.12-17/. Отже св.Апостол пропонує як джерело сили для "зброї Божої" щит в і р и і м е ч д у х о в н и й - Слово Боже, Св.Письмо.

В іншому місці він пише до Тимофія: "Ти з дитинства знаєш Св.Письмо, яке може умудрити тебе на спасіння вірою в Ісуса Христа. Все /св./ Писання надхненне від Бога і корисне до навчання, до виявлення /облуди/, до виправлення, до виховання в праведності" /2 Тим.3,15-16/.

Х т о ж П а с т и р у Церкві Христовій?

Св.Ап.Павло пише до св.Тимофія: "А лихо переноси як добрий в о ї н Ісуса Христа /2 Тим.2,3/. Якщо вірні завжди повинні бути озброєні мечем духовним- Словом Божим, бо кожний є воїн Христовий, то як повинен озброїтися ним старшина -командир? Слово Боже - то його зброя. Нездатний той воїн, який не вміє користуватися своєю зброєю. Помилка, думати,що й без Св.Письма можна добре проповідувати. Проповідь побудована не на св.Письмі, а на міркуваннях людських, більше ласкає слух, але мало досягає до серця. Коли слухати таку проповідь, навіть гарно побудовану, не залишає вона глибокого сліду в серці слухачів і швидко забувається. В той же час, проста проповідь, обґрунтована на Слові Божім й демонстрована прикладами з життя праведних, лишає в душах глибокий слід і примушує задуматися. /Як напр., проповіді св.Феодосія Печерського/.

Ще скажемо: Я к и й о б о в'я з о к п а с т и р я?

Він випливає з самої назви "пастир". Як каже Апостол : "Пильнуйте себе й всього стада, над яким вас дух святий наставив проводирями /єпископи, пастирі/, щоб ви пасли Церкву Господа й Бога, що її придбав Він Собі Своєю Кров'ю"./Діян. 2о,28/. "Пастир добрий душу свою покладає за вівці і не тікає від вовка, а боронить їх"/Ів.10,11-13/. І не тільки оберігає свою паству від вовків і боронить її, а ще й водить її на "добрі пасовиська" Слова Божого і оберігає від паші

поганої. Не гідний той пастир, що не пасе свого стада. Св. Ап.Павло пише до Тимофія: "О,Тимофію! Збережи те, що доручене тобі. Проповідуй слово, настоюй в час і не в час,умовляй, погрожуй, благай з всякою терпеливістю й наукою / 2 Тим.4,2/. "І що ж ти чув від мене при багатьох свідках,те передай вірним людям, які будуть здібні й інших навчити"/2 Тим.2,2/. "Пригадую тобі, щоб ти розігрівав дар Божий, що перебуває в тобі через покладення рук моїх, бо не дав нам Бог духа страху, а сили в любові та здорового розуму"."Отже не соромся свідоцтва Господа нашого Ісуса Христа..." /2 Тим.1,6-8/.

Обов'язки Пастиря св.Ап.Павло визначив у 2-му посланні до Тимофія. Між ними проповідь займає головне місце. Як цінить св.Апостол проповідників Слова Божого? Він пише до Тимофія: "Пресвітери, які добре управляють, нехай сподобляються подвійної чести. Особливо ті, які трудяться в Слові і навчанні". /1 Тим.5.17/. А як сам Апостол дивиться на обов'язок проповіді?: "Якщо я благовіствую /проповідую/ - каже він - то нема мені чим хвалитися, бо на мені лежить обов'язок, але горе мені, коли я не буду благовіствувати."/1 Кор. 9.16/. Але знов скажемо: як можна навчати, коли сам не навчений? Святе Письмо - то дихання для проповідника. Але Св. Письмо не є книга, яку прочитують, щоб ознайомитися, як інші книги. То М у д р і с т ь Б о ж а , якої людина не в силі вичерпати, хоч би скільки його черпала, скільки студіювала, бо з кожним разом відкривається все нове й глибше розуміння. Тому у Пастиря Церкви Христової настільки книгою мусить бути Біблія обох Заповітів з підкресленням особливо важливих цитат в усіх питаннях віри й побожности. Що то був би за вояк, який не вмів би користуватися своєю зброєю? Так само, який то пастир, що не знає своєї духовної зброї,якою він воює? Святе Письмо йому треба знати, як статті устави , щоб у кожний час він міг підкріпити свою проповідь тим чи іншим місцем Св.Письма. Для того треба часто повторювати ту чи іншу книгу Св.Письма й ніколи не впевняти себе, що вже знаєш, бо то обман. Особливо треба знати Псалтир, цю книгу пророцтв, молитов та прославлень Божих. Пастир-проповідник мусить знати пророків з підкресленням месіянських місць та

наказів Божих, як у Єремії, Єзикііля, Даниїла, малих пророків. А між ними книгу прор.Ісаї, - цю старозавітню Євангелію в розділах 6-12, 25-28, 38,40-66; 53. Треба знати напам'ять. Добре треба знати псальми 2,8,15,21,34,39,44,50, 67, 68,71,108,110,138. Також книги учительські як притчі Соломона, книгу Іова Сіраха, Товіта - то все невичерпні джерела побожности та мудрости, з яких проповідник завжди може черпати потрібне для проповіді. Про Новий Завіт нічого говорити. Його повинен знати кожний вірний, не кажучи вже про пастиря-проповідника.

Пастирі Української Православної Церкви на протязі історії.

Прийнявши православіє з Візантії, Церква України-Руси прийняла й всі правила й ухвали 7-ми Вселенських Соборів і 10-ти помісцевих соборів, правила які оодобрені Вселенськими Соборами. Тому пастирі Української Православної Церкви з самого початку силкувалися успадкувати все те добре в пастирстві, чим визначалася матірня Церква з давніх часів.Щоправда, перші єпископи й священики на Україні-Руси були греки і продовжували традицію грецького православія. Але незабаром починають висвячувати священиків із місцевих наших людей, як монахів, так і мирських, а пізніше й єпископів. Як високо несли наші перші ієрархи й духовне знання пастирів Церкви Христової, бачимо на пресвітері київському Іларіонові, пізніше єпископі-Митрополиті. Перш за все пам'ятне його святе подвижне життя, за яке Господь прославив його і Церква причислила до святих, а залишені ним пам'ятки проповідей виявляють в ньому високу духовну ерудицію, глибоке знання Св.Письма й глибоке розуміння пастирських обов'язків. Цей святий муж розумів, що стоїть між Богом і людьми і що за спасіння душ їх він відповідальний. Його святе життя все було присвячене проповіді Слова Божого, поширенню богорозуміння серед князів, княжого роду й серед тодішнього ще не окріплого в християнстві суспільства й княжої дружини. Ми бачимо велику побожність серед князів, як Ярослав Мудрий,Ізяслав, Володимир Мономах та їх діти, і не тільки побожність,

а й глибоке знання Св.Письма і на його засадах будування законности, як "Руська Правда" та інше. Все те свідчить, що Церква на Україні-Русі не була інституцією, відірваною від суспільного життя народу, а діяла в народі і для народу. Її вчення було глибоко втілене в народ у всіх галузях його життя, так що саме мислення народу будувалося на засадах Св.Письма. А це показує, яке інтенсивне було діяння наших давніх пастирів Церкви Христової і як пастирів і як учителів. Поруч із Іларіоном необхідно згадати св. Кирила Єп.Туровського, цього золотоуста свого часу, проповіді якого й до нині є живими й діючими. Незрівняний приклад пастирства й учительства в нашій давній Церкві залишив нам святий подвижник Теодосій Печерський і його наступники, як Никон , Єфрем, а між ними й Нестор та інші. На жаль не багато залишилося проповідей св.Теодосія, але вони достойні великого подиву. Вони простіші простого, але повні такої безмежної відданости Богові, таким бажанням навчити любови та покірности Богові, яке властиве лише тим пастирям, які кожної хвилини готові віддати душу свою за паству свою. Цей муж не вчився в високих теологічних школах , але Св.Письмо стало для нього просто диханням. Він знав його від краю до краю і знав не в словах, а в дусі.Немало вихованців Києво-Печерської Лаври, манахів, а навіть єпископів, мов новітні апостоли нашого Єрусалиму-Києва,понесли світло Христової Євангелії по світі на північ, на схід і на захід серед тодішнього поганського світу. Який успіх мала їх проповідь, саме діло показує. Скільки виросло праведників на вичищеному ними від поганства полі нашого народу! Скільки повстало церков та яких церков! Скільки повстало шкіл та боговгодних установ, як манастирі з їхніми християнськими впливами! А скільки зиплекалося в християнській науці визначних мужів богословської науки ! То кращі покажчики діяння пастирів і вчителів нашої Церкви в давнину. Коли візьмемо середні віки, то тут знаходимо величніх вітій Божого Слова. Ми знаходимо й таких мужів, які втілили в собі всю красу й високість християнства, якими далеко не всі християнські церкви можуть похвалитися. В першу чергу назвемо св.Димитрія, м-та Ростовсь-

цього Золотоуста нашої землі і великого подвижника праведности. Цей "Новий Павел", здається, ввесь був витканий із Богословія й безмежної любови до Бога й до ближніх. Яка настирливість навчити віри Христової! Яке бажання направити на добру путь кожного й привести до Бога! Давня Церква достойно хвалиться св. Василієм Великим, що "єство сущого уяснив і людські /святі/ звичаї украсив". Тим самим ми можемо хвалитися св. Димитрієм. Цей великий святитель землі нашої не менше "єство сущого Богознання" нам до глибин уяснив і наші святі церковні звичаї украсив і уточнив. А скільки лишив він нам високонадхненних пісень псалмів "Богогласника", як "Ісусе, мій Прилюбезний", або "До Тебе, Мати Пресвятая", які й до нині до сліз ум'ягчають змучені серця нашого народу. Його твори, його проповіді дивують представників найвищої Богословської науки: як досяг він такої глибини знання Св. Писання? Не менше дивує нас невтомна енергія пастиря й труди для Божої слави й спасення рідного народу. Ледве чи це кому іншому з учених богословів та святителів, духовні академії присвятили стільки рефератів, засідань, ґрунтовних дослідів його творів, похвальних промов на його честь, як св. Димитрію Туптало, м-ту Ростовському в трьохсоті роковини його блаженної кончини. Його образ повинен бути емблемою нашої високої Богословської школи.

Але хіба він один достойний уваги як достойний пастир. З якою пошаною треба було б згадати наших святителів: Інокентія Іркутського, Теодосія Чернігівського, Іоасафа Білгородського та ін. З величезною пошаною згадаємо як пастиря Церкви Христової на заході Свят Подвижника Іова Почаївського, або й інших, які душі свої поклали за пастви свої.

Життя цих святителів, подвижників і вчителів праведного життя незаперечно показало, які це були великі пастирі Церкви Христової і яке глибоке зрозуміння християнства здобули вони із джерел Св. Письма. Сам Господь прославив їх ознакою праведности- нетлінням їх святих останків. Але не можемо поминути й тих, яких не благозволив Господь прославляти на землі, як святих, але які, за їх святі труди , треба думати, прославлені у Бога. Це такі, як Сильвестр Косів, Архимандрит, Єлисей Плетенецький, святителі Йосиф

Тукальський, Іоанікій Ґалятовський та інші. Які великі труди в проповіді Слова Божого, яке тверде стояння в істинах віри! Яке непохитне стояння за правду! Вони ще чекають на того християнського історика, який все те добре, що зроблено ними на Христовій ниві вияснить. Окремо з-поміж них виділимо славетного й незабутнього Митрополита Петра Могилу. Ми не знаємо, до кого його прирівняти. Його енергія в боротьбі за чистоту віри гідна подиву. Але не тільки енергія. Він зрозумів, що одної словесної проповіді не досить у сучасних обставинах, коли чужі вірування стараються побивати богословствуванням, а ще більше вихованням молоді в чужих, незнаних у нас розуміннях Церкви Христової. І через те вирішив воювати рівною зброєю. Він розумів, що тільки високоосвічене духовенство й вчительство зможе встояти проти різних нападів інаковіруючих і тому підвалиною вірування поставив високу Богословську школу. І він не помилився. Заснована ним Богословська Колеґія перетворилася в величну Київську Духовну Академію, яка через своїх вихованців стала матір'ю пізніших духовних Академій Московської, Петербурської, Казанської та інших високих шкіл. Отже посіяне ним зерно принесло величній плід не тільки для українського народу, а й для народів Росії, Польщі, Балканів, навіть Китаю й Японії, бо й там діяли вихованці шкіл, які коренем своїм зв'язані з Академією Митрополита Петра Могили. Цей велетень широкої богословськоосвітньої задуми став взірцем ученої ревности православних народів світу. Чим наповнена була душа цього великого мужа? Устремлінням зберегти православну віру в чистоті. І ось він укладає "ІСПОВІДАННЯ ПРАВОСЛАВНОЇ ВІРИ", яке приймається всіми східніми патріярхами і стає зразком віри, другим символом для православних. Він поістині склав собі "нерукотворенного монумента" не тільки у людей, а й у Бога.

Як бачимо, пастирям нашої св.Православної Церкви є з кого брати взірець, є кого наслідувати, є від кого черпати поради. Це саме накладає на них неухильний обов'язок продовжити ту святу високу традицію цих наших мужів праведности.

У них треба вчитися і їх треба наслідувати.

Церква в державі і пастирі в народі.

Мораль - це основа суспільного життя народів. Без моралі нема народів, є лише ватага двоногих животин. Тому природно, що на протязі цілої історії людства не було держави, в якій би не брали участи чинники віроучення. І навпаки, історія знає автократичні держави, де державне керування скупчувалося в руках духовних. Але й у тих державах, де влада в руках цивільних, вплив віроучення відогравав і відіграє найперше ролю в житті народу. Так було в дохристиянську еру, так є і в еру християнську.

Немає потреби говорити, який благотворний вплив мала Церква Христова на побудову нового християнського світу. Про те в достатній мірі говорить історія. Наша ж мета звернути увагу нашого пастирства на діяння пастирів Церкви Христової в державах серед народу. Як ми дещо сказали і в попередньому розділі, поле діяння пастирів Церкви Христової ніколи не обмежувалося стінами храму. Неправдива думка антихристиянських проводирів, що ніби християнство лише готує до загробового життя. Христове вчення випливає з двох вічних заповідей Божих:

1. Люби Господа Бога твого всім серцем твоїм, всією душею твоєю і всім розумінням твоїм.

2. Люби ближнього твого, як сам себе.

Перша заповідь спонукує до найглибшого богознання, перше, через вивчення джерел богознання - Св.Письма. Друге, через вивчення слідів руки Божої на творіннях Його, а разом з тим і до Богорозуміння, до любови, покори й відданости Богові. Звідсіль і власна поведінка кожної людини.

Друга заповідь навчає, як жити з людьми в суспільстві і з кожним окремо і з усіма разом.

Господь не тільки дав ці заповіді, а й пояснив до найдрібніших деталів, які можуть траплятися в житті людей. Все те дано нам через Св.Письмо, яке й є основою християнського вчення. Але й кому й знати й розяснювати людям, як не пастирям Церкви Христової? Хто може краще навчити, як ті заповіді Божі виконувати, як не пастир. Саме для того він є пастир.

Згадаймо Апостолів. Вони найперше працювали в слові

/Діян.6,2,4/, але для полагодження життєвих справ, за ї порадою, обрано сім діяконів, які були висвячені ними і діяли під їх наглядом. В Церкві серед вірних, коли вона ще була в переслідуванні і не мала визнання в державі, всі життєві потреби полагоджували пресвітері разом з вірними. Ап. Павло у першому посланні до коринтян /роз.6/ пише: "Як сміє хто з вас, маючи справу з другим, судитися перед поганами, а не у святих? Коли маєте судитися у життєвих справах, хіба немає між вами ні одного розумного, який може розсудити між своїми братами?"

Коли ж Церква стала державною з часу Миланського едикта царя Константина в 313 році, тоді Пастирі Церкви і сама Церква в цілому мали вирішаючий вплив як на напрям державного життя, так і на все суспільство у всіх галузях його життя, в тому числі на виховання молоді, на родинне життя, подружжя, на взаємовідносини між людьми. Досить згадати Святителя Миколая Чудотворця, який вплив він мав на царя Константина і на його вельмож, а ще більше серед народу. Або св.Івана Золотоустого, яке мав він значення при дворі візантійських царів і як мусіли з ним рахуватися навіть такі розпутні, як Евдоксія.Так само святитель Амвросій Медіоляньский при Теодосії Великому, коли заставив його в одежі грішника три дні стояти перед дверми храму і каятися в своєму злочині.

Отже на протязі всієї історії християнства Церква мала безпосередній найближчий вплив на суспільне життя народів. Навіть тоді, коли західні королі вели боротьбу з Папою, вони не боролися з Церквою, лише намагалися звільнитися від зверхности Папи.

Коли ж поглянемо в історію української Церкви,то побачимо, що Архипастирі і Пастирі наші завжди були найближчими наших князів і гетьманів. В кожному місті і в кожному селі голос пастиря Церкви був домінуючим. Про це ми говорили в попередньому розділі:"Пастирі в Українській Церкві."

Такий вплив на державне і суспільне життя народів Церква мала всюди. Досить пригадати значення Патріярхів у Візантії, в Римі, в Москві, або значення Архиєпископа

в Новгороді Великім. То не випадок, то не історичні умови, або зріст цивілізації народів, то суттєва необхідність. Бо як сказав Христос: "Його Учення- Д у х і Ж и т т я". Він для того й приходив на землю, щоб побудувати нове суспільство на засадах Євангельської Його науки. Тільки християнство втихомирило народи. Тільки християнство врівняло людей, знищило рабство й повело світ по шляху доброї культури людського духа. Ні в якій мірі не можливо вину за війни приписати також і християнству. Вони були або оборонні або підіймалися правителями далекими від християнства, як і останні війни.

Отже бачимо, що діяння Церкви здійснюється не понад державою або понад суспільне життя народу, а в дуржаві і в народі. Якщо правила Вселенських Соборів і забороняють Пастирям об'язуватися життєвими справами, то це значить, що Пастир Церкви не повинен займати якоїсь громадської позацерковної посади, як староста громади, або керівник торгової організації, бо тоді він перестане бути Пастирем і отцем, і буде догоджувати "двом панам". Але Церква й її Пастирі не можуть бути байдужі до напряму й морального стану в державі в школах, у суспільстві. Голос Церкви мусить лунати скрізь і в державних законодавчих установах, в наукових закладах і в культурноосвітніх установах, у пресі, навіть у господарстві і медицині, бо й там мусить бути Дух Христовий. Не кажемо вже про те, що Пастир повинен знати, чим живе його найближче суспільство, чим цікавиться, по якій дорозі розвитку направляється, які пороки в ньому треба нищити і т.п. Кожний Пастир повинен знати свою паству у всіх її нуждах, кожну родину, навіть кожного окремо, щоб кожної хвилини міг допомогти доброю порадою, а то й матеріяльно своєю церковною громадою. Знати моральні хиби і знатних і простих і на всіх впливати їй добрим словом і прикладом, направляючи всіх до взаємної пошани, до справедливости і взагалі до християнських чеснот, щоб саме в суспільному житті людей здійснювалася заповідь Божа: "Люби ближнього, як сам себе". В цьому й буде найбільша заслуга Пастиря Церкви перед Богом і перед народом. Зрозуміло, що таке пасіння здійснюється не примусом, як і каже Апостол: "Пасіть доручене вам

стадо Боже, доглядаючи за ним не з примусу, а з доброї волі, по-Божому, не для поганої користи, а з доброго серця. Не пануючи над насліддям Божим, а подаючи добрий приклад пастві". /1 Петра, 5,2/. Вплив Євангельської науки через Пастирів Церкви Христової повинен пройматати все життя держави: законодавство, школи, побудову суспільного життя громадян у всіх галузях і поведінку всіх від найвищих до найнижчих. Не даром народ зве Пастирів Церкви "ОТЦІ" і "ПАН-ОТЦІ". Очевидно, для того були підстави.

Окремо про вчительство в Церкві Христовій.

"Ідіть, навчайте всі народи...
навчайте їх додержувати все, що
Я заповідав вам.../Мф.28,19-20/.

Ось заповідь Господа Ісуса Христа Апостолам, а в їх особах і всім Пастирям Церкви Христової.

Велика помилка думати, що проповіддю в храмі обмежується вся наука Пастиря. Св.Апостол пише до Тимофія: "Заклинаю тебе перед Богом і Господом Ісусом Христом, Який буде судити живих і мертвих в явлінні Його в Царстві Його: проповідуй слово, настоюй в час і не в час, настоюй, наказуй, погрожуй, наставляй з усякою терпеливістю і наукою"/2 Тим.4,1-2/. Що то значить: не тільки в храмі, а на кожному місці й завжди. В храмі в проповіді даються основи Богознання, але Пастир повинен бути певний, що паства його знає Закон Божий і цього він досягає навчанням і перевіркою. Тому на Пастирі лежить обов'язок навчати й настоювати, щоб родителі навчали дітей з самого малку розуміти, що є Бог, Який любить людей і особливо дітей і за добрі вчинки дає щастя людям, а за погані карає. Навчити дітей молитися, щоб діти знали молитви й Символ віри, десять заповідей. Щоб паства знала порядок і значення Служб Божих, щоб кожна родина мала Євангеліє і вчити правдиво розуміти її. Радити й добиватися, щоб усі хоч раз на рік приступали до сповіді і Святого Причастя, але не так, щоб з того мали прибуток, а силкуватися підчас говіння дати вір-

ним відчути всю солодкість єднання з Богом. Пастир повинен навчити свою паству знати суть і значення кожного таїнства, щоб до нього приступали з розумінням того, що діють. Для того не слід пропускати будьякого слушного випадку,коли можна науку про те викласти. Також треба час від часу провадити вечорами бесіди катехизичного змісту. Утворювати гуртки ревнителів віри, читати їм і поширювати серед вірних душеспасительну літературу з прикладами доброго християнського життя. Зрозуміло, що тут постать самого Пастиря відіграє вирішальну ролю. Слово Пастиря мусить гармонізувати з ділом. Його ознаки: щирість, правдивість, непідкупність, рівне й лагідне ставлення до всіх з повною готовістю кожному окремо порадити й допомогти. Каже Апостол: "Радійте з тими, що радуються і плачте з тими, що плачуть. Але Пастиреві краще бути там, де плачуть, щоб утішити".

Проповідництво пастиря.

Церковне проповідництво ґрунтовно відрізняється від цивільного ораторства тим, що цивільний оратор говорить від себе і свого переконання, а церковний проповідник говорить від Бога, як слово Боже. Тому, якщо промова оратора будується на мудрості людській, то проповідь Пастиря будується на Премудрості Божій хоч і доводами розумових спостережень, бо, власне, для того й дано людині розум. Ап.Павло пише: "Слово моє і проповідь моя не в переконливих словах людської мудрости, а в виявленні духа й сили, щоб віра наша не була в людській мудрості, а в Силі Божій." "Ми проповідуємо не мудрість віку цього, ані /мудрість/ вождів віку цього, що зникають, а проповідуємо мудрість Божу приховану, таємну, яку призначив Бог раніше віків на славу нашу" /I Кор.2,4-7/.

Отже, "ідеали" цивільного оратора випливають із життєвих концепцій сучасних взаємовідносин людей і на сьогодні, ідеали Пастиря випливають із вічних ідеалів Божих, побудованих на вічній правді й справедливості. Якщо ж іноді беремо приклади з людського життя й людської мудрости, то саме такі, в основі яких лежить Божественний закон.

Яку ж саме науку Пастир-Учитель повинен викладати в своїх проповідях? БОГОРОЗУМІННЯ, ВІРУ в Бога, ПОКІРНІСТЬ і готовість жити згідно з заповідями Його.

Але до цього вимагаються деякі завваги. Не може бути переконливим проповідником той, хто сам хитається в вірі і непевний в тому, що сам проповідує. Ніяке ораторське мистецтво не замінить істинної гарячої віри, мистецька промова не заступить палкого слова віри. Пастир Церкви Христової говорить не від себе й не своє, а тому, проповідуючи він повинен відчувати, що за його плечима говорить Бог його устами, бо ж він, як сказано Богом через пророка, "є ангел /вісник/ Господа Вседержителя /Малах.2 1,7/. Він - уста Божі до народу. Слово його не повинно бути "і так і ні", а тверде, як криця, в вірі виходити з глибини його серця. Отже, така проповідь "не в мудрості людського слова" і на слухачів має великий вплив, бо вони більше слухають серцем ніж вухами. Між іншим треба завважити, що проповідник ніколи не повинен "ласкати слух високопарними фразами, та милуватися в них" і не малювати з себе "великого оратора". Проста проповідь від щирої перконливої душі сильніша від тисячі набраних холодних фраз. Від повноти серця повинні уста промовляти. /Мф.12,34/.

Пастир повинен навчити паству свою ВІРУВАТИ Й СЛУЖИТИ БОГУ всією своєю істотою. І до цього треба дати зауваження. Паства не тільки слухає вухами, а й дивиться очима. Було б даремно вимагати від пастви поводитися в храмі благоговійно, коли сам пастир не виявляє того благоговіння, молиться не щиро, служить Служби Божі неуважно. В такому стані не можна нікого навчити, бо слова такого пастиря не мають ціни. Крім того, над таким пастирем тяжіє слово Св. Письма: "Проклятий всякий, хто діло Боже виконує із зневагою", всупереч словам апостольським: "Г о р ю ч и д у х о м , с л у ж і т ь Г о с п о д у" /Рим.12,11/.

Навчити людей жити згідно з заповідями Божими.

Пастир-Проповідник мусить знати життя святих і добрі приклади з життя побожних християн, щоб їх часто ста-

вити як взірець для своєї пастви. Зрозуміло, що не можна забувати наказу св.Ап.Павла: "Будь прикладом для вірних в слові, в житті, в любові, в дусі, в чистоті. Пильнуй читати, втішати, навчати. Не занедбуй дарування, що в тобі, яке дано тобі пророцтвом з покладанням рук священства. Про це дбай, у цьому перебувай, щоб успіх твій був явний усім. Пильнуй себе й науки, безперестанно перебувай в цьому, бо, чинячи так, спасеш себе і тих, що слухають тебе /1 Тим.4,12-16/.

Деякі поради пастирям Церкви. /Практичні завваги/.

Служіння священослужителя Пастиря Церкви Христової таке високе, що тяжко давати йому якусь міру. Йому доручені душі людей, йому дане право в'язати й розв'язувати гріхи їх. Через те й люди довіряють йому самі потаємні таємниці душі своєї. Він, проповідуючи слово Боже стає устами Божими до людей, як і пророки, і складаючи Богу молитви за паству свою, він стає устами народу до Бога. Отже він - посередник між Богом і людьми. В Святій Євхаристії він являє собою Христа Господа, і благословляючи людей, чи всіх разом, чи кожного зокрема, його рукою благословляє Господь. Із цього всього бачимо, як високо його поставив Бог і яка величезна його відповідальність. Все це вимагає від Пастиря Церкви Христової до себе найпильнішої уваги, бо він світильник, поставлений на свічнику, щоб світити. /Мф.5,15 і дальші/. Назовні він завжди повинен виглядати пристійно і бувати лише в пристійних місцях. Тримай себе, Пастирю, солідно всюди. Не сій слова твого на вітер. Твоє слово повинно бути обдумане і повне розумного сенсу. Не будь многословний і кажи тільки ті слова, які можуть принести людям добру користь. Не давай пустих обіцянок, а коли дав, то виконай її, інакше тобі не будуть вірити. Будь лагідний до всіх людей на світі. Будь кожному вірному братом і не дивись, хто який громадський стан займає, бо перед Богом і перед тобою - служителем його - всі люди рівні і найкращий той, хто більше любить Бога і ту любов виявляє побожним життям. Отже, будь кожному братом. але ні-

кому не панібратом. Не дай приводу, щоб тебе, як пастиря, хтось висміяв, а на підступ з чийогось боку дивися з самоповагою, але спокійно, не ображуючи взаємно як і Христос. /1 Петра 2,23; 4,14/. Ніколи ні з ким не припускай гострого змагання і ні з ким не сварись /2 Тим. 2,24/. У пусті розмови не встрявай та й не слухай їх. Дбай про чистоту й благокрасу в храмі, а особливо в св вівтарі і, особливо, на св. престолі та жертівнику і не йди до св. престола в невідповідній одежі. Якнайчастіше перевіряй в якому стані Св. Дари. Не заходь в храм, непомолившись, і в храмі поводися, як в святині Божій перед лицем самого Бога. Не приходь на Службу Божу, не переглянувши устава, Євангелії, святців, щоб не припустив перепон на Службі Божій. Служи благоговійно, христися не швидко й побожно і кланяйся так, як би кланявся наявному тобі Богу. Не поспішай, але й не розтягай Служби Божої, щоб не перевтомити людей. Заклинаємо, як Ап. Павло Тимофія не наважся служити Божественну Літургію без належного, покладеного по уставу приготовлення. То смертельний гріх. Перед Божественною Літургією не займайся життєвими розмовами і бійся на когонебудь розгніватися. Силкуйся, щоб служіння твоє було спокійне, молися сам, а люди будуть молитися за тобою. Вимовляй слова так, щоб тебе розуміли люди. Не будь на богослуженні артистом, не цікався людською похвалою. Шукай похвали від Бога. Уникай різних зауважень у храмі, краще настав після Служби Божої лагідно. Всіма силами уникай гніву. Будь терпеливий і ласкавий до всіх. Коли тебе просять відслужити молебен або панахиду, то не будь наймитом, а ввійди в душу тих вірних і молися так, як за себе, бо то вони твоїми устами моляться.

Треби в парафії.

Ні в яку хату не зайди, не перехристившись і скажи: "мир вашій хаті!" Треби виконуй істово. Якщо христиш, то роз'ясни батькам вагу події і підготов присутніх до святої уваги. Коли маслособоруєш, розкажи присутнім вагу та-

їнства й спільної молитви за хворого. Коли освячуєш дім, поясни господареві, як Закхей прийняв Господа і які мав наслідки. Коли служиш панахиду, або похорон, чи іншу требу, не спіши і щиро молися за тих, що тебе запросили.

Поведінка.

Коли просять за стіл, не сідай, не помолившись. Не припусти пустих розмом. Тримай себе тверезо, а коли бачиш, що люди втрачають добрий тон побожної трапези, то там тобі не місце, поспіши розкланятися з найкращими побажаннями. Нарешті: всюди і завжди бережи добре ім'я Пастиря Церкви Христової, щоб не підпав отій страшній вині, що сказав Господь: "Через вас ім'я Моє зневажається між народами" /Рим.2,24/. Бережи честь пастирства, бо по тобі будуть судити про інших.

Чини так, то спасеш себе і тих, що слухають тебе. /1 Тим.4,16/.

Пастиреначальнику Іисусу Христу Богу нашому слава навіки. Амінь.

\- - - - - - - - - - - -

1/ Присвячується студентам Богословсько-Педагогічної Академії УАПЦ в Мюнхені.

Проф.П.КОВАЛІВ

ОБОВ'ЯЗКИ ЛЮДИНИ-ХРИСТИЯНИНА

/Спириводу книжки: о.Петро Білон "Про наші обов'язки до Бога й до ближніх". Вуноакет,1946/.

"Тяжко жити в щоденних дрібних клопотах, у нікчемній праці, без ясного світла, без високої цілі, без ідеї та й смерть страшна, коли вона несе повне знищення нам", - так пише в своєму вступі автор названої книжки, Протоієрей Петро Білон, накреслюючи шляхи, що водуть до того

"ясного світла", до тієї "високої цілі", до того високого ідеалу, до якого взагалі прагне весь християнський світ.

Найвищим обов'язком людини-християнина є спрямувати своє життя на шлях християнської моралі, що її ствердив своїми муками і смертю на хресті Господь наш Ісус Христос, залишивши нам цілу науку, як треба жити на землі, щоб і смерть не була нам страшна. Св.Отці і Вчителі церкви понесли цю науку в світ, передавши її своїм наступникам, духовним пастирям. Автор названої праці при всій своїй скромності так і пише, що думки, які він висловлює, - то, власне, не його думки, а "виклад думок великих учителів, святителів і взагалі всіх тих, що щиро шукали стежки до виправлення свого життя" /с.8/. "Вони залишили й нам свої думки, свої поради, щоб і ми йшли тою самою стежкою і старалися більш пізнати себе та виправити свій характер" /Там же/.

Отже, основна думка, на якій зосереджує нашу увагу автор, - це пізнати самого себе, пізнати свої блуди, гріхи, навчитись відрізняти добро від зла і відповідно до цього скеровувати своє життя, свої вчинки. Скільки лиха ми робимо собі і іншим, скільки свідомої злої ворожнечі ми проявляємо! А все це через те, що ми не навчились ще пізнавати самих себе, пізнавати добро й зло, пізнавати щастя нашої чистоти духовної. Це ми відчуваємо на власному досвіді життя, але не маємо ще сили волі творити добро, уникаючи зла, не виховали в собі інстинкту володіння собою. "Не можемо ми не відчути, - каже автор,-що могли б ліпше вживати свій час, свої сили й засоби,могли б менше зробити зла й більше добра, в тому могли б відчути більше найчастіших радостей, більше наблизитися до вічного щастя" /с.9/.

Пізнання самого себе веде до пізнання двох основних обов'язків людини-християнина: обов'язку до Бога й обов'язку до ближніх. Цим двом обов'язкам і присвячує свою працю о.Петро Білон, ілюструючи її численими прикладами й фактами з життя, вдаючись не раз до власних спогадів з досвіду минулого. Чому тільки ці обов'язки привернули увагу автора? Тому, що на цих двох обов'язках ґрунтується

вся система християнської моралі, християнського благочестя. Причім, другий обов'язок випливає з першого: без обов'язку до Бога неможливий обов'язок до ближніх, бо тоді людина втрачає образ Божий, а звідси й всяке почуття обов'язку до ближніх.

Обов'язок до Бога - це відчуття Його близькости, відчуття, яке здобувається вірою і любов'ю до Бога. "Шукай Ісуса Христа сердечною вірою і любов'ю,- каже автор,- не забувай, що Він віддав за нас душу Свою на хресті, щоб визволити нас від гріхів і вічних мук і щоб оселитись у наших серцях для нашого ж життя". /с.14/. Отже, віра й любов - найбільші чинники християнськости людини; через них людина єднається з Богом, проймається Його животворчою, потенціяльною силою. "Коли хто не буде в мені, - каже Христос,-того відкинуть геть, як парость, і всохне; і зберуть те і кинуть у вогонь, і згорить воно" /Іо.15,6/. Не даремно у нашому народі витворилася навіть така думка, що бути людиною - це значить мати Бога в серці. Як часто ми до черствої людини звертаємося зі словами: "Не маєш ти Бога в серці" або в імперативній формі /в формі наказу/: "Май в серці Бога", коли хочемо викликати в людини християнське наставлення до себе чи до інших.

Звідси оте вище задоволення, вища радість людини. Справжню радість людина знаходить тільки в Господі. "Радуйтеся праведні в Господі", - каже пророк Давид /Пс.33,1/. До цієї радости закликає нас і наш шановний автор. "Радуйтесь тільки в Господі, а іншим нічим не радуйтесь, бо всяка радість, якщо не в Господі, - фальшива". /с.19/. Зовнішній світ сам по собі тієї радости ніколи не може принести. "Скрізь острах, скрізь гріх і лиходійство, нема ніде безпечности в цьому многоскорбному житті, нема чим потішитися" /с.18/. Через те з такою певністю звертався до Бога Єфрем Сірин: "Господи і Владико життя мого, духові суму вання не дай панувати наді мною!"

Обов'язок до Бога, як ми вже сказали, породжує обов'язок до ближнього. Хто любить Бога, той любить і свого ближнього, бо в ньому він відчуває всім своїм серцем образ і подобу Божу. Саме в цьому проявляється та найбільша запо-

відь Христова, що лягла в основу християнської моралі:"Як хочете, щоб люди робили вам, так і ви робіть їм". Любити ближнього означає викликати таку ж саму любов до себе. Де цього немає, там - злоба, ворожнеча. Християнський світ переживає тепер кризу, кризу перемоги добра над злом, любови над ненавистю. Ми ще не маємо надії на ближче розв'язання цієї кризи. На це скаржиться сам автор: " Скрізь повстала ненависть, ворожнеча, скрізь тепер готуються до страшної війни й витрачають на це мільярди" /с.24/. Але разом із тим до суворої дійсности автор підходить з цілковитим християнським оптимізмом, з християнською переконливістю перемоги добра над злом, зміцнюючи цю переконливість твердою вірою в краще майбутнє."Та й в наші сучасні жахливі дні,- каже автор,- повинні ми вірити, що колись припиниться війна, що несправедливий загальний лад зміниться на кращий і що на землі запанує братерство людей і що все людство переймеється християнським духом любови. Люди повинні вірити, що все це можливе і що воно так стане"./с.24/.

З такою вірою і переконливістю в краще майбутнє,зв'язане з перемогою християнських ідей в цілому світі, о.Петро Білон цілком логічно поєднує відому християнську формулу "неси свій хрест", не нарікай на нього. "Не дивлячись на упадок моральности, ми не повинні падати на дусі, не повинні нарікати на свій хрест, своє життя, а навпаки,повинні шукати дороги до щастя" /с.27/. "Де ж шукати щастя?" - запитує він і тут же відповідає: "та ж щастя в нас самих,а ми його шукаємо. Якщо ми маємо здорову душу, ми вже щасливі" /Там же/. Отже, боротьба за здорову християнську душу - це наш обов'язок і його здійснювати ми маємо щодня,щогодини. "Кожна душа повинна стриміти до християнської удосконалености. Це ж є наш обов'язок до Бога" /с.34/.

Нашу кращу майбутність забезпечує наша праця сьогодні, щира, віддана праця в усіх ділянках нашого життя.Немає місця будь-яким сумнівам. Ніякого занепаду духа,енергії."Всі ми призначені до життя, яке вимагає від нас терпіння, мужности, упертої віри й відваги" /с.59/. Автор і тут вбачає джерело радости й задоволення, він і тут знаходить іскри християнськости, які тліють в душі кожної людини-християни

на, то більше, то менше розгораючись. "Чи знаєш ти,- запитує автор,- таке джерело радости, якого від тебе ніхто відняти не зможе, ні люди, ні горе? Чи ти маєш терпіння, уперту віру й відвагу? Як маєш, то щасливий ти. Як ні, то працюй над собою, а про гризоту мовчи, не кричи при неї. Будь відважним" /с.59/.

Майбутнє для українця - це насамперед його рідна нація, його рідна Церква. Автор скаржиться на байдужість, яка проявляється серед українського громадянства в Америці. "Куди б ви не заглянули, то побачите на кожній ділянці нашого життя - скрізь мертвечину" /с.64/. Відчувається байдужість до загальної праці, байдужість, зв'язана з втратою віри й палкої щирости. І цю віру і щирість треба воскресити, і всім "без винятку від старших до наймолодших стати на варту, бо часи лукаві".

О.Петро Білон добре розуміє, що майбутнє людства опирається на добробут окремих народів і націй. Він розуміє,що християнська правда може перемогти тільки тоді, якщо для цього буде підготовлений ґрунт в межах окремих націй з їх своєрідними звичаями й укладом життя. І тому виступаючи ідейним борцем за віру Христову, за ширення основ християнської моралі взагалі, він разом з тим звертає увагу на свій рідний нарід, на свою рідну Церкву. "Коли ми любимо не на словах, а на ділі свою рідну Українську Автокефальну Православну Церкву, коли ми любимо свою Україну, то не спімо, не стіймо на боці, а ставаймо всі в ряди до церковно-громадської праці, зацікавмось нашою рідною справою,полюбімо її цілим серцем, бо справа наша своя та зробім скрізь рух, заговорім про себе. Сповняймо точно всі свої обов'язки, які наложені церквою і настане добробут"/с.65/.

Але найбільшим злом для добробуту нації і людства взагалі є внутрішня незгода. З болем у серці констатує автор про ту незгоду і ворожнечу, яка панує поміж українцями, що поділяють себе на "наддніпрянців" і "наддністрянців"та "буковинців"; докоряють одно одному, називаючи одно одного чужими. І тут знову виринає основна причина - відсутність християнської, братерської любови, яка "відтіняє лице людське якоюсь невиясненою красою, яка так чудово впливає на

все життя його і прив'язує до нього серця інших, яка полегшує страждання його на смертнім ложі"./с.108/. Як можна тепер говорити про християнську любов, про мир і спокій в цілому світі, коли в середині нації панує ще ворожнеча, взаємна ненависть! Люди відступили від заповіді Христа, яка так часто повторюється словами Івана Богослова:"Діти, любіть одно одного!" Доки не буде між вами християнської любови, доти не буде й внутрішньої згоди, миру й спокою.

Свою книжку о.Петро Білон закінчує розділом "Тарас Шевченко як християнин". Шевченко - геній українського народу, речник усіх його прагнень і переживань, його високої християнської моралі. Український нарід все своє життя зв'язав з вірою в Бога, обдарований найкращими рисами християнської моралі. Ці риси були властиві його синові - Тарасові Шевченкові. Ми не говоримо вже про його релігійність взагалі, яка так яскраво виявляється особливо в його листуванні, де він не раз згадує про Бога, про його поміч. Але рисами християнської моралі просякнуте все єство поета і найбільшою з них була любов до ближніх, до свого поневоленого народу, що йому віддав він усе своє життя. Тому й смерть йому не була важкою. Про це він сам признається в листі до А.Лизогуба : "Хоч перед смертю разочок на вас, друзів моїх дорогих, на Дніпро, на Київ, на Україну подивитись і тоді вмер би я спокійно, як християнин."

Автор наш цілком об'єктивно описує постать поета-християнина, не приховуючи від читача і рис його зневір'я, яке не раз обгортало душу Шевченка в нерівній боротьбі зі злом, але він разом з тим чітко підкреслює, що зневір'я те, в яке впадав іноді Шевченко, було наслідком його ревности до нещасної безталанної України. Ревність Шевченка просякнута була глибокою християнською любов'ю до його ближніх - до цілого українського народу. Ця велика постать людини-християнина, гідна наслідування майбутніх поколінь, усіх нас, дітей нашого многострадального народу. І наш шановний автор мав повну рацію закінчити свою цінну працю згадкою про незабутнього нашого поета Тараса Шевченка, бо то була справді праведна душа і великий християнин.

III. ЧАСТИНА.

Протопресвітер П.КАЛИНОВИЧ

СИЛА СЛОВА

"Я прийшов вогонь кинути на землю і як я прагну, щоб він уже запалав". /Лук.12,49/.

Великі вимоги стоять перед проповідником Слова Божого. Його проповідь мусить бути пройнята силою віри й переконливости, надто тепер, коли він має перед собою неоднаковий щодо твердости віри склад слухачів. Колись народ наш вірив і без доказів, вірив, не бачивши /Io.2o,29/. Тоді звернувся до священика М.Гоголь, кажучи:"Не турбуйся, не говори слів: без них бачимо святу правду твоєї віри". Тепер не так: серед пшениці появився й кукіль" /Мф.13,26/. Женці повинні відділити кукіль від пшениці і спалити його /Там же, 13,3о/Словом Христової науки, "погубити безбожного духом уст своїх" /Ісаїя,11,4/. Один з великих святителів каже:"Самі вороги наші були так здивовані і захоплені нашими словами, що нічого не могли сказати проти нас". Це свідчило про те, що проповідник "зодягнувся силою з висоти" /Лук.24,49/, що разом з Ап.Павлом він міг сказати:"Слово моє і моя проповідь - не в словах лише переконливости людської мудрости, але і в явленні Духа і сили /1 Кор.2,4/.

На сторінках сучасних книжок і журналів пишуть про добру проповідь. Не мало цінних вказівок зокрема щодо зовнішніх особливостей церковної проповіді зробили й професори Богословсько-Педагогічної Академії УАПЦ, навіть сам Ректор, Проф.П.Ковалів у статті "Проповідь і проповідник" /Церковний Вісник, Грудень,1946,ч.1/. Я хотів би тільки підкреслити, що всі видатні проповідники Слова Божого, які говорили

так, що ніхто ними не погордує /Тит.2,15/, промовляли з силою /Лук.24,49; 1 Кор.2-4-5;9,18; 2 Кор.4,7; 1 Солун.1,5,/, були навчені "Духом Святим" /1 Кор.2,13/. Їх слово було "виправлене сіллю" /Колос.4,6; Мрк.9,5о,Мф.5,13/. Церковному проповідникові треба не тільки говорити так, щоб "добрими та гарними словами зворушувати серця простодушних" /Рим.16,18; I Солун.2,5-6/, але й "говори,-каже Апостол,- те, що відповідає здоровій науці" /Тит.2'1/.

Щоб слово могло зацікавити вірних, треба, щоб воно торкалося життя сучасних людей. У своєму листі до Тита св.Ап. Павло пояснює, яке й коли слово буде приправлене сіллю /Тит. 2,1-14/. "Оце, - закінчує Павло,- говори та нагадуй, та з усяким наказом картай. Хай тобою ніхто не погордує" /Там же, 2,15/. І до Тимофія Ап.Павло звертається з настазленням щодо корисної, сіллю приправленої проповіді /1 Тим.4,11,15-16; 2 Тим.2,14-15,25-26/. Взагалі всі проповіді св.Ап.Павла та його "листи є копальнею Духа Святого й джерелом. Копальнею, бо цінніші від золота видають багатства; джерелом, бо ніколи не висихають. Багато учителів і тих, що пояснювали Св. Письмо, не могли вибрати всі багатства. Багато їх прийде після нас, а після них знову інші, і ніколи не забракне води в цьому джерелі, і ця копальня ніколи не вичерпається" /Св. Йоан Золотоустий/. Чому це так? А тому, що ап:Павло змістом, темою своїх проповідей мав любов до Бога й до людей. Спасіння душ і життя, поведінка людей привертали всю увагу Апостола. Для нього найменш значило те, як судили його люди /1 Кор.4,3/, як його критикували, що про нього говорили. Він знав тільки одне:"Очистити стару розчину,щоб стати новим місивом" /Там же,5,7/.

Пророки, Апостоли і Сам Господь Ісус Христос завжди зазначали й підкреслювали людям їх поведінку, порівнюючи сучасне їм життя з тим, що дає Царство Боже. Тим то й наші проповідники повинні говорити так, щоб одразу загорілось і полилося все, що діє проти святої Правди. Охоронити людей від зіпсуття, направити грішних на правдиву дорогу /Іак.5, 9-20/, виголошувати слово так, щоб навіть противник був засоромлений" /Тит.2,8/, можна тільки тоді, коли сам проповідник уявляє дійсне значення проповіді, як правдивої, ре-

альної, зв'язаної з сучасними подіями й певним моральним станом людей, а не з теоретичною наукою, хоч би й добре побудованої зовні.

Живий приклад правдивости наших тверджень можна бачити хоч би в гегельянівській ідеалістичній філософії, що поступилась місцем протилежному напрямкові - матеріялізмові. Одне паріння мислі в піднебесних висотах без проведення її в життя, гарне і високе філософствування без реальної допомоги людям, без практичного застосування, без захоплення людей та їх відновлення, не може мати бажаного впливу і змушує людськість шукати інших джерел свого оновлення, живої води.

Як Демостен відрізнявся силою слова, а Піндар ентузіязмом і лірикою, так християнський проповідник повинен "духом палати" /Рим.12,11; Діян.18,25/ і не забувати слів об'явлення: "Я знаю твої діла, що ти не холодний, ані гарячий. Як би то холодний чи гарячий ти був! А що ти літеплий і ні гарячий, ані холодний, то виплюну тебе з своїх уст" /Об'явлення 3,15-16/. "Духом палайте" /Рим.12,11/ - каже Апостол,- "Духа не вгашуйте" /1 Солун.5,19/.

Діло спасіння людських душ повинно бути близьким серцю проповідника. Більше того: "Ви,- каже Апостол,- в серцях наших" /2 Кор.7,3; 6,11-12/; нам не може бути байдужим, як і що робиться з нашими дітьми. Батько й мати поспішає на крик дитини, рятує її, коли то потрібно, не зважаючи ні на які зовнішні обставини, ні на яку небезпеку.

Слово повинно підносити людину на дусі. "Я,- каже Спаситель,- прийшов вогонь кинути на землю і хочу, щоб він уже розгорівся" /Лук.12,49/. Цим вогнем, своєю проповіддю св.Апостоли запалили весь світ /Рим.10,18/. Церковний красномовець своїм вогненим словом впливає на розум слухачів, покоряє серця їх, направляє їх на добру волю. Він має учити, насолоджувати і рухати. Для цього проповідник повинен знати доступ до своїх слухачів, мати ключ до їх сердець, головою і серцем стояти вище від них, хто належить і не належить до його кошари /Ів.10,14-16/.

Своїм словом, як вогненою іскрою, проповідник зворушує, запалює серця й думки слухачів, що не можуть не за-

реагувати на добру церковну проповідь. Звернім увагу на те, що Господь Ісус Христос своїм словом цілком зміняв думки людей. Він повернув зовсім у другий бік життя Апостолів, митарів-грішників. Навіть ті, що мали "схопити Його не поклали на Нього рук, а на запитання первосвящеників і книжників, чому не привели Його, так сказали:"Людина ще ніколи так не промовляла, як оця людина". Ми знаємо, яке враження справляло слово Іоана Золотоустого: не тільки православні, але й єретики, юдеї, язичники кидали свою працю, закриваючи уряди й крамниці і спішили послухати проповідника. Під впливом його проповіді дикі варвари навертались до християнства.

Сильна, вогнена проповідь св.Апостолів навертала до Христа тисячі людей /Діян.2,41; 4,4,2о,21/. Не надаремне в день П'ятидесятниці Дух Святий зійшов на Апостолів в вигляді вогнених язиків і тоді вони стали говорити мовами інших народів.

Слухали люди Христа Спасителя, слухали Апостолів, слухали св.Іоана Золотоустого та інших Отців і Вчителів Церкви. Чому ж не хотять слухати нас, сучасних проповідників?Поперше тому, що наше слово не гріє, холодом від нього віє. Твої слова, сучасний проповіднику, не освітлюють дороги, не показують нікчемности і простоти всіх сучасних течій і напрямків в порівнянні з Христовою наукою. Сучасний проповідник не має сміливости, мужности сказати правду, показати велич Христа /1о,12,21/ в порівнянні з нікчемністю тих проводирів, які кайданами скованих людей ведуть за собою.

Спаситель звертає увагу й на неплодне дерево /Лук.13,6/ і на погибіль Содоми /Мф.24,37;11,23/. Він згадує про вимордування в святині галилейців, про завалення вежі в Силоамі /Лук.13,1/, про судові справи /Мф.18,25,3о/, не залишає працедавців і робітників /Там же,2о,1/. Апостоли не боялись "сміло сказати" /Діян.2,29; Єф.6.2о; Діян.9,27; 14,36,18,26; Євр.13,6; Фил.1,14; Рим.15,15/ про те, що перешкоджало людям побачити Бога, спасти свою душу. Св.Іоан Золотоустий не побоявся сказати 21 проповідь, коли в 387 році збунтувались антіохійці через високі податки і порозбивали царські статуї. Наші проповідники стоять осторонь від життя, вони не реагують на те, що робиться в житті народу,"не втручаються в по-

літику", погоджуються з тим, ніби "релігія - приватне діло".

Не диво, що й проповідники зневажаються; вони стратили силу волі /Мф.5,13/. Не диво, що темрява охопила всіх: саме "світло стало темрявою" /Мф.6,23;5,14-16/. Не відчувається в проповіді любови до Бога й до ближнього. Проповідь часто будується на "переконуючих словах людської мудрости"; в ній багато чужих слів, гарних зворотів мови, але відчувається брак зрозумілої мови.

Один добрий, ідейний, з високою освітою священик довго й високопарно наставляв у церкві свою парафіянку. Коли він скінчив своє слово, підійшов старий дячок і сказав священикові: "Запитайте її, чи зрозуміла вона вас". На запитання священика жінка відповіла: "А Бог вас святий знає, що ви говорили; ваше діло говорити - а наше своє робити". Не те важне як говорити, а що говорити; між слухачем і словом проповідника мусить бути спільність інтересів. Матері негідного й безбожного сина байдуже до високих кваліфікацій та вченої фразеології священика; вона чекає від священика реальної поради, спільної праці над спасінням дитини. Тут проста віра й молитва, що порадив єпископ матері блаженного Августина, буде найліпшим порадником. "Дух святий навчить, що треба казати" /Лук.12,12,13,11/, "Я буду, - каже Господь, - в устах твоїх, навчатиму тебе" /Ісх.4,10,6,12/. Не випадково цар і пророк Давид казав: "Мій язик - мов перо скорописця" /Пс.44,2/. Отже, головне для проповідника - це єднання з Богом, тверда віра і щира молитва до Нього. І ап.Павло просить молитись, щоб йому "дане було слово відкрити уста свої і з сміливістю провіщати таємницю Євангелії" /Єф.6,19-20/. Молитовне підготовлення до проповіді - головна прикмета й доброї проповіді. Проповідник палкою вірою своєю підноситься до Бога сам і на крилах своєї віри підіймає до Бога своїх слухачів. Наш народ завжди розпізнає "доброго пастиря" - молитовника, щирого й палкого проповідника, що може сказати: "В серці моєму неначе вогонь запалав, втілений в костях моїх" /Єрем.20,9/. Про цей вогонь Христос сказав ученикам: "Ви приймете силу, як Дух Святий зійде на Вас" /Діян.1,8/.

Тільки гаряче, як вогонь, серце проповідника, тільки

палке слово може зворушити й запалити вогонь віри в людськім серці. Як від холодної плити не одержите гарячої страви, так від холодного серця проповідника не запаляться серця людей вогнем віри, надії та любови. Щоб "словом серця людей палити" треба в собі мати той вогонь. Про це сам Господь каже: "Хіба ж моє слово не подібне на вогонь і не подібне на молот, що розбиває скелю?" /Єрем.23,29/. Дійсно, як молот, слово пастиря повинно розбивати ті "мідяні двері й поломити засови залізні" /Ісаїя45,2/, якими сатана хоче відгородити людей від церковного життя. Як топиться віск від вогню /Пс.67,3/, так повинно зм'якшати, розтопитись серце слухачів від доброї проповіді /Пс.38,4/.

На превеликий жаль, в наші часи, як колись до Єремії, Господь знову може сказати:"Діти мої покинули мене, одцурались Господа й мовляли: "нема Його, й не поб'є нас лиха година, ні меч, ні голоднеча..." За те, що проводили ви такі речі, зроблю Я слово Моє в устах проповідника вогнем, а цих людей - дровами і той вогонь пожере їх" /Єрем.5,14/. Такими переживаннями переповнені були серця слухачів, що до них один із наших церковних вітій звернувся з такими словами: "Тут вдарив грім, серед нас стала блискавка". Ще св.Григорій Богослов говорив про св.Василія Великого:"Твоє слово - грім".

Правда, не завжди слово проповідника повинно бути блискавицею, буває, що наставляти кориєніше "духом лагідностей" /Галат.61,1/. "Знаменною особливістю бесід Спасителя є також намащення, або добродійний вплив слова на волю, що її проймає, неначе слива, мило витягає, лагідно полонить і до доброго схиляє...Його слово - спокійні і лагідні проміння сонця, що мило просвічують і добродійно огрівають". Проповідник як досвідчений педагог, повинен знати психологію своєї авдиторії, він мусить знати своїх овець на ймення /Іо.10 3/, йому відомо, кому покласти лагідний пластир, а кому з болем вирізувати гріховні нарості на тілі. Той, хто покликаний ловити в сіті християнства словесні риби, повинен добре знати спосіб, час і місце цього улову. Не можна ставитись до справи так, як той рибак, що на запитання вченого,чи клює риба, чи знає він місце, де саме водиться риба, відповів:

"Цим я не цікавлюсь,а закинув вудочку в перше-ліпше місце, не цікавлячись тим, зловлю що, чи ні".

Випадковий проповідник той, хто "їсть молоко і зодягається в вовну, а овець не пасе" /Єзек.34,3-8/; хто не має можливости заспокоїти "прагнення почути Слово Боже" , той повинен далеко стояти від церковної катедри. Треба духовно збагатитись, навчитись, мати благодать Св.Духа і тоді виступати з проповіддю. "Сильний ділом і словом" /Іак.24 10/ проповідник зможе "оздоровляти недужих /розумом/, прокажених /душею/ очищати, мертвих /серцем/ воскрешати,демонів /з душ людських/ виганяти" /Мф.10,8/. Така сила слова!

Св.Василій Великий захотів колись навернути на християнство свого професора-язичника. Знайшов Святитель красномовного вченого на площі міста, де серед багатьох вчених розбиралося якесь поважне питання, якого ніхто не міг розв'язати. Підступивши крадькома, щоб його не пізнали,св.Василій Великий вступив у бесіду й виявнив важке питання. Професор Великого Святителя здивований сказав: "Це або Бог, або Василій". Така сила слова!

Щоб не затемняти образ Христа в серцях народу, треба не згасати духом, учитись у Спасителя, Апостолів, Отців і Вчителів Церкви та палаючих духом проповідників. Звертаючись до останніх, будемо просити кожного з них, як колись Єлисей Ілію: "Дух, що є в тобі, нехай буде і в мені". / 4 Пар. 2,9/.

О.ПЕТРО Б І Л О Н

ПРЕПОДОБНИЙ ТЕОДОСІЙ ПЕЧЕРСЬКИЙ

"Добре слово - срібло, а добре діло - золото",- каже народня мудрість. Це стверджується і в житті на кожній кроці. В житті нашому доводиться багато чути прекрасних,

добрих, розумних слів, але чи багато побачимо прекрасних, добрих діл?.. Багато людей в житті подають нам розумні поради, але чи багато від них ми маємо користи? Вислухаєш від будь-кого добру пораду, сподобається вона тобі, подякуєш за добре слово, а все ж таки слово залишається словом і рідко коли воно перейде в діло, в твоє життя. Зовсім інакше добре діло, добрий приклад іншим! Коли ти бачиш добре діло в людині, яку ти поважаєш, то в тебе з'являється бажання наслідувати його й негайно виконати те добре діло. Добре діло все одно, як ото паросток, що виростає з насіння. З охотою ви пересаджуєте його на нашу землю, легко він приймається і хутко росте. А добрі красні слова все рівно, що розсіяне насіння, яке на ґрунті приймається, та навіть і те насіння, яке приймається, розвивається поволі. Цим я не хочу сказати, що наші добрі слова, наші поради не мають цілі. Якщо наші слова зогріті серцем, якщо наші слова взяті з власного досвіду, якщо наші слова подібні до тих вповні зрілих важких зерен пшениці, то треба, ради Бога, сіяти їх на ниві Божій, скільки можемо. Ми мусимо їх розсівати особливо на м'які ніжні діточі серця. Треба їх сіяти скрізь, де тільки є для них податний куточок. Все ж таки треба пам'ятати, що наше діло, наш добрий приклад був би для інших значно корисніший від тих наших слів, хоч би навіть самих розумних, пожиточних.

Преподобний Отець наш Теодосій Печерський багато навчив своїх братів ченців в св.Лаврі, навчав все доброму.

Слова його не були безплідні, але помимо слів навчав також життям своїм. Добрим прикладом він просто завоював собі серця всіх, хто тільки знав його.

Преп.Теодосій народився в місті Василькові, недалеко Києва. Опісля родичі його перенеслись до Курська, де батько помер, коли Теодосієві було 14 років. Вже з дитинства відзначався Теодосій великою побожністю, через що часто терпів від матері. Коли ж йому було 24 роки він рішив віддатися чернечому життю й пустився до Києва. Почувши про Преп.Антонія, Теодосій пішов до його печери і просив його, щоб позволив йому жити при нім, де вже було тоді 12 ченців. Преп.Антоній погодився й Теодосій був прийнятий в чернечий

чин в році 1051. Мати довго шукала за Теодосієм, а коли віднукала його, вже як ченця, серце її зм'якло і вона сама пізніше постриглася в черниці.

Преп.Теодосій відзначався такою побожністю, що прп. Антоній зробив його ігуменом над печерськими ченцями. Під проводом прп.Теодосія зібралося в печерах понад 100 ченців, а він був для них примірним отцем і учителем. Коли в печерах не стало вже місця, прп.Антоній і Теодосій упросили київського князя Ізяслава, щоб відпустив їм на манастир цілу гору і тут вони побудували манастир з келіями й дерев'яною церквою Успення Пресвятої Богородиці /около 1060 р./ В тім часі прибув до манастиря чернець Михаїл з Греції і привіз з собою списане правило студійського манастиря. Це правило прп. Теодосій завів і в своїм манастирі. Так прп.Теодосій був перший, що завів на Україні правильне чернече життя. Прп.Теодосій завідував манастирем, писав науки для звичайних людей і навіть для князів.

Чернече життя в ті часи було дуже суворе. Ченці Печерські, які пройшли сувору школу під доглядом свого ігумена, щиро ставились до служби церковної, бо їх ігумен прп.Теодосій завжди давав їм приклад. Він перший приходив до церкви і після всіх виходив. Де він тільки не з'являвся в манастирі, він скрізь брався за роботу і цим давав приклад ченцям. Чи то з'являвся на кухні, він починав місити тісто, чи то прихидив до ченців, що переписували книжки і тут він приймався до праці. Його приклади завжди сильно заохочували братів до святої праці.

Прп.Нестор літописець оповідає: якось під храм Успення Пресвятої Богородиці не було на кухні води, приходить чернець до прп.Теодосія і каже: "Отче, нема кому нанести води на кухню". Прп.Теодосій, нічого не кажучи, взяв дебанок, пішов до криниці і почав носити воду. Хтось із братів побачив свого ігумена за такою роботою, сказав одному, той другому, а той третьому, і всі ченці почали носити воду і наносили її подостатком. А ось ще був випадок. Приходить до прп.ігумена і просить призначити когось з ченців нарубати дров до кухні. "Я, брате, зараз

піду, бо я вільний" відповів преподобний і зараз же пішов на роботу, наказавши між іншим, щоб усі брати ішли до трапези, бо якраз був час братської трапези. Але коли ченці виходили з трапези і побачили свого ігумена за тяжкою роботою, всі вони взялися з великим усердям за цю роботу і нарубали дров на багато днів. Взагалі все життя преп. ігумена печерського Теодосія було одно з невпинних впливових прикладів побожности та добрих діл для ченців.

Прп. Теодосій побудував при Лаврі притот для убогих і калік і для прочан, а при притоті церкву св. Степана. Прп. Теодосій помер 16. травня 1074 р. і був похований в печері, в якій завжди перебував через великий піст. Вісімнадцять років пізніше мощі його були перенесені до мурованої церкви, де вони й нині спочивають. Ось так коротко розповіли ми про життя найбільшого нашого угодника Божого преподобного отця Теодосія Печерського.

Якщо хочеш ти навчити когонебудь добру, або якого непутящого довести до розуму, то не витрачай надармо багато слів, особливо коли помічаєш, що слова твої не мають сили, а вчи його ділом, добрим прикладом. Ти хочеш відучити дітей своїх і близьких твоїх, щоб не були ледачі, працюй сам, перший берись за роботу, або напр., хочеш навчити їх бути тверезими, то сам ніколи не пий понад міру. Якщо хочеш відучити своїх близьких, щоб поганих слів не говорили, даремно не клялись та не проклинали нікого, сам ніколи не кажи поганих слів і ніколи не вживай на даремно імени Божого. Хочеш ти, щоб твої діти щиро молились і ходили до церкви та до Св. Сповіді і Св. Причастя приступали, молися і ти сам вранці і ввечері, ходи й ти з ними до Божого дому, приступай і ти до Св. Сповідї і св. Причастя, подавай скрізь і завжди приклад своїм дітям. Роби ось так, та менше говори про це, або краще, не хвались тим, що сам ти то й то робиш, бо інакше твої слова будуть самохвальством, а твої діла будуть діла на показ, будуть неправдивими добрими ділами, неважним і недобрим прикладом. Тільки справжні добрі діла можуть бути добрими, могутніми прикладами. Невчай інших не стільки словами, скільки добрими ділами. "Добре слово - срібло, а добре діло - золото".

В. ІВАЩУК
Студент-богосл.

ДОБРЕ ЗЕРНО

/Проповідь, виголошена в день Першої Річниці Академії УАПЦ, неділя,22.XI.1947.

В ім'я Отця і Сина і Святого Духа!

"Царство небесне подібне до чоловіка, що посіяв добре насіння на полі своїм. А коли люди спали, прийшов ворог його й куколю між пшеницю посіяв та й пішов.
А як виросло збіжжя та кинуло колос, тоді показався і кукіль. І прийшли господареві слуги й кажуть йому: "Пане, чи ж не добре насіння ти посіяв на полі своїм? Звідки ж узявся кукіль?" А він їм відказав: "Чоловік супротивник оцеє зробив". А слуги сказали йому: "Чи не хочеш отож, щоб пішли ми і його повиполювали?" Але він відповів: "Ні, щоб, виполюючи той кукіль, ви не вирвали разом із ним і пшениці.Позіставте, хай разом обоє ростуть аж до жнив; а в жнива накажу я женцям: зберіть перше кукіль і його пов'яжіть в снопки, щоб спалить його;пшеницю спровадьте до клуні моєї."/Мат.13,24-30/.

Дорогі Браття і Сестри!

Належимо до народу, що віками йде тернистими дорогами. Як та чайка, оспівана в наших народніх піснях, звиваємо кожний раз гніздечка при битій дорозі. Але мимо найтяжчих обставин і серед найжахливіших бур історії не тратимо віри в краще майбітнє.

Оберігання віри батьків наших серед найжахливіших умовин поневоленого життя та великі осяги в кожній галузі, що їх безперечно маємо на еміґрації, свідчать про те, що вміємо заховувати відповідний спокій та рівновагу духа.Але одночасно попадаємо нераз у шкідливу скрайність. в обличчі вирішних моментів, напруження життєвої ситуації,пердчасно нераз чуємось спокійними і в хвилинах радости і надійних перспектив не вміємо цілком позбутись ознак суму, пригноблення, апатії і духової індиферентности до питань істоти життя та до питань, диктованих потребами часу. Звичка... Звичка, що в галузі технічної праці є благословенням, у відношенні до духового та інтелектуального життя стає по-

чатком застою, а навіть початком духової смерти. Вона неначе сон, в часі якого несприятливі нам сили сіють кукіль на нашій пшеничній ниві.. А тимчасом коло історії крутиться і не чекає на пробудження. Вже не раз в нашій історії воно крутилося, застаючи сплячих тоді, коли інші на вівтарі своєї Церкви й Батьківщини життя своє ложили.

Живемо в переломовий час, в найжахливіший момент історії. Майбутнє наше зарисовується серед руїн матеріяльних і моральних. Воно неясне й непевне, бо, з одного боку, стоїмо ми на верхів'ях чудових досягів техніки, а з другого боку, на грані морального занепаду, що проявляється у громадському житті. З цієї причини починаємо здавати собі справу, що ми однаково близькі так до нової епохи всебічного розвитку життя народів, гармонійного розквіту віковічної людської культури й добробуту, як і до цілковитого життєвого хаосу, до епохи остаточної катастрофи людства. Атомова енергія, якої ім'ям дехто називає грядучу добу, може послужити великою будуючою силою життя людства, або, як показала остання війна, - силою тотального його знищення. Що спричинить одну з тих можливостей? Боїмося жахливої можливости, але одночасно чуємось не раз безпорадними і в боротьбі за краще завтра йдемо по лінії найменшого опору, створюємо різні приписи, обвинувачуємо самі себе, а не шукаємо причини зла й непевности в думці людини, в її світогляді, в її моральному світі, що є носієм найвищих вартостей життя і одночасно, коли цей світ не опертий на вічних правдах Божих, є носієм тих руїн, що нас оточують, носієм голоду, нищення людей і смерти. Серед духової непевности й моральної пасивности кукіль процвітає, зло продовжує свій похід по світі. Злом просякають цілі суспільні групи. Позначується тим більший моральний занепад, що серед нього помічаємо багато суспільних груп таких, які в теорії голосять найкращі засади правди і справедливости, а в практиці свого життя дають докази цілковитого звироднілння людини, докази затрати основних принципів, що вирішують життя одиниць і суспільства.

Але з ласки Божої в кожному занепаді криється за-

родки відродження. Є вони багатонадійні і сьогодні. Під впливом жахливих страждань недавнього минулого,розуміння сучасного положення та інтуїтивного відчування, що так далі бути не може, коли має бути збережена взагалі вартість життя людини й культури, людство в кращій своїй частині почало бачити причину сучасних труднощів передусім у моральному занепаді людини, а далі почало підкреслювати необхідність її відродження на базі повернення до Христа. Тому то сьогодні щораз частіше і в світській пресі, на різних громадських і політичних конференціях, в парляментах західніх країв та в офіційних заявах їх найвищих кругів, на які звернені сьогодні очі цілого світу,лунає заклик повернення до Христа, що показує єдино правильний шлях життя, який забезпечить тривалий мир на землі, правдиву соціяльну й національну справедливість та гармонійний розвиток людського духа і матеріяльних відносин у суспільстві. Так серед болю і страждань по останніх катаклізмах зарисувався глибокий християнський рух, що охопив собою, хіба перший раз в історії, всі шари суспільства найбільш прогресивних народів світу. На особливу увагу в цьому християнському русі заслуговує факт широкого заінтересування проблемами християнства, як рушійної сили людства серед політичних, журналістичних та наукових кругів, що довело останнім часом до ряду нових,пересякнутих християнським сприйманням буття світу наукових гіпотез та висновків, якими започатковується нова доба в науці.

Але, Дорогі Браття і Сестри, тут мусимо з жалем підкреслити, що так справа стоїть серед інших народів західнього світу. Серед нашої еміґрації, найбільшої еміґрації в світі, еміґрації, що заіснувала на релігійному й політичному ґрунті, - цей новий релігійно-культурний рух не знайшов дотепер більшого і виразного відголосу. Віковічні наші позитивні властивості, глибокі потенціяльні моральні сили, що їх джерелом була віра в Бога і що завдяки їм ми пережили найжахливіші моменти нашої історії, мимо пережитого жаху останньої війни, мимо вирішнього історичного моменту, не переведені ще зі стану статики у стан ди-

наміки, у сферу активного формування нашого світоглядового й морального "я", у стан будови нашого національного фундаменту, без якого не може устояти твердо жадна наша праця. Чому, Браття і Сестри, приглядаємося пасивно, як витворена світоглядова пустка заповнюється принагідним змістом, як чужа й своя, відірвана від духа землі нашої рука, сіє кукіль по нашій ниві? Чому не звернемося з повною вірою і переконанням до цієї сили, що була поштовхом нашого зростання у минувшині, протягом віків себе виправдала, була початком нашого свідомого заіснування, як нації, періодом найбільшої слави, початком глибокого, повновартісного життя нашого народу? Цією силою було у нас християнство і тільки християнство! Зерно його впало на відповідний психічний ґрунт нашої людини. Україна, віддавши християнству свою душу й серце, осягнула глибокий життєвий розум, сповнилась глибокої ідеї, що видобула з неї максимум життєвої енергії, організаційних здібностей та творчої ініціятиви; почула себе носієм вищої правди на цілому сході Европи.

Саме з цього моменту починається повне духовне життя українське, українська державність. Менше, ніж через століття, слабо розвинені, розбиті на ґрупи слов'янські племена полян, деревлян, сіверян і інш. вже становлять собою величезну державу Ярослава Мудрого, яка простягається від берегів Балтійського моря до Чорного моря і від Волги та Дону до Сяну та Дністра. Як з-під землі виростають манастирі, перші носії культури й цивілізації, школи, бібліотеки, збірник "Руська Правда", як зразом правних норм на століття для цілого сходу Европи. Посли наймогутніших держав Европи з великою пошаною прибувають на Україну, перебувають на дворі київського князя, пропонують руки своїх королів, принців дочкам Ярослава, Анна стає королевою Франції, Олена королевою Угорщини, дві другі дочки - герцогинями й маркграфинями німецьких князівств. Сини Ярослава приймають простягнуті руки принцес шведської і чеської. Сам Ярослав одружується з дочкою шведського короля. Славний собор св. Софії в Києві будується ще візантійськими майстрами, але по короткому часі, не більше, як за кілька

десятків літ Михайлівський манастир будується вже не тільки нашими майстрами, але містить в собі смілі та глибокі шукання української національної архітектурної ідеї, перелицьовуючи конструктивну форму Візантії в декоративну форму України, зв'язуючи її зі своєрідним українським окруженням, особливостями освітлення, з місцевою людиною та її психікою. Витворюється своєрідня українська архітектура. Так позначилось християнство в початках нашої державности, у визначенні напрямку та сили нашої культури. Візьмемо інший приклад з нашої історії. Вплив християнства на окрему людину. Пригадаймо собі образ нашого князя Володимира Великого перед прийняттям християнства й по його прийнятті. Під впливом якої сили, коли не християнства, зникла у нього шорсткість, а навіть жорстокість у відношенні до своїх підданих? Під впливом якої іншої сили, як не християнства, стає він таким лагідним і добрим, що доручає розвозити харчі найбіднішим та влаштовує загальні обіди для киян на княжому дворі?

Перед нами постать пізнішого періоду нашої історії, постать гетьмана Івана Мазепи. Постать державного мужа европейського маштабу, постать творча у кожній галузі життя, постать певна себе, а одночасно...чим це пояснити? Цей гордий вождь народу, сивоволосий вже гетьман, у найбільш складних моментах своєї політики та життя нашого народу кожний раз їде до Печерсько-Вознесенського манастиря, щоб у синівській покорі розповісти всі свої думки та сумніви та порадитися з старенькою своєю матір'ю - ігуменею цього манастиря. Хто не відчуває і тепер того спокою душі, з яким вертався великий гетьман до своєї столиці в Батурині, взявши під увагу ради матері, дані йому по сердешній молитві? До кого не промовляють прості, але чарівно-сильні її слова: "Сину, бійся гордости. Пам'ятай завжди, що ти слуга Бога й народу нашого".

Перед нами ще одна постать часів неволі, часів, в яких здавалось, вмерла наша нація ціла, тільки він один жив повним, високим життям, тільки він один запротестував проти національної смерти нашого народу. Постать нашого національного генія Тараса Шевченка. Що за сила тримала його на

верхів'ях національного духа в ті трагічні часи нашої історії в умовинах духового усамітнення? На основі його щоденника, листів до сестри Катрі та поетичних творів бачимо, що це було знову християнство, його високе розуміння та сприйняття. Можемо сміло сказати, що світогляд його та ціла діяльність у сучасній йому жорстокій неволі базувались передусім на його релігійності, глибокій вірі в Бога, як ідеал найвищої правди, добра і справедливости. Релігійність передусім дає йому силу пережити все найтяжче й вірити мимо всього у воскресіння України, дає йому той глибокий віддих, ту ширину й глибину його морального стану - духового світу, в якому, з одної сторони, проявляється національний пророк, духовий провідник народу, як сказано в "Перебенді" - "один він серед усіх, як сонце високий", а з другої сторони, - слуга народу, якому все одно, чи буде він жити в Україні чи ні, щоб тільки Україна жила, - повний скромности, християнської простоти й покори, якого вистачить тільки пом'янути "не злим, тихим словом". Ота ширина й глибина його морального стану, та безмежна сила впливу на читача, так проста у своїй формі, а так одночасно скомплікована у своїх позитивних наслідках, ставить поезію Тараса Шевченка на найбільшу височінь, якої колинебудь досягла людська думка. Тому, нічого дивного, що високоавторитетний шведський вчений Єнзен пише про нашого поета: "Шевченко був не тільки національний поет, але також універсальний світоч усієї людськости."

Ось факти, що закликають нас до поглиблення нашого релігійного життя, до боротьби з духовою індиферентністю, що її помічаємо особливо серед молодого покоління. Повернімо образ духової величі нашої людини, що серед нас вже існувала та потенціяльно в нас дрімає, повернімо джерело її сили й росту. Занехаймо творити історію від себе, а продовжуймо її, від славних днів нашої минувшини почавши. Не заперечуймо себе, а систематично розвиваймо. Не ослаблюймо своєю посивністю, а піддержуймо активно цей покищо стихійний протест частини нашої еміграції проти затрачування таланту, яким обдарив нас від віків Всевишній; проти затрачування у практиці нашого еміграційного життя у різ-

них суперечках і групових антагонізмах тих моральних вартостей, що віками, серед найстрашніших бур нашої історії, зберегли нас як націю; проти затрачування тих перлин релігійно-ідеалістичного світогляду, що завдяки їм ми могли стати у минувшині вирішнім чинником культури й цивілізації на цілому сході Европи, світогляду, на якому мусить опертися сьогодні кожний, передусім поневолений нарід, коли не хоче блудити, а хоче успішно поборювати руйнуючий матеріялізм, хоче, врешті, стати вільним і жити повновартісним життям. Дух і потреба часу нашого закликають нас до особливого розбуджування в нашій національній свідомості духа великих прадідів наших, духа Володимира Великого, Ярослава Мудрого, Мономаха, Мазепи, Митрополитів Іларіона, Могили, духа Шевченка й всіх інших визначних постатей нашої історії, що дослівно всі виросли на ґрунті глибокого розуміння й сприймання ідей християнства. Від них маємо навчитися справжньої любови до Христа, своєї Церкви й поневоленої Батьківщини, навчитись бачити межу між особистим і загальним, навчитись від них відповідати за виконання своїх обов'язків перед найвищим поняттям людського сумління й перед Богом.

Остання жахлива війна остаточно нас переконала, що хвороба душі людини, порушуючи відвічні засади добра й справедливости, згубніша, ніж хвороба тіла.

Відхилення від круга світоглядово-моральних вартостей, що органічно й віками наростали, збільшило нашу податність на різні шкідливі антихристиянські і антинаціональні впливи, суперечні з нашими психічними властивостями та потребами нашого народу.

Кукіль, посіяний різними матеріялістичними течіями, проявив себе у цілій руйнуючій повноті. Наближається час жнив. Треба цей кукіль вирвати, щоб пшениця наша, посіяна нашими славними прадідами, могла скоріше дозрівати. Перед нами тільки два шляхи: або шлях історично-виправданий, шлях християнства, або шлях духово-морального хаосу, серед якого, хоч багато героїчних зривів, хоч багато рухливости у кожній галузі нашого життя, трудно сподіватися тривалих вартостей, трудно бути певним, що не змарнуємо

грядучого моменту, в якому маємо всі дані на те, щоб наша Церква й наш нарід зайняли своє історичне місце на сході Европи.

Ставши на перший шлях ми будемо продовжувати діло батьків наших на сході Европи, усуваємось від тієї ідеологічно-світоглядової неясности, що не тільки у недалекому майбутньому мали б принести нам великі шкоди, але одночасно завели б надії західнього світу, що дивиться на нас, як на форпост християнської культури й цивілізації на сході Европи, яким ми були колись і залишились ним віками.

Нехай же Господь наш Милосерний, що серед завірюхи останньої війни зберіг нас і залишає покищо нас на чужині для релігійної і національної місії, допоможе у шуканні внутрішнього миру серед еміґрації, поглибить нам серце наше й у доборі шляхів свідомого побуту на чужині -- збагатить розум наш! Амінь!

Г.ХОРОШ
Студент-богослов.

ХРИСТОВА ПУТЬ

/Проповідь, виголошена в неділю 7.грудня 1947 р. в Свято-Покровській церкві в Мюнхені/.

В ім'я Отця і Сина і Святого Духа.

Дорогі Брати і Сестри!

Пригадуються мені слова св.Ап.Павла, який казав:

"Браття, як діти світла поводьтеся...
І не прилучайтеся до діл неплідних темряви.
Пильнуйте, в якій небезпеці ви ходите.
Не будьте немудрі,а будьте як премудрі.
Використовуйте час, бо дні лукаві..."
/Ефес.5,8,11,15/

Ми живемо в страшні часи історії людства. Стоїмо на якомусь страшному звороті, на роздоріжжі і не знаємо куди нам іти: чи за Христом по путі Євангельській, чи без

Христа по путі матеріялістичних міркувань.

Це питання особливо важливе для нашої молоді, що вчиться жити. В такому нашому стані дуже застерігаюче звучать наведені слова Апостола Павла: "Пильнуйте, в якій небезпеці ви ходите, не будьте немудрі, а будьте премудрі. Використовуйте час, бо дні лукаві."
Тому ми мусимо використати науку, яку викладає нам саме життя. Мусимо враховувати всі події, що їх ми не тільки є свідками, але й зазнаємо від них найболючіших ударів. Всім пам'ятні ті часи, коли зневажливою, гордою рукою було відкинуте все те, що носило на собі печать божественного. Натомість було витягнуте із підпілля все те, що заперечувало існування Бога й Христа як Сина Божого. З яким засліпленням люди відкидали й зневажали науку Христа і як вірили в таких мислителів як Огюст Конт, Фейербах, Бебель, Ніцше і вважали їх науку верхом мудрости! Думали, що без віри в Бога настане справжня свобода і людство збудує рай на землі. Але чим закінчилась ця нерозважна мрія?! Як дорого мусів світ заплатити, щоб зрозуміти ціну такої науки! Отже, тепер перед нами у всій величі встало питання : куди нам іти? За Христом, чи без Христа? Тут пригадуємо ще одні слова Апостола Павла: "Встань, сплячий, воскресни з мертвих, і освітить тебе Христос..." Ці слова кличуть усіх нас очуматись від страшного сну засліплення, бо він подібний до смерти. Христос Спаситель сказав: "Я світло для людей". Дві тисячі років християнства найкраще виправдали цю істину, з чого й розуміємо, що тільки Христова наука дає правдиве освітлення людського життя. Тільки в ньому путь і правда і життя /Ів.14,6/. Хто ходив по Його дорозі, той не блудив. Так і ми: наш нарід, коли ходив по Його дорозі , ніколи не блудив. а коли пішов на манівці за іншими проводарями, то попав в таку біду, з якої вже тяжко виплутатись. Ми не хочемо блукати. Ми хочемо бути на правдивій дорозі, тому вибрали путь, показану Христом і по ній підемо.

Час і стан такий, що не можна вагитися. Якщо мо-

лодь інших народів рішуче стає на сторону Христа, українська молодь не сміє відставати. Ми повинні продовжити славну назву нашого побожного народу: "народ богоносець". А вас, наших батьків і вас, мужі науки, ми просимо нам помогти, щоб наша мова, наша пісня, наше мистецтво і надалі прославляли Бога. Йому слава на віки вічні. Амінь.

Т. СЛАВЧЕНКО - студ.богосл.

ПРОПОВІДЬ ІСУСА ХРИСТА

/Проповідь, виголошена в неділю 7.грудня.1947 р. в св.-Покровській Церкві в Мюнхені/.

В ім'я Отця і Сина і Святого Духа.

Улюблені брати і сестри!

Пришестя Господа нашого Ісуса Христа на землю є найбільшою і найвеличнішою подією в історії світу. А Його проповідь, Його наука - найбільш звершене вчення віків, ніким не перевершене і не може бути перевершене, бо Його наука - це не продукт людського спостереження, досвіду й мислення. Його наука - це наука Вічної Премудрости Божої, наука Всезнаючого для незвершених, наука Творця для створінь своїх.

Саме ж пришестя Сина Божого на землю, його земне життя в образі людини, смерть і Воскресіння - це вияв любови Божої до людей, бо, як каже Іван Богослов, "Любов Божа до нас виявилася в тому, що Бог Сина Свого єдинородного післав був у світ, щоб ми через Нього жили"./Ів.І Соб.4,9/ Тому й не диво, що проповідь Ісуса Христа мала величезний вплив на всіх людей. Навіть звичайні слова заклику чи звертання змінювали в ту саму хвилю інтелектуальну і духову структуру людини. "Ідіть за Мною, - Я зроблю вас ловцями людей, - каже Христос до рибалок Симона-Петра та Андрія, брата його. І вони пішли слідом за Ним" /Мтв.4,19-20/.І ці

прості рибалки стануть апостолами, проповідують Євангелію Царства Божого, навчають премудрих і найбільш учених світу того. Проповідь Ісуса Христа розкривала вищу Істину, ґрунтовно доповняла й давала нове розуміння Закону Божого, ця Його проповідь висвітлювала всі окладні проблеми, які були доступні раніше до вивчення і пізнання лише небагатьом, спеціяльно підготовленим у школах. Його проповідь захоплювала людей простих і високоосвічених, молодих і старих, можновладців і підвладних, мужчин і жінок, бідних і багатих, ізраїльтян і язичників. Проста жінка з народу, що слухала Його в піднесенні, не знаючи нічого про Його Божественну природу, але відчуваючи серцем в Його слові велич і Істину Божу, виголошує: "Блаженна утроба, що носила Тебе, і груди, що Ти ссав їх" /Лук.11,27/. Начальник юдейський Никодим, через те, що його офіційне становище не дозволяло йому відкрито слухати проповідей Христа, приходив уночі до Нього послухати благовістя Слова Божого і говорив до Ісуса Христа:"Учителю, знаємо ми, що прийшов Ти від Бога" /Ів.3,2/. Самаряни, що перед їх очима Христос ще не творив чудес, вислухавши Його й пізнавши Істину, сказали: "Самі бо ми чули й пізнали, що справді Він Спаситель світу" /Ів.4,42/.

Вчення Христове приступне й сприймається великими грішниками, що їх люди вважали загибшими. Він покликує до себе митників і грішників, навчає їх, вільно споживає з ними хліб, а на докір фарисеїв відповідає: "Лікаря не потребують здорові, а слабі. Я не прийшов кликати праведних, але грішників" /Мрк.2,17/.

Великі грішниці, "оздоровлені від злих духів" /Лук. 8,2/, стають великими праведницями й послідовницями Христа: Марія Магдалина, Іванна - жінка Худзи, Сусанна, Вероніка та ін. Вони, особливо Марія Магдалина і Вероніка, дуже відомі всім; вони ні в час страждань Ісуса Христа і розп'яття, ані після смерти не відходили від Нього, безстрашно і з любов'ю служили Господеві.

Особливо великий вплив робила проповідь Христа на молодь, на юнаків. Їх серце ще не цілком попсоване в гріхах світу цього, відкривалося зразу ж на благовістя Іс-

тини, запалювалося нею і юнаки перероджувалися у великих подвижників Сина Божого. Приходить до Христа багатий юнак і під впливом Його слова просить: "Учителю Добрий, що мені робити, щоб унаслідити життя вічне?" /Мрк.1о,17/.

Високоосвічений молодий лікар і маляр Лука, що змалював перші три ікони Богоматері, якому Божа Мати розповіла про величні події Благовіщення, Народження Христа і інші таємниці, що лише Їй були відомі, пішов за Словом Господнім, з хрестом і за Христом. Через Луку-євангелиста ми чуємо й сьогодні проповідь Господа нашого Ісуса Христа.

А наймолодший серед апостолів апостол-євангелист Іван був найулюбленішим учнем Господа. Він за свою безмежну любов і відданість Христові сподобився величньої назви "Воанеґрес", що значить "син грому". Христос, будучи розп'ятим на хресті, усиновив його Богоматері, сказавши: "Оце, жено, твій син", а до учня: "Оце мати твоя!" /Лук. 19,26-27/. Він же й за свою праведність і вірність Богові сподобився передати людям "Об'явлення Боже".

Не можна без хвилювання згадати і про мужність і шляхотність архидиякона Стефана. Його мужність особлива й надзвичайна. Він безстрашний і "повний Духа Святого" /Діян.7,55/, обвинувачує фарисеїв і первосвящеників в порушенні закону Божого, в убивстві Сина Божого, а за безпосередніх убивців молиться:" Не постав їм,Господи , цього гріха". Чи може якесь вчення, якась філософська система породити таку мужність і витворити таку силу духа і шляхетність, як наука Христова?

Але найбільш подиву гідний животворчий вплив Слова Божого на юнака Савла. Він, походячи з багатого дому,вихований в додержанні закону Мойсея, вихваляв убивство архидиякона Стефана, думаючи, що це боговгодне діло. Він схвалював навіть убивство Христа, вважаючи Його за богохульника. Він переслідував послідовників Христа. Одного разу Савло прямує до Дамаску, щоб виловити послідовників Христа і покарати їх. Але по дорозі до Дамаску Господь покликав його: "Савле, Савле, чому ти Мене переслідуєш?" /Діян.9,4/. І що ж сталося? Уже в Дамаску Савло, прийня-

вши благодать Святого Духа у св.хрещенні від Ананія,безстрашно проповідує вчення Христове. Він з такою ж сміливістю і пієтизмом проповідує науку Христову, як перед тим переслідував послідовників Христа.

Чим пояснюється такий животворчий вплив слова Христового? Слово Боже, що лилося з пречистих уст Ісуса Христа, - то слово вічної Істини, слово Бога Отця, слово Животворчого Духа, слово Премудрости Божої, слово любови Божої до Свого створіння. Ісус Христос - Сам слово Боже, що Ним і для Нього все створене постійно і завжди народжується від Отця. Він - Син Божий, народжений від Отця попереду всіх віків. Він становить одне з Отцем, бо Отець в Ньому а Він в Отці. "Він попереду всього і все в Ньому стоїть" - так читалося сьогодні в Апостолі /Колос. 1,17/. Але зрозуміти Христову науку можна тільки через віру. Ще Ісаїя говорив: "Коли не повірите, то й не зрозумієте" /Ісаїя 7,9/. Хто з вірою читає Святе Письмо,тому відкривається Божа Премудрість з величезною силою, з такою ж силою, як і проповідь самого Господа Ісуса Христа до народу.

Улюблені брати і сестри! До тебе особливо звертаюся українська молоде! Нехай для нас будуть переконливі приклади наслідування Христа, що їх дають нам юнаки - учні Христові: ап.-євангелист Іван, єванг.Лука, єванг.Марко і Савло, що став відомий згодом, як апостол Павло. Нехай завжди перед нами, українська молоде, світить /як зразок до наслідування/ непоборна мужність, надхненна словом Істини, в боротьбі за вічну Правду юнака архидиякона Стефана. Нехай завжди перед нами світить незламна й безстрашна мужність перших християн, що не боялися стати в обороні Правди Божої перед судом тиранів - Нерона,Діоклітіяна та інших. Нехай гартує нас дух великих праведників Землі української, які за діла свої удостоїлися великої святости в Бога і великої пошани в народі нашім. Нехай смолоскип вогню вічного світить перед нами безмежний ідеалізм, самопосвята і жертвенність в обороні Правди Божої і правди свого народу новіших мучеників української землі. Їх

імена ще не записані в календарні святці, але їх стійкість в обороні віри Христової, їх незламна мужність перед ворогами Христа, перед слугами сатани, їх мученицька смерть - записані в серцях наших.

Будьмо стійкими й мужніми в обороні Правди Божої і правди нашого народу! Пам'ятаймо про любов і згоду між собою. Не лише деклямуймо, а й сприймімо в серця й діла наші слова великого нашого пророка: "Обніміте, брати мої, найменшого брата". Без згоди, єдности й любови в Господі волі не злобудемо. Слухаймо і сприймаймо в серця наші проповідь євангелія, яку дає нам свята Христова Церква, бо проповідь у Церкві - то немов би проповідь з уст самого Господа нашого Ісуса Христа, що через глибину віків взиває до нас і кличе нас стати на путь істини. Христос стукає у двері серденць наших, не закриваймо ж їх перед Господом, щоб зерна вічної Істини, що їх сіє Церква Христова, не впали на кам'янистий ґрунт, а щоб вони впали в пригожий ґрунт сердець наших і дали буйні паростки й плоди, як паростки й плоди від зерна пшениці в нашім рідним чорноземі. Нехай же і діла наші, зроджені від сприйняття Христової науки, підуть на славу побожному народові нашому, на честь і прославлення Величнього Святого Імени Отця і Сина і Святого Духа. Амінь.

СТЕПАН ЛЕОНИДІВ

ЖИТТЯ І СМЕРТЬ

Життя, як буття, як існування людини на світі, має, як це кожному відомо, свого ворога - смерть. Людність протягом свого безмежно довгого та складного й різноманітного існування свідчить, що все живе з часом гине, вмирає. Смерть забрала силу-силенну людей різного віку, стану, роду тощо, відібравши без жалю життя кому раніше, кому пізніше. Згинули цілі народи, племена; зникли з землі могутні колись

держави, царства грізні, епохи, системи забулись; вимерли, як доводять дослідження вчених, різної породи й назви тварини. Невблаганна смерть не перестає косити свою ж жатву і часом так жорстоко, що бере жах від однієї лиш про це згадки.

Проте знаємо й бачимо, що життя ніде не припиняється. Більше того, ще дужче, ще сильніше діє житьова потенція; після страшних опустошень, після загибелі великої сили людей ще цупкіше чіпляється все живе за кожну стебелинку, щоб лише не загубитись не втратити життя, не дивлячись на все ще не сприятливі умови, на загрози та небезпеку.

Життя - це могутня сила. Сила, якою наділив Бог Творець землю з усім без винятку, чому Він дав Свій наказ, закон, щоб все служило людям на користь. Тому так хочеться жити кожній людині, тому так все невпинно прагне до життя, до розмноження. Не відстає від людей і тварина й рослина,- все виявляє свою живучість, розвивається, поширюється, не зважаючи на знищення і різні перешкоди. Так невпинно і непохитно виповнюється закон Всеблагого Господа, Який від першого дня творіння і понині велить землі, щоб вона служила людям всіми своїми силами, що ними так щедро обдаровує Бог Отець її для блага і щастя людей Своїх.

Життя вічне! Немає йому меж, ні початку, ні краю. Воно є всюди і ніколи ніде не припиняється ані на одну хвилину. Ми, що живемо в цей час, з побожністю згадуємо батьків наших померлих, близьких та далеких родичів і в той же час віддаємо своє життя новому, молодому поколінню, нашим дітям, онукам. Так само діти наші люблять своїх нащадків, заради них живуть і клопочуться. І перед нами було таке ж саме: прадіди наші пов'язували життя своє і існування з попередниками своїми, від них мали собі життя і далі передавали його будучим поколінням. І так без кінця краю. Вічно твориться все нове життя, і немає більшого для людини щастя, як жити та користатись на землі всіми її щедротами, багатством, волею та насолодою, що ними так повно наситив Господь людям Своїм на радість, Собі - на славу!

Як же людина повинна дорожити цим великим даром Божим! Як ми повинні охороняти життя своє і життя інших,

подібних до нас, Богом створених братів і сестер наших? Здавалось би дивовижним саме таке питання щодо життя, бо справді, хто ж ворог собі? Хто не хотів би жити щасливо? Або, хто ж не береже своє життя, коли це його власне і найдорожче придбання, найбільший його скарб, щастя його мрійне? Одначе, коли ми строгіше поставимось до себе та придивимось до своїх вчинків та поведінки своєї, зважимо свої діла й думки,- побачимо, що дуже й дуже недбайливо ставимось ми до себе, до життя свого, як християни. Інакше кажучи, ми самі, а не хтось інший, псуємо собі, самі заробляємо собі ту чи іншу заплату, яку ось й дістанемо тепер, поневіряючись по чужих землях, затративши своє рідне та дороге. Відбувається цілком природне виповнення правдивого закону, коли порушення певного порядку та встановленого Творцем устрою неодмінно тягне за собою тяжкі наслідки гріха. Бо всяке порушення існуючих людських законів викликає певне покарання, тим більше порушення законів Божих. З цього не тяжко зрозуміти кожному, де саме схована та причина і звідки помилка людей, яка приводить до тяжкої долі, подібної до нашої сучасної. До певного зрозуміння цієї правди Божої приводять нас дві речі: поперше, знання божественної Христової Науки, як вона є подано нам до використання в щоденнім житті нашім, подруге, уважне вивчення або дослідження нашого власного життя так сучасного як і недалекого минулого, бо воно одне з другим органічно пов'язане, і одне без другого не можна розглядати при цьому.

Коли Господь Бог обдарував всесвіт всещедрими своїми дарами, Він, як Отець Всеблагий, наділив людині найбільший талант - розум. Розум - навчитель наш і суддя: він є світлом і силою непереможньою. Розумом людина мусить скрізь, ввесь час діяти і ним керуватись в своєму житті. Розумом людина підноситься над іншими тваринами, над всіми явищами всесвіту, бо через розуміння дано людині пізнавати таємниці Божого створіння.

Люди, які жили до Христа, не знали щасливого вічного життя, хоч і вихвалялись своїми здобутками. Вклонялись своїм улюбленим ідолам, які поробили самі собі чи

з каменю чи з металю, з дерева та різної штуки. За богів у них вважалось все огидне, вигадуване лише для земної насолоди, як ось: гульня, жорстокі ігрища, розпуста, фізичні змагання, наруга над меншим братом, якого ставилося в ніщо і за людину не уважалось, багатіння шляхом здирства та визискування другого й інші самолюбні вигадки. Життя народу за таких умов було невимовно тяжким. Господь Милосерний жалівся над нещасними і на землю зійшов посланий Отцем Ісус Христос. Ввесь світ радів великою радістю, зустрівши появу Спасителя! Емануїл - імення Його, то є то "з нами Бог!" На небі і на землі справлялось величне торжество! Все співало славу Народженному і дякувало Богові за Його милість і благовоління до людей. Свято народження Христа познаменоване такими прекрасними гимнами: " Народження Твоє, Христе Боже наш, засіяло світові світлом Розуму..." Через пізнання Христа знову засвітив в людях розум, який люди були втратили й жили безумством.

Кожній людині від народження її дається цей великий дар Божий - Розум. Ним людина мусить жити; святий розум навчає щасливого життя, довголітнього на землі і вічного по смерті. Але скільки маємо прикладів, коли люди гублять розум і тоді губиться все: і особистий свій добробут і все, що є дорогим та милим, як розкіш-воля рідного краю, спокій життя, радість та щастя, що ними насичена вся земля. Чи можемо ми похвалитись, що справді ж и ве м о,коли не бачимо поміж собою розумних вчинків? Візьмімо з прикладів, за якими далеко не ходити: Господь залишив нас життя; посеред моря вогню, страшного граду нищівного каміння та знищення смерть не насмілилась скосити нас: їй не дано було на те дозволу від Отця нашого Небесного, Чия воля є завжди і скрізь. Як же ми висловлюємо нашу подяку Всемилосерному за Його велику для нас ласку? Отже, мертві ми, не живемо законами Божими, які єдине справлять нас на шляхи правдивого життя. Так само знаємо, що треба єднатися, що в гурті та згоді добре людям жити та що "дружній отарі вовк не страшний", але як це сповняється в щоденнім житті нашім? Той, хто злоститься, ворогує і носить в собі гнів

на іншого, - він хіба живе? "І вже не я живу, каже апостол Павло, а живе і діє в мені гріх".

Звідци навчаємось розуміти Істину євангельського Христового навчання; воно керує щоденним життям нашим, і щасливий той, хто ходить його вказівками: він знаходить на землі і спокій і щастя, і все, до чого чесно прагне , бажаючи собі і братові своєму добра. Як світло розганяє темряву, холод боїться тепла, як зло перемагається добром, а праведність вищує гріх, як життя перемагає смерть,- так Розум панує над проявами свого ворога - безумства.

Джерелом життя є Христос. Він дав нам, Його послідовникам, Свою святу Євангельську Науку, як незламний закон цілого життя. Він завжди вказує всім, віруючим і невіруючим, путь, освітлює його світлом розуму, сповняє Істиною і Любов'ю. Одноістотна, всесвята і неподільна Тройця - Істина, Любов, Життя вічно живуть, все перемагаючи і кличучи всіх, кому життя є дорогим, хто хоче уникнути наглої смерти.

Милосерний Господь не хоче загибелі нікому в людей, бо всі ми створені Отцем небесним для життя й радости . Для нас посилається з небес все необхідне, щоб земля наша була багатою та насиченою різним добром, якого людність ніколи не в силах ні спожити, ні пережити, - оскільки воно безмірно-прещедре й невичерпане! І хто з живих може поскаржитись, що йому чогось не бракує, коли він має саме найдорожче - життя та є послідовником Христа і визнає волю Божу?!

Отже, наше життя - це не тільки їжа та пиття, а насамперед наші християнські добрі та розумні взаємовідносини. Від нас, християн, Господь ждо гідних Йому вчинків, а не прояву безумства та байдужости. Для того нам залишено користатись ще з життя і життя до того терпимого,не на уламках і не в лиховіснім окаянні. І вже від нас самих залежить - чи йти за голосом Розуму Святого, ж и т и чи піти на послуги безглуздя і знайти собі смерть,як каже Христос:"...коли не покаєтесь, також загинете".

- - -

ІУ. Ч А С Т И Н А

Проф.Б.ПЕТРОВ

З НОВІШОЇ БОГОСЛОВСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Протестантизм і сучасність.

В одному з попередніх оглядів новішої богословської літератури я вже мав нагоду говорити з приводу взаємин протестантизму й сучасности, як цю проблему поставив в журналі "Цайтвенде" /1946,II/ Герберт Рітер. У цьому огляді я хотів би знов торкнутися цього питання. Питання відношення протестантизму й сучасности живо турбує протестантських теологів. Вони активно реагують на нього й, очевидячки, що незайвим буде знов спинитися на цьому ж колі питань. Ми живемо в Німеччині й релігійна думка протестантизму не може не цікавити нас.

Стаття Ото А.Дільшнайдера "Місферштандене Реформаціон" - часописна стаття з'явилася в берлінському часописі "Дер Тагесшпіль" /ч.255/ з 31. жовтня 1947,але вона ставить низку істотноважливих проблем, що їх зачеплював також і Герберт Рітер, і це зайвий раз підкреслює,що ми тримаємо свою руку на живчику релігійної думки, яка пульсує гарячою кров'ю живого життя в німецькому протестантизмі.

Дуже характерно, що Ото.А.Дільшнайдер воліє зробити те саме, що й Герберт Рітер: відмежувати Реформацію від Ренесансу й Гуманізму. 19 століття, Ґете, з одного боку, Трейчке, з другого, намагалися тлумачити Реформацію з культурно-історичного погляду і відвести Лютерові місце в Пантеоні поруч з іншими діячами доби Ренесансу:Рафаель, Лютер, Шекспір. Ото А.Дільшнайдер пише: "В розмовах Екермана з Ґете заступлено концепцію, згідно з якою Реформація звільнила нас від ланцюгів духової обмежености. Реформацію включено в процес духового просвітництва...Ми, продовжує автор, стоїмо дуже далеко від того, щоб хотіти

недооцінити культурне значення діяльности вітенбергського монаха. Ми певні, що, називаючи ймення великих цього світу, треба до їх числа зачислити також і Мартіна Лютера. Але додає Ото А.Дільшнайдера, ми маємо серйозні й обґрунтовані застереження супроти того, щоб говорити про духово- або культурноісторичне значення Реформації". Ото А.Дільшнайдер іде тими самими шляхами, що й згадуваний вище Герберт Рітер. Якщо діячі 19 ст. воліли ототожнювати Реформацію і Ренесанс, Протестантизм і Гуманізм, то Дільшнайдер, як і Рітер їх протиставляють: "Розділ духової історії, до якого належать події Реформації, несе на собі, безперечно, постать Ренесансу й Гуманізму. Але ми мусимо визнати, що Реформація і Гуманізм становлять собою дві принципово протилежні речі." Далі Ото А.Дільшнайдер обґрунтовує і розкриває цю тезу. Він пише: " Гуманізм висуває "гомо сапієнс-а" Але в реформаторських змагах Лютера справа йде про "гомо креденс", протиставленого "гомо сапієнс-у". Гуманізм здійснює своє духове самоосвідомлення в філософії. Авторитетом же для філософії є людина, як міра всіх речей. Тим часом властивою ознакою реформаційної діяльности Лютера є те, що він починає саме з того, що ставить під питання людину й її авторитет. Коли в 1516 р. Лютер висунув перед кембергерським пропстом Бернгарді диспутаційну тему, свою реформаційну настанову він схарактеризував словами: "Те, на що людина спромоглася своїми силами й своєю волевою спроможністю, це сталося без ласки Божої". Для Лютера йдеться не про авторитет людського /гуманум/, але про авторитет Божий і св.Письма, і тим самим він виступає проти всякого людського авторитету".

Можливо, що питання про відношення Реформації й Ренесансу, Реформації й Гуманізму є основним і вирішальним, але при цьому треба договорити все до кінця.

Вернер Кале в гайдельберзькому часописі "Діогенес" в статті "Еразм Ротердамський" /1947,У/ продовжує розгортати тезу, висловлену у Рітера й Дільшнайдера. Він чітко відокремлює Лютера й Еразма: "Еразм і Лютер це два світи, дві життєві форми, які ще й сьогодні різко протисто-

ять одна одній, стриманий, допитливий розумовий чоловік, людина освіти, і сповнений релігійних змагань, віруючий фанатик. Глибоко віруючий Лютер центр ваги людського буття кладе зовсім поза людину, в абсолютному, безумовному, в всемогутньому Бозі, поза яким нічого не існує. Послухаймо його самого: "Нічого не варте чеснотливе життя з його законами й наказами...Нічого не вартий мудрий розум: сліпий, глухий і упертий, безбожний і бузувірницький, природжений дурень є він супроти слова Божого й діл Божих". Розумова пиха повинна бути зламана..." /с.2о/.

Томас Карлейль в своїй славетній книзі "Про героїв, пошану до героїв та героїчне в історії", що з'явилася р. 1841, твердив, як і інші мислителі й діячі 19 ст.: "Я не потребую одкидати, що Протистантизм означав повстання проти вищої духової влади, проти панства й багатьох інших. Так, я хочу також додати, що англійський пуританізм, повстання проти земної вищої влади було другий акт. Що велика французька Революція визначила третій акт...Протестантизм є той великий корінь, з якого виросла вся наступна європейська історія" /нім,пер.,19оо,с.173/. "Протестантизм, твердить Карлейль в іншому місці, що не вмер...Протестантизм за цих днів витворив свого Ґете, свого Наполеона, німецьку літературу й Французьку революцію"./с.189/. Карлейль провадив пряму лінію від протестантизму "через війни Густава Адольфа аж до Французької революції". /с.196/.

Натомість за наших днів відомий протестантський теолог д-р Павль Альтгаве в своїй промові, виголошеній на акті теологічного факультету в Університеті в Ерлянґені 18 II.1946 р. категорично заявляв: "нічого не може бути більше перекрученого, як ставити реформатора Лютера поруч Макіявеллі, Реформацію зіставляти з Ренесансом, як провідні віхи на шляхах до політики, звільненої від релігійних і моральних зв'язків. Ця автономія модерної політики, наслідки якої ми бачимо на власні очі, не мав з Лютером нічого спільного. Він не зрадив християнства демонам цього світу" /Лютер і громадське життя. До 4оо-ліття смерти Реформатора. Цайтвендо,1946-7,III, с.141/.

Тут повторено те, що ми вже читали у Г.Рітера, який

так само зазначав: "Обидві ідеї /ідея "моральної автономії світської держави" й "ідеал Гуманізму"/ походять з світу Ренесансу, а не з Реформації, тоб то з секуляризаційного ідеологічного руху /Цайтвенде,1946,II,с.66/. "Обидва рухи /Ренесанс і Реформація/ тільки наявно йдуть поруч в тому ж напрямку, бо вони вийшли з Середньовіччя. Насправді ж, в своїй внутрішній істоті, вони протистоять один одному". /с.67/ "Лютеранське й гуманістичне мислення виступають як несполучувані протилежності" /с.68/, - твердить Г.Ритер.

Немає сумніву " в 19.ст. панувала тенденція примирити Лютаранство й Гуманізм" /с.67/, тоді як за наших днів панує протилежна тенденція розмежувати їх. З свого боку дозволимо сказати так: безперечно, Реформація не є Ренесанс і не можна утотожнювати Лютеранство й Гуманізм; Гуманізм і Ренесанс ставили перед собою зовсім інші цілі ніж Реформація. Це все є безперечно так, однак не можна не зважити також і того, що на зовсім інших шляхах і з зовсім іншою ціллю, з зовсім інших цілей і завдань виходячи, Реформація, як і Ренесанс однаково руйнували церковний світ і церковний образ Середньовіччя.

Лишимося в межах матеріялів і тез, наведених в щойно цитованій статті Павля Альтгавза. П.Альтгавс характеризує Лютерову етику: "Я не потребую більше дбати за себе, за своє спасіння, - за це подбав Бог... Я не можу й не повинен служити Богові... Я не повинен і не можу правити пряму Службу Божу /всякий культ випадає для Лютера з його етики;/ Бог не хоче від мене жадної іншої служби, як тільки тієї, щоб я пішов до людей і служив їм" /с.131/ Пауль Альтгавс цитує власні слова Лютерові: "Світ сповнений Бога. По всіх вуличках, перед Твоїми дверима знайдеш ти Христа, не роззявляй рота на небо"."Кожну людину створено і народжено задля іншої людини" /с.132/.

Культова сторона, літургізм, так або інакше, випали з Протестантизму. В лютеранстві проголошується трансцендентизм Бога й Божого й стверджується іманентизм людини й людського. Цілі людини - іманентно людські цілі; світ людини - іманентно людський світ. З тези про неможливість

для людини б е з п о с е р е д н ь о служити Богові зроблено висновок про заперечення меси, Служби Божої, священства, таїнств, Церкви. Одкинено Службу Божу й натомість поставлено службу людям. Йдучи іншими шляхами, ба навіть ідучи в зовсім іншому напрямкові, не ховаючи свого негативного ставлення до гуманістів, Лютер не тільки опинився там же, де й Гуманізм, але й ще далеко випередив їх в запереченні Церкви. Гуманісти не виступали проти Церкви, вони намагалися діяти в межах канонічно дозволеного, тим часом, як Лютер одкидав Церкву, церковні канони й догмати. Еразм не скинув з себе сана священика; Лютер скинув рясу ченця.

Гуманізм проголошує розум; Лютер називає людський розум "природженим дурнем супроти слів і діл Божих". Лютер воліє відкинути все розумово людське й лишитися тільки в межах слів і діл Божих. І саме тому, саме з цих мотивів він відкидає постанови Соборів і вчення св. Отців. "Собори, заявляє Лютер, можуть помилятись і помилялись. Єдиний напрямний шнур є й лишається Євангелія". Але хіба ця акція проти Соборів, цей виступ проти вчення св. Отців, це відкидання церковних догмів і канонів не є з боку Лютера продукт і прояв войовничого раціоналізму?.. Те, на що не наважувались Гуманісти, зробив Мартін Лютер.

Дейтельмозер в своїй книзі "Лютер, держава й віра" /1937/ стверджував, що Лютер "чинність християнської моралі обмежує приватним життям людини". Пауль Альтгавз одкидає це твердження. Він висловлює таку тезу: "У Лютера царство Боже відсувається глибоко в життя світу і воно принаявне в політичному, але, певно, не як другий лад: царство Боже взагалі не є світовий лад, життєва конституція, але свобідна людська поведінка" /с.136/. П. Альтгавз протиставляє "християнські заклади" "християнським особам", інституції персонам. "Для Лютера не є християнські заклади політичного життя, але християнські особи в цих закладах". /с.136/.

"Держава не стоїть під Церквою, але під словом Божим. Лютер проголошує свободу держави від Церкви, безпосередність політичної служби в відношенні до Бога" /с.137/. "Я не знаю жадного права, каже Лютер, наказувати князеві". Факт

лишається фактом: Середньовіччя обстоювало підпорядкованість держави Церкві, Середньовіччя відкидало автономію політики й автономію політичного життя, тим часом як Лютер проголосив "свободу держави від Церкви".

І.Шатенман в статті "Регенсбурські релігійні розмови 1541 і 1546 рр." /Цайтвенде,1947,І/ зазначає: "Якщо в Папстві держава була рабою церкви, то в Протестантизмі Церква загрожувала стати служницею держави. Якщо одна сторона репрезентувала свободу Євангелії, то друга змагала за свободу Церкви" /с.46/.

Відокремлення Церкви від держави стало провідною засадою Нового часу, основною тезою в доктрині лібералізму. З яких би мотивів не діяв, який би особистий зміст в цю акцію не хотів вкласти Лютер, розмежовуючи "заклади" й "християнські особи в цих закладах", однак саме Лютер і ніхто інший був ініціятором в ствердженні "свободи держави від Церкви". В історії Нового часу відокремлення Церкви від держави започаткувала і в суспільне життя запровадила саме Реформація.

Як відомо націоналсоціялізм хотів зробити з Лютера "німецького героя, героїчного бійця за німецьку сутність і за німецьку осібність". Ото А.Дільшнайдер одкидає цю спробу зробити з Лютера німецького націоналіста в модерному розумінні цього слова. "Ми, - пише Ото А.Дільшнайдер,- знаємо, що німецька мова своїм вирішальним витворенням повинна завдячувати реформаторові. Але одночасно ми визнаємо також і те, що для реформатора справа йшла не про Німеччину, але про посланництво в ім'я милости Божої". Автор зіставляє щодо цього Ульріха фон Гутена й Лютера. "Ульріх фон Гутен в середині реформаційного руху намагався здійснити ідею політичного переоформлення нації. Що ж до Лютера, то Лютер мусів був гірко розчарувати його. Це стоїть цілком певно, що Лютер не мав нічого спільного в Гутенівським самообоженням німецької сутности".

Ото А.Дільшнайдер, як і інші протестантські теологи, намагається відкинути як культурницьку, так і політичну концепцію Лютера. " Для церковного розвитку /протестантизму/, твердить автор, характерна тенденція усунути непо-

розуміння щодо лютеранської Реформації". В протестантизмі накреслюється виразне прагнення скерувати Євангелічну Церкву в нове річище. "Вирішальним, зауважує Дільшнайдер, є той факт, що двадцяте сторіччя висунуло завдання переформувати Церкву й визнання...Реформація, продовжує він, є жаден завершений церковноісторичний етап, але процес,який триває і стимулює Церкву до постійного оновлення." З цього погляду дуже характерно для позиції, яку репрезентує як Ото А.Дільшнайдер, так і інші протестантські теологи , що вони говорять про потребу реформувати Реформацію, змінити суть і зміст Реформації Ба навіть більше: не реставрувати Реформацію, не повернутись до джерел Реформації,до 1517 року, не ортодоксію Лютерового віровизнання ствердити, а прийти до джерел християнської віри, ствердити ортодоксію церковного віровизнання. Але дамо місце власним висловленням автора. Ото А.Дільшнайдер пише: "Саме в цьому пункті відкривається в року 1945 церковноісторичне непорозуміння щодо Лютера. Воно полягає в абсолютизації року 1517. З року 1945 перед нами постала проблема реформації й реставрації. Для реставрації характерне те, що вона визначає себе, як абсолютизація лютеранства, що вона себе свідомо проголошує як лютеранськість. Вона робить те, що сам Лютер відкидав: вона називає себе його йменням.У цьому відкривається трагічне церковноісторичне непорозуміння в відношенні до Реформації. Щоб зберегти спадщину Реформації, треба не 16 століття перенести на 20, але в 20 столітті зробити те, що в 16 столітті зробив Лютер: змагатися за проблему віри свого часу. Лютер кличе нас не назад до самого себе, але до Святого Письма!.."

Реформація Реформації, - ось гасло яке висуває сьогодні протестантська теологічна думка, однак якою мірою справа йде про відродження церковної ортодоксії?.. Адже, в наведених словах і заявах аж надто яскраво бренить як еволюціоністська точка погляду з властивим для неї релятивізмом, так і такий же не менш виразний суб'єктивізм".

В даному контексті варто було б згадати, як відгукнулися на ювілейну дату 400-ліття Лютерової смерти /18.II. 1946/ католицькі теологи. В французькому тижневику "Христи

янське свідчення" /24.I.1947/ була вміщена стаття патера Іва Конгара "Велич і трагізм Лютера" в німецькому перекладі опублікована в 6 зошиті "Документів" за 1947 рік. Ів Конгар в основу своєї статті поклав ті слова, що їх за два дні до своєї смерти, отже 16. лютого 1546 р. записав Лютер. В кількох коротких рядках Лютер написав свої останні слова, що звучать як передсмертний заповіт: "Вергілія в його "Буколіках" ніхто не зможе збагнути, якщо він не був 5 років пастухом. Вергілія в його "Георгіках" ніхто не зможе збагнути, якщо він не був 5 років хліборобом. Ціцерона ніхто не зможе збагнути, якщо він двадцятьп'ять років не обертався в великому громадському житті. Гадаю, що Св. Письмо ніхто досить не покуштує, якщо він протягом ста років разом з пророками, як Ілія й Єлісей, з Іваном Хрестителем, Христом і апостолами не керував громадою... Ми старці. Це є правда. 16. лютого року 1546".

В останні дні перед смертю Лютер думав про найголовніше для нього, про те, що він поклав в основу Реформації: про Святе Письмо і про те, як його пізнати!..

Ів Конгар пише: "Хто не побачить Лютерової трагедії в тому факті, що він розщепив Церкву, що через нього з необхідної реформи стався розкол, який до сьогодні не міг бути сцілений? Ніхто не може, так сказав він, справді опанувати Св. Письмо, якщо він протягом ста років разом з Ілією й Єлісеєм, Іваном Хрестителем, Христом і апостолами не керував Церквою" /с. 327-328/. Ів Конгар продовжує: "Що інше повинно означати це, як не визнання з боку Лютера того, що повноту істини можна знайти лише в спільноті цілої Церкви, в спільноті цілого кафолічного світу поза часом і простором? Окрема людина, яка б геніяльна вона не була, не здібна охопити думкою ціле християнське вчення. Якою видатною людиною не міг би бути Лютер, він не міг знайти істину без Церкви, не кажучи вже: проти Церкви, або ж без уваги на неї. Він не міг сподіватися перевести справжню реформу Церкви, реформу без схізми, коли він був ладен спертися виключно на самого себе і коли він претендував на право виступити проти всьо-

го, що нам передало не тільки віронавчання, але й само християнство". /с.328/.

Про спільноту всієї Церкви, про спільноту цілого кафолічного світу поза часом і простором каже Ів Конгар, про "змагання задля проблеми віри власного часу" говорить Ото А.Дільшнайдер. Не спільнота, а осібність, не позачасовість а даний час, ідея процесу, постійної мінливости віровизнання в залежності від потреби часу, - ось те, як ставлять і розв'язують протестантські теологи проблему: "протестантизм і сучасність".

\- - - - -

У. ЧАСТИНА

НАУКОВЕ ЗАСІДАННЯ БОГОСЛОВСЬКОГО ФАКУЛЬТЕТУ.

31. грудня 1947 в викладовій залі Богословсько-Педагогічної Академії УАПЦ відбулося наукове засідання Богословського факультету.

Доповідь на тему: "Основні поняття християнської моралі за даними пам'яток Х-ХІУ сторіччя" зробив Ректор Академії проф.П.Ковалів, який на численних лексичних прикладах з матеріялів та літературних пам'ятників Х - ХІУ сторіччя проілюстрував ставлення наших предків - до засад християнської моралі та етики, до поведінки людини та її вчинків. Наводячи різні синоніми як визначення тих чи інших понять, прелегент пояснив, як виникло те чи інше слово, в якому розумінні воно вживане і як з часом змінювало своє значення. Доповідь ця була, за словами прелегента, наслідком десятлітньої кропіткої наукової праці його над збиранням потрібних матеріялів для більшої наукової праці. Вона тривала близько двох годин і була заслухана з непослабною увагою.

З приводу доповіді висловив Декан Богословського факультету о.Протопресвітер Павло Калинович, який зазна-

чив, що вона розкрила, яке багатство слів є в нашому Богослуженні, Літургіці і Патрології.

Доповідь на тему: "Богословська думка в освітленні німецьких богословських видань" виголосив проф. В. Петрів. Він зазначив, що вона є одною з доповідей з циклю богословської науки. Нинішня назва її - Протестантизм і сучасність. Прелегент наводить цікаві твердження ряду чужовемних журналів про сучасне протестантське життя, нові думки про Лютера та Реформацію, відокремлену від гуманізму і протестантизму.

В своєму слові Архиепископ Михаїл підкреслив, що доповідь розкрила занавісу над тим, що робиться в протестантському світі. Реформація наробила багато шкоди, відірвала людей від джерел, якими вони живилися. Завдяки Реформації повстали сотні сект. Отже пієтизму до Лютера ми не маємо підстав мати. Тепер повстала течія, що намагається повернути лютеранство до перших часів християнства. Лютерани тепер цікавляться православ'ям і застановляються над питанням, чи доцільно було відкидати те, що відкинув Лютер.

О. Протопресвітер П. Калинович відзначив, що православна богословська думка завжди користувалась працями протестантів. Протестанти принесли нам багато добра. В часі унії православні разом з протестантськими богословами зробили багато в обороні своєї церкви. Протестанти відвели тоді від православних багато бід. Промовець заперечує висловлену д-ром Петровим думку, що Лютер хотів зробити церкву служницею держави.

Висловлюючись з приводу доповіді, проф. П. Ковалів каже, що вона зв'язана з курсом порівняльного богослов'я, що його слухатимуть студенти у майбутньому. Як позитивне в промові доповідач уважає те, що вона підкреслює кризу лютеранства.

З доповіддю під наголовком "Сила слова" виступив о. Протопресвітер П. Калинович. Він відзначив, що перед проповідниками слова Божого стоять великі вимоги. Всі видатні проповідники проповідували з великою силою, говорили те, що відповідало здоровій науці. Любов до Бога і любов

до людей, були темами проповідей Ап.Павла. Проповідь має бути реальна, зв'язана з сучасними подіями, а ніяк не абстрактно-теоретична. Християнський проповідник мусить духом палати, запалювати думки слухачів, що не можуть не реагувати на його слова. Слова Іоана Золотоустого робили велике враження, сильна, вогненна проповідь апостолів повертала до християнства багато людей. Наших сучасних проповідників не слухають, бо їх слова не гріють, вони холодні і не показують величі Христа. Наші проповідники стоять осторонь життя і не втручаються в політику, втратили сили. А проповідник, як педагог, мусить знати психологію своїх слухачів.

У дискусії по доповідях виступив студент-богослов В.Іващук, який зазначив, що було б цікаво і корисно,щоб висловлювались студенти, бо це покаже, які думки і рефлексії збуджують у них реферати. Як каже промовець, Ректор у своїй праці показав, як працювати над джерелами. Багатство слів на окреслення рівних нюансів духового життя, свідчить про високий рівень духового життя в минулому на Україні. Досліджуючи матеріял слівниковий,маємо велику можливість дослідити питання духового життя у минулому й порівняти його з сучасним. Відхилення від християнської ідеї в ХУІІ-ХХ ст. відбилося на нашій душі. Зубожіло духове життя сучасної людини, зубожіли критерії оцінки її вартости у житті, а це знову причинилося до цього, що цілий ряд слів, про які була мова вище, випали з ужитку, стались мертвими. Доповідь Ректора має історично-наукове значення, пояснюючи, як творилося те чи інше слово вона дає можливість порівняти теперішню людину з тогочасною і крім того має практичне значення для студентів, які щойно вступають на шлях наукової праці.

Далі промовець наводить теми, над якими можуть працювати студенти: мораль у побуті в минулому й сучасному та інші. Він наголошує потребу боротися з матеріялістичними елементами в світогляді.

Наприкінці Архиепископ Михаїл зазначає, що це наукове засідання було хоч і не багатолюдне але успішне. Владика закликає зберігати як дорогоцінний скарб усе,що вони почули тут.

ХРОНІКА

I. В днях 21-23 листопада 1947 року Богословсько-Педагогічна Академія УАПЦ в Мюнхені урочисто відсвяткувала Першу Річницю свого існування та День свого Патрона, Архиєпископа Михаїла. Урочистості відсвяткувались за такою програмою:

Пятниця, 21.11.1947. Молебен в Свято-Покровській церкві /Мюнхен, Дахауерштр.9/I/. Після молебня відбулося наукове засідання в приміщенні Академії /Дахауерштр.9/I/ за таким порядком:

1. Відкриття - Ректор Академії проф.П.Ковалів.
2. Наука і релігія - о.проф.О.Полулях.
3. Питання науки й релігії в практиці богослова - Декан Богословського факультету о.Протопресв.П.Калинович.
4. Основні філософсько-світоглядові концепції XIX і XX ст.ст. і християнські засади - студ.В.Іващук.

Субота, 22.XI.1947. Урочиста Академія-концерт у театральній залі при Софієнштр.6 за таким порядком:

1. Вступна промова Ректора Академії проф.П.Ковалева.
2. Слово Куратора Академії, Архиєпископа Михаїла.
3. Привітання від церковних і громадських організацій і від окремих осіб.
4. Концерт за участю солістів-співаків та музик.

Неділя, 23.XI.1947. Урочиста Служба Божа в Свято-Покровській церкві при Дахауерштр.9/I з участю високих ієрархів та духовенства Мюнхена і околиць. Співав архиєрейський хор під керівництвом П.Куриленка. Проповіді виголосили: Прот.М.Овчаренко і студент-богослов В.Іващук.

II. В днях 25-27.грудня 1947 р. відбувся I.Український Православний Церковний З'їзд УАПЦ на еміграції в Регенсбурзі в українському таборі "Оселя" з такою програмою:

25.грудня 1947 о год.9. урочистий молебен в таборовій церкві, а о 11.год. урочисте відкриття З'їзду з привітаннями. Підчас привітань почалося ділове засідання, на якому були прочитані і обговорені такі доповіді:

1. Догматично-канонічний устрій УАПЦеркви.

2. Історично-канонічні й національно-історичні підстави автокефалії УАПЦеркви.

3. Організаційно-статутові справи УАПЦеркви.

26. грудня 1947 р. Продовження ділового засідання з такими доповідями:

1. Духовна освіта на еміграції.

2. Організація місіонерства на еміграції.

3. Релігійне виховання сучасної молоді в школах і поза школою.

27. грудня 1947 р. Дальше продовження ділового засідання з такими доповідями:

1. Українські Церковні Православні Братства.

2. Церковно-видавнича справа УАПЦеркви.

3. Фінансово-господарські справи УАПЦеркви на еміграції.

4. Закриття З'їзду.

28. грудня в неділю відслужена була в таборовій церкві урочиста Літургія з участю Архиепископа Михаїла, єпископа Платона й епископа В'ячеслава та духівництва, делегатів З'їзду, а після Літургії вдячний молебен.

На З'їзді стояло окремо питання про Богословсько-Педагогічну Академію. Інформацію про стан Академії подав Ректор Академії проф. П. Ковалів. Зокрема щодо Академії винесено таку ухвалу. Вітати Богословсько-Педагогічну Академію, яка вже відсвяткувала Першу Річницю свого існування і продовжує працю далі, і всебічно підтримувати її як матеріяльно так і морально, як єдину власну духовну школу на еміграції. Змінити назву "Богословсько-Педагогічна Академія" на "Богословська Академія" з трьома відділами: мовно-літературний, історичний і клясичний.

III. 31. грудня 1947 р. відбулося засідання Сенату Богословсько-Педагогічної Академії УАПЦ, на якому обговорено питання про нову структуру Академії, згідно з ухвалою І. Українського Православного Церковного З'їзду, і вирішено приступити до практичної реалізації ухвали З'їзду.

Дня 1. лютого б.р. відбулося урочисте посвячення нового приміщення Богословсько-Педагогічної Академії УАПЦ

при вулиці Вільгельма 6/III.

На посвячення завитав Високопреосвячеініший Владика Митрополит Олександер, представники ЦПУЕ в особах проф. Ветухова і Замші , Ректор УВУ Проф.Д-р І.Мірчук, Ректор УВЕШ проф:Б.Мартос, місцеве та дооколичне православне духівництво та представники місцевих українських організацій. Молебен відправив Високопреосвященіший Владика , Куратор Академії Архиєпископ Михаїл.

ОГОЛОШЕННЯ

Відповідно до ухвали І.Українського Православного Церковного З'їзду УАПЦ Богословсько-Педагогічна Академія міняє свою структуру з назвою "Богословська Академія УАПЦ".

За новою структурою Академія має такі відділи:

1. мовно-літературний
2. історичний
3. клясичний
4. церковної музики.

Всі богословські дисципліни є основними й обов'язковими на всіх відділах.

Оголошується вписи на літній семестер, який починається 10.III.1948 р. Приймаються особи з закінченою середньою освітою.

Заяви враз з залучниками слати на адресу: Теологіше Академі, Мюнхен, 23, Вільгельмштр.6/III.

Ректорат.

ГОЛОВНІ ДРУКАРСЬКІ ПОМИЛКИ в СТАТТІ
О. О Г Л О Б Л И Н А "В А Р Л А А М
Ш И Ш А Ц Ь К И Й /1751-1820/".

/Бюлетень Богосл.-Пед.Академії
ч. 3/.

Ст.29., рядок 33 згори:
Надруковано: новгородськоі - треба: новгородсіверськоі.

Ст.30., рядок 19 згори:
Надруковано: Лобусевича - треба: Лобисевича.

Ст.31, рядок 25 згори:
Надруковано: вихованця - треба: виконавця.

Ст.32., рядок 2 згори:
Надруковано: держави - треба Церкви.

Ст.32., рядок 10 знизу:
Надруковано:новгородських - треба:новгородсіверських.

Ст.33., рядок 5 згори:
Надруковано: Спв.,1879 - треба Спв,1879,ст.93-108.

Ст.33., рядок 9 згори:
Надруковано П.Строєь - треба П.Строев.

В реєстрі "Джерел та літератури", після ч.12, треба додати - та інші.

- - -

STATEMENT OF CONTENTS.

W.Iwastczuk
Editor.

З М І С Т

- - - - -

Редагує Колегія. Редактор В. Іващук .

БОГОСЛОВСЬКО-ПЕДАГОГІЧНА
АКАДЕМІЯ
УАПЦ